

Heydər Əliyev İrsini Araşdırma Mərkəzi
Heydar Aliyev Heritage Research Center
Հայդար Ալիևի ժառանգության ուսումնասիրման Գենտրին
Հейдар аліевис мемквигдгелобис квлевис гелнтри
Centrul de Cercetări al Moștenirii lui Heydar Aliyev
Центр Досліджень Спадщини Гейдара Алієва

TARİXİ AZƏRBAYCAN DÖVLƏTLƏRİ
AZERBAIJANI STATES IN HISTORY
ԱՂԻԲԵՋԱՆԻ ՀՆԱԳՈՒՅՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ისტორიული აზერბაიჯანული სახელმწიფოები
STATELE ISTORICE DIN AZERBAIDJAN
ІСТОРИЧНІ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКІ ДЕРЖАВИ

Bakı, Baku, Бакин, ბაკო, Baku, Баку
2012

“Heydər Əliyev İrsini Araşdırma
Mərkəzinin nəşrləri” seriyasının
məsləhətçisi:

Asəf NADİROV,
Azərbaycan Milli Elmlər
Akademiyasının həqiqi üzvü

İdeya müəllifi:

Elxan SÜLEYMANOV,
AVCIYA-nın prezidenti, Şamaxının
millət vəkili, AVRONEST
Parlament Assambleyasında
Azərbaycan nümayəndə heyətinin
rəhbəri, Avropa Şurası Parlament
Assambleyasında Azərbaycan
nümayəndə heyətinin üzvü

Elmi məsləhətçi:

İlyas BABAYEV,
AMEA-nın müxbir üzvü, tarix
elmləri doktoru, professor

Yaradıcı heyətin rəhbəri:

Fuad BABAYEV,
Siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru

Redaktorlar:

Gündüz NƏSİBOV
İrina MUXTAROVA

Dilçi redaktor:

Mətanət BABAYEVA

Tərcümə koordinatoru:

Təmkin MƏMMƏDLİ

Tərcüməçilər:

Qılıncxan BAYRAMOV,
Rusif HÜSEYNOV (ingilis dili)
Sərlan HƏSƏNOV (erməni dili)
İmir MƏMMƏDLİ (gürcü dili)
Dimitru MİRANDA (moldav dili)
İrina ƏLİYEVA (Ukrayna dili)

Dizayner:

Elviz İSMAYİLOV

ISBN: 978-9952-8133-2-8

06050030205 qırıflı nəşr
036-2012

© 2012 www.aliyevheritage.org

Mündəricat

Manna çarlığı

[32]

Skif çarlığı

[48]

Mada (Midiya) şahlığı

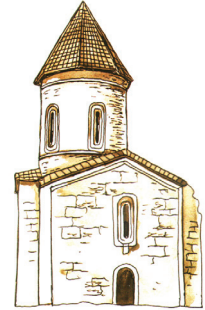
[40]

Mada-Atropatena dövləti

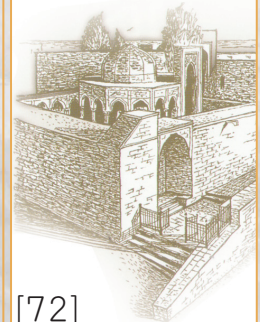
[56]

Qafqaz Albaniyası

[64]

Şirvanşahlar dövləti

[72]

Sacilər dövləti,
Salarilər dövləti,
Rəvvadilər dövləti

[80], [80], [81]

Azərbaycan
Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

[102]

Şəddadilər dövləti

[94]

Qaraqoyunlu
dövləti,
Ağqoyunlu dövləti

[112], [113]

Azərbaycan
Səfəvilər dövləti

[126]

Azərbaycan
xanlıqları

[136]

Azərbaycan Xalq
Cümhuriyyəti

[176]

Azərbaycan
Sovet Sosialist
Respublikası

[190]

Azərbaycan
Respublikası

[206]

**Advisor of Series “Publications
of the Heydar Aliyev Heritage
Research Center”:**

Asaf NADIROV,
Academician of the National
Academy of Sciences of Azerbaijan

Idea:

Elkhan SULEYMANOV,
President of ACSDA, Member
of Parliament from Shamakhi,
Chairman of the Azerbaijani
delegation to the Parliamentary
Assembly of EURONEST,
Member of the Azerbaijani
delegation in PACE

Scientific advisor:

Ilyas BABAYEV,
Corresponding member of the
National Academy of Sciences Doctor
of historical sciences, Professor

Chief of creative group:

Fuad BABAYEV,
PhD in political sciences

Editors:

Gunduz NASIBOV
Irina MUKHTAROVA

Linguistic editor:

Matanat BABAYEVA

Translation coordinator:

Tamkin MAMMADLI

Translators:

Qılınxan BAYRAMOV,
Rusif HUSEYNOV (English)
Sarlan HASANOV (Armenian)
Imir MAMMADLI (Georgian)
Dimitru MIRANDA (Moldovan)
Irina ALIYEVA (Ukrainian)

Designer:

Elviz ISMAILOV

Contents

Kingdom of Mannaea

[33]

Kingdom of Media

[41]

Scythian kingdom

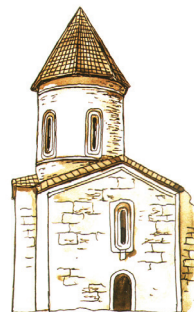
[49]

Media-Atropatene

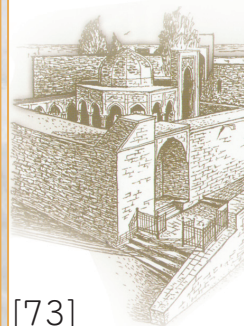
[57]

Caucasian Albania

[65]

State of Shirvanshahs

[73]

States of Sajids,
Salarids,
Ravvadids

[82], [82], [83]

Shaddadids state

[95]

State of Atabeyes
(Ildenizids)
of Azerbaijan

[103]

Qaraqoyunlu state,
Aqqoyunlu state

[114], [115]

Azerbaijani state
of Safavids

[127]

Khanates
of Azerbaijan

[142]

Democratic
Republic of
Azerbaijan

[178]

Soviet Socialist
Republic of
Azerbaijan

[192]

Republic of
Azerbaijan

[208]

«Հեղադար Ալիևի Ժառանգության
Հետազոտման Կենտրոնի»
հրատարակությունների»
սերիաների խորհրդատու.

Ասեֆ Նադիրով,
Ադրբեջանի Գիտությունների
Ազգային Ակադեմիայի իսկական
անդամ

Մտահղացման հեղինակ.

Էլիսան Սուլեյմանով,
ԱՔՀՁՕԿ-ի նախագահ, Շամախիից
պատգամավոր, AVRONEST-ի
Խորհրդարանական Վեհաժողովի
Ադրբեջանի պատվիրակության
ղեկավար, Եվրոպայի Խորհրդի
Խորհրդարանական Վեհաժողովի
Ադրբեջանի պատվիրակության
անդամ

Գիտական խորհրդայու.

Իլյաս Բաբան,
ԱԳԱԱ-ի թղթակից անդամ,
պատմական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր

Մտեղծագործական խմբի անդամ.

Ֆուադ Բաբան,
Քաղաքական գիտությունների
գծով փիլիսոփայության դոկտոր
Խմբագիրներ

Խմբագիրներ.

Գյունդուգ Նասիրով
Իրինա Մուխտարովա

Լեզվաբան խմբագիր.

Մեթանթ Բաբանա

Թարգմանիչ-համակարգող.

Թեմքին Մամեդլի

Թարգմանիչներ.

Գըլընջիսան Բայրամով, Ռուսիֆ
Հուսեյնով (անգլերեն)

Մառյան Հասանով (հայերեն)

Իմիր Մամեդլի (վրացերեն)

Դիմիտրի Միրանդա (մոլդավերեն)
Իրինա Ալիևա (ուկրաիներեն)

Դիզայներ.

Էլվիզ Իսմաիլով

Բովանդակություն

Մաննայի
թագավորությունը

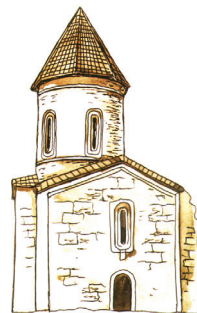
[34]

Սկյութների
թագավորությունը

[50]

Կովկասյան
Ալբանիա

[66]

Մադայի (Միդիա)
թագավորությունը

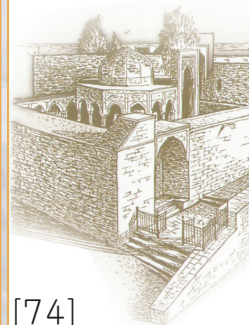
[42]

Մադա-
Ատրոպատենա

[58]

Շիրվանշահերի
պետությունը

[74]

Սաջինների
պետությունը,
Սալարիների
պետությունը,
Ռևվադիների
պետությունը

[84], [84], [85]

Շեղդադիների
պետությունը

[96]

Ադրբեջանի
Աթաբեկների
(Էլդենիզների)
պետությունը

[104]

Գարագյուղյուների
պետությունը,
Աղզյուղյուների
պետությունը

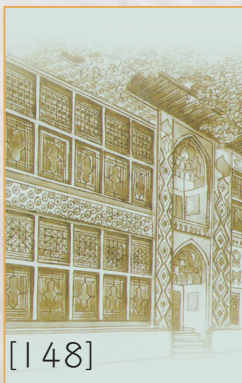
[116], [117]

Ադրբեջանի
Մեֆրիների
պետությունը

[128]

Ադրբեջանի
խանությունները

[148]

Ադրբեջանի
Ժողովրդական
հանրապետություն

[180]

Ադրբեջանի
Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

[194]

Ադրբեջանի
Հանրապետություն

[210]

“**ჰეიდარ ალიევის მემკვიდრეობის
კვლევის ცენტრის გამოცემები**“
სერიის კონსულტანტი:

ასეფ ნადიროვი,
აზერბაიჯანის მეცნიერებათა
აკადემიის ნამდვილი წევრი

იდეის ავტორი:

ელხან სულეიმანოვი
ასსგმს-ის პრეზიდენტი,
შამახის სახალხო დეპუტატი,
საპარლამენტო ასსამბლეა
AVRONEST-ის აზერბაიჯანული
დელეგაციის ხელმძღვანელი,
ევროსაბჭოს საპარლამენტო
ასსამბლეაში აზერბაიჯანული
დელეგაციის წევრი

მეცნიერ კონსულტანტი:

ილიას ზაბაევი
აემა-ის წევრ კორესპოდენტი,
ისტორიის მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი
**შემოქმედებითი ჯგუფის
ხელმძღვანელი:**

ფუად ზაბევი,
პოლიტიკურ მეცნიერებათა
ფილოსოფიის დოქტორი

რედაქტორები:

გუნდუზ ნასიბოვი
ირინა მუხტაროვა

ენათმეცნიერი რედაქტორი:

მათანათ ზაბევა

თარგმანის კოორდინატორი:

თამეჩინ მამედლი

მთარგმნელები:

გილინჯახან

ბაირამოვი(ინგლისური ენა)
სარლან ჰასანოვი(სომხური ენა)
იმირ მამედლი (ქართული ენა)
დიმიტრი მირანდა(მოლდოვური
ენა)

ირინა ალიევა(უკრაინული ენა)

დიზაინერი:

ელვიზ ისმაილოვი

სარჩევი

მანას სამეფო

[35]

მადას (მიდიას)
სამეფო

[43]

სკვითების სამეფო

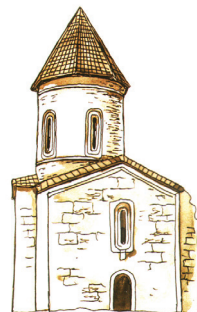
[51]

მადა-
ათროპატენას
სახელმწიფო

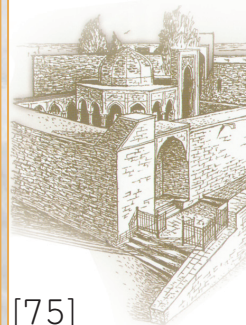
[59]

კავკასიის
ალბანეთი

[67]

შირვანშაჰების
სახელმწიფო

[75]

სააჯთა
სახელმწიფო,
სალართა
სახელმწიფო,
რავადების
სახელმწიფო

[86], [86], [87]

შადდადების
სახელმწიფო

[97]

აზერბაიჯანის
ათაბეგთა
(ელდანიზთა)
სახელმწიფო

[106]

გარაგოინლუს
სახელმწიფო,
აღგოინლუს
სახელმწიფო

[118], [119]

აზერბაიჯანის
სეფავიტთა
სახელმწიფო

[130]

აზერბაიჯანის
სახანოები

[155]

აზერბაიჯანის
სახალოხო
ჯუმურიეთი

[182]

აზერბაიჯანის
საბჭოთა
სოციალისტური
რესპუბლიკა

[197]

აზერბაიჯანის
რესპუბლიკა

[212]

**Consultant al colecției “Publicații
ale Centrului de Cercetări al
Moștenirii lui Heydar Aliyev”:**

Asef NADIROV

Membru activ al Academiei
Naționale de Științe a Republicii
Azerbaidjan

Autorul ideii:

Elhan SULEYMANOV,

Președinte al ASDSCA, deputat
de Șamaxi, șef al delegației
azerbaidjane la Asamblaea
Parlamentară EURONEST, membru al
delegației azerbaidjane la Asamblaea
Parlamentară a Consiliului Europei.

Consultant științific:

Ilias BABAYEV

Membru corespondent al ANȘA,
doctor în științe istorice, profesor

**Conducător al colectivului de
creație:**

Fuad BABAYEV,

Doctor în filozofie și politologie

Redactori:

Gunduz NASIBOV

Irina MUHTAROVA

Redactor lingvistic:

Metanet BABAYEVA

Coordonatorul traducătorilor:

Tamkin MAMEDLI

Traducători:

Qilinchan BAYRAMOV,

Rusif GUSEYNOV (limba engleză)

Sharlen GASANOV (limba armeană)

Imir MAMEDLI (limba georgiană)

Dumitru MIRANDA (limba
moldovenească)

Irina ALIYEVA (limba ucraineană)

Designer:

Elviz ISMAYILOV

Cuprins

Regatul Manna

[36]

Imperiul Mada (Midia)

[44]

Statul Sciților

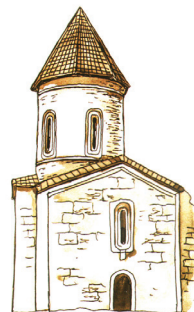
[52]

Statul Mada- Atropatena

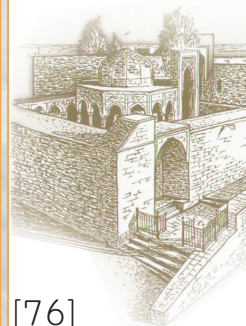
[60]

Albania Caucasiană

[68]

Statul Șirvanșahilor

[76]

Statul Sigizilor,
statul Salarizilor,
statul Ravadizilor

[88], [88], [89]

Statul Şadadizilor

[98]

Statul azer
al Atabeyilor
(Eldanizilor)

[108]

Statul
Karakoyunlu,
Statul Akkoyunlu

[120], [121]

Statul azerbaidjan
al Sefevizilor

[132]

Hanatele
Azerbaidjane

[162]

Republica
Populară
Azerbaidjan

[184]

Republica
Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

[200]

Republica
Azerbaidjan

[214]

Консультант серії «Видання
Центру досліджень спадщини

Гейдара Алієва»:

Асеф Надиров

Дійсний член Національної
Академії наук Азербайджану

Автор ідей:

Ельхан Сулейманов

Президент АСРГОА, депутат від
Шамахи, глава азербайджанської
делегатії в Парламентській
Асамблеї ЄВРОНЕСТ, член
азербайджанської делегатії в
Парламентській Асамблеї Ради
Європи.

Науковий консультант:

Ільяс БАБАЄВ

Член-кореспондент НАНА,
доктор історичних наук, професор

Керівник творчої групи:

Фуад БАБАЄВ,

Доктор філософії з
політичних наук

Редактори:

Гюндуз Насібов

Ірина Мухтарова

Редактор-лінгвіст:

Метанет БАБАЄВА

Координатор перекладачів:

Тамкін МАМЕДЛІ

Перекладачі:

Гиличхан БАЙРАМОВ,

Русіф ГУСЕЙНОВ (англійська
мова)

Сарлан ГАСАНОВ

(вірменська мова)

Імір МАМЕДЛІ (грузинська мова)

Димитру МІРАНДА

(молдавська мова)

Ірина АЛІЄВА (українська мова)

Дизайнер:

Ельвіз ІСМАІЛОВ

Зміст

Царство Манна

[37]

Шахство Мада (Мідія)

[45]

Скіфська держава

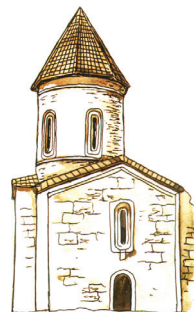
[53]

Держава Мада- Атропатена

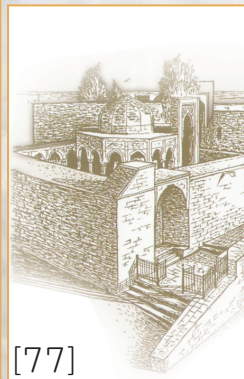
[61]

Кавказька Албанія

[69]

Держава Ширваншахів

[77]

Держава Саджидів,
держава Саларидів,
держава Раввадидів

[90], [90], [91]

Держава
Шаддадидів

[99]

Азербайджанська
держава Атабеків
(Ельданизів)

[109]

Держава
Гарагоюнлу,
Держава
Аггоюнлу

[122], [123]

Азербайджанська
держава
Сефевідів

[133]

Азербайджанські
ханства

[168]

Азербайджанська
Народна
Республіка

[186]

Азербайджанська
Радянська
Соціалістична
Республіка

[202]

Азербайджанська
Республіка

[216]

Bizim xalqımızın böyük, möhtəşəm tarixi var. Biz öz tariximizlə fəxr edə bilərik. Bizim xalqımızın böyük dövlətçilik tarixi olubdur. Ən qədim dövrlərdən Azərbaycan torpağında əzəmətli dövlətlər olmuşdur. Orta əsrlərdə Azərbaycan dövlətçiliyi tariximizə gözəl nümunələr vermişdir. Şirvanşahlar dövləti, Atabəylər dövləti, Ağqoyunlular dövləti, Qaraqoyunlular dövləti, Səfəvilər dövləti-bunlar hamısı Azərbaycan xalqının dövlətçiliyinin tarixidir. Ondan sonra Azərbaycanda olan xanlıqlar da dövlətçilik xarakteri daşımışdır. Və nəhayət, XX əsrin əvvəlində, 1918-ci ildə ilk Azərbaycan Demokratik Respublikası yaranmışdır. Ondan sonrakı dövr, 1920-ci ildən 1991-ci ilə qədər olan dövr Azərbaycanın həyatında xüsusi bir dövr olmuşdur. Azərbaycan müstəqil dövlət olmamışdır, ancaq Azərbaycan xalqı böyük bir inkişaf dövrü keçirmişdir. Nəhayət, 1991-ci ilin sonunda Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini əldə etmişdir.

Heydər Əliyev

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri

Hörmətli oxucular!

Heydər Əliyev İrsini Araşdırma Mərkəzinin (www.aliyevheritage.org) nəşri olan bu kitabda tarixi Azərbaycan dövlətlərinin xəritələri və onlar haqqında məlumatlar verilmişdir. Həm arxeoloji qazıntılar, həm də qədim mənbələr sübut edir ki, hələ miladdan əvvəlki minilliklərdə Azərbaycan ərazisində inkişaf etmiş mədəniyyət, iri dövlətlər mövcud olmuşdur.

Kitab Azərbaycanın dövlətçilik mədəniyyəti tarixində mühüm yer tutan Manna dövləti haqqında arayışla başlayır. Manna dövləti üç yüz ilə yaxın mövcud olmuş və qüdrətli qonşularının hücumlarına sinə gərmişdir. Kitabda haqlarında məlumat verilən Mada (Midiya), Skif şahlığı, Atropatena və Albaniya da eramızdan əvvəl Azərbaycan ərazisində yaranan güclü dövlətlərdir.

Təxminən min il ərzində mövcud olan Şirvanşahlar dövləti, orta əsrlərdə meydana gəlmiş Sacilər, Salarilər, Rəvvadilər, Şəddadilər dövləti Azərbaycan xalqının etnik təkamülündə, vahid dilin və mədəniyyətin təşəkkülündə mühüm rol oynadı. Azərbaycan Atabəylər dövləti və Azərbaycan Səfəvilər dövləti dövlətçilik tariximizin şanlı səhifələridir.

Qaraqoyunlu və Ağqoyunlu dövlətləri, eləcə də Səfəvilər dövləti Azərbaycan sülalələri tərəfindən idarə olunmaqla yanaşı, Azərbaycan dilinin fəaliyyət meydanının da genişlənməsinə səbəb oldu. Azərbaycan xanlıqları isə əsasən Nadir şahın ölümündən sonra meydana çıxan dövlət qurumları idi.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması tariximizdə böyük ictimai-siyasi hadisədir. Məhz bu dövrdə Azərbaycanda demokratiyanın, demokratik dövlət üsul-idarəsinin əsası qoyuldu. Sovet Rusiyasının təcavüzü nəticəsində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti süqut etdikdən sonra Azərbaycan SSR

yarandı. Bu illərdə Azərbaycanda çox zəngin iqtisadi və intellektual potensial formalaşdı.

Nəhayət, 1991-ci ildə Azərbaycan Respublikası yenidən öz müstəqilliyinə qovuşdu. Böyük Heydər Əliyevin sözləri ilə desək, “XX əsrdə Azərbaycan xalqının ən böyük nailiyyəti, şübhəsiz ki, müstəqil Azərbaycan dövlətinin yaradılmasıdır. Öz müstəqilliyini bərpa edən Azərbaycan demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlətin möhkəm təməlini qoymuşdur.”

Azərbaycan bir çox beynəlxalq və regional təşkilatlara-BMT, İƏT, ATƏT, Avropa Şurasına üzv oldu. 1996-cı ilin 22 aprelində Avropa İttifaqı ilə Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Sazişinin imzalanması ilə bu təşkilatla münasibətlərin hüquqi əsası yaradıldı. Qısa bir zamanda bu münasibətlər dinamik inkişaf yoluna qədəm qoydu. Azərbaycan nümayəndə heyəti Avropa İttifaqının “Şərq tərəfdaşlığı” proqramı çərçivəsində yaradılan AVRONEST Parlament Assambleyasının üzvüdür.

Bu mötəbər qurumda Avropa Parlamentinin deputatları ilə yanaşı Azərbaycan, Ermənistan, Gürcüstan, Moldova və Ukrayna qanunvericiləri də təmsil olunurlar. Odur ki, kitabın yaradıcı heyətinin nəşri Azərbaycan və ingilis dilləri ilə yanaşı, erməni, gürcü, moldav və Ukrayna dillərində də tərtib etmək qərarı təqdir edilməlidir.

Hesab edirəm ki, bu kitab Azərbaycanın dövlətçilik tarixi ilə maraqlanan geniş oxucu kütləsi üçün maraqlı olacaqdır.

Elxan Süleymanov

AVCİYA-nın prezidenti, Şamaxının millət vəkili, AVRONEST Parlament Assambleyasında Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri, Avropa Şurası Parlament Assambleyasında Azərbaycan nümayəndə heyətinin üzvü

Our people has a great and rich history to be proud of. Our people has an ancient history of statehood as well. Mighty states have emerged on the Azerbaijani lands since the ancient times. Our medieval period was rich in great examples of statehood. The states of Shirvanshahs, Atebeys, Aqqoyunlu, Qaraqoyunlu, Safavids, later the Azerbaijani khanates were all part of our statehood history. The Azerbaijani Democratic Republic was established in 1918. The period from 1920 to 1991 was a special stage in our history. Though Azerbaijan was not an independent state, it went through great development. Finally, Azerbaijan gained its independence at the end of 1991.

Heydar Aliyev

National leader of the Azerbaijani people

Dear readers!

This New Book published by Heydar Aliyev Heritage Research Center (www.aliyevheritage.org) presents the maps of the historical Azerbaijani states and conveys information on them. Both archeological excavations and ancient sources prove that advanced culture and large states existed in the territory of Azerbaijan in the millennia BC.

The Book starts with the reference on the Mannaeen kingdom, which occupies an important place in the history of Azerbaijan. The Mannaeen state existed for about 300 years and resisted the attacks of its mighty neighbors. There is also information on the Median Empire, the Scythian Kingdom, Atropatene and the Caucasian Albania, which once emerged in our territory as powerful states.

The reign of Shirvanshahs lasted for nearly a thousand years, as well as other medieval states, such as the Sajids, Salarids, Ravvadids and Shaddadids which also played a significant role in the evolution of nationality, common language and culture of the Azerbaijani people. The states of the Azerbaijani Atabegs and Safavids have written brilliant pages of our statehood history.

The states of Qaraqoyunlu, Aqqoyunlu and Safavids ruled by the Azerbaijani dynasties helped expansion of the Azerbaijani language. The khanates of Azerbaijan mostly appeared upon the death of Nader Shah.

The establishment of the Democratic Republic of Azerbaijan was a remarkable socio-political event in our history. Democracy and democratic governance were founded during the ADR. The Azerbaijan SSR was proclaimed after the collapse of the Democratic Republic of Azerbaijan as a result of the aggression of the Soviet Russia. During the Soviet years, very rich economic and intellectual potential was formed in Azerbaijan.

Finally, the Azerbaijani Republic regained its independence in 1991. Our national leader Heydar Aliyev said: “The biggest achievement of the Azerbaijani people in the 20th century was, undoubtedly, the establishment of an independent Azerbaijani state. Restoring its independence, Azerbaijan put the strong

foundation of a democratic, legal and secular state.”

Azerbaijan became a member of a number of international and regional organizations, such as the UN, ICO, OSCE, Council of Europe. The Treaty on Partnership and Cooperation signed on April 22, 1996, founded the legal basis of the relations between Azerbaijan and the EU. These relations started dynamic development within a short time. The Azerbaijani delegation is a member of the Parliamentary Assembly of EURONEST created within the framework of the Eastern Partnership of the European Union.

Along with the members of the European parliament, legislative bodies of Azerbaijan, Armenia, Georgia, Moldova, and Ukraine are represented in this respected organization. Therefore, the publication of the Book also in Armenian, Georgian, Moldovan, and Ukrainian, alongside Azerbaijani and English is highly appreciable.

I think that This Book will be very interesting for the readers, who are interested in the statehood history of Azerbaijan.

Elkhan Suleymanov

President of ACSDA (Association for Civil Society Development in Azerbaijan), Member of the Parliament from Shamakhi, Chairman of the Azerbaijani delegation to the Parliamentary Assembly of EURONEST, Member of the Azerbaijani delegation to the Parliamentary Assembly of the Council of Europe

Մեր ժողովուրդը մեծ ու փառահեղ պատմություն ունի: Մենք հպարտանում ենք մեր պատմությամբ: Մեր ժողովուրդը պետականության մեծ պատմություն ունի: Հնագույն ժամանակներից Ադրբեջանի տարածքում խոշոր պետություններ են գոյություն ունեցել: Միջին դարերում Ադրբեջանի պետականությունը գեղեցիկ օրինակներ է բաշխել մեր պատմությանը: Շիրվանշահերի պետությունը, Աթաբեկների, Աղզոյունլուների, Գարազոյունլուների, Սեֆևիդների պետությունը, դրանք բոլորն էլ ադրբեջանական ժողովրդի պետականության պատմությունն է: Դրանցից հետո, Ադրբեջանում եղած խանություններն էլ են կրել պետականության բնույթ: Եվ վերջապես, XX-րդ դարի սկզբին, 1918 թ. ստեղծվել է Ադրբեջանի առաջին Ժողովրդավարական Հանրապետությունը: Դրանից հետո 1920 թվականից մինչև 1991 թ. ընկած ժամանակաշրջանը հատուկ ժամանակաշրջան է եղել Ադրբեջանի կյանքում: Ադրբեջանը անկախ պետություն չի եղել է, սակայն ադրբեջանական ժողովուրդը զարգացման մեծ ճանապարհ է անցել: Վերջապես 1991 թ. վերջում Ադրբեջանը պետական անկախությունը է ձեռք բերել:

Հեյդար Ալիև

Ադրբեջանական ժողովուրդի համազգային առաջնորդ

Հարգելի ընթերցողներ.

Հեյդար Ալիևի Ժառանգությունների Հետազոտման Կենտրոնի (www.aliyevheritage.org) հրատարակությունը հանդիսացող այս գրքում տեղեկատվություն է տրվում պատմական Ադրբեջանի տարածքում գոյություն ունեցած պետությունների պատմության ու քարտեզների մասին: Եվ մեր հնագիտական պեղումները և հնագույն աղբյուրները հաստատում են, որ դեռ մեր թվարկությունից առաջ, Ադրբեջանի տարածքում գոյություն են ունեցել զարգացած մշակույթ ու խոշոր պետություններ:

Գիրքը սկսվում է Ադրբեջանի պետականության քաղաքակրթության պատմության մեջ կարևոր տեղ գրավող Մաննայի պետության մասին տեղեկատվությամբ: Մաննայի պետությունը գոյություն է ունեցել մոտ երեք հարյուր տարի և դիմադրություն է ցույց տվել հզոր հարևանների հարձակումներին: Գրքում նշվող Մադան (Միդիա), Սկյութների թագավորությունը, Ատրոպատանան և Ալբանիան նույնպես մ.թ.ա. Ադրբեջանի տարածքում ստեղծված ուժեղ պետություններ են:

Մոտ 1 հազարամյակ գոյություն ունեցող Շիրվանշահերի պետությունը միջին դարերում առաջացած Սաջինների, Սալարիների, Ռևվադիների, Շադդադիների պետությունը կարևոր դեր են խաղացել ադրբեջանական ժողովրդի էթնիկ կազմի, միասնական լեզվի և մշակույթի

կազմավորման մեջ: Աղբրեջանի Աթաբեկների պետությունը և Սեֆևիների պետությունը մեր պետականության պատմության կենդանի վկաներն են:

Գարագոյունլու և Աղգոյունլու պետությունները, ինչպես նաև Սեֆևիների պետությունը աղբրեջանական տոհմերի կողմից ղեկավարվելու հետ մեկտեղ, պատճառ են դարձել նաև աղբրեջաներեն լեզվի գործունեության շրջանակների ընդլայնմանը: Իսկ աղբրեջանական խանությունները հիմնականում Նադիր շահի մահվանից հետո ստեղծված կառույցներ էին:

Աղբրեջանական Ժողովրդական Հանրապետության ստեղծվելը մեծ հասարակական-քաղաքական իրադարձություն էր: Հենց այդ ժամանակաշրջանում Աղբրեջանում դրվեց Ժողովրդավարության, Ժողովրդավարական հանրապետության ղեկավարման ձևի հիմքը: Խորհրդային Ռուսաստանի հարձակման հետևանքով վերջ տրվեց Աղբրեջանական Ժողովրդավարական Հանրապետության գոյությանը և ստեղծվեց Աղբրեջանի ԽՍՀ-ն: Այդ տարիներին Աղբրեջանում շատ հարուստ տնտեսական ու մտավոր ներուժ ձևավորվեց:

Վերջապես 1991 թ. Աղբրեջանական Հանրապետությունը կրկին անկախություն ձեռք բերեց: Մեծ Հեյդար Ալիևի խոսքերով ասած, «XX-րդ դարում Աղբրեջանական Ժողովրդի ամենամեծ նվաճումը անկասկած անկախ Աղբրեջանական Հանրապետության ստեղծումն է: Իր անկախությունը վերականգնող Աղբրեջանը դրել է Ժողովրդավարական իրավական, Ժողովրդական պետության ամուր հիմքը»:

Աղբրեջանի դարձավ փի շարք միջազգային ու տարածաշրջանային կազմակերպությունների՝ ՄԱԿ-ի, ԻԿԿ-ի, ԵԱՀԿ-ի, Եվրախորհրդի անդամ: 1996 թ. ապրիլի 22-ին Եվրոպական Միության հետ գործընկերության ու համագործակցության պայմանագրի ստորագրմամբ, այդ կազմակերպության հետ հարաբերությունների իրավական հիմքը դրվեց: Կարճ ժամանակամիջոցում այդ հարաբերությունները դինամիկ զարգացման ուղու վրա դրվեցին: Աղբրեջանական պատվիրակությունը Եվրամիության «Արևելյան գործընկերության» ծրագրի շրջանակներում ստեղծված AVRONEST-ի Խորհրդարանական Վեհաժողովի անդամ է:

Այս նշանավոր կառույցում Եվրոպական պատգամավորների հետ համատեղ ներկայացված են Աղբրեջանի, Հայաստանի, Վրաստանի, Մոլդովայի և Ուկրաինայի իրավապաշտպանները: Դրա համար էլ գրքի ստեղծագործական կազմի՝ աղբրեջաներեն, և անգլերեն լեզվով հրատարակման հետ մեկտեղ նաև հայերեն, վրացերեն, մոլդովերեն ու ուկրաիներեն լեզուներով հրատարակման մասին որոշումը արժանի է խրախուսանքի:

Կարծում եմ, որ այս գիրքը հետաքրքիր կլինի Աղբրեջանի պետականության պատմությամբ հետաքրքրվող ընթերցողների լայն շրջանակների համար:

Էլիան Սուլեյմանով

ԱՔՀԶՕԿ-ի (Աղբրեջանում Քաղաքացիական Հասարակության Զարգացմանն Օգնության Ստեղծագիտ) նախագահ, Շամախիից պատգամավոր, AVRONEST-ի Խորհրդարանական Վեհաժողովում աղբրեջանական պատվիրակության անդամ

ჩვენს ხალხს გრანდიოზულ წარსული აქვს. შეგვიძლია, ჩვენი ისტორიით ვიამაყოთ. ჩვენს ხალხს დიდი სახელმწიფოებრივი ისტორია გააჩნია. აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე უძველესი დროიდან დიდებული სახელმწიფოები არსებობდა. აზერბაიჯანის სახელმწიფოებრიობამ შუა საუკუნეებში ჩვენს ისტორიას მშვენიერი ნიმუშები მისცა. შირვანშახთა, ათაბეგთა, ადგოინლართა, გარაგოინლართა და სავაჯიტების სახელმწიფოები - აი აზერბაიჯანელი ხალხის სახელმწიფოებრივი ისტორია. ამის შემდეგ აზერბაიჯანში არსებული სახანოებიც სახელმწიფოებრივი ხასიათით განიმსჭვალა. XX საუკუნის დასაწყისში, 1918 წელს აზერბაიჯანის დემოკრატიული რესპუბლიკა შეიქმნა. მისი შემდგომი პერიოდი, 1920 წლიდან 1991 წლამდე აზერბაიჯანის ცხოვრებაში განსაკუთრებული პერიოდია. აღნიშნულ პერიოდში აზერბაიჯანი დამოუკიდებელი სახელმწიფო არ იყო, თუმცა აზერბაიჯანელმა ხალხმა განვითარების დიდი გზა განვლო. და ბოლოს 1991 წელს აზერბაიჯანმა სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა მოიპოვა.

ჰეიდარ ალიევი

აზერბაიჯანელი ხალხის საყოველთაო ეროვნული ლიდერი

მვირფასო მკითხველებო!

ჰეიდარ ალიევის მემკვიდრეობის კვლევითი ცენტრის (www.aliyevheritage.org) მიერ გამოცემულ ამ წიგნში ისტორიული აზერბაიჯანული სახელმწიფოების რუკა და მათ შესახებ ინფორმაცია არის შესული. არქეოლოგიური გათხრები და უძველესი ისტორიული წყაროები მოწმობენ, რომ ჯერ კიდევ ჩვენს წელთაღრიცხვამდე აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე განვითარებული კულტურა და დიდი სახელმწიფოები არსებობდა.

წიგნი აზერბაიჯანის სახელმწიფოებრივი კულტურის ისტორიაში მნიშვნელოვანი როლის მქონე მანას სახელმწიფოს შესახებ ინფორმაციით იწყება. მანას სახელმწიფო სამასი წლის მანძილზე არსებობდა და მომხვედურთა ძლიერ შემოსევებს მამაცურად უმკლავდებოდა. წიგნში მოხსენიებული მადას (მიდია) და სკვითთა სამეფოები, ათროპათენა და ალბანეთიც ჩვენს წელთაღრიცხვამდე აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე შექმნილი ძლიერი სახელმწიფოებია. დაახლოებით ათასი წლის მანძილზე არსებულმა შირვანშახთა სახელმწიფომ, შუა საუკუნეებში შექმნილმა საჯილართა, სალარილართა, რავადილართა და შადდადელთა სახელმწიფოებმა აზერბაიჯანელი ხალხის ეთნიკურ ევოლუციაში, ენის და კულტურის ფორმირებაში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშეს. აზერბაიჯანელ ათაბეგთა და საფავიტთა სახელმწიფოები ჩვენი სახელმწიფოებრიობის დიდებული ფურცლებია.

გარაგოინლის და ადგოინლის ასევე საფავიტთა სახელმწიფოები, რომლებიც აზერბაიჯანელ ტომთა მიერ იმართებოდა, აზერბაიჯანული ენის სამოღვაწეო ენად ქცევისა

და გაფართოების მიზეზი გახდა. აზერბაიჯანული სახანოები კი, ძირითადად ნადირშაჰის გარდაცვალების შემდეგ შექმნილი სახელმწიფო წყობილებები იყო.

აზერბაიჯანის სახალხო ჯუმურიეთის შექმნა კი ჩვენი ისტორიის უდიდესი საზოგადოებრივ--პოლიტიკური მოვლენაა. სწორედ ამ დროს დაედო სათავე აზერბაიჯანში დემოკრატიას და დემოკრატიული სახელმწიფოს მართვის ტექნიკას. საბჭოთა რუსეთის შემოჭრის შედეგად აზერბაიჯანის სახალხო ჯუმურიეთი დაიშალა და მის ადგილას აზერბაიჯანის სსრ შეიქმნა. ამ წლებში აზერბაიჯანში ძალზედ მდიდარი ეკონომიკური და ინტელექტუალური პოტენციალი შეიქმნა.

1991 წელს აზერბაიჯანის რესპუბლიკამ კვლავ დამოუკიდებლობა მოიპოვა. მარადიული ლიდერის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „XX საუკუნეში აზერბაიჯანელი ხალხის ყველაზე დიდი წარმატება, ეჭვგარეშეა, რომ დამოუკიდებელი აზერბაიჯანის სახელმწიფოს შეიქმნა. აღიდგინა რა დამოუკიდებლობა, აზერბაიჯანმა დემოკრატიულ და სამართლობრივ სახელმწიფოს დაუდო სათავე...“

აზერბაიჯანი რამოდენიმე საერთაშორისო და რეგიონალურ ორგანიზაციებში - გეო, ეუთო, იკო -სა და ევროპის საბჭოს წევრი გახდა. 1996 წლის 22 აპრილს ევროკავშირთან თანამშრომლობისა და პარტნიორობის შესახებ ხელშეკრულებას მოაწერა ხელი და ამით აღნიშნულ ორგანიზაციასთან სამართლობრივი საფუძვლის მქონე ურთიერთობა იქნა დამყარებული. მოკლე დროის მანძილზე ეს ურთიერთობა დინამიკურად განვითარდა. აზერბაიჯანის დელეგაცია ევროკავშირის “აღმოსავლეთის პარტნიორობის” პროგრამის ჩარჩოში შექმნილი საპარლამენტო ასსამბლეა Euronest-ის წევრია .

ამ ფართომასშტაბიან ორგანიზაციაში ევროპის პარლამენტარ დეპუტატთა გვერდით აზერბაიჯანის, საქართველოს, სომხეთის, მოლდოვასა და უკრაინის კონონმდებლებიცაა წარმოდგენილი. აქედან გამომდინარე წიგნის შემოქმედებითმა პერსონალმა მიიღო გადაწყვეტილება, რომ წინმდებარე წიგნი აზერბაიჯანული და ინგლისური ენების გვერდით ქართულ, სომხურ, მოლდავურ და უკრაინულ ენებზეც იქნას გამოცემული.

მიგვაჩნია, რომ წიგნი აზერბაიჯანული სახელმწიფოებრიობის ისტორიით დაინტერესებული მკითხველთა ფართო მასებისათვის დიდად საინტერესო იქნება.

ელხან სულიმანოვი

ასსგმა (აზერბაიჯანში სამოქალაქო საზოგადოების განვითარების მხარდამჭერი ასოსცაცია) -ს პრეზიდენტი, შამახის სახალხო დეპუტატი, საპარლამენტო ასსამბლეა AVRONEST -ის აზერბაიჯანელ წარმომადგენელთა დელეგაციის ხელმძღვანელი, ევრო საბჭოს საპარლამენტო ასსამბლეის აზერბაიჯანული დელეგაციის წევრი.

Poporul nostru are o istorie măreață. Noi ne putem mândri cu istoria noastră. Poporul nostru dispune de asemenea și de o bogată istorie a statalității. Încă din timpuri străvechi pe teritoriul Azerbaidjanului au existat state impunătoare. În istoria Azerbaidjanului Evului Mediu am avut superbe modele ale statalității-statele Șirvanșahilor, Atabeyilor, Akkoyunlu, Karakoyunlu, Sefevizilor-toate acestea constituie istoria statalității poporului azer. Hanatele azere care le-au succedat, de asemenea, purtau amprenta statalității. Și, în cele din urmă, la începutul secolului al XX-lea, în 1918 a fost creată prima Republică Democratică Azerbaidjan. Perioada următoare-din 1920 până în 1991 a fost o perioadă neobișnuită în viața Azerbaidjanului. Azerbaidjanul nu era o țară independentă, însă poporul azer a cunoscut o importantă etapă de dezvoltare. În fine, la sfârșitul lui 1991 Azerbaidjanul și-a recăpătat independența de stat.

Heydar Aliyev

Liderul național al poporului azer

Stimați cititori!

În această carte publicată de Centrul de Cercetări al Moștenirii lui Heydar Aliyev, (www.aliyevheritage.org), sunt prezentate hărți și date despre statele istorice azerbaidjane. Atât săpăturile arheologice, cât și izvoarele scrise antice demonstrează că cu milenii înaintea erei noastre, pe teritoriul Azerbaidjanului au existat o cultură avansată, state impunătoare.

Cartea începe cu o informație despre statul Manna care a ocupat un loc important în istoria culturii statalității Azerbaidjanului. Statul Manna a existat cam trei sute de ani, respingând atacurile vecinilor puternici. State impunătoare care au existat pe teritoriul Azerbaidjanului înainte de era noastră sunt Mada (Midia), regatul Sciților, Atropatena și Albania despre care oferim date în carte.

Statul Șirvanșahilor care s-a menținut aproximativ timp de o mie de ani, statele apărute în Evul Mediu ca cele ale Sigizilor, Salarizilor, Ravadizilor, Sadadizilor au jucat un rol important în evoluția etnică a poporului azerbaidjan, în statornicirea unei limbi unice și a culturii. Statul azerbaidjan al Atabeyilor și statul azerbaidjan al Sefevizilor constituie pagini de glorie din istoria statalității noastre.

Concomitent cu faptul, că statele Qaraqoyunlu și Akkoyunlu, precum și statul Sefevizilor erau conduse de către dinastii azere, dânsese au contribuit la extinderea domeniului de utilizare a limbii azere. Iar hanatele azerbaidjane erau niște formațiuni statale care au luat naștere, în general, după moartea lui Nadir șah.

Un mare eveniment social-politic în istoria noastră îl constituie formarea Republicii Populare Azerbaidjană. Anume în această perioadă, în Azerbaidjan au fost puse bazele democrației, conducerii democratice a statului. După căderea Republicii Populare Azerbaidjană în urma agresiunii Rusiei Sovietice, a fost creată RSS Azerbaidjană. În acei ani, în Azerbaidjan s-a format un foarte bogat potențial

economic și intelectual.

În cele din urmă, în 1991 Republica Azerbaidjan a devenit din nou independentă. Exprimându-mă cu cuvintele marelui Heydar Aliyev, «cea mai mare cucerire a poporului azerbaidjan din secolul al XX-lea, este fără îndoială, crearea statului azerbaidjan independent. După restabilirea independenței sale, Azerbaidjanul a făurit temelii solide ale statului democratic, de drept, laic».

Azerbaidjanul a devenit membru al multor organisme internaționale și regionale-ONU, OCI, OSCE, Consiliul Europei. Prin semnarea la 22 aprilie 1996 a Acordului de Parteneriat și Cooperare cu Uniunea Europeană au fost stabilite bazele juridice ale relațiilor cu această organizație. Într-un timp scurt aceste relații au cunoscut o dezvoltare dinamică. Delegația Azerbaidjanului este membru al Asambleei Parlamentare EURONEST, creată în cadrul Programului Uniunii Europene «Parteneriatul Estic».

În această structură prestigioasă, alături de deputații Parlamentului European sunt reprezentanți de asemenea și legislatorii Azerbaidjanului, Armeniei, Georgiei, Moldovei și Ucrainei. În legătură cu aceasta, merită laudă decizia colectivului de creație, care a publicat cartea, ca s-o editeze, nu numai în limbile azerbaidjană și engleză, ci și în limbile armeană, georgiană, română și ucraineană.

Consider, că această carte va prezenta interes pentru un cerc larg de cititori, interesați de istoria statalității Azerbaidjanului.

Elhan Suleimanov

Președintele ASDSCA («Asociația pentru Sprijinirea Dezvoltării Societății Civile din Azerbaidjan»), deputat de Şamaxi, șeful delegației azerbaidjane la Asambleea Parlamentară EURONEST, membru al delegației azerbaidjane la Asambleea Parlamentară a Consiliului Europei.

Наш народ має величну історію. Ми можемо пишатися своєю історією. У нашого народу також багата історія державності. З найдавніших часів на землі Азербайджан існували величні держави. В середні віки в історії Азербайджану були чудові зразки державності-держави Ширваншахів, Атабеків, Аггоюнлу, Гарагоюнлу, Сефевідів. Усе це історія державності азербайджанського народу. Азербайджанські ханства, що виникли після них теж носили характер державності. І, нарешті, на початку ХХ століття, в 1918 році була створена перша Азербайджанська Демократична Республіка. Подальший період-з 1920 по 1991 роки-був особливим періодом у житті Азербайджану. Азербайджан не був незалежною державою, але азербайджанський народ пройшов великий період розвитку. Нарешті, в кінці 1991 року Азербайджан знову здобув державну незалежність.

Гейдар Алієв

Загальнонаціональний лідер Азербайджанського народу

Шановні читачі !

У цій книзі, що є виданням Центру досліджень спадщини Гейдара Алієва (www.aliyevheritage.org), представлені карти і відомості про історичні азербайджанські держави. Як археологічні розкопки, так і стародавні джерела доводять, що ще за тисячоліття до нашої ери на території Азербайджану існували великі держави, була розвинена культура.

Книга розпочинається з довідки про державу Манна, яка посідала важливе місце в історії культури державності Азербайджану. Держава Манна проіснувала близько трьохсот років, відбиваючи напади сильних сусідів. Сильними державами, що існували на території Азербайджану ще до нашої ери були Мада (Мідія), Скіфське царство, Атропатена та Албанія, про які також дається інформація в цій книзі.

Держава Ширваншахів, що існувала приблизно протягом тисячі років, держави, що з'явилися в середні віки-Саджида, Саларидів, Раввадидів, Шаддаддидів відіграли важливу роль в етнічному розвитку азербайджанського народу, зародженні єдиної мови та культури. Азербайджанські держави Атабеків та Сефевідів є славними сторінками історії нашої державності.

Поряд з тим, що держави Гарагоюнлу та Аггоюнлу, а також держава Сефевідів управлялися азербайджанськими династіями, вони посприяли розширенню поля використання азербайджанської мови. Азербайджанські ханства ж були державними утвореннями, що з'явилися, в основному після смерті Надир шаха.

Великою суспільно-політичною подією в нашій історії є виникнення Азербайджанської

Народної Республіки. Саме в цей період в Азербайджані було закладено основи демократії, демократичного державного управління. Після падіння Азербайджанської Народної Республіки, в результаті агресії Радянської Росії, виникла Азербайджанська РСР. У ті роки в Азербайджані сформувався дуже багатий економічний та інтелектуальний потенціал.

Нарешті, 1991 року Азербайджанська Республіка знову здобула незалежність. Висловлюючись словами великого Гейдара Алієва, «найбільшим завоюванням азербайджанського народу в XX столітті, безсумнівно, є створення незалежної азербайджанської держави. Відновивши свою незалежність Азербайджан створив міцні основи демократичної, правової, світської держави».

Азербайджан став членом багатьох міжнародних та регіональних організацій-ООН, ОІВ, ОБСЄ, Ради Європи. Підписанням 22 квітня 1996 року з Європейським союзом Угоди про партнерство та співпрацю було створено правові основи відносин з цією організацією. За короткий термін ці відносини пройшли шлях динамічного розвитку. Делегація Азербайджану є членом Парламентської Асамблеї ЄВРОНЕСТ, створеної в рамках програми Європейського союзу «Східне партнерство».

У цій авторитетній структурі, поряд з депутатами Європейського парламенту, представлені також законодавці Азербайджану, Вірменії, Грузії, Молдови та України. У зв'язку з цим заслуговує схвалення рішення творчого колективу, що працював над книгою, щодо видання її, не лише азербайджанською та англійською мовами, а також вірменською, грузинською, молдавською та українською.

Вважаю, що ця книга буде цікавою широкій читацькій аудиторії, яка цікавиться історією державності Азербайджану.

Ельхан Сулейманов

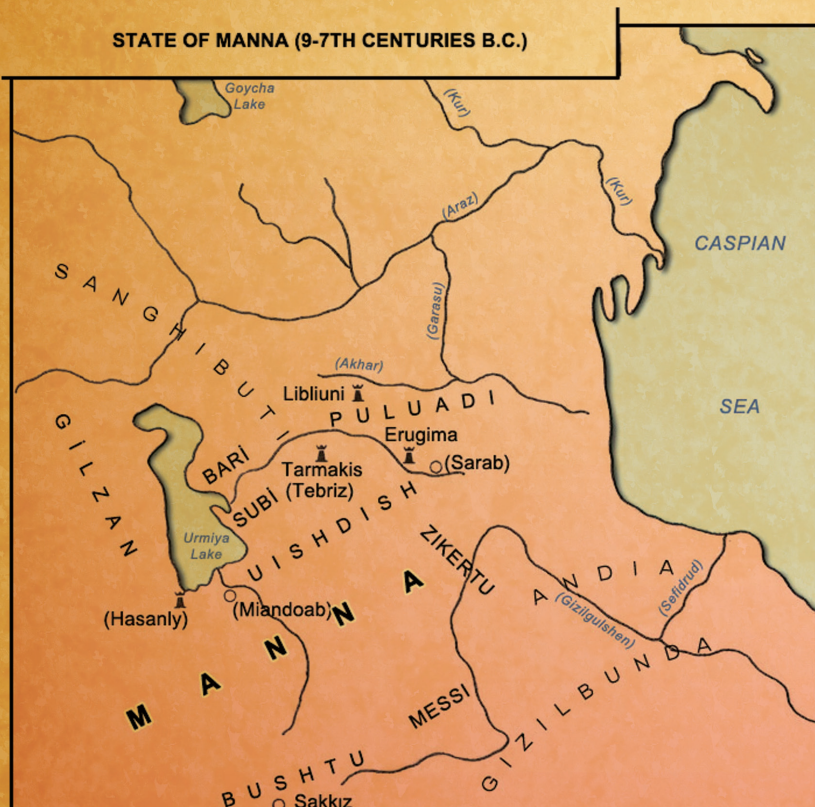
Президент АСРГСА (Асоціація Сприяння Розвиткові Громадянського Суспільства в Азербайджані), депутат від Шамахи, керівник азербайджанської делегації в Парламентській Асамблеї ЄВРОНЕСТ, член азербайджанської делегації в Парламентській Асамблеї Ради Європи.

Manna çarlığı
Kingdom of Mannaea
Մաննայի թագավորությունը
մանաս խմբի
Regatul Manna
Царство Манна

STATE OF MANNA (9-7TH CENTURIES B.C.)

- Cities
- 🏰 Ancient castles
- MESSI Provinces
- Tebriz Modern names

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atropatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Saciılar dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqöyünlü dövləti

Ağqoyunlu dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

Manna çarlığı

Mannanın adı ilk dəfə e.ə. 843-cü ildə Aşşur salnaməsində qeyd olunur. Aşşur və Urartu dövlətləri arasında Urmiyaətrafı ərazilərə yiyələnmək uğrunda daimi mübarizə şəraitində Manna dövləti öz müstəqilliyini saxlamağa çalışmışdır. Mannanın çiçəklənməsi çar İranzunun hakimiyyəti illərinə təsadüf edir. E.ə. VIII əsrin sonu-VII əsrin əvvəllərində Qədim Şərqdə güclü dövlətlərdən birinə çevrilən Manna dövləti Urmiyaətrafı əraziləri, Qızılüzən çayı hövzəsinin xeyli hissəsini və ondan cənubda yerləşən bölgələri əhatə edirdi. E.ə. VII əsrin ortalarında Manna dövləti zəifləyir və e.ə. 590-cı illərdə madalılar tərəfindən zəbt olunur. Paytaxtı İzirtu şəhəri idi. ■

Kingdom of Mannaea

The name of Mannaea was first mentioned in an Assyrian chronicle in 843 BC. The Mannaeans strove to maintain their independence on the background of persistent struggle between Assyria and Urartu for seizing the lands around Lake Urmia. The Mannaeen kingdom flourished during the reign of Iranzu. Having turned into a superpower in the ancient East at the end of VIII and in the beginning of VII centuries BC, Mannaea covered the lands around Lake Urmia and most of the basin of and southern areas from the River Giziluzen. In the mid of the 7th century BC Mannaea declined and was conquered by the Medes in 590 BC. Its capital was Izirtu. ■

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Seythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Sajid state

The Salavid state

Ravyadid state

Shaddadids state

State of Atabéys (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Safavids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

Մաննայի թագավորությունը

Մաննա անունն առաջին անգամ նշվում է մ.թ.ա. 843 թ. Աշշուրի տարեգրության մեջ: Աշշուրի և Ուրարտուի տարածքներին տիրապետելու համար մշտապես մղվող պայքարում՝ Մաննայի պետությունն աշխատել է պահպանել իր անկախությունը: Մաննայի բարգավաճումը համընկնում է Իրանգու թագավորի գահակալության տարիներին: Մ.թ.ա. VIII-րդ դարի վերջին ու VII-րդ դարի սկզբներին Հին Արևելքում հզոր պետություններից մեկը դարձած Մաննայի պետությունն իր մեջ ներգրավում է Ուրմիայի շրջակա տարածքները, Գըզըլուզան գետի ավազանի զգալի մասը և նրանից հարավ գտնվող շրջանները: VII-րդ դարի կեսերին Մաննայի պետությունը թուլանում է և մ.թ.ա. 590-ական թթ. նվաճվում է մադագիների կողմից: Մայրաքաղաքը Իգիրտուն էր: ■

Մաննայի
թագավորությունը

Մադայի (Միդիա)
թագավորությունը

Սկյութների
թագավորությունը

Մադա-Ասորպատենա
Կովկասյան Ալբանիա

Երվանդանիների
պետությունը

Մանգիների պետությունը

Մալաթիների պետությունը

Ռևվադիների պետությունը

Շեդդադիների
պետությունը

Ադրբեջանի Աթաբեկների
(Էդենիդների)
պետությունը

Գարազդյունյանների
պետությունը

Ադգոյունյանների
պետությունը

Ադրբեջանի Մեֆիների
պետությունը

Ադրբեջանի
խանությունները

Ադրբեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Ադրբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Ադրբեջանի
Հանրապետություն

მანას სამეფო

მადას (მიდიას) სამეფო

სკვითების სამეფო

მადა-აფროკათენას
სახელმწიფო

კავკასიის ალბანეთი

მორვანშაჰების
სახელმწიფო

სააჯთასახელმწიფო

სალარტასახელმწიფო

რავადების
სახელმწიფომადადების
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
აბაშგეტა
(ელდანიშთა)
სახელმწიფოგარაგონლუს
სახელმწიფოადგონლუს
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სეფავიტთა
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სახანოებიაზერბაიჯანის
სახალხოჯუმურიეთიაზერბაიჯანის
სოციალისტური
რესპუბლიკააზერბაიჯანის
რესპუბლიკა

მანას სამეფო

მანების სახელს პირველად ჩვ.წ.ა. 843 წელს ასურულ მატიანეებში ვხვდებით. ასურიის და ურარტუს სახელმწიფოები ყოველთვის ცდილობდნენ ურმიის მხარის მიწების მიტაცებას, ასეთ მუდმივ საბრძოლო პირობებში მანების სახელმწიფო თავისი დამოუკიდებლობის შენარჩუნებას ცდილობდა. მანების აყვავების პერიოდი ემთხვევა ირანზუს მეფობის წლებს. მანების ქვეყანა რომელიც ჩვ.წ.ა. VIII საუკუნის დასასრულსა და VII -ე საუკუნის დასაწყისში უძველეს აღმოსავლეთში ერთ-ერთ უძლიერეს სახელმწიფოდ ჩამოყალიბდა, ურმიის მხარის ტერიტორიებს, მდინარე გიზილუზანის ხეობის საკმაო ნაწილს და მის სამხრეთით მდებარე რეგიონებს მოიცავდა. VII-ე საუკუნის შუა წლებში მანების სახელმწიფო სუსტდება და ჩვ.წ.ა. 590 წელს მადალიელების ოკუპაციაში ექცევა. მისი დედაქალაქი იზირტუ იყო. ■

Regatul Manna

Imperiul Mada (Midia)

Statul Sciților

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziană

Statul Șirvanșahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Șadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
Azerbaidjan

Republica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

Regatul Manna

Prima atestare a Regatului Manna o găsim în izvoarele scrise asiriene din 843 î.e.n. Statul Manna a încercat să-și păstreze independența în condițiile unei lupte continue, duse de Asiria și Urartu pe teritoriul din jurul Lacului Urmia. Perioada înfloritoare a Mannei a coincis cu anii domniei regelui Iranzu. Statul Manna care la sfârșitul secolului al VIII-lea și începutul secolului al VII-lea î.e.n. s-a transformat în unul dintre puternicele state ale Orientului antic, se întindea pe pământurile din jurul Urmiei, cuprindea cea mai mare parte a bazinului râului Gyzylyzen și ținuturile situate la sud de acesta. La mijlocul secolului al VII-lea î.e.n. Regatul Manna și-a pierdut influența sa și în 590 î.e.n. a fost ocupat de către statul Mada (Midia). Capitală a fost orașul Izirtu. ■

Царство Манна

Шахство Мада (Мідія)

Скіфська держава

Держава Мада-Атропатена

Кавказька Албанія

Держава Ширваншахів

Держава Салжидів

Держава Саларидів

Держава Раввадидів

Держава Шадладидів

Азербайджанська держава
Атабеків (Ельданизів)

Держава Гарагоюнлу

Держава Аггоюнлу

Азербайджанська держава
Сефевідів

Азербайджанські ханства

Азербайджанська Народна
РеспублікаАзербайджанська Радянська
Соціалістична Республіка

Азербайджанська Республіка

Царство Манна

Перші згадки про Манну зустрічаються в ассирійських джерелах 843 року до н.е. Держава Манна намагалася зберегти свою незалежність в умовах постійної боротьби держав Ассирії та Урарту за території навколо озера Урмія. Розквіт Манни припадав на роки правління царя Іранзу. Держава Манна, що перетворилася в кінці VIII-на початку VII ст. до н.е. в одну з найсильніших держав на Стародавньому Сході, розташовувалася на територіях навколо Урмії, охоплювала значну частину басейну річки Гизилузен та регіони на південь від неї. У середині VII ст. до н.е. держава Манна ослабла і в 590 рр. до н.е. була захоплена державою Мада (Мідія). Столицею було місто Ізірту. ■

Mada (Midiya) şahlığı

Kingdom of Media

Մադայի (Միդիա) թագավորությունը

მადას (მიდიას) სამეფო

Imperiul Mada (Midia)

Шахство Мада (Мідія)

**STATE OF MADA (MYDIA)
(LAST QUARTER OF 7TH CENTURY B.C. –
MID OF 6TH CENTURY B.C.)**

Mada (Midiya) şahlığı

Madalıların tayfa ittifaqı Mannadan şərqdə və cənub-şərqdə yerləşən vilayətlərdə təşəkkül tapmışdı. E.ə. VII əsrin 70-ci illərində Kaşaritininin rəhbərliyi ilə baş vermiş güclü xalq üsyanı nəticəsində aşşurlular Mada vilayətlərindən tamamilə qovulmuş və burada Mada şahlığı meydana gəlmişdi. Mada şahı Kiaksar orduda islahatlar keçirdikdən sonra geniş işğallara başlamışdı. Aşşur çarlığı üzərində qələbəsi nəticəsində Mada Ön Asiyanın böyük dövlətinə çevrildi. Mannanın işğalının Madanın inkişafı üçün böyük əhəmiyyəti oldu. Yüksək inkişaf etmiş kənd təsərrüfatına və sənətkarlığa malik olan Manna Mada dövlətinin iqtisadiyyatının yüksəlişində mühüm rol oynadı və onun mədəni-iqtisadi mərkəzinə çevrildi. E.ə. 550-ci ildə Mada şahlığı süqut etdi və Əhəməni dövlətinin tərkibinə qatıldı. Paytaxtı Aqbatana (Ekbatana) şəhəri idi. ■

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atropatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Saciilər dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqöyünlü dövləti

Ağqoyunlu dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

Kingdom of Media

The Median tribal confederation emerged in the provinces east and south-east to Mannaea. As a result of a strong national uprising led by Kashtariti, the Assyrians were driven out of Media and the kingdom of Media was established. Having conducted a range of reforms in the army, King Cyaxares launched large-scale invasions. Following the victory over the Assyrian kingdom, Media became a superpower in the Near East. The annexation of Mannaea by Media gave another impetus to the latter. Highly developed agriculture and craftsmanship of Mannaea, which became the cultural and economic center of Media, played an important role in its economic progress. The Kingdom of Media collapsed in 550 BC and was incorporated into the Achaemenid Empire. Its capital was Ecbatana. ■

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Seythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Sapid state

The Salavid state

Ravyadid state

Shaddadids state

State of Atabéys (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Safavids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

Մադայի (Միդիա) թագավորությունը

Մադացիների ցեղային միավորումը կազմավորվել է Մաննայից արևելքում և հարավ-արևելքում գտնվող վիլայեթներում: Մ.թ.ա. VII-րդ դարի 70-ական թթ. Քաջթարիթի ղեկավարությամբ տեղի ունեցած ժողովրդական խոշոր ապստամբության արդյունքում աշուրցիներն ամբողջությամբ դուրս են հանվել Մադայի վիլայեթներից և այնտեղ ստեղծվել է Մադայի թագավորությունը: Մադայի տիրակալ Կիասկարը բանակում բարեփոխումներ անցկացնելուց հետո, սկսել է լայն ծավալի նվաճումներ իրականացնել: Աշշուրի թագավորության հանդեպ տարած հաղթանակի արդյունքում Մադան վերածվել է Առաջավոր Ասիայի խոշոր պետության: Մաննայի գավթելը մեծ նշանակություն ունեցավ Մադայի զարգացման համար: Բարձր զարգացած գյուղատնտեսություն ու արհեստագործություն ունեցող Մաննան կարևոր դեր խաղաց Մադայի պետության տնտեսության զարգացման համար և դարձավ նրա մշակութային-տնտեսական կենտրոնը: Մ.թ.ա. 550-ական թթ. Մադայի թագավորությունը անկում ապրեց և միացվեց Աքեմենյան պետությանը: Մայրաքաղաքը Ակբաթանան էր (Էկբաթանա): ■

Մաննայի
թագավորությունը

Մադայի (Միդիա)
թագավորությունը

Սկյութների
թագավորությունը

Մադա-Ասորպատենա

Կովկասյան Ալբանիա

Երվանդանի
պետությունը

Մանգիների պետությունը

Մալաթիների պետությունը

Ռևվադիների պետությունը

Շեդդադիների
պետությունը

Ադրբեջանի Աթթեկների
(Էդենիդների)
պետությունը

Գարագոյունյունների
պետությունը

Ադգոյունյունների
պետությունը

Ադրբեջանի Մեֆիների
պետությունը

Ադրբեջանի
խանությունները

Ադրբեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Ադրբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Ադրբեջանի
Հանրապետություն

მადას(მიდიას) სამეფო

მადელთა სათემო კავშირი მანას აღმოსავლეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთით მდებარე პროვინციებში იყო ფორმირებული. ჩვ. წ. ა VII -ე საუკუნის 70-იან წლებში კაშტარიტის მეთაურობით განხორციელებული სახალხო აჯანყების შედეგად ასურიელები მადას პროვინციებიდან მთლიანად იქნენ განდევნილნი და აქ მადას სამეფო წარმოიშვა. მადას შახის კიასკარის მიერ არმიაში გატარებული რეფორმების შემდეგ დიდი ლაშქრობები წამოიწყეს. ასურიის სამეფოზე გამარჯვების შედეგად მადა წინა აზიის უდიდეს სახელმწიფოდ იქცა. მანას ოკუპირებამ დიდი გავლენა იქონია მადას განვითარებაზე. სოფლის მეურნეობასა და ხელოვნების დარგებში დიდად განვითარებულმა მანამ მადას სახელმწიფოს ეკონომიკის განვითარებაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა და მის კულტურულ-ეკონომიკურ ცენტრად იქცა. ჩვ. წ. ა. 550 წელს მადას სამეფო ძლიერ დასუსტდა და აჰამანის სახელმწიფოს შეუერთდა. მანას დედაქალაქი აქბათანა (ექბათანა) იყო. ■

Imperiul Mada (Midia)

Uniunea triburilor mada a luat naștere în regiunile situate la est și sud-est de Manna. În anii șaptezeci ai secolului al VII-lea î.e.n. asirienii au fost alungați în totalitate, în urma unei puternice răscoale populare sub conducerea lui Kaștariti, de pe pământurile Madei, aici fiind creat Imperiul Mada. După reorganizarea armatei, șahul Quaxar din Mada a purces la cuceriri semnificative de noi teritorii. În urma victoriei raportate împotriva Regatului Asiriei, Mada a devenit un stat mare în Asia Anterioară. Cucerirea Mannei a jucat un rol important în dezvoltarea Madei, deoarece ultima dispunea de o agricultură și un meșteșugărit în plină ascensiune care au adus o contribuție însemnată la dezvoltarea economiei statului Mada și a devenit centrul său cultural și economic. În 550 î.e.n. Imperiul Madei și-a încetat existența fiind incorporat în componența statului Ahemenizilor. Drept capitală i-a servit orașul Agbatana. ■

Regatul Mannă

Imperiul Mada (Midia)

Statul Sciților

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziană

Statul Șirvanșahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Șadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

Шахство Мада (Мідія)

Союз племен Мада зародився в областях на сході та південному сході від Манни. У 70-х роках VII ст. до н.е. ассирійці в результаті потужного народного повстання під проводом Каштаріті були повністю вигнані з областей Мади, і тут виникло шахство Мада. Після проведення реформ в армії шах Мади Кіаксар приступив до широкомасштабних загарбань. В результаті перемоги, здобутої над царством Ассирія, Мада перетворилася у велику державу Передньої Азії. Загарбання Манни відіграло велику роль у розвитку Мади. Манна, яка мала розвинені сільське господарство і ремесла, відіграла важливу роль у підйомі економіки держави Мада, стала її культурно-економічним центром. 550 року до н. е. шахство Мада занепало, увійшовши до складу держави Ахемени. Її столицею було місто Агбатана (Екбатана). ■

Царство Манна

Шахство Мада (Мідія)

Скіфська держава

Держава Мада-Атропатена

Кавказька Албанія

Держава Ширваншахів

Держава Саджидів

Держава Саларидів

Держава Раввадидів

Держава Шадладидів

Азербайджанська держава
Атабеків (Ельданизів)

Держава Гарагоюллу

Держава Аггоюллу

Азербайджанська держава
Сефевідів

Азербайджанські ханства

Азербайджанська Народна
РеспублікаАзербайджанська Радянська
Соціалістична Республіка

Азербайджанська Республіка

Skif çarlığı

Scythian kingdom

Մկյուրների թագավորությունը

სკვითების სამეფო

Statul Sciilor

Скіфська держава

FRONT ASIA IN 1ST HALF OF I MILLENNIUM B.C.

Skif çarlığı

Qədim Şərq qaynaqları şahadət verir ki, e.ə. VII əsrin 70-ci illərində meydana gəlmiş Skif çarlığı bir neçə on il ərzində Ön Asiyanın hərbi-siyasi həyatında mühüm amil olmuşdur. İşkuz (skiflər) ölkəsi Kür çayının orta axarı ilə Urmiya gölü ətrafındakı Manna ərazisi arasında yerləşən vilayətləri əhatə edirdi. E.ə. VI əsrin 90-cı illərində Skif çarlığı çox zəhmli qüvvə sayılırdı. “Skif çarlığı” Azərbaycan zonasında nisbətən sabit əraziyə malik idi. Bu çarlıq azı 80 il yaşadı. Ön Asiyada “Skif çarlığı”nın, demək olar, tam hökmranlığına, ehtimal ki, e.ə. VII əsrin 20-ci illərinin axırında və ya 10-cu illərinin əvvəlində son qoyuldu. Asiyada yeni qüvvə, madalılar meydana gəldi. Çarlıq ləğv olunmuşdu, lakin skif əhali qrupları-“skiflər”, “ortokoribantlar” və “sakasenlər” Azərbaycan ərazisində yaşamaqda davam edirdilər. ■

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atropatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Saciilər dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqöyünlü dövləti

Ağqöyünlü dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

Scythian kingdom

According to the ancient Oriental sources, the birth of the Scythian kingdom in the 670s BC was an important factor in the military and political life of the Near East for several decades. Scythia covered a territory between the River Kura and the Mannaeans lands around Lake Urmia. In the 590s BC, the Scythian kingdom was a formidable force. It had a relatively stable area in Azerbaijan and existed at least 80 years. The full domination of the Scythian kingdom in the Near Asia probably ended 620-610s BC. The Medes appeared as a new power in Asia. Though it ceased to exist, its population, including Scyths, Ortokorybants and Sakas continued to dwell in the territory of Azerbaijan. ■

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Scythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Sajid state

The Salavid state

Ravvadid state

Shaddadids state

State of Atabegs (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Safavids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

Սկյութների թագավորությունը

Հնագույն Արևելյան աղբյուրները վկայում են, որ մ.թ.ա. VII-րդ դարի 70-ական թթ. կազմավորված Սկյութների թագավորությունը մի քանի տասնամյակի ընթացքում կարևոր գործոն է դարձել առաջավոր Ասիայի ռազմաքաղաքական կյանքում: Իշկուզների երկիրը (սկյութներ) իր մեջ ներառում էր Քուռ գետի միջին հոսանքն ու Ուրմիա լճի շրջակայքում Մաննայի տարածքի միջև տեղավորված վիլայեթները: Մ.թ.ա. VI-րդ դարի 90-ական թթ. Սկյութների թագավորությունը շատ ազդեցիկ ուժ էր համարվում: «Սկյութների թագավորությունը» Ադրբեջանի գոտում համեմատաբար կայուն տարածք ուներ: Այդ թագավորությունը գոյություն ունեցավ առնվազն 80 տարի: Առաջավոր Ասիայում «Սկյութների թագավորության» գոյությանն ամբողջությամբ կարելի է ասել վերջ է տրվել մ.թ.ա VII-րդ դարի 20-ական թթ.վերջին ու 10-ական թթ. սկզբին: Ասիայում առաջ է եկել նոր ուժ՝ մադալիները: Չնայած վերջ էր տրվել թագավորության գոյությանը, սակայն սկյութական բնակչությունը «սկյութները», «օրտոկորիբանտները» և «սակասենները» շարունակեցին ապրել Ադրբեջանի տարածքում: ■

Մաննայի
թագավորությունը

Մադայի (Միդիա)
թագավորությունը

Սկյութների
թագավորությունը

Մադա-Ասորպատենա
Կովկասյան Ալբանիա

Երվանշանների
պետությունը

Մանգիների պետությունը

Սալարիների պետությունը

Ռևվադիների պետությունը

Շեդդադիների
պետությունը

Ադրբեջանի Աթաբեկների
(Էդենիդների)
պետությունը

Գարազդուկունների
պետությունը

Ադգոյունլունների
պետությունը

Ադրբեջանի Մեֆիների
պետությունը

Ադրբեջանի
խանությունները

Ադրբեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Ադրբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Ադրբեջանի
Հանրապետություն

სკვითების სამეფო

უმძველესი აღმოსავლური ისტორიული წყაროები იუწყებიან, რომ VII საუკუნის 70-იან წლებში დაფუძნებული სკვითების სამეფო რამდენიმე ათწლეულის მანძილზე წინა აზიის სამხედრო-პოლიტიკურ ცხოვრებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა. იმქუზის (სკვითების) ქვეყანა მდინარე მტკვრის შუა დინებისა და ურმიის ტბის გარშემო მანას ტერიტორიებს შორის მდებარე პროვინციებს მოიცავდა. ჩვ.წ.ა. VI-საუკუნის 90-იან წლებში სკვითების სამეფო ძლიერ სახელმწიფოდ ითვლებოდა. “სკვითების სამეფო” აზერბაიჯანის ზონაში შედარებით სტაბილურ ტერიტორიად ითვლებოდა. ამ სამეფომ სულ ცოტა 80 წელი იარსება. წინა აზიაში „სკვითების სამეფოს“, სრულ მბრძანებლობას, შეიძლება ითქვას, რომ VII საუკუნის 20-იანი წლების ბოლოს, ან 10 -იანი წლების დასაწყისში მოელო ბოლო. აზიაში ახალი ძალები, მაღალილები გაჩნდნენ. სამეფო გაუქმებული იყო, მაგრამ სკვითური მოსახლეობის დაჯგუფებები - „სკვითები“ „ორთოკორიბანტები“ და „საქასენელები“ აზერბაიჯანის მიწებზე ცხოვრებას განაგრძობდნენ. ■

Statul Sciților

Conform mărturiilor izvoarelor scrise orientale antice, statul Sciților care a luat ființă în anii '70 ai secolului al VII-lea î.e.n. a jucat un rol important în viața politico-militară a Asiei Anterioare timp de câteva decenii. Țara ișkuzilor (sciților) includea regiunile situate între cursul mediu al Kurei și teritoriul Mannei, care se întindea în jurul Lacului Urmia. În anii '90 ai secolului al VI-lea î.e.n. statul Sciților era considerat o putere de neînvinc. Statul Sciților din părțile Azerbaidjanului dispunea de un teritoriu relativ constant. El a existat cel puțin timp de 80 de ani. Dominației nemărginite a statului Sciților în Asia Anterioară i-a fost pus capăt, după unele ipoteze, la sfârșitul anilor '20-începutul primului deceniu al secolului al VII-lea î.e.n. în Asia și-a făcut apariția o nouă putere-midienii. Statul a fost desființat, dar grupuri ale populației scitice-sciți, ortokoribanți și sakaseni-continuau să locuiască pe teritoriul Azerbaidjanului. ■

Regatul Mannă

Imperiul Mada (Midia)

Statul Sciților

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziană

Statul Șirvanșahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Șadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

Скіфська держава

За свідченнями стародавніх східних джерел, Скіфське царство, що виникло в 70-х роках VII ст. до н.е., протягом кількох десятиліть відігравало важливу роль у військово-політичному житті Передньої Азії. Країна ішкюзів(скіфів) охоплювала області, які знаходилися між середньою течією Кури та територією Манни, що розкинулася навколо озера Урмія. У 90-х роках VI ст. до н.е. Скіфське царство вважалося дуже грізною силою. Воно проіснувало щонайменше 80 років. Край повномасштабного панування Скіфського царства в Передній Азії був покладений, за припущеннями, в кінці 20-х-початку 10-х рр. VII ст. до н.е. В Азії з'явилася нова сила-мідійці. Царство вже не існувало, проте, групи скіфського населення-скіфи (ортокорібанти та сакасени) продовжували жити на території Азербайджану. ■

Царство Манна

Шахство Мада (Мідія)

Скіфська держава

Держава Мада-Атропатена

Кавказька Албанія

Держава Ширваншахів

Держава Салжидів

Держава Саларидів

Держава Раввадидів

Держава Шадладидів

Азербайджанська держава
Атабеків (Ельданизів)

Держава Гарагоюллу

Держава Аггоюллу

Азербайджанська держава
Сефевідів

Азербайджанські ханства

Азербайджанська Народна
РеспублікаАзербайджанська Радянська
Соціалістична Республіка

Азербайджанська Республіка

Mada-Atropatena dövləti
Media-Atropatene
Մադա-Ատրոպատենա
мада-атропатенас сaxeлмწიფო
Statul Mada-Atropatena
Держава Мада-Атропатена

ATROPATENA WITHIN STATE OF THE SASANI (III-VII CENTURIES)

Mada-Atropatena dövləti

E.ə. 321-ci ildə yaranmışdı. Banisi Atropat idi. Bu dövlət rəsmən Mada, sonralar isə özünün ilk hökmdarının adı ilə tez-tez antik qaynaqlarda Atropatena adlandırılırdı. Urmiya gölü ətrafında və Arazboyu (müasir Cənubi Azərbaycan, İran Kürdistanı və müxtəlif dövrlərdə Şimali Azərbaycanın bəzi torpaqları) ərazidə yerləşirdi. Antik mənbələrə görə, e.ə. III əsrin 20-ci illərində şah Artabazan dövründə Atropatenanın ərazisi Arazdan şimalda Rioni çayının yuxarı axarlarınadək uzanaraq İberianın müəyyən hissəsini də əhatə edirdi. 244-cü ildə Atropatena Sasani şahı I Şapur tərəfindən istila edildi. Orta fars (pəhləvi) abidələrində Adurbadaqan (hərfən “odun himayəsində olan ölkə”) adlanan qədim Atropatena III yüzildən Sasani dövlətinin tərkibinə onun ayrılmaz hissəsi kimi daxil olur. Azərbaycan məfhumunun özü, həmçinin onunla bağlı siyasi və etno-mədəni xarakterli hadisələr və vəziyyətlər məhz Atropatena dövründə təşəkkül tapmağa başlamışdı. Paytaxtı Qazaka (və ya Qanzaka) şəhəri idi. ■

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atropatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Saciilər dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqoyunlu dövləti

Ağqoyunlu dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

Media-Atropatene

Established by Atropat in 321 BC. Officially its name was Media, which was frequently referred to by the ancient sources as Atropatene based upon the name of its founder. The kingdom was located around Lake Urmia and along the River Arax (Southern Azerbaijan, Iranian Kurdistan, and in different periods some areas of the Northern Azerbaijan). According to the ancient sources, during the reign of King Artabazanes (220s BC) the territory of Atropatene reached up to the River Rioni and included some parts of Iberia. The country was annexed by the Sassanid king Shapur I in 244. Referred to as Āturpātākān (“protected by fire”) in the Middle Persian sources, Atropatene was part of the Sassanid Empire from III century. The concept of Azerbaijan, as well as related political and ethno-cultural events and conditions emerged in the period of Atropatene. Its capital was Gazaka (Ganzak). ■

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Seythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Sapid state

The Salavid state

Ravvayid state

Shaddadids state

State of Atabéys (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Safavids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

Մանայի
թագավորությունը

Մադայի (Միդիա)
թագավորությունը

Սկյութների
թագավորությունը

Մադա-Ատրոպատենա

Կովկասյան Ալբանիա

Եփրատյանների
պետությունը

Սաջիների պետությունը

Սալարիների պետությունը

Ռևկադիների պետությունը

Շեդդադիների
պետությունը

Ադրբեջանի Աթաբեկների
(Էդլենիզների)
պետությունը

Գարազդյունյանների
պետությունը

Աղգոյունյանների
պետությունը

Ադրբեջանի Մեֆկիների
պետությունը

Ադրբեջանի
խանությունները

Ադրբեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Ադրբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Ադրբեջանի
Հանրապետություն

Մադա-Ատրոպատենա

Մտեղծվել է մ.թ.ա. 321 թվականին: Հիմնադիրը Ատրոպատն էր: Այս պետությունը պաշտոնապես Մադա, իսկ հետագայում անտիկ աղբյուրներում շատ հաճախ իր առաջին տիրակալի անունով Ատրոպատենայի է անվանվել: Գտնվել է Ուրմիա լճի շրջակա և Արագի երկայնքով ձգվող (Ժամանակակից Հարավային Ադրբեջանի, Իրանական Քրդստանի և տարբեր Ժամանակներում Հյուսիսային Ադրբեջանի որոշ հողերը) տարածքներում: Անտիկ աղբյուրների տվյալներով, մ.թ.ա. III-րդ դարի 20-ական թթ. Արտաբազան թագավորի օրոք Ատրոպատենայի տարածքը ձգվելով Արագ գետից մինչև Ռիոնի գետի վերին հոսանքները, ներգրավել է նաև Իբերիայի որոշ մասերը: 244 թ. Ատրոպատենան նվաճվել է Սապուր I շահի կողմից: Միջնադարյան պարսկական (փեհլևի) հուշարձաններում Ադուրբադական (բառացի կրակի հովանավորության տակ եղող երկիր) կոչվող հնագույն Ատրոպատենան III դարից մտնում է Մասանիդների պետության կազմը, որպես նրա անբաժանելի մաս: Ադրբեջան հասկացությունը, ինչպես նաև նրա հետ կապված քաղաքական ու էթնո-մշակութային բնույթի դեպքերը և իրադարձությունները գոյություն են ունեցել հենց Ատրոպատենայի ժամանակաշրջանում: Մայրաքաղաքը եղել է Գազական (կամ Գանձական): ■

მადა-ათროპატენას სახელმწიფო

შეიქმნა ჩვ.წ.ა. 321 წელს. მისი დამაარსებელი იყო ართოპადი.ეს სახელმწიფო ოფიციალურად მადად,შემდეგ კი მისი პირველი ხელმწიფის ართოპატენას სახელით ხშირად მოიხსენიება ანტიკურ წყაროებში.ის, ურმიას ტბის სანაპიროზე და მდინარე არაზის (თანამედროვე სამხრეთ აზერბაიჯანი, ირანის ქურდისტანი და სხვადასხვა დროს ჩრდილო აზერბაიჯანის ზოგი ტერიტორია) ჩაყოლებაზე მდებარეობდა. ანტიკური წყაროების თანახმად ჩვ.წ.ა. III საუკუნის 20-იან წლებში, შახ ართაბაზანის პერიოდში ათროპატენიის ტერიტორია არაზის ჩრდილოეთით მდინარე რიონის ზემო მონაკვეთამდე იყო გადაჭიმული და იბერიის ერთ ნაწილსაც მოიცავდა.244 წელს ათროპატენია სასანიის ხელმწიფის I შაპურის მიერ იქნა დაპყრობილი. შუა სპარსეთის (ფაჰლავი)მეფეებში აზდარბადაგანად (მისი სიტყვასიტყვითი თარგმანი -“ ცეცხლის მფარველობის ქვეშ მყოფი სახელმწიფო“) მოხსენიებული უძველესი ათროპატენა III ასწლეულში სასანიის სახელმწიფოს შემადგენლობაში,მისი განუყოფელი ნაწილივით შევიდა.აზერბაიჯანული კონცეფცია და მასთან დაკავშირებული პოლიტიკური, ეთნო-კულტურული ხასიათის მოვლენები ათროპატენას პერიოდში განვითარდა და ჩამოყალიბება იწყო.დედაქალაქი გაზაქა იყო (ან და განზაქა). ■

Statul Mada-Atropatena

A fost întemeiat în 321 î.e.n. Fondatorul său a fost Atropates. Oficial, statul se numea Mada, mai târziu fiind menționat adeseori în documentele antice cu denumirea de Atropatena după numele primului său cârmuitor. Era situat în jurul Lacului Urmia și pe teritoriul Transaraxiei (actualul Azerbaidjan de Sud, Kurdistanul Iranian și unele posesiuni ale Azerbaidjanului Nordic în diferite perioade). După cum reiese din izvoarele scrise antice, în anii douăzeci ai secolului al III-lea î.e.n., în timpul domniei șahului Artamazan, teritoriul Atropatenei cuprindea de asemenea și o anumită parte a Iberiei, întinzându-se până la afluenții superiori ai râului Rioni la nord de Arax. În 224 Atropatena a fost cucerită de către șahul sasanid Șapur. Vechea Atropatenă, denumită în izvoarele scrise medievale persiene (pehlevi) Adurbadagan (literalmente «țara ocrotită de către foc»), a intrat începând cu secolul al III-lea în componența statului Sasanizilor ca parte integrantă. Însăși noțiunea «Azerbaidjan», precum și evenimentele și situațiile politice și etno-culturale au început să apară anume în perioada Atropenei. Capitală era Gazaka (sau Ganzaka). ■

Regatul Mannâ

Imperiul Mada (Midia)

Statul Scitilor

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziană

Statul Șirvanșahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Șadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

Держава Мада-Атропатена

Виникла 321 р. до н.е. Її засновником був Атропатена. Офіційно ця держава називалася Мада, а пізніше часто згадувалася в античних джерелах як Атропатена, на ім'я свого першого правителя. Розташовувалася навколо озера Урмія і на території Приараззя (сучасний Південний Азербайджан, Іранський Курдистан і землі Північного Азербайджану в різний час). Згідно з античними джерелами, в 20-х роках III ст. до н.е. за часів шаха Артабазана територія Атропатени охоплювала також певну частину Іберії, яка простягалася до верхніх притоків річки Ріоні на півночі від Аразу. 224 року Атропатена була захоплена Сасанідським шахом Шапуром I. Давня Атропатена, яку називали в середньоперсидських (пехлевій) пам'ятках Адурбадаган (буквально «країна під покровительством вогню»), з III століття увійшла до складу Сасанідської держави й стала її невід'ємною частиною. Саме поняття «Азербайджан», а також пов'язані з ним події і ситуації політичного та етно-культурного характеру почали зароджуватися саме в період Атропатени. Столицею було місто Газака (або Ганзака). ■

Царство Майна

Шахство Мада (Мідія)

Скіфська держава

Держава Мада-Атропатена

Кавказька Албанія

Держава Ширваншахів

Держава Салгидів

Держава Саларидів

Держава Раввадидів

Держава Шадладидів

Азербайджанська держава
Атабеків (Ельданизів)

Держава Гарагоюллу

Держава Аггоюллу

Азербайджанська держава
Сефевідів

Азербайджанські ханства

Азербайджанська Народна
РеспублікаАзербайджанська Радянська
Соціалістична Республіка

Азербайджанська Республіка

Qafqaz Albaniyası
Caucasian Albania
Չոփկասյան Ալբանիա
კავკასიის ალბანეთი
Albania Caucaziană
Кавказька Албанія

Qafqaz Albaniyası

Albaniya dövlətinin e.ə. IV-III əsrlərdə formalaşdığı ehtimal olunur. Şimalda Qafqaz dağları, Şərqdə Xəzər dənizi, qərbdə İberiya, cənub-qərbdə Ermənistan, cənubda isə Atropatena ilə həmsərhəd idi. Beləliklə, Qədim Albaniyanın ərazisi müasir Azərbaycan Respublikasını, indiki Ermənistan Respublikasının böyük hissəsini, Dağıstan Respublikasının (Rusiya Federasiyası) cənub hissəsini, Gürcüstanın Alazan və İori çaylarının vadisini əhatə edirdi. Antik, alban və digər mənbələrin məlumatına görə, Albaniyada 26 tayfa məskunlaşmışdı. Alban tayfası Şimali Azərbaycanda ən iri tayfalardan biri idi. Məhz buna görə də bütün ölkə “Albaniya” adlanmağa başlamışdı. Antik dövrdə Albaniya yadelli işğalçılara qarşı inadlı mübarizə aparmış və müstəqilliyini qoruya bilmişdi. Alban tarixçisi Musa Kalankatuklunun qeyd etdiyi ənənəyə görə, b.e. I əsrdə Albaniya hökmdar Aran tərəfindən idarə olunurdu. Bu zaman Albaniyanın ərazisi Araz çayından Xunarakert qalasınadək (Qazax-Boçalı zonasında) çatırdı. 262-ci ildə Sasanilər dövlətinin tərkibinə daxil edildi. 314-cü ildə alban hökmdarı Urnayr xristianlığı qəbul edərək, onu Albaniyanın dövlət dininə çevirmişdi. 705-ci ildə ərəb istilaları nəticəsində Albaniyanın mövcudluğuna son qoyulur. Paytaxtı Kabala (Qəbələ) və Bərdə şəhərləri olmuşdur. ■

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atropatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Saciilər dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqoyunlu dövləti

Ağqoyunlu dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

Caucasian Albania

It is considered that Albania as a state existed in IV-III centuries BC. It bordered with the Caucasian Mountains in the north, the Caspian Sea in the east, Iberia in the west, Armenia in the south-west, Atropatene in the south. It means that the territory of the ancient Albania included the present-day Republic of Armenia, a large part of the present Republic of Armenia, southern part of the Republic of Daghestan (Russian Federation), the valley of the Alazani and Iori rivers in Georgia. According to the antique, Albanian and other sources, 26 tribes settled in Albania. The name Albania comes from the Albans, one of the biggest tribes in the Northern Azerbaijan. In the ancient times, Albania stood persistently against the alien invaders and could maintain its independence. According to a tradition referred to by the Albanian historian Movses Kaghankatvatsi, Albania was ruled by King Aran in I century BC. Then the territory of Albania stretched from the River Arax up to Khunakert castle (Kazakh-Borchali region). In 262, the state was incorporated into the Sassanid Empire. In 314, the Albanian ruler Urnair adopted Christianity as an official religion. As a result of the invasions of Arabs, Albania ceased to exist in 705. Its capitals were Kabala (Qabala) and Barda. ■

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Seythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Sapid state

The Salavid state

Ravayadid state

Shaddadids state

State of Atabéys (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Saravids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

Մաննայի
թագավորությունը

Մադայի (Միդիա)
թագավորությունը

Սկյութների
թագավորությունը

Մադա-Ատրոպատենա

Կովկասյան Ալբանիա

Երվանշանների
պետությունը

Սանջիների պետությունը

Սալարիների պետությունը

Ռևկադիների պետությունը

Շեդդադիների
պետությունը

Ադրբեջանի Աթաբեկների
(Էլդենիզների)
պետությունը

Գարազդյունյունների
պետությունը

Աղգոյունյունների
պետությունը

Ադրբեջանի Մեֆկիների
պետությունը

Ադրբեջանի
խանությունները

Ադրբեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Ադրբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Ադրբեջանի
Հանրապետություն

Կովկասյան Ալբանիա

Ալբանիայի պետության ձևավորման հավանական ժամանակաշրջանը համարվում են մ.թ.ա. IV-III-րդ դարերը: Նա սահմանակից էր հյուսիսից Կովկասյան լեռների, արևելքից Կասպից ծովի, արևմուտքից Իբերիայի, հարավ-արևմուտքից Հայաստանի, իսկ հարավից Ատրոպատենայի հետ: Այսպիսով պատմական Ալբանիայի տարածքն ընդգրկում էր ներկայիս Ադրբեջանական Հանրապետությունը, ներկայիս Հայաստանի Հանրապետության մեծ մասը, Դաղստանի Հանրապետության (Ռուսստանի Դաշնություն), հարավային մասը, Վրաստանի Ալազանի ու Իորի գետերի հովիտները: Անտիկ ալբանական և այլ աղբյուրների տեղեկատվության համաձայն, Ալբանիայում 26 ցեղեր են ապրել: Ալբանական ցեղը Հյուսիսային Ադրբեջանում ամենախոշոր ցեղերից մեկն էր: Հենց դրա համար էլ ողջ երկիրը «Ալբանիա» է կոչվել: Անտիկ ժամանակաշրջանում Ալբանիան համառ պայքար է մղել օտարերկրյա զավթիչների դեմ և կարողացել է պահպանել իր անկախությունը: Ալբանացի պատմաբան Մուսա Կադանկատվացու տեղեկատվության համաձայն, մ.թ. I դարում Ալբանիանիայի ղեկավարությունն իրականացրել է տիրակալ Արանը: Այդ ժամանակ Ալբանիայի տարածքը հասնում էր Արագ գետից մինչև Խունարակերտ բերդը (Ղազախ-Բորչալու տարածքում): 262 թ. մտել է Սասանիների պետության կազմի մեջ: 314 թ. Ալբանիայի տիրակալ Ումայրը ընդունել է քրիստոնեությունը և այն դարձրել է Ալբանիայի պետական կրոն: 705 թ. արաբական արշավանքների արդյունքում վերջ է տրվել Ալբանիայի գոյությանը: Մայրաքաղաքները եղել են Գաբալա ու Բարդա քաղաքները: ■

კავკასიის ალბანეთი

ალბანეთის სახელმწიფოს ფორმირება სავარაუდოდ ჩვ.წ.ა. IV -III საუკუნეებს განეკუთვნება. ის ჩრდილოეთით კავკასიის მთებს, აღმოსავლეთით კასპიის ზღვას, დასავლეთით იბერიას, სამხრეთ-დასავლეთით სომხეთს, სამხრეთით კი ათროპათენას ესაზღვრებოდა. ამრიგად, უძველესი ალბანეთის ტერიტორია თანამედროვე აზერბაიჯანის რესპუბლიკას, ახლანდელი სომხეთის რესპუბლიკის დიდ ნაწილს, დაღესტნის რესპუბლიკის (რუსეთის ფედერაციის) სამხრეთ ნაწილს, საქართველოში კი მდინარეების ალაზნის და იორის ხეობას მოიცავდა. ანტიკური ალბანეთისა და სხვა წყაროების საფუძველზე ალბანეთში 26 ტომი იყო დასახლებული. ალბანთა ტომი ჩრდილო აზერბაიჯანში ყველაზე დიდი ტომად ითვლებოდა, ამიტომაც მთელ ქვეყანას ალბანეთს უწოდებდნენ. ანტიკურ პერიოდში ალბანეთი უცხო ტომთა მრავალ ლაშქრობას ალუდგა წინ და თავისი დამოუკიდებლობა შეინარჩუნა. ალბანი ისტორიკოსის მუსა ქალანქათურქის მიერ აღნიშნული ტრადიციის მიხედვით ჩვ.წ. I საუკუნეში ალბანეთს მართავდა ხელმწიფე არანი. ამ პერიოდში ალბანეთის ტერიტორია მდინარე არაზიდან ხუნარაქერტის ციხემდე (გაზახ-ბორჩალოს ზონაში) იყო გადაჭიმული. 262 წელს სასანების სახელმწიფოს შემადგენლობაში შევიდა. 314 წელს ალბანეთის ხელმწიფემ ურმაირმა ქრისტიანობა მიიღო და ეს სარწმუნოება ალბანეთის სახელმწიფო სარწმუნოებად გამოაცხადა. 705 წელს არაბ დამპყრობთა ლაშქრობების შედეგად ალბანეთის არსებობას წერტილი დაესვა. მისი დედაქალაქი ერთხანს ქაბალა(გაბალა) შემდეგ კი ქალაქი ბარდა იყო. ■

Albania Caucaziană

Formarea statului albanez s-a produs cam prin secolele IV-III î.e.n. La N se mărginea cu Munții Caucaz, la E cu Marea Caspică, la V cu Iberia, la S-V cu Armenia, iar la S cu Atropatena. În acest fel, teritoriul Albaniei antice cuprindea teritoriul actualei Republici Azerbaidjan, cea mai mare parte a Republicii Armenia moderne, partea sudică a Republicii Daghestan (Federația Rusă), văile râurilor Alazan și Gori din Georgia. După documentele albaneze antice și alte izvoare scrise, Albania era locuită de 26 de triburi. Tribul albanezilor era unul dintre cele mai mari în Azerbaidjanul de Nord. Anume din această cauză toată țara a început să fie numită Albania. În antichitate, Albania a dus o luptă înverșunată cu cotropitorii străini și a putut să-și mențină independența sa. Conform datelor istoricului albanez Musa Kalankaytuclu, în secolul I î.e.n. Albania era condusă de către cârmuitorul Arran. În această perioadă, Albania se întindea de la Râul Arax până la fortăreața Hnarakert (în regiunea Gazah-Barca). În 262 a fost inclusă în componența statului Sasanizilor. Adoptând în 314 creștinismul, cârmuitorul albanez Urnair I-a transformat în religie oficială a Albaniei. În 705, ca urmare a cuceririlor arabe, Albania și-a încetat existența. Capitalele ei au fost orașele Qabala (Gabala) și Barda. ■

Regatul Mannă

Imperiul Mada (Midia)

Statul Scitilor

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziană

Statul Sirvanșahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Șadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

Кавказька Албанія

Ймовірно, формування албанської держави відбулося в IV-III ст. до н.е. На півночі вона межувала з горами Кавказу, на сході-з Каспійським морем, на заході-з Іберією, на південному заході-з Вірменією, а на півдні-з Атропатеною. Таким чином, територія Стародавньої Албанії охоплювала територію сучасної Азербайджанської Республіки, більшу частину території сучасної Республіки Вірменія, південну частину Республіки Дагестан (Російська Федерація), долини річок Алазань та Іорі в Грузії. Згідно з античними, албанськими та іншими джерелами, в Албанії проживало 26 племен. Плем'я Албан було одним з найбільших в Північному Азербайджані. Саме тому вся країна стала називатися Албанією. В античний період Албанія вела рішучу боротьбу з іноземними загарбниками, зумівши зберегти свою незалежність. Згідно з відомостями албанського історика Муси Каланкатуйського, в I ст. н.е. на чолі Албанії стояв правитель Аран. В цей період Албанія розташовувалася на території від річки Араз до фортеці Хунаракерт (в Газахсько-Борчалинській зоні). 262 року була включена до складу держави Сасанідів. Після прийняття 314 року християнства албанським правителем Урнайром, ця релігія стала державною в Албанії. В 705 році в результаті арабських завоювань існуванню Албанії було покладено край. Її столицями свого часу були міста Кабала (Габала) і Барда. ■

Царство Манна

Шахство Мада (Мідія)

Скіфська держава

Держава Мада-Атропатена

Кавказька Албанія

Держава Ширваншахів

Держава Саджидів

Держава Саларидів

Держава Раввадидів

Держава Шадладидів

Азербайджанська держава
Атабеків (Ельданизів)

Держава Гарагоюндів

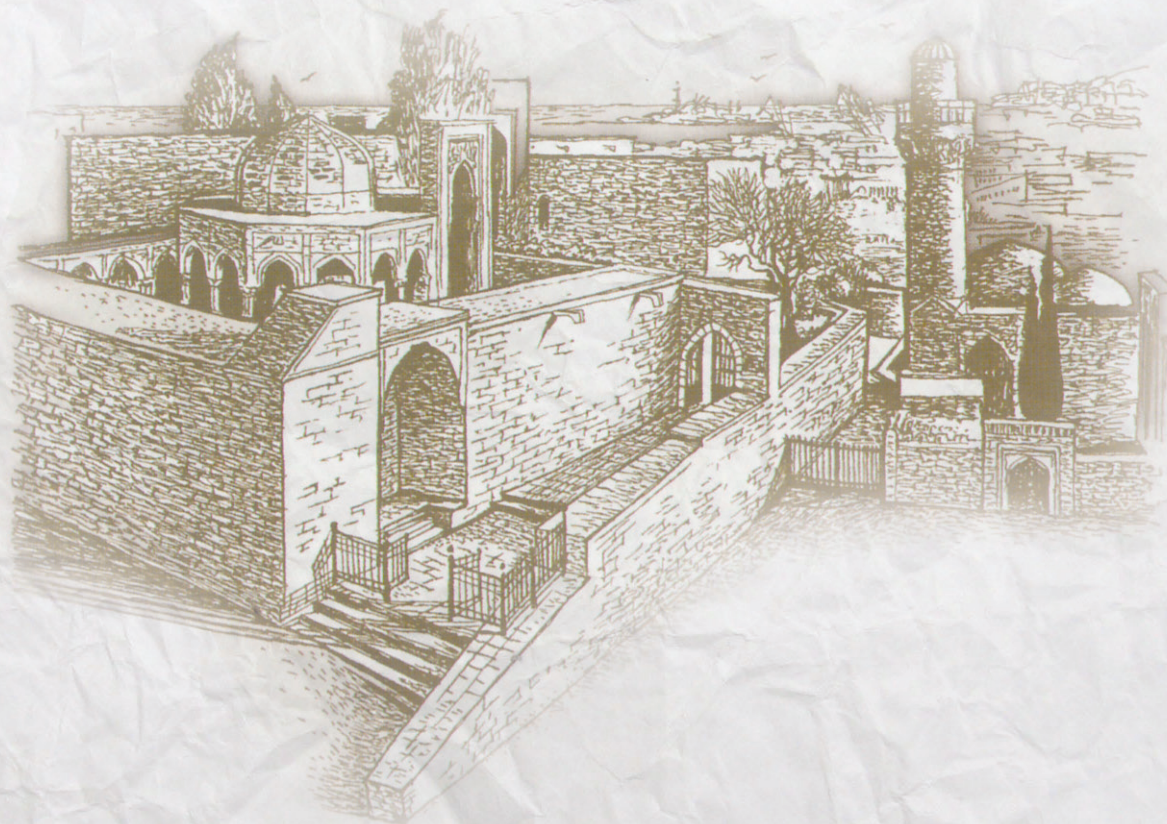
Держава Аггоюндів

Азербайджанська держава
Сефевідів

Азербайджанські ханства

Азербайджанська Народна
РеспублікаАзербайджанська Радянська
Соціалістична Республіка

Азербайджанська Республіка

Şirvanşahlar dövləti
State of Shirvanshahs
Շիրվանշահերի պետությունը
შირვანშაჰების სახელმწიფო
Statul Şirvanşahilor
Держава Ширваншахів

AZERBAIJAN IN 13-14TH CENTURIES

- Area of the state of the Elkhani (1257-1359)
- Area of the state of the Jelairi (with breaks) (1359-1410)
- Rally of Hulakukhan
- Borders of Azerbaijan
- Changes in Azerbaijan's borders
- Capitals of states of the Elkhani and the Jelairi
- Capitals of dependent states and provinces
- Castles
- Cities
- Provinces
- People's movement
- Important battle fields
- Shirvan kingdom
- Sheki kingdom
- First rally of Mongols (1220-1223)
- Second rally of Mongols (1231-1239)
- Rally of Jeleleddin (1225-1231)
- Rallies of Gizil Orda khans
- First rally of Timur (1386-1388)
- Second rally of Timur (1392-1396)
- Third rally of Timur (1399-1404)

Şirvanşahlar dövləti

VI yüzilin əvvəllərində alban arşakilər sülaləsinin Sasanilər tərəfindən ləğvi qədim Şirvan torpağında, Şabrançay və Gilgilçay hövzələri ərazisində “şirvanşah” titullu hakimlərin idarə etdiyi yeni qurumun təşəkkülü üçün zəmin yaratdı. Onun şimal sərhəddi Dərbənd idi. Tarixi ənənə bu dövlətin əsasının qoyulmasını Sasani hökmdarı I Ərdəşirin (224-241), digər mülahizəyə əsasən isə I Xosrov Ənuşirəvanın (531-579) adları ilə bağlayır. Mənbələrdə ilkin şirvanşahların adları haqqında məlumat yoxdur. Qeyd etmək lazımdır ki, şirvanşahlar tarix boyu istiqlal uğrunda mübarizə aparmış və ölkəni əsasən müstəqil surətdə idarə etmişlər. Lakin Şirvan işğalçıların hakimiyyəti altına düşdükdə, şirvanşahlar vassal asılılığında olmuş və öz süzerenlərinə vergi ödəmişlər. Ərəblər dövründə (X əsr və sonralar) Şirvanın sərhədləri şimalda Qafqaz dağlarının cənub-şərq ətəkləri, cənub-qərbdə onu Arrandan və Muğandan ayıran Kür çayı, şimal-qərbdə Qanıx (Alazan) çayı, şərqdə Xəzər dənizi idi. Şirvanşahlar dövləti on əsr ərzində öz müstəqilliyi uğrunda qəhrəmancasına mübarizə aparmasına baxmayaraq, 1538-ci ildən sonra faktiki olaraq aradan çıxdı. O, tarix səhnəsinə çıxan güclü Azərbaycan Səfəvilər dövləti qoşunlarının zərbələri altında süqut etdi. Şirvan dövlətinin paytaxtı Şamaxı idi. XII əsrdən Bakı şəhəri iqamətgaha çevrildi və sonralar, XV əsrdə paytaxt tamamilə buraya köçürüldü. ■

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atrapatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Saciilər dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqoyunlu dövləti

Ağqoyunlu dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

State of Shirvanshahs

The abolition of the Albanian Arshakid dynasty by the Sassanids at the beginning of the 6th century created a foundation for a new entity ruled by the sovereigns titled the Shirvanshahs in the ancient Shirvan land, as well as in the basin of the rivers of Shabbranchay and Gilginchay. Its northern border was Derbent. According to historical traditions, the establishment of this state was connected with the Sassanid Emperor Ardashir I (224-241) or Khosrow Anushirevan I (531-579). There is no information on the names of the first Shirvanshahs. It should be noted that the Shirvanshahs struggled for independence and controlled their country independently throughout history. Nevertheless, while under the rule of invaders, the Shirvanshahs served as vassals and paid taxes to their suzerains. During the occupation of Arabs (X century and later), Shirvan bordered with the south-eastern foothills of the Caucasian Mountains to the north, the Kura separating Shirvan from Arran and Mughan to the south-west, the River Ganikh (Alazani) River to the north-west, the Caspian Sea to the east. Despite the heroic struggle of Shirvanshahs in the tenth century for independence, they were virtually eliminated after 1538. They collapsed under the pressure of the emerging Azerbaijani Safavid state. The capital of Shirvan was Shamakhi. In the 15th century the capital was moved to Baku, which had already been the residence of the Shirvanshahs since the 12th century. ■

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Seythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Sapid state

The Salarid state

Ravayadid state

Shaddadids state

State of Atabéys (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Safavids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

Մանաթի
թագավորությունը

Մադայի (Միդիա)
թագավորությունը

Սկյութների
թագավորությունը

Մադա-Ասորպատենա

Կովկասյան Ալբանիա

Շիրվանշահների
պետությունը

Սանջիների պետությունը

Սալարիների պետությունը

Բևկաղիների պետությունը

Շեղդադիների
պետությունը

Ադրբեջանի Աթաբեկների
(Էդենիդների)
պետությունը

Գարազյուղյուների
պետությունը

Աղգոյունլուների
պետությունը

Ադրբեջանի Սեֆևիների
պետությունը

Ադրբեջանի
խանությունները

Ադրբեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Ադրբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Ադրբեջանի
Հանրապետություն

Շիրվանշահների պետությունը

VI-րդ դարի սկզբին Մասանիների կողմից ալբանական արշակունիների տոհմի վերացնելը, հող նախապատրաստեց Շիրվանում, Շաբրանչայ և Գիլգիլչայի ավազանների տարածքում «շիրվանշահ» տիտղոսով տիրապետողների գլխավորած նոր կառուցվածքի կազմավորման համար։ Նրա հյուսիսային սահմանը Դերբեդն էր։ Պատմական ավանդության համաձայն, այդ պետության հիմնադիրն է համարվում Մասանիների տիրակալ Արդաշիր I-ը (224-241), մեկ այլ ենթադրության համաձայն՝ Խոսրով I Անուշիրվանը (531-579)։ Աղբյուրներում նախնական շիրվանշահների անվան մասին տեղեկատվություններ չկան։ Պետք է նշել, որ շիրվանշահերը պատմության ընթացքում պայքարել են ինքնիշխանության համար և երկիրը հիմնականում կառավարել են անկախ ձևով։ Սակայն Շիրվանը զավթիչների իշխանության տակ անցնելուց հետո, շիրվանշահերը գտնվել են վասալական կախվածության վիճակում և հարկ են վճարել իրենց ինքնիշխանության համար։ Արաբական տիրապետության ժամանակ (X-րդ դարում և հետագայում) Շիրվանի սահմանները հյուսիսում հասնում էին մինչև Կովկասյան լեռների հարավ-արևելյան լանջերը, հարավ-արևմուտքում նրան Արրանից ու Մուղանից բաժանում էր Քուռ գետը, հյուսիս-արևմուտքից սահմանները հասնում էին մինչև Գանդի (Ալազան) գետը, արևելքում՝ Կասպից ծովը։ Չնայած Շիրվանշահների պետությունը տաս դարվա ընթացքում հերոսաբար պայքար էր մղել իր անկախության համար, 1538 թ. հետո փաստորեն կորցրեց իր անկախությունը։ Պատմական ասպարեզ դուրս եկած ադրբեջանական Սեֆևիների հզոր պետության զորքերի հարվածների հետևանքով վերջ տրվեց նրա գոյությանը։ Շիրվանի պետության մայրաքաղաքն էր Շամախին։ XII-րդ դարից Բաքու քաղաքը վերածվում է նստավայրի, իսկ հետագայում XV-րդ դարում մայրաքաղաքը ամբողջությամբ տեղափոխվում է այնտեղ։ ■

შირვანშაჰების სახელმწიფო

VI ასწლეულის დასაწყისში ალბან არშაკების დინასტიის სასანიელთა მხრიდან გაუქმებამ უძველეს შირვანის მიწებზე შაბრანჩაისა და გილგიჩაის ხეობებში „შირვანშაჰის“ ტიტულის მქონე ხელისუფალთა მმართველობაში მყოფი ახალი წყობილების დაფუძნებისთვის ხელსაყრელი პირობები შექმნა. მას ჩრდილოეთით დერბენდი ესაზღვრებოდა. ისტორიული წყაროები მიიჩნევენ, რომ ამ სახელმწიფოს საფუძველი დაუდო სასანების ხელმწიფემ არდაშირ I-მა (224-241), სხვა წყაროების საფუძველზე კი ხოსროვ ანუშირან I-ის (531-579) სახელს უკავშირდება. წყაროებში არავითარი ინფორმაცია არ მოიპოვება შირვანშაჰთა პირველადი სახელების შესახებ. აღსანიშნავია, რომ შირვანშაჰები წლების მანძილზე იბრძოდნენ თავისუფლებისათვის და სახელმწიფოს ძირითადად დამოუკიდებლად მართავდნენ. მაგრამ შირვანის დამპყრობელთა მხელში გადასვლის შემდეგ, შირვანშაჰები ვასალზე გახდნენ დამოკიდებულნი და იძულებულნი შეიქმნენ დამპყრობთათვის ხარკი ეხადათ. არაბების პერიოდში (X საუკუნე და მისი დასასრული) შირვანის საზღვრები ჩრდილოეთით კავკასიის მთების სამხრეთ-აღმოსავლეთ კალთებამდე, სამხრეთ-დასავლეთით არრანისა და მულანისაგან გამყოფი მდინარე მტკვარის, ჩრდილო-დასავლეთით მდინარე განიხის (ალაზანი) სანაპიროებს, აღმოსავლეთით კი კასპიის ზღვას ესაზღვრებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ შირვანშაჰთა სახელმწიფო ათი საუკუნის მანძილზე გმირულად იბრძოდა დამოუკიდებლობისათვის, 1538 წელს ფაქტიურად განადგურებული იქნა. მას, ისტორიულ სცენაზე გამოსულმა აზერბაიჯანელი საფავეების სახელმწიფოს ლაშქართა შეტევებმა მოუღო ბოლო. შირვანთა სახელმწიფოს დედაქალაქი შამახი გვევლინებოდა. XII საუკუნეში ქალაქი ბაქო იქცა ცენტრად შემდგომში კი - XV საუკუნეში დედაქალაქი მთლიანად ბაქოში იქნა გადმოტანილი. ■

Statul ȚirvanȚahilor

Suprimarea de către Sasanizi la începutul secolului al IV-lea a dinastiei Arsacizilor albanezi a pus bazele apariției pe străvechiul plai al lui Țirvan, în bazinul râurilor Șabranceai și Gilgilceai, a unei noi formațiuni condusă de cârmuitori cu titlu de «ȚirvanȚahi». Drept frontieră nordică servea Derbentul. Tradiția istorică leagă faptul întemeierii acestui stat de numele cârmuitorului sasanid Ardașir I (224-241), iar după alte ipoteze, de numele lui Khosrau I Anushiravan (531-579). În izvoarele scrise nu există date despre numele primilor ȚirvanȚahi. Trebuie să menționăm, că ȚirvanȚahii au luptat secole de-a rândul pentru independență și au administrat țara în general ca suverani. Însă, când Țirvanul a căzut sub dominația cotropitorilor, ȚirvanȚahii au fost nevoiți să plătească tribut suveranului lor. În perioada arabă (secolul X și ulterior) frontierele Țirvanului la nord le constituiau poalele Munților Caucaz, în sud-vest, râul Kura care-l separa de Aran și Mugan, la nord-vest, râul Ganyh (Alazan), la est, Marea Caspică. În pofida luptei eroice a statului ȚirvanȚahilor timp de zece secole pentru independența sa, după 1538 a căzut sub loviturile oștilor puternicului stat azer al Sefevizilor, care și-a făcut apariția pe arena istorică. Capitala statului ȚirvanȚahilor a fost Shamaki. Începând cu secolul al XII-lea reședința a fost mutată la Baku și mai târziu, în secolul al XV-lea capitala a fost transferată definitiv în acest oraș. ■

Regatul Manna

Imperiul Mada (Midia)

Statul Scitilor

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziană

Statul ȚirvanȚahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Sadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

Держава Ширваншахів

Скасування Сасанідами на початку VI століття династії албанських Аршакидів створило основу для виникнення на древній землі Ширвана, в басейні річок Шабранчай та Гільгільчай нового утворення, на чолі з правителями, які мали титул «ширваншахів». Його північним кордоном був Дербент. Історична традиція пов'язує факт заснування цієї держави з ім'ям сасанидського правителя Ардашіра I (224-241 pp.), а згідно з іншими джерелами - з ім'ям Хосрова Анушіравана (531-579 pp.)

У джерелах немає відомостей про перших ширваншахів. Слід зазначити, що ширваншахи протягом всієї історії вели боротьбу за незалежність. Однак, коли Ширван підпав під владу загарбників, ширваншахам довелося сплачувати своєму сюзерену данину. У період арабів (X століття і пізніше) кордонами Ширвана на півночі були південно-східні підніжжя Кавказьких гір, на південному заході - річка Кура, що відокремлювала його від Аррану і Муга, на північному заході - річка Ганих (Алазань), на сході - Каспійське море. Незважаючи на героїчну боротьбу держави Ширваншахів протягом десяти століть за свою незалежність, після 153 року вона фактично занепала після того, як на історичній арені з'явилася могутня азербайджанська держава Сефевидів. Столицею Ширванської держави була Шамахи. З XII століття в її резиденцію перетворився Баку, і пізніше, в XV столітті столиця повністю була перенесена в це місто. ■

Царство Майна

Шахство Мада (Мідія)

Скіфська держава

Держава Мада-Агропатена

Кавказька Албанія

Держава Ширваншахів

Держава Саджидів

Держава Саларидів

Держава Раввадидів

Держава Шадладидів

Азербайджанська держава
Атабеків (Ельданизів)

Держава Гарагоюндів

Держава Аггоюндів

Азербайджанська держава
Сефевидів

Азербайджанські ханства

Азербайджанська Народна
РеспублікаАзербайджанська Радянська
Соціалістична Республіка

Азербайджанська Республіка

Sacilər dövləti, Salarilər dövləti, Rəvvadilər dövləti

States of Sajids, Salarids, Ravvadids

**Սաջիների պետությունը, Սալարիների
պետությունը, Ռևվադիների պետությունը
սաաջտա սախելմհիօզ, սալարտա սախելմհիօզ,
րազադեծիս սախելմհիօզ**

Statul Sigizilor, statul Salarizilor, statul Ravadizilor

**Держава Саджидів, держава Саларидів,
держава Раввадидів**

AZERBAIJAN IN SECOND HALF OF 9TH CENTURY – 10TH CENTURY

Sacilər dövləti

9-cu əsrin sonunda xilafətin siyasi hakimiyyətinin zəifləməsi tarixi Azərbaycan ərazisində müstəqil və yarım-müstəqil dövlətlərin yaranmasına səbəb oldu. Həmin dövrdə cənubda Sacilər sülaləsinin yaratdığı yeni dövlət təşəkkül tapdı (898-941). Dövlətin yaranması mənşəcə usruşanalı türk olan xəlifə sərkərdəsi Əbu-s-Sac Divdadatın oğlu Məhəmmədin adı ilə bağlıdır. Sacilər sülaləsinin ən görkəmli nümayəndəsi, bütün Azərbaycan torpaqlarını ilk dəfə müstəqil dövlət çərçivəsində birləşdirə bilmiş Yusif ibn Əbu-s-Sac olmuşdur. Qərbdə Ani və Dvindən şərqdə Xəzər dənizində, cənubda Zəncandan şimalda Dərbəndədək olan geniş ərazi Sacilərə tabe oldu. 941-ci ildə Deyləm hakiminin oğlu, Salarilər nəslindən olan Mərzban ibn Məhəmməd Sacilərin Azərbaycandakı hakimiyyətinə son qoydu. Paytaxtı Marağa və Ərdəbil şəhərləri olmuşdur. ■

Salarilər dövləti

Salarilər dövlətinin (941-983) əsası 941-ci ildə Mərzban ibn Məhəmməd tərəfindən qoyulmuşdur. Məhz onun hakimiyyəti dövründə Salarilər dövlətinin sərhədləri Sacilər dövlətinin ən yüksək inkişaf dövrü hüduqları ilə üst-üstə düşürdü. Demək olar, bütün Azərbaycanı ələ keçirmiş Mərzban ibn Məhəmməd Ermənistanda da hakimiyyətini təsdiqlədi, əvvəllər Sacilərə vergi verən Şirvanşahları indi də onlara vergi ödəməyə məcbur etdi. Beləliklə, Salarilərə tabe edilmiş ərazinin hüduqları şimalda Dərbəndədək çatdı. Salarilər dövlətinin varlığına 981-ci ildə Rəvvadilər tərəfindən son qoyuldu. Paytaxtı Ərdəbil şəhəri idi. ■

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atrapatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Sacilər dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqoyunlu dövləti

Ağqoyunlu dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

Manna çarlığı

Mada' (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atropatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Sasilər dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqoyunlu dövləti

Ağqoyunlu dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

Rəvvadilər dövləti

Azərbaycanın siyasi tarixində Rəvvadilər dövləti X yüzilin sonundan başlayaraq təqribən bir əsr ərzində (983-1060 və 1107-1117 (Azərbaycanın cənubunda)) olduqca mühüm rol oynamışdır. X yüzilin 50-ci illərinin sonlarına yaxın, Salarilərin hakimiyyətinin zəiflədiyi dövrdə Rəvvadilər sülaləsinin nümayəndəsi Məhəmməd ibn Hüseyn Azərbaycanın bəzi torpaqlarını ələ keçirdi. 956/57-ci ildə isə o, Təbriz və onun civarlarına sahibləndi. Həmin əsrin 70-ci illərinin sonuna yaxın güclənən ara müharibələri Hüseynin oğlu Əbülheycənin Salari hökmdarı İbrahim üzərində qələbəsi ilə nəticələndi. Əbülheycə Arazdan cənubda olan Salari torpaqlarının bir hissəni də ələ keçirib, öz mülklərinə qata bildi. Səlcuqilərin Qafqaza yürüşləri dövründə Rəvvadilər dövlətinin ərazisi bütün Cənubi Azərbaycanı əhatə edirdi. 1060-cı ildə səlcuq sultanı Təgrülün Təbrizi mühasirəyə almasından sonra II Məmlan sultanın təbəəsi olduğunu elan edir. Siyasi hakimiyyətlərini əldən verən Rəvvadilər uzun illər öz əski əzəmətlərini qaytara bilmədilər. Yalnız 1107/1108-ci il mənbələrində Azərbaycanın cənub-qərb torpaqlarına sahib olan Marağa hakimi Əhmədili ibn İbrahim ibn Vəhsudan ər-Rəvvadinin adı çəkilir. 1116/1117-ci ildə Əhmədilinin Bağdadda xəlifə sarayında batınılərdən biri tərəfindən öldürülməsi ilə Rəvvadilər sülaləsi tarix səhnəsindən çıxır. Paytaxtı Təbriz və Marağa şəhərləri olmuşdur. ■

The Sajid state

The decline of the Arab Caliphate at the end of the 9th century led to the establishment of independent and semi-independent states in the territory of Azerbaijan. During that period a new state founded by the Sajid dynasty emerged in the south (898-941). It was established by Muhammad ibn Abi'l-Saj Diwdad, Caliph's Turkish commander originally from Ushrusana. The most prominent representative of the Sajids was Yusuf Ibn Abi'l-Saj, who managed to unite all the Azerbaijani lands within an independent state for the first time. The areas from Ani and Dvin in the west to the Caspian Sea in the east, from Zanzan in the south, to Derbent in the north became subject to the Sajids. In 941, Marzuban ibn Muhammad, son of the ruler of Daylam from the Salarid dynasty, put an end to the reign of the Sajids over Azerbaijan. Its capitals were Maraga and Ardebil. ■

The Salarid state

The Salarid state (941-983) was founded by Marzuban ibn Muhammad in 941. During his reign the boundaries of the Salarids coincided with the boundaries of the most developed period of the Sajids. Having taken control over almost entire Azerbaijan, Marzuban ibn Muhammad confirmed his domination over Armenia as well and forced the Shirvanshahs, who previously paid taxes to the Sajids, to pay tribute to him. Thus, the borders of the territories subject to the Salarids reached Derbent in the north. The Ravvadiid dynasty put an end to the Salarid state in 981. Its capital was Ardebil. ■

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Scythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Sajid state**The Salarid state**

Ravvadiid state

Shaddadids state

State of Atabegs (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Safavids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

Ravvadic state

The Ravvadic state played an important role in the history of Azerbaijan for about one century since the end of the 10th century (983-1060 and 1107-1177) in the south of Azerbaijan. During the decline of the Salarid state circa 950s, Muhammad ibn Hussein, a representative of the Ravvadic dynasty seized some lands of Azerbaijan. In 956-957, he conquered Tabriz and its neighborhood. The wars culminating in the end of the 970s ended with the victory of Abulheija, son of Hussein over the Salarid ruler Ibrahim. Abulheija also succeeded in conquering the Salarid lands south to the River Arax and incorporated them to his possessions. During the marches of the Seljuqs to the Southern Caucasus, the territory of Ravvadic covered the entire Southern Azerbaijan. Upon the siege of Tabriz by the Seljuq Sultan Toghrul in 1060, Mamlan II declared himself a subject of Sultan. After losing their political power, the Ravvadids could not regain their might. Only 1107-1108 sources mention the ruler of Maragha Ahmadili ibn Ibrahim ibn Wahsudan ar-Ravvadic, who took control over the south-western lands of Azerbaijan. Following the murder of Ahmadili in the Caliph's court in Baghdad in 1116-1117, the Ravvadic dynasty was wiped off history. Its capitals were Tabriz and Maragha. ■

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Seythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Sapid state

The Salarid state

Ravvadic state

Shaddadids state

State of Atabéys (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Saravids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

Մանսայի
թագավորությունը

Մադայի (Միդիա)
թագավորությունը

Սկյութների
թագավորությունը

Մադա-Ասորպատենա

Կովկասյան Ալբանիա

Երվանշանների
պետությունը

Սաջինների պետությունը

Մալարիների պետությունը

Բևկադիների պետությունը

Շեղդադիների
պետությունը

Ադրբեջանի Աթաբեկների
(Էլդենիդների)
պետությունը

Գարազդյունյունների
պետությունը

Աղգոյունյունների
պետությունը

Ադրբեջանի Մեֆիների
պետությունը

Ադրբեջանի
խանությունները

Ադրբեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Ադրբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Ադրբեջանի
Հանրապետություն

Սաջինների պետությունը

9-րդ դարի վերջում խալիֆաթի քաղաքականապես թուլացումը պատճառ դարձավ պատմական Ադրբեջանի տարածքում անկախ և կիսանկախ պետության ստեղծման համար: Նույն ժամանակաշրջանում հարավում Սաջինների տոհմի կողմից նոր պետություն ստեղծվեց (898-941): Այդ պետության ստեղծումը կապված է ուսրուշանցի, ազգությամբ թուրք, խալիֆայության ղեկավար Աբու-ս-Սաջ Դիվդադաթի որդի Մուհամմեդի անվան հետ: Սաջինների տոհմի ամենանշանավոր ներկայացուցիչն է եղել ողջ ադրբեջանական հողերն առաջին աանգամ անկախ պետության շրջանակներում միավորող Յուսիֆ իբն Աբու-ս-Սաջը: Արևմուտքում Անիից ու Դվինից, արևելքում մինչև Կասպից ծովը, հարավում Զենջանից, հրուսիսում մինչև Դերբենդ եղած ընդարձակ տարածքը ենթարկվել է Սաջիններին: 941 թ. Դեյլեմ տիրակալի որդի, Մալարիների տոհմից եղող Մերգբան իբն Մուհամմեդը վերջ տվեց Սաջինների Ադրբեջանի իշխանությանը: Մայրաքաղաքներն են եղել Մարաղա և Արդաբիլ քաղաքները: ■

Մալարիների պետությունը

Մալարիների պետությունը (941-983) ստեղծվել է Մերգբան իբն Մուհամմեդի կողմից: Հենց նրա իշխանության օրոք Մալարիների պետության սահմանները համընկել են Սաջինների պետության ամենաբարձր զարգացում ունեցող ժամանակաշրջանի սահմանների հետ: Կարելի է ասել, որ Ադրբեջանը նվաճած Մերգբան իբն Մուհամմեդը Հայստանում էլ է հաստատել իր իշխանությունը, ավելի վաղ Սաջիններին հարկ վճարող Գիևանգյահներին ստիպել է այժմ էլ նրանց հարկ վճարել: Այսպիսով, Մալարիներին հպատակեցված տարածքների

Մանալի
թագավորությունՄաղալի (Միդիա)
թագավորությունՍկյութների
թագավորություն

Մադա-Ատրուպատենա

Կովկասյան Ալանիա

Շիրվանշահների
պետություն

Սաջինների պետություն

Սալարիների պետություն

Ռևվադիների պետություն

Շեղդադիների
պետությունԱդրբեջանի Աթաբեկների
(Էլդենիզների)
պետությունԳարագոյունլուների
պետությունԱղգոյունլուների
պետությունԱդրբեջանի Մեֆկիների
պետությունԱդրբեջանի
խանություններըԱդրբեջանի ժողովրդական
հանրապետությունԱդրբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
ՀանրապետությունԱդրբեջանի
Հանրապետություն

սահմանները հյուսիսում հասել են մինչև Դերբենդ: Սալարիների պետության գոյությանը վերջ է տրվել 981 թ. Ռևվադիների կողմից: Մայրաքաղաքը եղել է Արդաբիլ քաղաքը: ■

Ռևվադիների պետությունը

X դարի վերջից սկսած, մոտ մեկ դարի ընթացքում (983-1060 և 1107-1117 (Ադրբեջանի Հարավում) շատ կարևոր դեր է խաղացել Ադրբեջանի քաղաքական պատմության մեջ: X-րդ դարի 50-ական թթ. վերջերին Սալարիների իշխանության թուլացման ժամանակաընթացքում Ռևվադիների տոհմի ներկայացուցիչ Մուհամմեդ իբն Հուսեյնը տիրեց Ադրբեջանի որոշ տարածքներին: Իսկ 956/57 թթ. Նա տիրեց նաև Թավրիզին ու նրա շրջակա տարածքներին: Նույն դարի 70-ական թթ. վերջին ուժեղացող ընթացիկ պատերազմներն ավարտվեցին Հուսեյնի որդի Աբուլհեյջանի Սալարիների տիրակալ Իբրահիմի դեմ տարած հաղթանակով: Աբուլհեյջան գրավելով նաև Ասազից հարավ ընկած Սալարիներին պատկանող տարածքների մի մասը, միացրեց իր կալվածքին: Սելջուկների Կովկաս կատարած արշավանքների ժամանակ Ռևվադիների պետության տարածքին մեջ ընդգրկում էր ողջ Հարավային Ադրբեջանը: 1060 թ. սելջուկների սուլթան Թողրուլը Թավրիզը շրջապատելուց հետո, Մեմլան II-ը հայտարարեց սուլթանի հպատակը լինելու մասին: Քաղաքական իշխանությունը կորցրած Ռևվադիները երկար տարիներ չկարողացան վերադարձնել իրենց նախկին վեհությունը: Միայն 1107/1108 թթ. Ադբյուրներում նշվում է Ադրբեջանի հարավ-արևմուտքի հողերին տիրող Մարաղայի տիրակալ Ահմեդիլի իբն Իբրահիմ իբն Վեհսուդան եր-Ռևվադիների անունը: 1116/1117 թթ. Ահմեդիլիի Բաղդադում խալիֆի պալատում բաթինիներից մեկի կողմից սպանվելուց հետո, Ռևվադիները դուրս են մղվում պատմական ասպարեզից: Մայրաքաղաքներ են եղել Թավրիզ ու Մարաղա քաղաքները: ■

მანას სამეფო

მადას (მიდიას) სამეფო

სკვითების სამეფო

მადა-ათროპათენას
სახელმწიფო

კავკასიის ალბანეთი

შირვანშაჰების
სახელმწიფო

სააჯთა სახელმწიფო

სალართა სახელმწიფო

რავადების
სახელმწიფომადადების
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
ათაბეგთა
(ელდანიზთა)
სახელმწიფოგარაგინლუს
სახელმწიფოაღგინლუს
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სეფავიტთა
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სახანუბიაზერბაიჯანის
სახალხო ჯუმურეთიაზერბაიჯანის სამჭოთა
სოციალისტური
რესპუბლიკააზერბაიჯანის
რესპუბლიკა

სააჯთა სახელმწიფო

9-ე საუკუნის დასასრულს ხალიფის პოლიტიკური მთავრობის დასუსტებამ ისტორიული აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე დამოუკიდებელი და ნახევრადდამოუკიდებელი სახელმწიფოების შექმნას შეუწყო ხელი. იმ პერიოდში (898-941) სააჯთა დინასტიის მიერ ახალი სახელმწიფო იქნა შექმნილი. ამ სახელმწიფოს შექმნა უკავშირდება წარმომავლობით ურუმანელი თურქი ხალიფის მხედართმთავრის აბუ-ს-საჯი დივდადათის ვაჟის მუჰამედის სახელს. სააჯთა დინასტიის გამოჩენილმა წარმომადგენელმა იუსიფ იბნა აბუ-ს-საჯმა პირველად შეძლო აზერბაიჯანის მთელი მიწების დამოუკიდებელი სახელმწიფოდ გააერთიანება. დასავლეთით ანიდან და დვინიდან აღმოსავლეთით კასპიის ზღვამდე, სამხრეთით ზანჯანიდან ჩრდილოეთით დერბენდამდე გადაჭიმული ეს სახელმწიფო საჯების ბატონობის ქვეშ მოექცა. 941 წელს დეილამის მმართველის ვაჟმა, სალართა დინასტიის წარმომადგენელმა მარზბან იბნ მაჰამედ საჯილარის აზერბაიჯანში არსებულ ბატონობას ბოლო მოუღო. დედაქალაქი დროგამოშვებით ქალაქები მარაღა და არდაბალი იყო. ■

სალართა სახელმწიფო

სალართა სახელმწიფოს (941-983) 941 წელს მარზბან იბნ მუჰამედის მხრიდან დაედო საფუძველი. სწორედ მისი მეფობის პერიოდში სალართა სახელმწიფოს საზღვრები სააჯთა სახელმწიფოს უმაღლესი განვითარების პერიოდის ზღვარს ემთხვევა. შეიძლება ითქვას, რომ მარზბან იბნ მუჰამედი, რომელმაც მთელი აზერბაიჯანი ჩაიგდო ხელში, სომხეთშიც გაბატონდა, შირვანშაჰები წინათ თუ საჯებს უხდიდნენ ხარკს, ახლა აიძულა რომ მათთვის ეხადათ. ამრიგად, სალარების ბატონობის ქვეშ მოქცეული ტერიტორიების საზღვრები

მანას სამეფო

მადას (მიდიას) სამეფო

სკვითების სამეფო

მადა-აფროპათენას
სახელმწიფო

კაკასიის ალბანეთი

მორვანშაჰების
სახელმწიფო

სააჯთასახელმწიფო

სალართასახელმწიფო

რავადების
სახელმწიფომადადების
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
ათაბეგთა
(ელდანიზთა)
სახელმწიფოგარაგინლუს
სახელმწიფოადგიინლუს
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სეფავიტთა
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სახანოებიაზერბაიჯანის
სახალხოჯუმურიეთიაზერბაიჯანის საბჭოთა
სოციალისტური
რესპუბლიკააზერბაიჯანის
რესპუბლიკა

ჩრდილოეთით დერბენდამდე წვდებოდა. სალართა სახელმწიფოს არსებობას რავადების მხრიდან 981 წელს მოელო ბოლო. დედაქალაქი არდაბალი იყო. ■

რავადების სახელმწიფო

რავადების სახელმწიფომ X საუკუნის ასწლეულიდან მოყოლებული, დაახლოებით ერთი საუკუნის მანძილზე (983-1060 და 1107-1117 (აზერბაიჯანის სამხრეთით)) აზერბაიჯანის პოლიტიკურ ისტორიაში უდიდესი როლი ითამაშა. X ასწლეულის 50-იანი წლების დასასრულს სალართა ხელისუფლების დასუსტების პერიოდში რავადთა დინასტიის წარმომადგენელმა მუჰამედ იბნ ჰუსეინმა აზერბაიჯანის ზოგი მიწები ხელში ჩაიგდო. 956/57 წლებში მან თაბრიზი და მისი მიმდებარე ტერიტორიები ხელთ იგდო. იმავე საუკუნის 70-იან წლების ბოლოსათვის გამძვინვარებულ შიდა ომებს ჰუსეინის ვაჟის აბულჰეიჯას მიერ სალარის მეფის იბრაჰიმზე გამარჯვებით მოელო ბოლო. აბულჰეიჯამ მდ. არაქსის სამხრეთით მდებარე სალარის მიწების ერთი ნაწილიც მიიტაცა და თავის სამფლობელოს შეუერთა. სელჯუკების კაკასიაში ლაშქრობის პერიოდში რავადების სახელმწიფოს ტერიტორია მთელს სამხრეთ აზერბაიჯანს მოიცავდა. 1060 წელს სელჯუკთა სულთანის თოდრულის მიერ თაბრიზის ალყაში მოქცევის შემდეგ მამლან II -მ სულთანის ქვეშემრდომობა გამოაცხადა. რავადებმა, რომლებმაც იმ ხანად პოლიტიკური ხელისუფლება დასთმეს, თავიანთი ძველი დიდება მრავალი წლის მანძილზე ვეღარ აღიდგინეს. მხოლოდ 1107/1108 წლების წყაროებშია მოხსენებული აზერბაიჯანის სამხრეთ-დასავლეთის მიწების მფლობელის მარალას მმართველის აჰმადალი იბნ იბრაჰიმ იბნ ვაჰსუდან არ რავადინის სახელი. 1116/1117 წელს ბაღდადში ხალიფის სასახლეში აჰმადილინის ბათინილების მხრიდან მოკვლის შემდეგ რავადების შთამომავალნი პოლიტიკურ სცენას სტოვებენ. დედაქალაქი მონაცვლეობით ხან თაბრიზი ხან კი მადარა იყო. ■

Statul Sigizilor

Decăderea la sfârșitul secolului al IX-lea a puterii politice a califatului a condus la apariția pe teritoriul Azerbaidjanului istoric a unor state independente și semiindependente. În acest răstimp, în sud a fost întemeiat un nou stat, creat de dinastia Sigizilor (898-941). Crearea statului este legată de numele comandantului turc de oști ale califatului Abu-s-Sag Duvdat oğlu Muhammad, originar din Ustrușan. Cel mai remarcabil reprezentant al dinastiei Sigizilor a fost Yusuf I b Abu-s-Sag care a reușit pentru prima dată să unească toate teritoriile azere într-un stat unitar independent. Sigizii aveau în supușenia lor un teritoriu enorm, de la Any și Dvina la V până la Marea Caspică în E, de la Zanzan în S până la Derbent în N. În 941, fiul califului Daylam, Marzubân I b Muhammad din neamul Salarizilor, a pus capăt domniei Sigizilor în Azerbaidjan. Capitalele statului au fost Maragha și Ardebil. ■

Statul Salarizilor

Temeliile statului Salarizilor (941-983) au fost puse în 941 de către Marzubân I b Muhammad. Anume în timpul domniei sale frontierele statului Salarizilor coincideau cu granițele statului Sigizilor din anii de prosperitate majoră. Marzubân I b Muhammad, despre care se poate spune, că a cucerit întregul Azerbaidjan, a putut să-și întărească autoritatea sa și în Armenia. De asemenea i-a obligat pe Șirvan-șahi să-i plătească biruri ca pe timpurile Sigizilor. Astfel, teritoriile ce se supuneau Salarizilor se întindeau spre N până la Derbent. Sfârșitul existenței statului Salarizilor în 981 se datorează Ravadizilor. Capitala statului a fost orașul Ardebil. ■

Regatul Mânâ

Imperiul Mada (Midia)

Statul Sciților

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziană

Statul Șirvanșahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Șadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Selevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

Statul Ravadizilor

În istoria politică a Azerbaidjanului, statul Ravadizilor a jucat timp de un veac, adică de la începutul secolului al X-lea (983-1060 și 1107-1117, în sudul Azerbaidjanului) un rol foarte important. Spre sfârșitul anilor cincizeci ai secolului al X-lea, în perioada decăderii autorității Salarizilor, reprezentantul Ravadizilor Muhammad Ibn Huseyn a copleșit o serie de ținuturi ale Azerbaidjanului. Iar în 956/957 a pus stăpânire pe Tabriz și împrejurimile sale. Războaiele interne care s-au întins spre sfârșitul anilor șaptezeci ai aceluiași secol s-au încheiat cu victoria fiului lui Huseyn, Abulhaq asupra lui Ibrahim, cărmuitorul statului Salarizilor. Abulhaq, de asemenea, a cucerit și a anexat la posesiunile sale, o parte din ținuturile Salarizilor situate la sud de Arax. În timpul incursiunilor Seljucilor în Caucaz, teritoriul statului Ravadizilor cuprindea întregul Azerbaidjan de Sud. După ce sultanul seljuc Togrul a luat cu asalt Tabrizul în 1060, Mamlan II s-a declarat vasal al sultanului. Ravadizii care au pierdut puterea politică, mulți ani n-au putut să-și recapete măreția de altădată. Abia în izvoarele scrise din 1107/1108 este menționat numele cărmuitorului din Maragha, Ahmadili ibn Ibrahim ibn Wahsudan ar-Ravadidi care stăpânea ținuturile de sud-vest ale Azerbaidjanului. După asasinarea în 1116/1117 a lui Ahmadili în palatul califului din Bagdad, dinastia Ravadizilor a dispărut de pe scena politică. Capitale ale statului Ravadizilor au fost orașele Tabriz și Maragha. ■

Regatul Manna

Imperiul Mada (Mirdia)

Statul Scitilor

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziana

Statul Sirvansahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Şadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

Держава Саджидів

Ослаблення в кінці IX століття політичної влади халіфату призвело до виникнення на історичній території Азербайджану незалежних і напівнезалежних держав. В цей період на півдні з'явилася нова держава, створена династією Саджидів (898-941). Виникнення держави пов'язане з ім'ям тюркського полководця халіфату Абу-с-саджа Дівдат оглу Мухаммеда, вихідця з Усрушани. Найбільш відомим представником династії Саджидів був Юсиф ібн Абу-с-саджа, який зумів вперше об'єднати в межах незалежної держави всі азербайджанські землі. Саджидам підпорядковувалася велика територія-від Ані та Двіні на заході до Каспійського моря на сході, від Занджана на півдні до Дербента на півночі. У 941 році син правителя Дейлама, Марзбан ібн Мухаммед з роду Саларидів поклав край правлінню Саджидів у Азербайджані. Столицями держави були Марагі та Ардебіль. ■

Держава Саларидів

Основи держави Саларидів(941-983) було закладено 941 року Марзбаном ібн Мухаммедом. Саме в період його правління кордони держави Саларидів збігалися з кордонами держави Саджидів у період його найвищого розвитку. Марзбан ібн Мухаммед, який захопив майже весь Азербайджан, зміг утвердити свою владу й у Вірменії. Також він примусив до виплати податків Ширваншахів, які раніше сплачували їх Саджидам. Таким чином, кордони території, що підпорядковувалася Саларидам, досягли Дербента на півночі. Край існуванню держави Саларидів було покладено 981 року Раввадидами. Столицею держави було місто Ардебіль. ■

Царство Манна

Шахство Мада (Мідія)

Скіфська держава

Держава Мада-Атропатена

Кавказька Албанія

Держава Ширваншахів

Держава Саджидів

Держава Саларидів

Держава Раввадидів

Держава Шахадидів

Азербайджанська держава
Атабеків (Ельданизів)

Держава Тарагоюну

Держава Аггоюну

Азербайджанська держава
Сефевідів

Азербайджанські ханства

Азербайджанська Народна
РеспублікаАзербайджанська Радянська
Соціалістична Республіка

Азербайджанська Республіка

Держава Раввадидів

Протягом століття, починаючи з кінця X століття (983-1060 і 1107-1117рр.) у політичній історії Азербайджану держава Раввадидів відігравала дуже важливу роль. Ближче до кінця 50-х років X століття, в період ослаблення влади Саларидів, представником династії Раввадидів Мухаммедом ібн Хусейном було захоплено частину земель Азербайджану. А в 956-957 роках він заволодів та його околицями. Міжусобиці, що посилювалися ближче до кінця 70-х років того ж століття, завершилися перемогою сина Хусейна-Абульхейджі над правителем держави Саларидів Ібрагімом. Абульхейджа також захопив, приєднавши до своїх володінь, частину земель Саларидів на південь від Аразу. В період походів Сельджукидів на Кавказ територія держави Раввадидів охоплювала весь Південний Азербайджан. Після взяття в 1060 році Тебріза сельджуцьким султаном Тогрулом, Мамлан II оголосив себе васалом султана.

Втративши політичну владу, Раввадиди довгі роки не могли повернути свою колишню велич. Лише в джерелах 1107-1108 років згадується ім'я володаря південно-західних земель Азербайджану правителя Марагі Ахмад ібн Ібрагіма ібн Вахсудана ар-Раввадида. Після вбивства в 1116-1117 роках Ахмаді в палаці халіфа в Багдаді, династія Раввадидів зійшла з історичної сцени. Столицею держави Раввадидів були міста Тебріз і Марагі. ■

Şəddadilər dövləti
Shaddadids state
Շեդդադիների պետությունը
შადდადების სახელმწიფო
Statul Şadadizilor
Держава Шаддадидів

AZERBAIJAN IN 11TH CENTURY – MID OF 12TH CENTURY

- Borders of states
- Capitals of states
- Cities
- ⦿ Castles
- }} Passage
- Territories connected to the state of the Shirvanshah (917, 944, 945, 1072)
- Disputable territories got from time to time under subordination of the Shirvanshah and Sheddadi
- 1063 Places and years of resistance to invaders
- Rally of Russians in 1030
- Rallies of the alan and the serirli in 1025, 1032 and 1033
- Attacks of the Oguz**
 - In 1020
 - In 1038
 - In 1040
 - In 1054
- Rallies of the Seljug**
 - 1054 – Togrul bey
 - 1064-67 – Alp Arslan
 - 1088- Buga
- Attacks of the Seljug to Shirvan**
 - In 1066-67
 - In 1071
 - In 1075
- Rallies and attacks of the Georgians**
 - In 1068
 - In 1121
 - In 1122-23
 - In 1138
 - In 1153-54

Şəddadilər dövləti

Azərbaycanın və bir sıra qonşu ölkələrin hərbi-siyasi tarixində fəal rol oynamış Şəddadilər sülaləsi X əsrin ortalarından XII əsrin sonunadək Cənubi Qafqazın Gəncə, Naxçıvan, Dvin və Ani əmirliklərində hakimiyyət başında olmuşlar. 951-ci ildə Salarilər dövlətində yaranmış ağır vəziyyətdən istifadə edən mənşəcə kürd Şəddadilər sülaləsinin banisi Məhəmməd ibn Şəddad ibn Qurtaq, ondan sonra isə oğulları Əbülhəsən Əli Ləşkəri və Fəzl Salarilərin təbəçiliyində olan torpaqlar uğrunda mübarizəni gücləndirdilər. 971-ci ildə Ləşkəri o zaman Salarilərin xidmətində olan qardaşı Fəzl in fəaliyyəti nəticəsində Gəncənin idarəsini ələ aldı. Mərkəzi Gəncə olan Şəddadilər dövlətinin əsası qoyuldu. Salari hakimi İbrahim tərəfindən Gəncənin uğursuz mühasirəsindən sonra bağlanan müqavilə Arranın xeyli hissəsinin (Bərdə, Şəmkir, Naxçıvan və s.) Şəddadilərin əlinə keçməsinə səbəb oldu. 1075-ci ildə Səlcuqilər Şəddadilər dövlətinə son qoymuşlar. ■

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atropatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Saclılar dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqoyunlu dövləti

Ağqoyunlu dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

Shaddadids state

The Shaddadid dynasty, who played an active role in the military and political history of Azerbaijan and neighboring countries, was in power in the Southern Caucasian emirates of Ganja, Nakhichevan, Dvin, and Ani from the mid of the 10th century until the end of the 12th century. Using the difficult situation in the Salarid state in 951, the founder of the Kurdish Shaddadid dynasty Muhammad bin Shaddadid, as well as his sons Abulhasan Ali Lashkari and Fazl expanded the struggle for the lands possessed by the Salarids. In 971, Lashkari took power in Ganja with the help of his brother Fazl, who was serving the Salarids. Thus, the Shaddid state was established with its capital in Ganja. According to the treaty concluded after the unsuccessful siege of Ganja by the Salarid ruler Ibrahim the most part of Arran (Barda, Shamkir, Nakhichevan and other lands) passed to the Shaddadids. The Seljuqs put an end to the existence of the Shaddadid state in 1075. ■

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Seythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Sapid state

The Salarid state

Ravvadiid state

Shaddadids state

State of Atabéys (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Saravids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

Շեղդադիների պետությունը

Ադրբեջանի ու մի շարք հարևան երկրների ռազմաքաղաքական պատմության մեջ ակտիվ դեր խաղացած Շեղդադիների տոհմը X-րդ դարի կեսերից մինչև XII-րդ դարի վերջը Հարավային Կովկասի Գյանջայի, Նախչրվանի, Դվինի և Անիի եմիրություններում իրականացրել է իշխանության ղեկավարությունը: 951 թ. Սալարիների պետության մեջ ստեղծված ծանր վիճակից օգտվող, ազգությամբ քուրդ Շեղդադիների տոհմի ներկայացուցիչ Մուհամմեդ իբն Շադդադ իբն Գուրթագը, իսկ նրանից հետո նրա որդիները՝ Աբուլհասան Ալի Լաշքարին ու Ֆազլը ուժեղացնում են Սալարիների տիրապետության տակ գտնվող հողերի ուղղությամբ պայքարը: 971 թ. Լաշքարին այն ժամանակ Սալարիների մոտ ծառայության մեջ գտնվող եղբոր՝ Ֆազլի գործունեության արդյունքում կարողացավ իր ձեռքը վերցնել Գյանջայի ղեկավարությունը: Կենտրոնը Գյանջան հանդիսացող Շեղդադիների պետության հիմքը դրվեց: Սալարիների տիրակալ Իբրահիմի կողմից կազմակերպված Գյանջայի անհաջող շրջապատումից հետո կնքված պայմանագիրը պատճառ դարձավ՝ Արրանի զգալի մասը (Բարդան, Շամքիրը, Նախչրվանը և այլն) Շեղդադիների ձեռքն անցնելուն: 1075 թ. Սելջուկները վերջ են տվել Շեղդադիների պետության գոյությանը: ■

Մանսայի
թագավորությունը

Մադայի (Միդիա)
թագավորությունը

Ալյուքների
թագավորությունը

Մադա-Ատրոպատենա

Կովկասյան Ալբանիա

Շիրվանշահների
պետությունը

Մաջիների պետությունը

Մալարիների պետությունը

Ռակդիների պետությունը

Շեղդադիների
պետությունը

Ադրբեջանի Աթաբեկների
(Էլդենիզների)
պետությունը

Գարագույնյանների
պետությունը

Աղգոյունյանների
պետությունը

Ադրբեջանի Սեֆիդների
պետությունը

Ադրբեջանի
խանությունները

Ադրբեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Ադրբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Ադրբեջանի
Հանրապետություն

შადდადების სახელმწიფო

შადდადთა დინასტია, რომელიც აზერბაიჯანის და რამოდენიმე მეზობელი სახელმწიფოს სამხედრო-პოლიტიკურ ისტორიაში აქტიურად მონაწილეობდა, X საუკუნის ნახევრიდან მოყოლებული XII საუკუნის დასასრულამდე სამხერეთ კავკასიის განჯის, ნახჭივნის, დვინის და ანის სახანოების ხელისუფლებას უდგა სათავეში. 951 წელს სალართა სახელმწიფოებში შექმნილი მძიმე მდგომარეობით ისარგებლეს რა ქურთული წარმომავლობის შადდადთა დინასტიის ფუძემდებელმა მუჰამედ იბნ შადდათ იბნ გურთაგმა, შემდეგ კი მისმა ვაჟიშვილებმა აბულჰასან ალი ლაშქარიმ და ფაზილმა სალარების ბატონობის ქვეშ მყოფი მიწებისათვის ბრძოლა გააძლიერეს. 971 წელს ლაშქარიმ, იმ დროს სალართა სამსახურში მყოფი ძმის ფაზილის აქტიურობის შედეგად ხელში ჩაიგდო განჯის ბატონობა. ამით საფუძველი დაედო შადდადთა სახელმწიფოს, რომლის ცენტრიც განჯა იყო. სალარის ხელისუფლის იბრაჰიმის მიერ განჯის წარუმატებელი ალყის შედეგად დადებული ხელშეკრულება მიზეზი გახდა იმისა, რომ არრანის საკმაო ნაწილი (ზარდა, შამქირი, ნახჭივანი და სხ.) შადდადელთა ხელში გადასულიყო. 1075 წელს სელჯუკებმა ბოლო მოუღეს შადდათების სახელმწიფოს არსებობას. ■

Statul Şadadizilor

Dinastia Şadadizilor care a jucat un rol activ în istoria politico-militară a Azerbaidjanului și a unor țări vecine, s-a aflat la putere în Caucazul de Sud-emiratele Ganja, Nahcivan, Dvina și Any-din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XII-lea. Profitând de situația grea creată în 951 în statul Salarizilor, fondatorul dinastiei Şadadizilor de origine kurdă, Muhammad ibn Saddad ibn Qurtag, succedat de fiii săi Abul Hasan Ali Lesqeri și Fazl au intensificat lupta pentru cucerirea ținuturilor Salarizilor. În 971, ca urmare a activității fratelui său Fazl, care se afla pe atunci în slujbă Salarizilor, Lesqeri a luat administrația emiratului Gandja în mâinile sale. Astfel au fost puse temelii statului Şadadizilor cu capitala la Ganja. Conform pactului semnat de către Ibrahim, cârmuitorul statului Salarizilor în urma asediului ratat al orașului Ganja, cea mai mare parte a Aranului (Barda, Şamkir, Nahcivan și altele) au trecut în supușenia Şadadizilor. Seljucii i-au pus capăt existenței statului Şadadizilor în 1075. ■

Regatul Mannâ

Imperiul Mada (Midia)

Statul Sciților

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziană

Statul Şirvanşahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul ŞadadizilorStatul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

Держава Шаддаддидів

Династія Шаддаддидів, що відігравала активну роль у військово-політичній історії Азербайджану та сусідніх держав, перебувала при владі на Південному Кавказі-в еміратах Гянджа, Нахчіван, Двін та Ані-з X до середини XII століть. Скориставшись важкою ситуацією, що виникла 951 року в державі Саларидів, основоположник курдської за походженням династії Шаддаддидів Мухаммед ібн Шаддад ібн Гуртаг, а після нього його сини Абульхасан Алі Лешкері та Фазл посилили боротьбу за землі Саларидів. У 971 році Лешкері, в результаті діяльності свого брата Фазла, що знаходився в той період на службі у Саларидів, взяв управління Гянджі в свої руки. Так були закладені основи держави Шаддаддидів зі столицею в Гянджі. За угодою, укладеною правителем держави Саларидів Ібрагімом після безуспішної облоги Гянджі, значна частина Аррану (Барда, Шамкір, Нахчіван та інші) перейшла до Шаддаддидів. Існуванню держави Шаддаддидів 1075 року поклали край Сельджукиди. ■

Царство Майна

Шахство Мада (Мідія)

Скіфська держава

Держава Мада-Атропатена

Кавказька Албанія

Держава Ширваншахів

Держава Салжидів

Держава Саларидів

Держава Раввадидів

Держава ШаддаддидівАзербайджанська держава
Атабеків (Ельданизів)

Держава Гарагоюллу

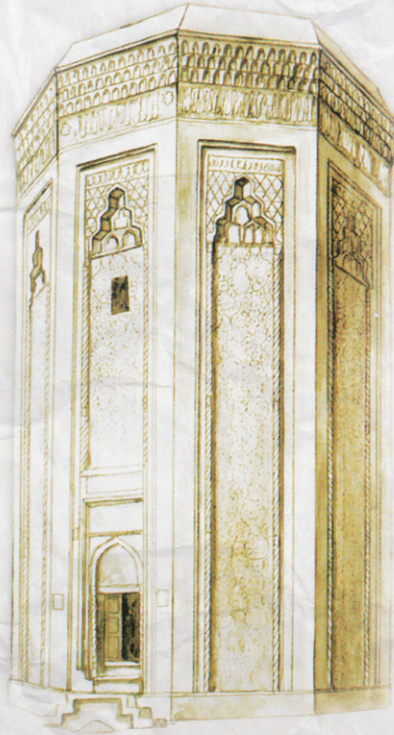
Держава Аггоюллу

Азербайджанська держава
Сефевідів

Азербайджанські ханства

Азербайджанська Народна
РеспублікаАзербайджанська Радянська
Соціалістична Республіка

Азербайджанська Республіка

Azərbaycan Atabəyləri (Eldənizlər) dövləti

State of Atabeyes (Ildenizids) of Azerbaijan

**Ադրբեյջանի Աթաբեկների (Էլդենիզների) պետությունը
აზერბაიჯანის ათაბეგთა (ელდანიზთა) სახელმწიფო**

Statul azer al Atabeyilor (Eldanizilor)

Азербайджанська держава Атабеків (Ельданизів)

Azərbaycan Atabəyləri (Eldənizlər) dövləti

Səlcuqilər dövlətinin tənəzzülü dövründə yaranmış müstəqil soltanlıqlar öz növbəsində, yeni tip dövlət birliklərini doğurdu. Bu dövlətlərin yaradıcıları Səlcuq sultanlarının keçmiş kölələri (məmlük) idilər. Həmin dövlətlərin hakimləri adətən səlcuqilərin vəliəhd şahzadələrinin (məliklərin) tərbiyəçilərindən olurdu ki, onlara da «atabəy» («ata-hakim») deyirdilər. Azərbaycan Atabəyləri dövlətinin (1136-1225) banisi Şəmsəddin Eldəniz idi. II Toğrulun ölümündən sonra Sultan Məsud 1136-cı ildə atabəy Eldənizi mərhum II Toğrulun dul arvadı Mömünə xatınla evləndirdi və onu iqamətgahı Gəncə olan Arranın valisi təyin etdi. Tezliklə Eldəniz Arran əmirilərini özünə tabe etdi və sultan Məsudun ölümü ərəfəsində demək olar ki, Arranın müstəqil hakiminə çevrildi. Eldəniz tezliklə Şirvanı da öz hakimiyyətinə tabe etdi. Sultan Məsudun Azərbaycanda canişini olan Çavlının ölümündən (1146) sonra Eldəniz qarışıqlıqdan istifadə edərək, Naxçıvan vilayətini də öz torpaqlarına birləşdirdi. Eldəniz öz paytaxtını da buraya köçürtdü. 1161-ci ildə Şəmsəddin Eldənizin qoşunları Həmədanı tutdu və İraq sultanlığının taxtına Eldənizin kiçikyaşlı oğulluğu Arslan şah çıxarıldı. Həmədan şəhəri Sultan Arslan şahın və atabəy Eldənizin paytaxtı oldu. Arslan şah sultan elan olunduqdan sonra onun atabəyi «ulu atabəy» ləqəbini aldı. Beləliklə, Şəmsəddin Eldəniz İraq sultanlığının həqiqi başçısı oldu. Bu dövrdən başlayaraq, «atabəy» ləqəbinin, «vəliəhd şahzadənin tərbiyəçisi» kimi ilkin mənası öz məzmununu dəyişir və hökmdarın ali tituluna çevrilir. Azərbaycan Atabəyləri dövləti müxtəlif vaxtlarda bir sıra iri əyalət və vilayətlərdən ibarət idi. Onların dəqiq müəyyənləşdirilmiş sərhədləri yox idi. Azərbaycan, Arran (Naxçıvan), Fars İraqı, Rey və Həmədan vilayətləri həmişə bu dövlətin tərkibində olmuşlar. Xarəzmşah Cəlaləddinin Azərbaycana 1225-ci ildə yürüşü dövründə atabəy Özbəyin baş verən ölümü ilə Azərbaycan Atabəylər dövlətinə son qoyulur. ■

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atropatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Saciilər dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqoyunlu dövləti

Ağqoyunlu dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

State of Atabeys (Ildenizids) of Azerbaijan

The independent sultanates, which emerged after the decline of the Seljuqs, originated new state entities. The founders of those states were the former slaves (mamluks) of the Seljuq sultans. Atabey (literally “father lord” in Turkic languages) was the title conferred upon the Turkic slave officers who served as mentors of the Seljuq princes. The founder of the Azerbaijani Atabeys (1136-1225) was Shams ad-Din Ildeniz. Upon the death of Toghrul II, in 1136, Atabey Ildeniz married his widow Momune Khatun and was appointed by Sultan Masud the governor of Arran with his residence in Ganja. Soon Ildeniz subordinated all emirs of Arran and became almost an independent ruler of the region on the eve of Sultan Masud’s death. Soon after Ildeniz subordinated Shirvan as well. Following the death of Chavli, Sultan Masud’s representative in Azerbaijan in 1146, Ildeniz, using the chaos, annexed the province of Nakhichevan and moved his capital to Nakhichevan. In 1161, the troops of Shams ad-Din Ildeniz seized Hamadan and his juvenile stepson Arslan ascended to the throne of the sultanate of Iraq. Hamadan became the capital of Sultan Arslan Shah and Atabey Ildeniz. After the proclamation Arslan Shah was sultan of the country, his Atabey was declared “Ulu Atabey” (“Great Atabey”). Thus, Shams ad-Din Ildeniz became the real head of the sultanate of Iraq. Since then the title “Atabey” lost its original meaning as “the guardian of the prince” and was understood as the supreme title of a ruler. In different periods the Atabeys of Azerbaijan consisted of large provinces and regions, with no clearly defined boundaries. Azerbaijan, Arran (Nakhichevan), Persian Iraq, Rey, and Hamadan were always parts of this state. Upon the death of Atabey Uzbek during the marches of Khwarezmian Shah Jalal ad-Din to Azerbaijan in 1225, the Atabeys of Azerbaijan ceased its existence. ■

Աղբրեջանի Աթաբեկների (Էլդենիզների) պետությունը

Մելջուկների պետության քայքայումից հետո ստեղծված անկախ սուլթանություններն իրենց հերթին նոր տիպի պետական միավորումներ ստեղծեցին։ Այդ պետությունների ստեղծողները՝ Մելջուկ սուլթանների նախկին ստրուկներն էին (մամլուկները)։ Այդ պետությունների տիրակալները սովորաբար լինում էին սելջուկների վալիահդ թագաժառանգների (մելիքների) դաստիարակներից, նրանց էլ «աթաբեկ» էին անվանում («հայր տիրակալ»)։ Աղբրեջանի Աթաբեկների պետության հիմնադիրը Շեմսեդդին Էլդենիզն էր։ (1136-1225), Թողրուլ II-ի մահվանից հետո Սուլթան Մեսուդը 1136 թ. աթաբեկ Էլդանիզին ամուսնացրեց հանգուցյալ Թողրուլ II-ի այրի կնոջ՝ Մոմուսա խաթունի հետ և նրան՝ մայրաքաղաքը Գյանջան եղող Արրանի վալի նշանակեց։ Շուտով Էլդենիզը Արրանի էմիրներին հպատակեցրեց իրեն և Սուլթան Մասուդի մահվան ժամանակ, կարելի է ասել դարձավ Արրանի անկախ տիրակալը։ Էլդենիզը շուտով Շիրվանն էլ հպատակեցրեց իր իշխանությանը։ Սուլթան Մասուդի Աղբրեջանում ներկայացուցիչը հանդիսացող Ջավլայի մահվանից հետո (1146) Էլդենիզն օգտվելով խառնաշփոթությունից, Նախչրվանի վիլայեթն էլ միացրեց իր հողերին։ Նա իր մայրաքաղաքն էլ տեղափոխեց այնտեղ։ 1161 թ. Շեմսեդդին Էլդենիզի գործերը գրավեցին Համադանը և Իրաքի սուլթանության գահ բարձրացվեց Էլդենիզի կրտսեր որդեգիր Արսլանը։ Համադան քաղաքը դարձավ Սուլթան Արսլան շահի և աթաբեկ Էլդենիզի մայրաքաղաքը։ Արսլան շահը սուլթան հռչակվելուց հետո, նրա աթաբեկը ստացավ «մեծ աթաբեկ» մականունը։ Այսպիսով, Շեմսեդդին Էլդենիզը դարձավ Իրաքի սուլթանության իսկական ղեկավարը։ Այդ ժամանակաշրջանից սկսած, «աթաբեկ» մականունը փոխում է «վալիահդ թագաժառանգի դաստիարակի» իր նախնական իմաստը և

Մաննայի
թագավորությունը

Մադայի (Մոկիա)
թագավորությունը

Ալյուքների
թագավորությունը

Մադա-Ատրոպատենա
Կովկասյան Ալբանիա

Շիրվանշահների
պետությունը

Մաջիների պետությունը

Մալարիների պետությունը

Ռավդիների պետությունը

Շեդդադիների
պետությունը

Աղբրեջանի Աթաբեկների
(Էլդենիզների)
պետությունը

Գարադուլունների
պետությունը

Աղդուլունների
պետությունը

Աղբրեջանի Սեֆիների
պետությունը

Աղբրեջանի
խանությունները

Աղբրեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Աղբրեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Աղբրեջանի
Հանրապետություն

վերածվում է տիրակալի բարձրագույն տիտղոսի: Ադրբեջանի Աթաբեկների պետությունը տարբեր ժամանակներում բաղկացած էր մի շարք խոշոր գավառներից ու վիլայեթներից: Նրանք չունեին ճշգրիտ որոշված սահմաններ: Ադրբեջանի, Արրանի (Նախչրվան), Պարսկական Իրաքի, Ռեյի ու Համադանի վիլայեթները մշտապես եղել են այդ պետության կազմում: Խարեզմշահ Ջելալեդդինի 1225 թ. Ադրբեջան արշավանքի ժամանակ, աթաբեկ Ուզբեկի մահվանից հետո, վերջ է դրվում Ադրբեջանի Աթաբեկների պետությանը: ■

აზერბაიჯანის ათაბეგთა (ელდანიზთა) სახელმწიფო

სელჯუკთა სახელმწიფოს კრიზისულ პერიოდში ჩამოყალიბებულმა დამოუკიდებელმა სახანოებმა, თავიანთ მხრივ ახალი ტიპის სახელმწიფო გაერთიანება შექმნეს. ამ სახელმწიფოს მესვეურნი სელჯუკთა სულთნების ყოფილი მონები (მამლუქები) იყვნენ. აღნიშნულ სახელმწიფოთა ხელისუფალნი, წესისამებრ სულჯუკების ტახტის მემკვიდრეების (უფლისწულის) გამზრდელები იყვნენ, მათ კი “ათაბეგებს“ (მამა - ხელისუფალს) უწოდებდნენ. აზერბაიჯანის ათაბეგთა სახელმწიფოს (1136-1225) ფუძემდებელი შამსადინ ელდანიზი იყო. თოღრულ II-ის სიკვდილის შემდეგ, სულთან მასუდმა 1136 წელს ათაბეგ ელდანიზი განსვენებული თოღრულ II-ის ქვრივ მომინა ხათუნზე დააქორწინა და ის არრანას გუბერნიის მმართველად დანიშნა, რომლის რეზიდენციაც განჯაში მდებარეობდა. სულ მალე, ელდანიზმა არრანის საემიროები დაიპყრო და სულთან მასუდის სიკვდილის წინ, შეიძლება ითქვას რომ არრანის დამოუკიდებელ მფლობელად იქცა. ელდანიზმა, სულ მალე შირვანიც თავისი ბატონობის ქვეშ მოიქცია. აზერბაიჯანში სულთან მესუდის წარმომადგენლის ჩავლინის გარდაცვალების (1146) შემდეგ ელდანიზმა არეულობით ისარგებლა და ნახჭევნის გუბერნიაც თავის მიწებს შეუერთა. მან დედაქალაქიც აქ გადმოიტანა. 1161 წელს შამსადინ ელდანიზის ლაშქარმა ჰამადინიც დაიპყრო და ერაყის სულთანის ტახტზე ელდანიზის უმცროსი შვილობილი არსლანი შახად დასვეს. ქალაქი ჰამადანი სულთან არსლან შახის და ათაბეგ ელდანიზის სატახტო ქალაქად იქცა. არსლან შახის სულთანად გამოცხადების შემდეგ „დიდი ათაბეგის“ სახელწოდება მიიღო. ასე და ამრიგად გახდა შამსადინ ელდანიზი ერაყის სასულთნეს სრულუფლებიანი ხელისუფალი. ამ დროიდან მოყოლებული „ათაბეგის“ წოდება, „უფლისწულის

მანას სამეფო

მადას (მიდიას) სამეფო

სკვითების სამეფო

მადა-ათროპატენას
სახელმწიფო

კავკასიის ალბანეთი

შირვანშაჰების
სახელმწიფო

სააჯთა სახელმწიფო

სალართა სახელმწიფო

რავადების
სახელმწიფომადადების
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
ათაბეგთა
(ელდანიზთა)
სახელმწიფოგარაგინილუს
სახელმწიფოაღვინილუს
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სეფავიტთა
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სახანუბიაზერბაიჯანის
სახალხო ჯუმურეთიაზერბაიჯანის
სოციალისტური
რესპუბლიკააზერბაიჯანის
რესპუბლიკა

გამზრდელივით,, თავის პირველად მნიშვნელობას იცვლის და ხელმწიფის უმაღლეს ტიტულად იქცევა. აზერბაიჯანის ათაბეკთა სახელმწიფო სხვადასხვა დროს რამდენიმე დიდი პროვინციისა და რაგიონისაგან შესდგებოდა. მათ განსაზღვრული საზღვრები არ გააჩნდათ. აზერბაიჯანი, არრანი(ნახჭივანი), სპარსეთის ერაყი, რეი და ჰამედინის პროვინციები ყოველთვის ერთი სახელმწიფოს შემადგენლობაში იმყოფებოდნენ. ხარაზმშაჰ ჯალალედინის 1225 წელს აზერბაიჯანში ლაშქრობის პერიოდში ათაბეკ ოზბეის გარდაცვალების შემდეგ აზერბაიჯანის ათაბეკთა სახელმწიფოს ბოლო მოეღება. ■

Statul azer al Atabeyilor (Eldanizilor)

Sultanatele independente care au luat naștere în perioada de criză a statului Seljucilor, au generat la rândul lor uniuni statale de tip nou. Întemeietorii acestor state erau foștii sclavi (mameluci) ai sultanilor. În general, cârmuitorii acestor state erau din rândul dascălilor principilor moștenitori (melici) din neamul Seljucilor și se numeau «atabey» («tată-cârmuitor»). Întemeietorul statului azer al Atabeyilor a fost Șamsadin Eldaniz (1136-1225). După decesul lui Togrul al II-lea, sultanul Masud I-a căsătorit în 1136 pe atabeyul Eldaniz cu Momine Hatun, văduva lui Togrul al II-lea și l-a desemnat guvernator general la Aran cu reședința în Ganja. În curând Eldaniz i-a supus pe emirii Aranului și a devenit în ajunul morții sultanului Masud, ca să zicem așa, cârmuitorul independent al Aranului. De asemenea, în curând Eldaniz a pus stăpânire și pe Șirvan. După moartea loțiitorului sultanului Masud în Azerbaidjan, Kavli (1146), Eldaniz a profitat de răzmeriță și a anexat la posesiunile sale regiunea Nahcivan, mutând și capitala sa într-acolo. În 1161 oștile lui Șamsadin Eldaniz au cucerit Hamadanul și fiul vitreg minor al lui Eldaniz pe care-l chema Arslan-Șah a fost desemnat cârmuitor al Sultanatului Irakian. Orașul Hamadan a devenit capitala posesiunilor sultanului Arslan-Șah și a atabeyului Eldaniz. După ridicarea lui Arslan-Șah la rangul de sultan, atabeyul său a primit titlul «Marele Atabey». În așa fel Șamsadin Eldaniz a devenit adevăratul cârmuitor al Sultanatului Irakian. Începând cu această perioadă, titlul «atabey» își pierde semnificația inițială de «dascăl al principelui moștenitor», transformându-se în cel mai înalt rang de cârmuitori. Statul azer al Atabeyilor era constituit în diferite timpuri din mai multe provincii și regiuni mari. El nu avea frontiere bine delimitate. În componența lui s-au aflat dintotdeauna regiunile Azerbaidjan, Aran (Nahcivan), Irakul Persan, Rey și Hamadan. Odată cu moartea atabeyului Ozbek în timpul incursiunii în Azerbaidjan în 1225 a lui Jalaladin, șahul Horezmului, statul azer al Atabeyilor și-a încetat existența. ■

Азербайджанська держава Атабеків (Ельданизів)

Незалежні султанати, що виникли в період кризи держави Сельджукидів, в свою чергу, породили державні об'єднання нового типу. Творцями цих держав були колишні невільники (мамлюки) сельджуцьких султанів. В основному, правителі цих держав були з числа вихователів наслідних принців (меліків) Сельджукидів, та іменувалися «атабеками» (що означає «батько-правитель»).

Основоположником азербайджанської держави Атабеків був Шамсаддін Ельданиз (1136-1225). Після кончини Тогрула II, Султан Масуд 1136 року одружив атабека Ельданиза на вдові Тогрула II Моміна хатун і призначив його намісником Аррану, резиденцією якого була Гянджа. Незабаром Ельданиз підпорядкував собі емірів Аррану і став напередодні смерті султана Масуда, незалежним правителем Аррану. Також незабаром Ельданиз підпорядкував собі й Ширван.

Після смерті намісника султана Масуда в Азербайджані Чавла (1146), Ельданиз, скориставшись смутою, приєднав до своїх земель також область Нахчиван, куди було перенесено і його столицю. У 1161 році війська Шамсаддіна Ельданиза захопили Хамадан і малолітній пасинок Ельданиза Арслан шах був оголошений правителем Іракського султанату. Місто Хамадан стало столицею володінь султана Арслан шаха і Атабеків Ельданиза. Після оголошення Арслан шаха султаном його атабек отримав титул «Великого атабека». Таким чином, Шамсаддін Ельданиз став справжнім правителем Іракського султанату.

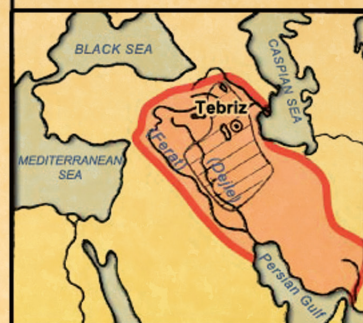
Починаючи з цього періоду, титул «атабек» втрачає своє первинне значення «вихователя наслідного принца», перетворюючись на вищий титул правителя. Азербайджанська держава Атабеків у різний час складалася з низки великих провінцій та областей. Вона не мала суворо визначених кордонів. У її складі завжди знаходилися області: Азербайджан, Арран (Нахчиван), Перський Ірак, Рей та Хамадан. Зі смертю атабека Озбека, в період походу на Азербайджан 1225 року Хорезмшаха Джалаладдіна, азербайджанська держава Атабеків припинила своє існування. ■

Qaraqoyunlu dövləti, Ağqoyunlu dövləti
Qaraqoyunlu state, Aqqoyunlu state
Գարագյույնլուների պետությունը,
Աղգյույնլուների պետությունը
გარაგოინლუს სახელმწიფო, აღგოინლუს
სახელმწიფო
Statul Karakoyunlu, Statul Akkoyunlu
Держава Гарагоюнлу, Держава Аггоюнлу

AZERBAIJAN IN 15TH CENTURY

Garagoyunlu state (1410-1467)

Aggoyunlu state (1468-1501)

Capitals of states

Small cities and settlements

Qalalar

Castles

Azerbaijan borders

MUGAN Provinces

State of the Shirvanshah

Sheki kingdom

Qaraqoyunlu dövləti

Hələ VI-VII əsrlərdə Azərbaycan xalqının təşəkkülündə iştirak etmiş oğuz tayfalarından olan qaraqoyunlular bu dövlətin hərbi-siyasi həyatında fəal iştirak edirdilər. 1408-ci ilin yazında Azərbaycan qaraqoyunlular tayfa birliyinin başçısı Qara Yusif Teymurilərin qoşunlarını məğlub edərək Azərbaycandan çıxartdı. Bu dəfə Azərbaycanda hakimiyyəti təkbəşinə ələ keçirmək üstündə Qara Yusiflə Cəlairi Sultan Əhməd arasında mübarizə başlandı. Qara Yusif 1410-cu ilin avqustunda Təbriz yaxınlığında Sultan Əhmədə qalib gəldi və onu edam etdirdi. Kürdən cənubdakı Azərbaycan torpaqlarında yeni Azərbaycan dövləti-Qaraqoyunlu dövləti (1410-1467) meydana gəldi. Qaraqoyunlu dövlətinin paytaxtı Təbriz şəhəri idi. Müxtəlif vaxtlarda Azərbaycanın cənubu ilə yanaşı, Gürcüstanın bir hissəsi, Ermənistan, Kürdüstan, İraq və Qərbi İran Qaraqoyunlu dövlətinin tərkibində olmuşdur. Azərbaycan Qaraqoyunlu dövləti 1467-ci ilin sonunda süquta uğradı və Azərbaycan zəminində yeni siyasi qurum-Uzun Həsənin Ağqoyunlu dövləti təşəkkül tapdı. ■

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atropatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Saclılar dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqoyunlu dövləti

Ağqoyunlu dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

Ağqoyunlu dövləti

Ağqoyunlular VI əsrin sonu, VII əsrin əvvəllərində Baş Qafqaz dağları ilə Araz çayı arasındakı ərazidə yaşayırdılar. Bu tayfaların bir qismi sonralar Kiçik Asiyanın şərqində (Şərqi Anadoluda), Diyarbəkirdə və İraqda da məskunlaşdılar. 1453-cü ildə cəsur sərkərdə və müdrik dövlət xadimi Uzun Həsənin hakimiyyətə gəlməsi ilə paytaxtı Diyarbəkir olan Ağqoyunlu tayfa birliyi daha da qüvvələndi. Uzun Həsən 1467-ci ildə Qaraqoyunlu dövlətinin varlığına son qoydu. 1468-ci ildə Qaraqoyunlu dövlətinin bütün ərazisini ələ keçirdi və paytaxtı Diyarbəkirdən Təbrizə köçürdü. Qısa müddət ərzində əldə etdiyi parlaq qələbələr nəticəsində Uzun Həsən Kürdən cənubdakı Azərbaycan torpaqları və Diyarbəkirdən əlavə Qərbi Azərbaycanı, Kürdüstanı, Tiflis də daxil olmaqla Gürcüstanın bir hissəsini, İranın böyük hissəsini və İraqı da Ağqoyunlu dövlətinə (1468-1501) birləşdirdi. Uzun Həsən Xorasandan Aralıq dənizi sahilində yerləşən Qaraman bəyliyinə qədər əraziləri əhatə edən böyük bir imperiya yaratdı. Uzun Həsənin hakimiyyəti illərində Ağqoyunlu dövləti Yaxın və Orta Şərqi ən qüdrətli dövlətlərindən birinə çevrildi. Uzun Həsənin ölümündən sonra Ağqoyunlu dövləti daxili çəkişmələr nəticəsində tədricən tənəzzülə uğradı. 1499-cu ildə Ağqoyunlu dövləti artıq iki hissəyə bölündü, 1501-ci ildə isə öz yerini Uzun Həsənin nəvəsi İsmayılın qurduğu Səfəvi-Qızılbaş dövlətinə verdi. ■

Qaraqoyunlu state

The Qaraqoyunlu Oghuz tribes, who took part in the formation of the Azerbaijani people in VI-VII centuries, participated in the military and political life of this state. In the spring of 1408, the head of the Qaraqoyunlu tribal federation Qara Yusif defeated the Timurid troops and drove them out of Azerbaijan. Afterwards the struggle between Qara Yusif and Sultan Ahmad Jalairid over the power in Azerbaijan started. In August 1410, Qara Yusif defeated Sultan Ahmad near Tabriz and executed him. A new Azerbaijani state of Qaraqoyunlu (1410-1467) emerged in the area south to the Kura. Its capital was Tabriz. In different periods, the territory of the state included not only the Southern Azerbaijan, but a also part of Georgia, Armenia, Kurdistan, Iraq, and the Western Iran. The Qaraqoyunlu state fell at the end of 1467 and a new entity named Aqqoyunlu led by Uzun Hassan rose on its ruins. ■

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Scythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Sajid state

The Salarid state

Ravvadiid state

Shaddadids state

State of Atabeys (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Safavids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

Aqqoyunlu state

In VI-VII centuries the Aqqoyunlu tribes dwelled in the area between the Caucasus Major and the River Arax. Some of those tribes later settled in the east of the Asia Minor (Eastern Anatolia), Diyarbakir and Iraq. With the brave military leader and wise statesman Uzun Hassan's ascension to power in 1453, the Aqqoyunlu tribal federation headquartered in Diyarbakir became mightier. In 1467, Uzun Hassan put an end to the Qaraqoyunlu state. In 1468, he occupied the entire territory of the Qaraqoyunlu state and moved his capital from Diyarbakir to Tabriz. As a result of his brilliant victories achieved within a short period, Uzun Hassan annexed the Azerbaijani lands south to the Kura and the Western Azerbaijan besides Diyarbakir, Kurdistan, a part of Georgia, including Tbilisi, a large part of Iran and Iraq. Uzun Hassan created a vast empire stretching from Khorasan to Karaman beyhood, on the Mediterranean coast. Under his leadership, the Aqqoyunlu Empire turned into one of the most powerful states of the Near and Middle East. After Uzun Hassan's death, the Aqqoyunlu state eventually declined because of internal frictions. In 1499, it was divided into two. In 1501, it was replaced by the Safavid state established by Shah Ismail, grandson of Uzun Hassan. ■

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Seythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Sapid state

The Salavid state

Ravvadiid state

Shaddadids state

State of Atabéys (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Safavids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

Գարագոյունլուների պետությունը

Դեռ VI-VII-րդ դարերում ադրբեջանական ժողովրդի կազմավորմանը մասնակցած օղուզական ցեղերից եղող Գարագոյունլուները ակտիվ մասնակցություն են ունեցել այդ պետության ռազմա-քաղաքական կյանքում: 1408 թ. գարնանը Ադրբեջանի Գարագոյունլուների ցեղային միավորման ղեկավար Գարա Յուսիֆը պարտության մատնելով Թեյմուրիների զորքերին, նրանց դուրս է հանում Ադրբեջանից: Այս անգամ Ադրբեջանում իշխանությունը միանձնյա ղեկավարելու համար պայքար է սկսվում Գարա Յուսիֆի ու Ջելաիրի Սուլթան Ահմեդի միջև: Գարա Յուսիֆը 1410 թ. օգոստոսին Թավրիզի մոտ պարտության է մատնում Սուլթան Ահմեդին և նրան անդամահատում են: Քուռ գետից հարավ Ադրբեջանի հողերում նոր Ադրբեջանական պետություն է ստեղծվում՝ Գարագոյունլուների պետությունը (1410-1467): Նրա մայրաքաղաքը Թավրիզն էր: Տարբեր ժամանակներում Ադրբեջանի հարավային մասի հետ մեկտեղ, Վրաստանի մի մասը, Հայաստանը Քրդստանը, Իրաքն ու արևմտյան Իրանը եղել են Գարագոյունլուների պետության կազմում: Ադրբեջանի Գարագոյունլուների պետությունը 1467 թ. վերջին կազմալուծվում է և Ադրբեջանում կազմավորվում է նոր քաղաքական կառուցվածք՝ Ուզուն Հասանի Աղգոյունլուների պետությունը: ■

Մանսայի
թագավորությունը

Մադայի (Միդիա)
թագավորությունը

Ալյուքների
թագավորությունը

Մադա-Ատրոպատենա

Կովկասյան Ալբանիա

Շիրվանշահների
պետությունը

Մաջիների պետությունը

Մալարիների պետությունը

Ռավադիների պետությունը

Շեղդադիների
պետությունը

Ադրբեջանի Աթաբեկների
(Էլդենիզների)
պետությունը

Գարագոյունլուների
պետությունը

Աղգոյունլուների
պետությունը

Ադրբեջանի Սեֆիդների
պետությունը

Ադրբեջանի
խանությունները

Ադրբեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Ադրբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Ադրբեջանի
Հանրապետություն

Աղգոյունլուների պետությունը

Աղգոյունլուները VI-րդ դարի վերջին ու VII-րդ դարի սկզբներին ապրել են Մեծ Կովկասյան լեռների և Արագ գետի միջև ընկած հողերում: Այդ ցեղերի մի մասը հետագայում Փոքր Ասիայի արևելքում (Արևելյան Անատոլիա) Դիարբեքիրում ու Իրաքում էլ են ապրել: 1453 թ. քաջ զորապետ ու իսելացի պետական գործիչ Ուզուն Հասանի իշխանության գալով, մայրաքաղաքը Դիարբեքիրը եղող Աղգոյունլուների ցեղային միավորումն էլ ավելի ուժեղացավ: 1467 թ. Ուզուն Հասանը վերջ դրեց Գարագոյունլուների պետության գոյությանը: Նա 1468 թ. ձեռք բերեց Գարագոյունլուների պետության բոլոր տարածքները և մայրաքաղաքը Դիարբեքիրից տեղափոխեց Թավրիզ: Կարճ ժամանակի ընթացքում ձեռք բերած փայլուն հաղթանակների արդյունքում Ուզուն Հասանը Քուռ գետից հարավ Ադրբեջանի հողերը և Դիարբեքիրից բացի Արևմտյան Ադրբեջանը, Քրդստանը, Թիֆլիսը ներառյալ Վրաստանի մի մասը, Իրանի մեծ մասը և Իրաքը միացրեց Աղգոյունլուների պետությանը (1468-1501 թ.): Ուզուն Հասանը Խորասանից մինչև Միջերկրական ծովի ափերում գտնվող Գարամանի բեկությունը եղած հողերը ներգրավող տարածքում մեծ մի կայսրություն ստեղծեց: Ուզուն Հասանի իշխանության օրոք Աղգոյունլուների պետությունը վերածվեց Մերձակա ու Միջին Արևելքի ամենահզոր պետություններից մեկի: Ուզուն Հասանի մահից հետո, Աղգոյունլուների պետությունը ներքին քաշքշուկների արդյունքում աստիճանաբար կազմալուծնեց: 1499 թ. Աղգոյունլուների պետությունն արդեն երկու մասի է բաժանվում, իսկ 1501 թ. իր տեղը զիջում է Ուզուն Հասանի թոռան Իսմաիլի ստեղծած Մեֆնիների-Գըզլուբաշների պետությանը: ■

მანას სამეფო

მადას (მიდიას) სამეფო

სკვითების სამეფო

მად-ათორკათენას
სახელმწიფო

გნეკასიის ალბანეთი

შირვანშაჰების
სახელმწიფო

სააჯათ სახელმწიფო

სალარტა სახელმწიფო

რავადების
სახელმწიფომადდადების
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
ათაბეგთა
(ელდანიზთა)
სახელმწიფოგარაგონლუს
სახელმწიფოადგონლუს
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სეფავიტთა
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სახანოებიაზერბაიჯანის
სახალობო ჯუმურიეთიაზერბაიჯანის სამჭოთა
სოციალისტური
რესპუბლიკააზერბაიჯანის
რესპუბლიკა

გარაგონლუს სახელმწიფო

ოღუზური ტომის წარმომადგენლები გარაგონელები, რომლებიც ჯერ კიდევ VI-VII საუკუნეებში აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ აზერბაიჯანელი ხალხის ფორმირებაში, ამ სახელმწიფოს სამხედრო-პოლიტიკურ ცხოვრებაში აქტიურად მოღვაწეობდნენ. 1408 წლის გაზაფხულზე აზერბაიჯანის ყარაგონელთა გაერთიანებული ტომების მეთაურმა ყარა იუსიფმა თემურიანების ლაშქარი დაამარცხა და აზერბაიჯანის მიწებიდან განდევნა. ამ დროს, აზერბაიჯანის ხელისუფლების ხელში ჩასაგდებად გარა იუსიფსა და ჯალაირი სულთან ახმედს შორის ბრძოლა დაიწყო. 1410 წლის აგვისტოს თვეში გარა იუსიფმა თაბრიზის მახლობლად სულთან ახმედზე გაიმარჯვა, განადევნინა იგი და მოგვიანებით კი ჩამოახრჩობინა. მტკვრის სამხრეთით აზერბაიჯანის მიწებზე ახალი აზერბაიჯანული სახელმწიფო შეიქმნა-გარაგონლუს სახელმწიფო (1410-1467). გარაგონლუს სახელმწიფოს სატახტო ქალაქი თაბრიზი იყო. სხვადასხვა პერიოდში აზერბაიჯანის სამხრეთ ნაწილთან ერთად საქართველოს ერთი ნაწილი, სომხეთის, ქურთისტანის, ერაყის და დასავლეთ ირანის ერთი ნაწილი გარაგონლუს სახელმწიფოს შემადგენლობაში შედიოდა. აზერბაიჯანის გარაგონლუს სახელმწიფო 1467 წლის ბოლოს დაიშალა და მისი ადგილი ახალმა პოლიტიკურმა წყობილებამ -უზუნ ჰასან ადგონლუს სახელმწიფომ დაიკავა. ■

აღგოინლუს სახელმწიფო

აღგოინელები VI საუკუნის დასასრულსა და VII საუკუნის დასაწყისში კავკასიის მთავარ მთებსა და მდინარე არაზს შორის მდებარე ტერიტორიებზე მოსახლეობდნენ. ამ ტომის ერთი ნაწილი მცირე აზიის აღმოსავლეთით (აღმოსავლეთ ანადოლუ), დიარბექირში და ერაყშიც იყო დამკვიდრებული. 1453 წელს მამაცი მხედართმთავრის და ბრძენი სახელმწიფო მოღვაწის უზუნ ჰასანის ხელისუფლებაში მოსვლით აღგოინლუს ტომის გაერთიანებული სახელმწიფო, რომლის სატახტო ქალაქი დიარბაქირი იყო, კიდევ უფრო გაძლიერდა. 1467 წელს უზუნ ჰასანმა გარაგოინლუს სახელმწიფოს არსებობას ბოლო მოუღო. 1468 წელს გარაგოინლუს სახელმწიფოს მთელი ტერიტორიები ხელში ჩაიგდო და დედაქალაქი დიარბექირიდან თებრიზში გადაიტანა. მოპოვებული ბრწყინვალე გამარჯვებების შედეგად მოკლე დროის მანძილზე უზუნ ჰასანმა მტკვრის სამხრეთით მდებარე აზერბაიჯანის მიწები და დიარბექირის გარდა კიდევ დასავლეთ აზერბაიჯანი, ქურთისტანი, საქართველოს ერთი ნაწილი თბილისის ჩათვლით, ირანის დიდი ნაწილი და ერაყი აღგოინუს სახელმწიფოს (1468-1501) შეუერთა. უზუნ ჰასანმა ხორასანიდან ხმელთაშუა ზღვის სანაპიროზე მდებარე ყარამანის სახანომდე გადაჭიმული დიდი იმპერია შექმნა. უზუნ ჰასანის ხელისუფლების წლებში აღგოინლუს სახელმწიფო ახლო და შუა აღმოსავლეთის ერთ-ერთ ყველაზე ძლიერ სახელმწიფოდ იქცა. უზუნ ჰასანის სიკვდილის შემდეგ აღგოინლუს სახელმწიფომ შიდა შუღლის შედეგად ნელინელ გაპარტახება იწყო. 1499 წელს აღგოინლუს სახელმწიფო ორ ნაწილად გაიხლიჩა და 1501 წელს თავისი ადგილი უზუნ ჰასანის შვილიშვილის ისმაილის მიერ შექმნილ სეფავიტურ-ყიზილბაშურ სახელმწიფოს დაუთმო. ■

Statul Karakoyunlu

Karakoyunlu din triburile oguzilor, participante la formarea poporului azer, luau parte activă încă din secolele VI-VII în viața politico-militară a acestui stat. Repurtând în primăvara lui 1408 o victorie asupra oștilor Timurizilor, căpetenia uniunii tribale azere Karakoyunlu, Kara Yussef i-a forțat să părăsească Azerbaidjanul. De această dată, lupta pentru supremație s-a dat între Kara Yussef și sultanul Ahmed din Jalairi. În august 1410 Kara Yussef l-a învins în apropiere de Tabriz pe sultanul Ahmed și l-a executat. Pe pământurile azere situate la sud de Kura a luat ființă un nou stat azer-statul Karakoyunlu (1410-1467). Capitala statului Karakoyunlu a fost orașul Tabriz. În diferiți ani în componența lui a intrat împreună cu sudul Azerbaidjanului, o parte din Georgia, din Armenia, din Kurdistan, din Irak și Iranul de Vest. Apusul statului azer Karakoyunlu s-a produs la sfârșitul lui 1467, iar pe plaiurile azere a luat naștere o nouă formațiune politică-statul Akkoyunlu al cărui cârmuitor a fost Uzun Hasan. ■

Regatul Mannă

Imperiul Mada (Midia)

Statul Scitilor

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziană

Statul Sirvanșahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Sadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

Statul Akkoyunlu

Triburile Akkoyunlu locuiau la sfârșitul secolului al VI-lea-începutul secolului al VII-lea pe teritoriile dintre munții Caucazului Mare și râul Arax. O parte din aceste triburi s-a stabilit și în estul Asiei Mici (Anatolia Orientală), în Diarbekir și Irak. Cu venirea la putere în 1453 a curajosului comandant de oști și înțeleptului om de stat Uzun Hasan s-a intensificat și mai mult unificarea triburilor Akkoyunlu cu capitala la Diarbekir. În 1467 Uzun Hasan a pus începutul existenței statului Karakoyunlu. În 1468 el a devenit stăpânul întregului teritoriu al statului Karakoyunlu și a transferat capitala de la Diarbekir la Tabriz. Ca urmare a strălucitelor victorii repurtate într-un timp scurt, dânsul a alipit la statul său înafară de ținuturile azere situate la sud de Kura și Diarbekir, Azerbaidjanul de Vest, Kurdistanul, o parte din Georgia cu Tiflisul inclus, cea mai parte din Iran și Irak (1468-1501). Uzun Hasan a creat un imperiu vast care antrena teritoriul de la Horasan până la bekatul Garaman de pe țărmul Mării Mediterane. În timpul domniei lui Uzun Hasan statul Akkoyunlu era unul dintre cele mai puternice state din Orientul Apropiat și Mijlociu. După moartea lui Uzun Hasan statul Akkoyunlu a început să slăbească treptat din cauza frământărilor interne. În 1799 s-a scindat deja în două părți, iar în 1501 a cedat locul său statului Sefevizilor-Gyzylybașilor, întemeiat de Ismail, nepotul lui Uzun Hasan. ■

Regatul Manna

Imperiul Mada (Midia)

Statul Scitilor

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziana

Statul Sirvansahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Şadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

Держава Гарагоюнлу

Гарагоюнлу (з огузських племен), що брали участь у формуванні азербайджанського народу, ще в VI-VII століттях були активними учасниками військово-політичного життя цієї держави. Здобувши навесні 1408 року перемогу над військами Теймуридів, глава азербайджанського племені Гарагоюнлу Гара Юсиф вибив їх з Азербайджану. На цей раз боротьба за одноосібну владу в Азербайджані почалася між Гара Юсиф і Джалаїрі Султаном Ахмедом. У серпні 1410 року Гара Юсиф здобув поблизу Тебріза перемогу над Султаном Ахмедом і стратив його. На азербайджанських землях на південь від Кури виникла нова азербайджанська держава-державна Гарагоюнлу (1410-1467). Столицею держави Гарагоюнлу було місто Тебріз. В різний час до складу держави входили, поряд з півднем Азербайджану, частина Грузії, Вірменія, Курдистан, Ірак і Західний Іран. Занепад азербайджанської держави Гарагоюнлу припав на кінець 1467 року, коли на азербайджанських землях зародилося нове політичне утворення-державна Аггоюнлу, правителем якого був Узун Хасан. ■

Царство Манна

Шахство Мада (Мідія)

Скіфська держава

Держава Мада-Атропатена

Кавказька Албанія

Держава Ширваншахів

Держава Саджидів

Держава Саларидів

Держава Раввадидів

Держава Шададидів

Азербайджанська держава
Атабеків (Ельданизів)

Держава Гарагоюнлу

Держава Аггоюнлу

Азербайджанська держава
Сефевідів

Азербайджанські ханства

Азербайджанська Народна
РеспублікаАзербайджанська Радянська
Соціалістична Республіка

Азербайджанська Республіка

Держава Аггоюнлу

Аггоюнлу жили в кінці VI-початку VII століть на території між горами Великого Кавказу та річкою Араз. Частина цих племен пізніше влаштувалася також на сході Малої Азії (Східна Анатолія), в Діярбекірі та Іраку. З приходом до влади в 1453 році хороброго полководця і мудрого державного діяча Узун Хасана об'єднання племен Аггоюнлу зі столицею в Діярбекірі посилилося ще більше. 1467 року Узун Хасан поклав край існуванню держави Гарагоюнлу. У 1468 році він заволодів усією територією держави Гарагоюнлу і переніс столицю з Діярбекіра в Тебріз. В результаті здобутих за короткий термін блискучих перемог він, крім азербайджанських земель на південь від Кури і Діярбекіра, приєднав до своєї держави і Західний Азербайджан, Курдистан, частину Грузії, включаючи Тбілісі, більшу частину Ірану та Іраку (1468-1501pp.). Узун Хасан створив велику імперію, що охоплювала території від Хорасана до Гераманського бекства на березі Середземного моря. За Узун Хасана держава Аггоюнлу була однією з наймогутніших держав Близького та Середнього Сходу. Після смерті Узун Хасана держава Аггоюнлу в результаті внутрішніх міжусобиць стала поступово слабшати. 1499 року вона вже розкололася на дві частини, а в 1501 році поступилася своїм місцем державі Сефевідів-Гизилбашів, яку створив онук Узун Хасана Ісмаїлом. ■

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azerbaijani state of Safavids

**Ադրբեջանի Սեֆևիդների պետությունը
აზერბაიჯანის სეფავიძეთა სახელმწიფო**

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Азербайджанська держава Сефевідів

AZERBAIJAN IN 16TH CENTURY

- Border of the state of the Sefevi
- Area of the state of the Sefevi when it was created
- Territory occupied by Empire of Osmanly during Sefevi-Osmanly wars in first half of XVI century
-
- Capital of the state of the Sefevi till 1555
- Castles
- Cities
- Passages
- Approximate borders of Osmanly-Sefevi lands according to 1590 Istanbul Peace
- Borders of biggest administrative units – beylerbeylik
- Borders of the state of the Sefevi in 1555 (including vassal states)
- **Move of troops of İsmail I:**
- From Erdebil to Erzinjan (1499-1500)
- From Erzinjan to Tebriz (1500-1501)
- Move of Tehmasib troops to Shirvan and Sheki
- Directions of moves of Osmanly troops
- to Shirvan and Sheki in 1514, 1578, 1585
- **1538**
- Areas great national revolutions expanded
- **1578**
- Places and years of battles
- General direction of move of Crimea Tatars (1578-1581-o-iller)

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

XVI əsrdə Azərbaycan Səfəvilər dövlətinin (1501-1736) ictimai-iqtisadi, siyasi, mədəni, ideoloji mərkəzi olmuşdur. Azərbaycan, İran, Cənubi Türkmənistan və müasir Əfqanıstan (Bəlx vilayəti istisna olmaqla), İraqı-Ərəb və s. ərazilər Səfəvilər dövlətinin sərhədləri daxilində idi. Azərbaycan Səfəvilər dövlətinin əsasını I Şah İsmayıl qoymuşdur. Mükəmməl təhsil və tərbiyə almış İsmayıl 1499-cu ildən etibarən gərgin hərbi-siyasi fəaliyyətə qoşuldu. 1501-ci ildə şahlıq taxtına yiyələnmiş, yeni dövlət qurmuş I İsmayıl qısa müddət ərzində bu dövləti qüdrətli imperiyaya çevirdi. Səfəvilər dövlətini idarə edən sülalənin adı mənşəcə Azərbaycan türkü olmuş Səfəviyyə təriqətinin başçısı Şeyx Səfiəddin İshaq Ərdəbilinin adı ilə bağlıdır. Səfəvilər dövlətinin paytaxtı müxtəlif vaxtlarda Təbriz (1501-1555), Qəzvin (1555-1598) və İsfahan (1598-ci ildən) şəhərləri olmuşdur. Səfəvilər dövlətinin ictimai, iqtisadi, mədəni cəhətdən ən çox inkişaf etmiş əyaləti Azərbaycan idi. Azərbaycanın qızılbaş tayfaları (dövlətin mənbələrdə “Qızılbaş dövləti” kimi qeyd olunması da məhz bu tarixi gerçəklikdən qaynaqlanır) və Ərdəbil feodalları Səfəvilər dövlətində aparıcı rol oynamışlar. I Şah İsmayılın oğlu I Təhməsinab də Azərbaycan torpaqlarının birləşdirilməsi siyasətini davam etdirirdi. 1538-ci ildə Şirvanşahlar dövləti ləğv edildi və Səfəvilər dövlətinə qatıldı, 1551-ci ildə isə Şəki ərazisi Azərbaycan Səfəvilər dövlətinə birləşdirildi. XVII əsrin sonlarından başlayaraq Səfəvi dövləti dərin iqtisadi və siyasi tənəzzül dövrünə qədəm qoydu. 1736-cı ilin martında Nadir Əfşar Muğanda tacqoyma mərasiminə toplaşmış feodallar tərəfindən şah elan edildi. Beləliklə, Səfəvilər sülaləsinin hakimiyyətinə rəsmən son qoyuldu. ■

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atropatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Saciilər dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqoyunlu dövləti

Ağqoyunlu dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

Azerbaijani state of Safavids

In XVI century Azerbaijan was the socio-economic, political, cultural, and ideological center of the Safavid state (1501-1736). It included Azerbaijan, Iran, the Southern Turkmenistan, present-day Afghanistan (excluding the province of Balkh), the Arabian Iraq and other territories. The Azerbaijani Safavid state was founded by Shah Ismail I. Having received an excellent education, Ismail began his military and political activity since 1499, ascended to the throne in 1501 and turned his new state into a mighty empire. The name of the ruling Turkic dynasty of the state is connected with the name of Sheikh Safi-ad-din Ardabili, head of Safaviyya order. The capitals of the Safavid state were Tabriz (1501-1555), Gazwin (1555-1598) and Isfahan (since 1598). Its most socially, economically and culturally developed province was Azerbaijan. The Azerbaijani Qizilbash tribes (hence the Safavid state is sometimes named Qizilbash state) and the Ardabil feudals played a leading role in the government. Shah Tahmasib I, son of Shah Ismail I, continued the policy of unification of the Azerbaijani territories. In 1538, the Shirvanshah state was abolished and incorporated into the Safavids. In 1551, the territory of Shaki became part of the state. The Safavid state entered a period of deep economic and political decline at the end of XVII century. In the coronation ceremony held in Mughan in March 1736, Nader Afshar was proclaimed shah by the assembled feudals, thus, effectively ending the formal power of the Safavid dynasty. ■

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Seythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Sapid state

The Salavid state

Ravayadid state

Shaddadids state

State of Atabéys (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Safavids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

Ադրբեջանի Սեֆևիների պետությունը

Մանսայի
թագավորությունը

Մադայի (Մոկիա)
թագավորությունը

Այլուքների
թագավորությունը

Մադա-Ատրոպատենա
Կովկասյան Ալբանիա

Շիրվանշահների
պետությունը

Մաջիների պետությունը

Մալարիների պետությունը

Ռևվադիների պետությունը

Շեդդադիների
պետությունը

Ադրբեջանի Մյթաբեկների
(Էլդենիզների)
պետությունը

Գարագույունների
պետությունը

Աղդույունների
պետությունը

Ադրբեջանի Սեֆևիների
պետությունը

Ադրբեջանի
խանությունները

Ադրբեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Ադրբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Ադրբեջանի
Հանրապետություն

XVI-րդ դարում Ադրբեջանը եղել է Սեֆևիների պետության (1501-1736) հասարակական-տնտեսական, քաղաքական, մշակութային, կենտրոնը: Ադրբեջանը, Իրանը, Հարավային Թուրքմենստանը և Ժամանակակից Աֆղանստանը (բացառությամբ Բելլիսի վիլայեթի) Իրագի-Արաբ և այլ տարածքները գտնվում էին Ասեֆևիների սահմանների ներքո: Ադրբեջանի Սեֆևիների պետության հիմնադիրը համարվում է Շահ Իսմայիլ I-ը: Կատարյալ կրթություն ու դաստիարակություն ստացած Իսմայիլը 1499 թ. սկսած, ներգրավվում է լարված ռազմական-քաղաքական պայքարին: 1501 թ. շահի գահ բարձրացող, նոր պետություն ստեղծող Իսմայիլ I-ը կարճ ժամանակաընթացքում պետությունը վերածում է հզոր կայսրության: Սեֆևիների պետությունը ղեկավարող տոհմի անունը ծագումով ադրբեջանական թուրքեր է եղել և այն կապված է Սեֆևիների տոհմի ղեկավար Շեյխ Սեյֆեդդին Արդաբիլիի անվան հետ: Սեֆևիների պետության մայրաքաղաքը տարբեր ժամանակներում եղել է Թավրիզը (1501-1555), Ղազվինը (1555-1598) և Իսվահանը (1558 թվականից): Սեֆևիների պետության հասարակական, տնտեսական, մշակութային տեսակետից ամենաշատ զարգացած գավառը Ադրբեջան էր: Ադրբեջանի ղրզրլաշ ցեղերը (պետական աղբյուրներում «Ղրզրլաշների պետություն» անվամբ նշվելն էլ հենց հենվում է այդ պատմական աղբյուրներին) և Արդաբիլի ֆեոդալները մեծ դեր են խաղացել Սեֆևիների պետության մեջ: Շահ Իսմայիլ I-ի որդին Թահմասիբ I-ն էլ է շարունակում Ադրբեջանի տարածքները միացնելու քաղաքականությունը: 1538 թ. Շիրվանշահների պետությունը վերացվում է որպես պետություն և միացվում է Սեֆևիների պետությանը, իսկ 1538 թ. Շաքիի տարածքը միացվում է Ադրբեջանի Սեֆևիների պետությանը: XVII-րդ դարի վերջերից սկսած Սեֆևիների

պետությունը խոր տնտեսական ու քաղաքական ճգնաժամ է ապրում: 1736 թ. մարտին Նադիր Աֆշարը Մուղանում թագադրության արարողությանը հավաքված ֆեոդալների կողմից շահ է հայտարարվում: Այսպիսով պաշտոնապես վերջ է տրվում Մեֆնիների պետության գոյությանը: ■

აზერბაიჯანის სეფავიტთა სახელმწიფო

XVI საუკუნეში აზერბაიჯანი სეფავიტთა სახელმწიფოს (1501-1736) საზოგადოებრივ-ეკონომიკური, პოლიტიკური, კულტურული და იდეოლოგიური ცენტრი იყო. აზერბაიჯანი, ირანი, სამხრეთ თურქმენეთი და დღევანდელი ავღანეთი (ბალხის პროვინციის გამოკლებით), ერაყ-არაბეთი და სხ. ტერიტორიები სეფავიტთა სახელმწიფოს საზღვრებში იყო მოქცეული. აზერბაიჯანის სეფავიტთა სახელმწიფოს საფუძველი შაჰ ისმაილი I-მა დაუდო. კარგად განათლებული და აღზრდილი ისმაილი 1499 წლიდან დამაბულ პოლიტიკურ-სოზოგადოებრივ მოღვაწეობაში ჩაერთო. 1501 წელს შახის ტახტზე აღზევებულმა ისმაილი I-მა ახალი სახელმწიფო შექმნა და მოკლე დროის მანძილზე აღნიშნული სახელმწიფო ძლიერ იმპერიად აქცია. სეფავიტთა მმართველის სახელი წარმომავლობით აზერბაიჯანელი თურქი სეფავიტური რელიგიური ფრთის მეთაურის შეიხ სეფიადინის ისაკ არდაბილის სახელს უკავშირდება. სეფავიტთა სახელმწიფოს დედაქალაქი ხანგამოშვებით ქალაქები თებრიზი (1501-1555), გაზვინი (1555-1558) და ისფაჰანი (1598 წელს) იყო. სეფავიტთა სახელმწიფოს საზოგადოებრივი, ეკონომიკური და კულტურული თვალსაზრისით ყველაზე განვითარებულ პროვინციად აზერბაიჯანი ითვლებოდა. აზერბაიჯანის ყიზილბაშთა ტომებმა (ის რომ აზერბაიჯანს აღნიშნულ პერიოდში სახელმწიფო წყაროებში „ყიზილბაშთა სახელმწიფოდ“ მოიხსენიებენ, ამ ისტორიული სინამდვილიდან მომდინარეობს) და არდაბილის ფეოდალებმა სეფავიტთა სახელმწიფოში წამყვანი როლი შეასრულეს. აზერბაიჯანის მიწების გაერთიანების პოლიტიკა შაჰ ისმაილ I-ის ვაჟმა თაჰმასიბ I-მაც გააგრძელა. 1538 წელს შირვანშაჰთა სახელმწიფო გაუქმდა და სეფავიტთა სახელმწიფოს შეუერთდა, 1551 წელს კი შექის ტერიტორია აზერბაიჯანის

მანას სამეფო

მადას (მიდიას) სამეფო

სკვითების სამეფო

მადა-ათროპატენას
სახელმწიფო

კავკასიის ალბანეთი

შირვანშაჰების
სახელმწიფო

სააჯთა სახელმწიფო

სალართა სახელმწიფო

რავადების
სახელმწიფომადადების
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
ათაბეგთა
(ელდანიზთა)
სახელმწიფოგარაგინლუს
სახელმწიფოაღვინლუს
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სეფავიტთა
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სახანობიაზერბაიჯანის
სახალხო ჯუმურეთიაზერბაიჯანის საშკოთა
სოციალისტური
რესპუბლიკააზერბაიჯანის
რესპუბლიკა

სეფავიტთა სახელმწიფოსთან გარეთიანდა. XVII საუკუნის დასასრულს სეფავიტთა სახელმწიფოში ღრმა ეკონომიკური და პოლიტიკური კრიზისის პერიოდი დაიწყო. 1736 წლის მარტში ნადირ აფშარი მულანში გვირგვინის დადგმის ცერემონიაზე შეკრებილი ფეოდალების მხრიდან შახად გამოცხადდა. ამრიგად, სეფავიტთა საგვარეულოს ხელისუფლებას ოფიციალურად მოელო ბოლო. ■

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

În secolul al XVI-lea Azerbaidjan era centrul social-economic, politic, cultural și ideologic al statului Sefevizilor (1501-1736). Între frontierele statului Sefevizilor se aflau Azerbaidjanul, Iranul, Turkmenistanul de Sud și Afganistanul contemporan (cu excepția regiunii Balkh), Iraki-Arab și alte teritorii. Bazele statului azerbaidjan al Sefevizilor au fost puse de șahul Ismail I. În 1499 începe intensă activitate militară și politică a șahului Ismail I, care a beneficiat de o educație și studii deosebite. Devenind șah în 1501 Ismail I, întemeietorul noului stat l-a convertit în scurt timp într-un imperiu puternic. Denumirea dinastiei care conducea statul Sefevizilor este legată de numele autorului teoriei sefeviye, azerului de origine turcă, șeicul Safi-ad-din Ishaq Ardabili. Capitală a statului Sefevizilor au fost în diferite perioade orașele Tabriz (1501-1555), Qazvin (1555-1598) și Ispahan (din 1598). Azerbaidjanul era provincia cea mai dezvoltată din punct de vedere social, economic și cultural de pe teritoriul statului Sefevizilor. Triburile Gyzyłbașilor din Azerbaidjan (menționarea în izvoarele scrise a acestui stat drept stat al gyzyłbașilor de asemenea reiese anume din această realitate istorică) și feudații ardebili constituiau forța motrice a statului Sefevizilor. Fiul șahului Ismail I, Tahmasb I a continuat politica unirii ținuturilor azere. În 1538 statul Șirvanșahilor a fost desființat și inclus în componența statului azer al Sefevizilor, iar în 1551 a fost alipită regiunea Șeki. La sfârșitul secolului al XVII-lea statul Sefevizilor cunoaște o perioadă de criză politică și economică profundă. În 1736, în timpul ceremoniei încoronării la Mugan, Nadir Afșar a fost proclamat șah de către feudați. Astfel, în mod oficial s-a pus capăt domniei dinastiei Sefevizilor. ■

Regatul Mannă

Imperiul Mada (Midia)

Statul Scitilor

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziană

Statul Șirvanșahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Șadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al
Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjan

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

Азербайджанська держава Сефевідів

У XVI столітті Азербайджан був суспільно-економічним, політичним, культурним та ідеологічним центром держави Сефевідів (1501-1736рр.). До складу держави Сефевідів входили: Азербайджан, Іран, Південний Туркменістан та сучасний Афганістан (виключаючи область Балх), Іракі-Араб та інші території. Основи азербайджанської держави Сефевідів було закладено Шахом Ісмаїлом I. З 1499 року почалася напружена військово-політична діяльність Шаха Ісмаїла I, який здобув хорошу освіту і виховання. Ставши шахом в 1501 році, створивши нову державу, Ісмаїл I за короткий термін перетворив її на могутню імперію. Назва династії, що стояла на чолі держави Сефевідів, пов'язана з ім'ям глави вчення сефевіє, азербайджанського тюрка за походженням Шейха Сафіяддіна Ісхага Ардебелі. Столицею держави Сефевідів у різний час були міста Тебріз (1501-1555), Газвін (1555-1598) і Ісфаган (з 1598 року).

Найбільш розвиненою з громадської, економічної, культурної точок зору провінцією держави Сефевідів був Азербайджан. Племена гизилбашів Азербайджану (згадка держави в джерелах як «держави гизилбашів» також виникає саме з цієї історичної реалії) та ардебільські феодалі відігравали в державі Сефевідів провідну роль. Син Шаха Ісмаїла I Тахмасіб I продовжив політику об'єднання азербайджанських земель. 1538 року державу Ширваншахів було скасовано і вона увійшла до складу азербайджанської держави Сефевідів, а 1551 року до нього була приєднана територія Шекі. З кінця XVII століття в державі Сефевідів почався період глибокої економічної та політичної кризи. У березні 1736 року на церемонії коронації в Мугані Надир Афшара було оголошено феодалами шахом. Таким чином, правлінню династії Сефевідів був офіційно покладений край. ■

Azərbaycan xanlıqları
Khanates of Azerbaijan
Ադրբեջանի խանությունները
აზერბაიჯანის სახანოები
Hanatele Azerbaidjane
Азербайджанські ханства

AZERBAIJAN KHANATES IN SECOND HALF OF 18TH CENTURY

- Borders of Azerbaijan in second half of 18th century
- Borders of khanates and sultanates
- ⦿ Centers of khanates
- ⦿ Castles
- Cities
- - - Trade and caravan routes
- - - Sea trade routes
- ⦿ Passages
- ⦿ Surakhani ateshgah
- ⦿ Territory united by Fatali khan of Guba
- ➔ Rally of Mohammad Hasan khan Gajar to Karabakh in 1751
- ➔ Rally of Irakli II to Ganja in 1752
- ➔ Occupation of Salyan sultanate by Guba khanate in 1756
- ➔ Rally of Fatali khan Afshar to Shusha in 1757
- ➔ Rally of Fatali khan of Guba to Derbend in 1759
- ➔ Rally of Fatali khan of Guba to Shamakhi in 1767
- ➔ Rally of Huseyn khan of Sheki to Shamakhi in 1767
- ➔ Rally of Karim khan Zand in the 60s of 18th century
- ➔ Rally of Fatali khan of Guba to Karabakh in 1781
- ➔ Rally of Fatali khan of Guba to Erdebil in 1784
- ➔ Rally of Aga Mohammad khan Gajar in the 80s of 18th century
- ➔ 1st rally of Aga Mohammad khan Gajar in 1795
- ➔ 2nd rally of Aga Mohammad khan Gajar in 1797
- ➔ Rally of Russian troops led by V.A. Zubov in 1796
- ➔ Route Russian troops returned in 1796

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycanın XVIII əsrin ikinci yarısındakı tarixi əslində müstəqil və yarıməsli dövlət qurumlarının-xanlıqların tarixindən ibarətdir. Azərbaycan ərazisində ilk müstəqil xanlıqların yaranması XVIII əsrin 40-cı illərinə aiddir. Onların bəziləri Nadir şah dövlətinin süqutundan sonra meydana gəlmişdisə, digərləri hələ Nadir şahın hökmranlığı dövründə İran əleyhinə mübarizə nəticəsində formalaşmışdı.

Şəki xanlığı

Şəki xanlığının əsasını Hacı Çələbi xan qoymuşdu (1743-1755). XVIII əsrin 40-cı illərinin sonlarına doğru güclü siyasi qüvvəyə çevrildi. Qəbələ və Qutqaşın sultanları Şəki xanının hakimiyyətini tanımağa məcbur oldular. 1751-ci ildə Şəki xanı müəyyən müddətə Qazax və Borçalı mahallarını da özünə tabe etdi. 1768-ci ildə bir-birilə ittifaq bağlayan Şəki və Quba xanları Şamaxı xanlığına hücum edib, onu öz aralarında bölüşdürdülər. Şəki şəhəri xanlığın mədəni mərkəzi idi.

Qarabağ xanlığı

Qarabağ xanlığının əsasını Cavanşirlər tayfasından olan Pənahəli xan (1748-1763) qoymuşdur. Xanlıq İran hökmranlığı ilə mübarizədə yaranmış və möhkəmlənmişdir. Nadir şahın varisləri arasındakı çəkişmələrdən istifadə edən Pənahəli xan öz hakimiyyət və nüfuzunu Ördəbilə qədər yayı bildi. Gəncənin də işlərinə müdaxilə edən Pənahəli xan burada hakimiyyətə öz adamını-Ziyadoğlu nəslinin nümayəndələrindən birini gətirə bilmişdi. Pənahəli xan öz mülklərini genişləndirərək Tatev, Sisian, Qafan, Meğri mahallarını özünə tabe etdi. Pənahəli xan uca sıldırımli qayanın kənarında möhtəşəm Pənahabad qalasını inşa etdirdi və 1755-1756-cı illərdə paytaxtını bura köçürdü. Qala sonralar yaxınlıqdakı Şuşakəndin adı ilə Şuşa adını aldı. Pənahəli xandan sonra hakimiyyətə gəlmiş oğlu İbrahimxəlil xan Azərbaycan torpaqlarını birləşdirməyə

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atropatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Səcilər dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqoyunlu dövləti

Ağqoyunlu dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

çalışırdı. İbrahimxəlil xan müəyyən dövrlərdə öz nüfuzunu Naxçıvan, Gəncə və Təbriz xanlıqlarına yaya bilmişdi.

Quba xanlığı

Quba xanlığının banisi Hüseynəli xan (1726-1758) hələ 1726-cı ildə rus hakimiyyət orqanları tərəfindən bu vəzifəyə təqdim olunmuş, rus çarı onu Quba xanı təyin etmişdi. Onun dövründə Salyan və Rudbar Quba xanlığına tabe edildi. Quba xanlığının yüksəlişi Fətəli xanın hakimiyyətə gəlməsi ilə bağlıdır. Fətəli xan 1757-ci ildə Salyan, 1759-cu ildə Dərbənd, 1766-cı ildə Bakı, 1768-ci ildə Şamaxı və Cavad xanlıqlarını Quba xanlığına birləşdirməyə nail oldu. XVIII əsrin 60-cı illərində Quba xanlığı iqtisadi, hərbi-siyasi baxımdan Azərbaycanın bir çox xanlıqlarından üstün idi və ölkənin siyasi həyatında mühüm rol oynayırdı.

Lənkəran (Talış) xanlığı

Müstəqilliyi yerli iri feodallardan biri olan Seyid Abbas bəy tərəfindən elan edilmiş bu xanlığın siyasi və iqtisadi mərkəzi qala divarları ilə əhatələnmiş Lənkəran şəhəri idi. Seyid Abbas xanın ölümündən sonra tarixdə talışlı Qara xan kimi tanınan Cəmaləddin Mirzə bəy taxta çıxdı. Onun dövründə xanlığın siyasi sabitliyinə və iqtisadi inkişafına yönəldilmiş xətt aydın hiss olunurdu.

Bakı xanlığı

1747-c ildə Nadir şah Əfşarın ölümündən sonra yerli feodallardan Mirzə Məhəmməd ağa şahın Bakıdakı əlaltısı Səlimi qovdu və özünü müstəqil xan elan etdi (1747-1786). Digər xanlıqlarla müqayisədə Bakı xanlığı hərbi-siyasi cəhətdən fərqlənmirdi. Onun ərazisi kiçik olub, eni 60, uzunluğu 90 verst idi. Bütün Abşeron yarımadası ilə birlikdə Bakı şəhəri və 39 kənd onun tərkibinə daxil idi. Mirzə Məhəmməd xanın varisləri dövründə Bakı xanlığı qubalı Fətəli xandan vassal asılılığına düşdü. Fətəli xan 1766-cı ildə öz bacısı Xədicə Bəkəni bakılı Məlik Məhəmməd xana ərə verdi və bununla Bakı xanlığının Quba xanlığından asılılığını təmin etdi.

Gəncə xanlığı

Gəncə bəylərbəyliyi əsasında yaranmışdı. Bu bəylərbəyilik irsi olaraq kiçik fasilələrlə XVII əsrdən 1804-cü ilə qədər Qacarlar tayfasının Ziyadlı oymağına məxsus Ziyadoğlular nəslindən idarə olunmuşdur. Xanlığın banisi Şahverdi xan Ziyadoğlu idi. Gəncə həm hərbi-siyasi, həm də iqtisadi-təsərrüfat baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Yarandığı vaxtdan bu xanlıq qonşu feodal hakimlərin hücum obyektinə çevrilmişdi. Gəncə xanları düşmənlə mübarizədə gah bu, gah da digər güclü düşmən arasında hiylə işlətməli olurdular.

Dərbənd xanlığı

Dərbənd xanlığının banisi Məhəmmədhüseyn xan özünün amansız daxili siyasəti ilə istər zəhmətkeş kütlələrin, istərsə də feodal təbəqənin bir çox nümayəndələrinin nifrətini qazanmışdı. 1759-cu ildə dərbəndlilərin xahişi ilə qubalı Fətəli xan Dərbəndə hərbi yürüş etdi. Dərbəndlilərin köməyi ilə şəhər Fətəli xanın əlinə keçdi. Bu hadisədən sonra, demək olar ki, Azərbaycanın şimal xanlıqlarının Rusiyaya birləşdirilməsində Dərbənd və Quba xanlıqları vahid bir dövlət oldular.

Şamaxı xanlığı

Şamaxı xanlığı yerli feodalların və şəhər əyanlarının xarici və ölkə daxilindəki düşmənlərə qarşı apardıqları inadlı mübarizənin gedişində yarandı. Bir neçə əsr Şirvanşahlar dövlətinin paytaxtı, sonralar isə Şirvan bəylərbəyliyi mərkəzi olmuş Şamaxı şəhəri, XVIII əsrin sonlarında həm iqtisadi, həm də ticarət baxımından öz üstünlüyünü saxlamışdı. Nadir şah dövlətinin süqutundan sonra Şamaxının siyasi həyatında köklü dəyişikliklər baş verdi. Nisbətən kiçik ərazidə iki xanlıq yarandı: mərkəzi Ağsu olmaqla, Yeni Şamaxı və mərkəzi Şamaxı olmaqla, köhnə Şamaxı. Şamaxıda mövcud olan ikihakimiyyətlik uzun müddət davam edə bilməzdi. 1763-cü ildə Köhnə Şamaxıda möhkəmlənən Məhəmməd Səid xan Yeni Şamaxını alıb, Köhnə Şamaxıya birləşdirdi. Köhnə Şamaxı isə yeni xanlığın mərkəzi oldu. Lakin hadisələrin gedişi göstərdi ki, Şamaxı qonşu feodalların hücumu

üçün açıqdır. Tez-tez baş verən basqınlar onun iqtisadi inkişafına ziyan vurdu və 1768-ci ildə qubalı Fətəli xan tərəfindən işğal edildi.

Naxçıvan xanlığı

Naxçıvan xanlığının əsasını Kəngərli boyunun başçısı Heydərqulu xan qoymuşdur. Xanlığı gücləndirmək və təcavüzlərdən qorumaq məqsədilə Heydərqulu xan (1747-1763/64) hakimiyyətinin ilk dövrlərində daha güclü olan Qarabağ xanlığına arxalanırdı. Heydərqulu xanın ölümündən sonra 1787-ci ilə qədər hakimiyyət uğrunda mübarizə nəticəsində Naxçıvan xanlığı zəifləyir, Xoy, Qarabağ, İrəvan xanlıqları, Kartli-Kaxeti çarlığı və İran arasında ardı-arası kəsilməyən mübarizənin obyektinə çevrilir.

İrəvan xanlığı

Çuxursəd bəylərbəyliyi əsasında təşəkkül tapmışdı. Nadir şah qətlə yetirildikdən sonra, İrəvanda İran ağalığına qarşı üsyana başçılıq edən yerli feodal Mir Mehdi xan özünü xan elan edərək, müstəqil İrəvan xanlığının əsasını qoydu. Lakin İrəvan xanlığı keçmiş bəylərbəyliyin bütün ərazilərini əhatə edə bilmədi. Onun bir hissəsi Naxçıvan və digər xanlıqların tərkibinə daxil edildi. Xanlığın mərkəzi İrəvan şəhəri idi.

Qaradağ xanlığı

Azərbaycanın cənubunda yerləşən zəif xanlıqlardan biri idi. Onun əsasını qoyan köçəri tayfalardan birinin müdrik başçısı olan Kazım xan (1748-1752) qonşu feodal hakimlərə münasibətdə ehtiyatlı siyasət yeridir, ölkənin daxili işlərini qaydaya salaraq, abadlıq işləri ilə məşğul olur, xanlığın mərkəzi olan Əhərdə müxtəlif ictimai binalar tikdirirdi. Qaradağ xanlığı 1782-ci ildə Xoy və Qarabağ xanlıqlarının birləşmiş qüvvələri tərəfindən işğal edildi. Bundan sonra Qaradağ xanlığı, demək olar ki, öz müstəqilliyini itirdi.

Təbriz xanlığı

Banisi Dünbüli tayfasının görkəmli nümayəndəsi Nəcəfqulu xan (1745-1780) olmuşdur. O, Təbrizdə urmiyalı Fətəli xan Əfşarın fəal yardımını

ilə möhkəmlənmişdi. Buna görə də müəyyən vaxt ərzində Təbriz xanlığı Urmiya xanlığından asılı vəziyyətdə olmuşdu. 1763-cü ildə Fətəli xan Əfşar Kərim xan Zənd tərəfindən məğlub edildikdən sonra Təbriz xanlığı tam müstəqillik qazandı.

Marağa xanlığı

Marağa xanlığının əsasını Əliqulu xan Müqəddəm (1747-1750) qoymuşdur. Elə bir əhəmiyyət kəsb etməyən bu xanlıq Ağa Məhəmməd şah Qacar hakimiyyətə gələnə qədər müstəqil idi.

Ərdəbil xanlığı

Ərdəbil xanlığının banisi Şahsevən tayfasının başçısı Nəzərəli xan (1747-1783) olmuşdur. Onun hakimiyyəti dövründə xanlıq inkişaf etmişdi. Nəzərəli xan nikah diplomatiyası vasitəsi ilə qarabağlı İbrahim xanla dostluq əlaqələri yaratmışdı və Lənkəran xanlığı ilə mehriban qonşuluq münasibətində idi.

Urmiya xanlığı

Urmiya xanlığının başçısı Əfşarlar tayfasından olan Fətəli xan Əfşar (1747-1763) idi. Öz sərhədlərini genişləndirmək məqsədi güdən Fətəli xan müəyyən vaxt ərzində Cənubi Azərbaycanda xeyli ərazi tuta bilmişdi. 1763-cü ildə Kərim xan Zənd tərəfindən məğlub edildikdən sonra, Urmiya xanlığı özünün əvvəlki əhəmiyyətini itirdi.

Xoy xanlığı

Xoy xanlığının ilk hakimi Şahbaz xan (1747-1763) olmuşdur. O, Nadir şah dövründə Xoy vilayətinin hakimi təyin edilmişdi. Nadir şahın ölümündən sonra isə özünü Xoy xanlığının müstəqil hakimi elan etmişdi. Müləyim siyasət yeridən Şahbaz xan Fətəli xan Əfşarla dostluq münasibətləri saxlayırdı.

Maku xanlığı

Maku xanlığının banisi Bayat tayfasının başçısı, Nadir şahın

sərkərdələrindən biri Əhməd Sultan (1747-1778) idi. Şahın ölümündən sonra vətənə qayıdan Əhməd Sultan Makunu müstəqil xanlıq, özünü isə xanlığın hakimi elan etmişdi. Xanlığın paytaxtı iki tərəfdən dağlarla əhatə olunmuş Maku şəhəri idi. Maku xanlığı öz ətrafında 30 kəndi birləşdirirdi.

Sərab xanlığı

Sərab xanlığının əsasını Şəqaqi tayfasının başçısı Əli xan (1747-1786) qoymuşdur. Nadir şahın ölümündən sonrakı qarışıqlıqdan istifadə edərək Əli xan özünü həmtayfaları arasında xan elan etmişdi.

Adları çəkilən xanlıqlardan başqa, Kür ilə Araz çaylarının qovuşuğunda Cavad xanlığı və Kür çayının mənsəbində daha bir kiçik xanlıq-Salyan xanlığı mövcud idi.

Rusiya və İran arasında bağlanmış Gülistan (1813) və Türkmənçay (1828) müqavilələrinə uyğun olaraq Azərbaycan iki imperiya arasında bölündü: Azərbaycanın şimal hissəsi Rusiyanın, cənub hissəsi isə İranın tərkibinə daxil edildi. ■

Khanates of Azerbaijan

The history of Azerbaijan in the second half of the 18th century there were independent and semi-dependent states named khanates. The birth of the first independent khanates in the territory of Azerbaijan dates back the 1740s. Some of them appeared after the fall of the rule of Nader Shah while the others were established during his reign as a result of the struggle against Iran.

Shaki Khanate

The Shaki Khanate established by Haji Chalabi Khan (1743-1755) turned into a powerful political force at the end of the 1740s. The sultans of Gabala and Gutgashen had to recognize the authority of the khan of Shaki. In 1751, the provinces of Gazakh and Borchali were also subjected to the Shaki khanate for a certain period. Having concluded an alliance in 1768, the khans of Shaki and Guba attacked the Shamakhi Khanate and divided it. The city of Shaki was the cultural center of the Shaki Khanate.

Garabagh Khanate

The Gharabagh Khanate founded by Panah-Ali khan Javanshir (1748-1763) strengthened during the period of struggle against Iran. Taking the advantage of the frictions between the heirs of Nader Shah, Panah-Ali khan expanded his authority and influence up to Ardebil. A representative of the Ziyadoglu dynasty backed by Panah-Ali khan, who interfered the affairs of Ganja, ascended to the throne there. He expanded his estates and subordinated the provinces of Tatev, Sisian, Gafan, and Mehri. In 1755-1756, Panah-Ali khan moved his capital to the marvelous castle of Panahabad built on the top of a high, precipitous rock. The castle was later renamed Shusha after Shushakend nearby. Ibrahim-Khalil khan, who succeeded his father Panah-Ali khan, sought to unite the Azerbaijani lands. He could spread his influence to the khanates of Nakhichevan, Ganja and Tabriz in certain periods.

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Scythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Safid state

The Salarid state

Ravvadiid state

Shaddadids state

State of Atabegs (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Safavids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

Guba Khanate

Husein Khan, the founder of the Guba Khanate (1726-1758) was appointed khan by the Russian czar in 1726. During his reign, Salyan and Rudbar were subordinated to Guba. The rise of the state was related to Fatali Khan. He succeeded to annex the khanates of Salyan (1755), Derbent (1759), Baku (1766), Shamakhi (1768), and Javad (1768). In the 1760s, the Guba Khanate was superior economically, politically and militarily to the most of the khanates of Azerbaijan and played an important role in political life of the country.

Lankaran (Talysh) Khanate

The political and economic center of this khanate founded by one of the major local feudals Seyyid Abbas bey was the walled town of Lankaran. When Seyyid Abbas died in 1747 he was succeeded by his son Jamaladdin Mirza bey, often remembered as Gara Khan. His reign witnessed a political stability and economic development in the khanate.

Baku Khanate

Upon the death of Nader Shah in 1747, the local feudal Mirza Muhammad Aga drove the shah's representative Salim out of Baku and declared himself an independent khan (1747-1768). The Baku Khanate did not distinguish from other khanates politically and militarily. Its territory was very small, of 60 versts in width and 90 versts in length. Along the entire Absheron Peninsula, the city of Baku and 39 villages formed the khanate. During the reign of the successors of Mirza Muhammad Khan, the Baku Khanate became a dependency of Fatali Khan of Guba. With the marriage of his sister Khadija Bika with Malik Muhammad Khan of Baku in 1766, Fatali Khan secured the dependence of the Baku Khanate on Guba Khanate.

Ganja Khanate

The khanate was based upon the Ganja beylerbeyi (principality) ruled hereditarily by the Ziyadoglu dynasty of the Gajar tribe from the

17th century until 1804 with brief intervals. The founder of the khanate was Shahverdi Khan Gajar. Ganja was of great military-political and socio-economic importance. Since its establishment it was a target for the neighboring feudal lords. The Ganja khans had to maneuver among the powerful enemies.

Derbent Khanate

Due to his cruel internal policy, Muhammadhuseyn Khan, the founder of the principality, won the hatred both of the masses and many representatives of feudal elite. At the request of the common Derbent population, Fatali Khan of Guba marched into Derbent in 1759. With the help of the people, he took control of the khanate. Ever since, the khanates of Derbent and Guba became a unified state until the annexation of the northern khanates of Azerbaijan to Russia.

Shamakhi Khanate

The Shamakhi Khanate emerged as a result of the persistent struggle of local feudal lords and nobility against the foreign and domestic enemies. Having served as the capital of the Shirvanshahs and Shirvan principality for several centuries, Shamakhi maintained its economic and commercial importance until the end of the 18th century. Fundamental changes took place in the political life of Shamakhi after the fall of Nader Shah. In a relatively small area there appeared two khanates: New Shamakhi with its center in Agsu and the Old Shamakhi with its center in Shamakhi. The dual power in Shamakhi could not last long. Having strengthened his position in Old Shamakhi, Muhammad Said Khan seized New Shamakhi in 1763 and incorporated it into his possessions. The Old Shamakhi became the center of the new khanate. However, it was obvious that Shamakhi was open for attacks of the neighbouring feudals. Frequent attacks damaged the economic development of the Shamakhi Khanate, which was then annexed by Fatali Khan of Guba in 1768.

Nakhchivan Khanate

The Nakhchivan Khanate was established by Heydarguly Khan of

the Kangarli tribe. In order to strengthen the khanate and protect it from invasions, Heydarguly Khan (1747-1763/64) relied on the more powerful Garabagh Khanate during the first years of his reign. Following Heydarguly Khan's death, the Nakhchivan Khanate weakened as a result of struggle for power, which lasted till 1787 and became a target for fight among the khanates of Khoy, Garabagh, Erivan, Kingdom of Kartli-Kakheti and Iran.

Erivan Khanate

The Erivan Khanate was established on the basis of the principality of Cokur Sad. The local feudal lord Mir Mehdi, who led an anti-Iran uprising in Erivan after Nader Shah's death, declared himself khan and founded the independent Erivan Khanate. However, it could not cover the entire territory of the former principality, as part of its lands was included into the Khanate of Nakhchivan and other khanates. The center of the khanate was Erivan.

Garadagh Khanate

The Garadagh Khanate was one of the weak principalities in the Southern Azerbaijan. Its founder was the wise ruler of one of the nomadic tribes Kazim Khan (1748-1752), who pursued a prudent policy in regard to the neighboring feudal lords, was more engaged in internal affairs and constructions, built various public buildings in his capital Ahar. The Garadagh Khanate lost its independence after being occupied by the combined forces of Khoy and Garabagh khanates in 1782.

Tabriz Khanate

Its founder was Najafgulu Khan (1745-1780), a prominent representative of the Dunbuli tribe. He got firmly established in Tabriz with the assistance of Fatahi Khan Afshar of Urmia. Therefore, the Tabriz khanate was dependent on Urmia for some time. The Tabriz Khanate gained full independence after the defeat of Fatahi Khan Afshar by Karim Khan Zend in 1763.

Maragha Khanate

The Maragha Khanate was founded by Aligulu Khan Mughaddam (1747-1750). This unimportant principality enjoyed independence until Mohammad Khan Qajar came to power.

Ardebil Khanate

The founder of the Ardebil Khanate was the head of the Shahseven tribe Nazar Ali Khan (1747-1783) during whose reign the khanate developed. Through marriage diplomacy Nazar Ali Khan created friendly relations with Ibrahim Khan of Garabagh and enjoyed good-neighborly relations with the Lankaran Khanate.

Urmia Khanate

The leader of the Urmia Khanate was Fatali Khan Afshar (1747-1763). Aimed at expanding his borders, he succeeded in taking possession of a large area in the Southern Azerbaijan within a brief time. The Urmia Khanate lost its previous importance after being defeated by Karim Khan Zend in 1763.

Khoy Khanate

The first ruler of the Khoy Khanate was Shahbaz khan (1747-1763). He was appointed governor of the Khoy province during the rule of Nader Shah. He declared himself independent ruler of Khoy following Nader Shah's death. Pursuing a moderate policy, Shahbaz khan maintained friendly relations with Fatali Khan Afshar.

Maku Khanate

The founder of the Maku Khanate was Ahmed Sultan (1747-1778), leader of the Bayat tribe and one of the commanders of Nader Shah. Having returned to his native land upon Nader Shah's death, Ahmed Sultan declared himself khan of the newly-established Maku Khanate. The capital of the khanate was Maku surrounded by mountains on two sides. The Maku Khanate included 30 adjacent villages.

Sarab Khanate

The Sarab Khanate was established by the leader of the Shagaggi tribe Ali khan (1747-1786). Taking advantage of the chaos upon Nader Shah's death, Ali khan declared himself khan among his tribesmen.

Besides the above-mentioned khanates, there existed the Javad Khanate in the intersection of the Rivers Kura and Arax and the small Salyan Khanate in the mouth of the River Kura.

According to the treaties of Gulistan (1813) and Turkmenchay (1828) concluded between Russia and Iran, Azerbaijan was divided between the two empires: the northern part of Azerbaijan was annexed by Russia, while the Southern Azerbaijan was incorporated into Iran. ■

Մանսայի
թագավորությունը

Մադայի (Միդիա)
թագավորությունը

Ալյուքների
թագավորությունը

Մադա-Ատրոպատենա

Կովկասյան Ալբանիա

Շիրվանշահների
պետությունը

Մաջիների պետությունը

Մյալարիների պետությունը

Ռևվադիների պետությունը

Շեդդադիների
պետությունը

Ադրբեջանի Աթաբեկների
(Էլդենիկների)
պետությունը

Գարագոյունյանների
պետությունը

Աղգոյունյանների
պետությունը

Ադրբեջանի Սեֆիդների
պետությունը

Ադրբեջանի
խանությունները

Ադրբեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Ադրբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Ադրբեջանի
Հանրապետություն

Ադրբեջանի խանությունները

Ադրբեջանի XVIII-րդ դարի երկրորդ կեսի պատմությունը իրականում բաղկացած է անկախ ու կիսանկախ պետական կառուցվածքների խանությունների պատմությունից: Ադրբեջանի տարածքում առաջին անկախ խանությունների ստեղծումը վերաբերում է XVIII-րդ դարի 40-ական թվականներին: Նրանցից մի քանիսը առաջացել են Նադիր շահի պետության անկումից հետո, մյուսները՝ ձևավորվել են դեռ Նադիր շահի տիրակալության ժամանակ Իրանի դեմ պայքարի արդյունքում:

Շաքիի խանությունը

Շաքիի խանության հիմնադիրն է Հաջի Չելեբի խանը (1743-1755): XVIII-րդ դարի 40-ական թթ. վերջին վերածվել է հզոր քաղաքական ուժի: Գաբալայի ու Գուսկաշընի սուլթանները ստիպված են եղել ճանաչել Շաքիի խանության իշխանությունը: 1751 թ. Շաքիի խանը որոշ ժամանակով իրեն երթարկեց նաև Ղազախի ու Բորչալուի գավառները: 1768 թ. միմյանց միջև պայմանագիր կնքող Շաքիի ու Գուբայի խաները հարձակվեցին Շամախիի խանության վրա և այն բաժանեցին իրենց տարածքների միջև: Շաքի քաղաքը խանության մշակութային կենտրոնն էր:

Ղարաբաղի խանությունը

Ղարաբաղի խանության հիմնադիրն է Ջավանշիրի ցեղերից եղող Փանահալի խանը (1748-1763): Այդ խանությունն ստեղծվել է Իրանի տիրակալության հետ պայքարի արդյունքում և ամրապնդվել է: Նադիր շահի ժառանգների միջև քաշքշուկներից օգտվող Փանահալի խանը կարողացել է իր իշխանությունն ու ազդեցությունը տարածել մինչև Արդաբիլ: Գյանջայի գործերին էլ միջամտող Փանահալի խանը կարողացել է այնտեղ իշխանության

բերել իր մարդուն՝ Զիյադօղլու ազգի ներկայացուցիչներից մեկին: Փանահալի խանը ընդարձակելով իր տարածքները, իրեն է ենթարկել Տաթևի, Սիսիանի, Ղափանի, Մեղրիի գավառները: Փանահալի խանը բարձրադիր լեռան կողքին շինել է տվել փառահեղ Փանահաբադի բերդը և 1755-1756 թթ. մայրաքաղաքը տեղափոխել է այնտեղ: Այդ բերդը հետագայում, մոտակայքում գտնվող Շուշաքենդի անունով ստացել է Շուշա անունը: Փանահալի խանից հետո իշխանության եկած որդին՝ Իբրահիմխալիլ խանը աշխատում էր միավորել աղբյուրական հողերը: Իբրահիմխալիլ խանը տարբեր ժամանակներում կարողացել է իր ազդեցությունը տարածել նաև Նախչըվանի, Գյանջայի ու Թավրիզի վրա:

Գուրայի խանությունը

Գուրայի խանության հիմնադիր Հուսեյնալի խանը (1726-1758) դեռ 1726 թ. ռուս -ական իշխանության մարմինների կողմից է նշանակվել այդ պաշտոնին, ռուսական ցարը նրան նշանակել է Գուրայի խան: Նրա օրոք Սալյանն ու Ռուդբարը ենթարկվել են Գուրայի խանությանը: Գուրայի խանության առաջընթացը կապված է Ֆաթալի խանի իշխանության գալու հետ: Ֆաթալի խանին հաջողվել է 1757 թ. Սալյանի, 1759 թ. Դերբերդի, 1766 թ. Բաքվի, 1768 թ. Շամախիի և Զավադի խանությունները միացնել Գուրայի խանությանը: XVIII-րդ դարի 60-ական թթ. Գուրայի խանությունը տնտեսական, ռազմաքաղաքական տեսակետից Ադրբեջանի մի շարք խանություններից ավելի առաջատար դիրքում էր և կարևոր դեր էր խաղում երկրի քաղաքական կյանքում:

Լենքորանի (Թալիշի) խանությունը

Անկախությունը տեղացի խոշոր ֆեոդալներից մեկը հանդիսացող Մեյիդ Աբբաս բեկի կողմից հայտարարված այս խանության քաղաքական և տնտեսական կենտրոնը բերդապարիսպներով շրջափակված Լենքորան քաղաքն էր:

Մելիդ Աբբաս խանի մահվանից հետո գահ բարձրացավ պատմության մեջ թափշջի Գարա խանի նման ճանաչվող Զամալեդդին Միրզա բեկը: Նրա օրոք պարզորոշ երևում էր խանության քաղաքական կայունությանն ու տնտեսական զարգացմանն ուղղված գիծը:

Բաքվի խանությունը

1747 թ. Նադիր Աֆշարի մահվանից հետո, տեղացի ֆեոդալներից եղող Միրզա Մուհամմեդ աղան վտարեց Բաքվում շահի մտերիմ Սելիմին և իրեն անկախ խան հռչակեց: (1747-1766): Մյուս խանությունների հետ համեմատ, Բաքվի խանությունը ռազմաքաղաքական տեսակետից չէր տարբերվում: Նրա տարածքը փոքր է եղել, լայնությունը 60 կմ, երկարությունը՝ 90 վերստ: Ողջ Աբշերոնի թերակղզու հետ մեկտեղ, Բաքու քաղաքն ու 39 գյուղերը նրա կազմում էին: Միրզա Մուհամմեդ խանի ժառանգորդների օրոք Բաքվի խանությունը վասալական կախվածության մեջ ընկավ Գոբայի խանությունից: 1766 թ Ֆաթալի խանը իր քրոջը՝ Խադիջա Բիքային կնության տվեց բաքվեցի Մալիք Մուհամմեդ խանին և դրանով ապահովվեց Բաքվի խանության Գուբայի խանությունից կախվածությունը:

Գյանջայի խանությունը

Այն ստեղծվել է Գյանջայի բեյլերբեյությունների հիման վրա: Այս բեյլերբեյությունները XVII-րդ դարից մինչև 1804 թ. կարճ ընդմիջումներով ղեկավարվել են Գաջարների տոհմի Զիյադլիների ցեղին պատկանող Զիյադոլլուների կողմից: Գյանջան և ռազմաքաղաքական, և տնտեսական տեսակետից կարևոր նշանակություն է ունեցել: Կազմավորման սկզբից, այդ խանությունը վերածվել է հարևան իշխող ֆեոդալների հարձակման նշանակետի: Գյանջայի խաները թշնամու դեմ պայքարում ստիպված էին խարդավանք սարքել կամ այս, կամ էլ մյուս ուժեղ թշնամու միջև:

Դերբենդի խանությունը

Դերբենդի խանության հիմնադիր Մուհամմեդուսեյն խանը իր վայրագ քաղաքականությամբ արժանացել էր թե՛ աշխատավորական զանգվածների և թե՛ ֆեոդալական խավի մի շարք ներկայացուցիչների ատելությանը: 1759 թ. դերբենդցիների խնդրանքով Գուբայի Ֆաթալի խանը արշավանք է կատարում Դերբենդ վրա: Դերբենդցիների օգնությամբ քաղաքն անցնում է Ֆաթալի խանի ձեռքը: Այդ դեպքից հետո, կարելի է ասել, որ Ադրբեջանի հյուսիսային խանությունները Ռուսաստանին միացնելուց առաջ Դերբենդի ու Գուբայի խանությունները միասնական մի պետություն կազմեցին:

Շամախիի խանությունը

Շամախիի խանությունն ստեղծվեց՝ տեղական ֆեոդալների ու քաղաքի մեծավորների արտաքին ու ներքին թշնամիների դեմ տարած վճռորոշ պայքարի արդյունքում: Մի քանի դար Շիրվանշահերի պետության մայրաքաղաքը, իսկ հետագայում Շիրվանի բեյլարբեյների կենտրոնը եղած Շամախի քաղաքը, մինչև XVIII-րդ դարի վերջերը թե՛ տնտեսական և թե՛ առևտրական տեսակետից պահպանել է իր առավելությունը: Նադիր շահի պետության անկումից հետո, Շամախիի քաղաքական կյանքում արմատական փոփոխություններ տեղի ունեցան: Համեմատաբար փոքր տարածքում երկու խանություն ստեղծվեց. Մայրաքաղաքը Աղսուն եղող Նոր Շամախին և մայրաքաղաքը Շամախին եղող՝ հին Շամախին: Շամախիում գոյություն ունեցող երկիշխանությունը չէր կարող երկար ժամանակ շարունակվել: 1763 թ. Հին Շամախիում ամրապնդվող Մուհամմեդ Մեյիդ խանը առնելով Նոր Շամախին, այն միացրեց Հին Շամախուն: Իսկ Հին Շամախին դարձավ նոր խանության կենտրոն: Մակայն դեպքերի ընթացքը ցույց տվեց, որ Շամախին բաց է հարևանների հարձակումների համար: Ժամանակ առ ժամանակ տեղի ունեցող հարձակումները փաստ հասցրեցին նրա տնտեսական զարգացմանը և 1768 թ. այն նվաճվեց Գուբայի Ֆաթալի խանի կողմից:

Նախաշրվանի խանությունը

Նախաշրվանի խանությունը ստեղծվել է Քանգարլի ցեղի ղեկավար Հեյդարգուլու խանի կողմից: Խանության ուժեղացման ու հարձակումներից պաշտպանելու նպատակով Հեյդարգուլու խանը (1747-1763/64) իշխանության սկզբնական շրջանում հենվում էր ավելի ուժեղ եղող Ղարաբաղի խանությանը:

Հեյդարգուլու խանի մահվանից հետո, մինչև 1787 թ.

իշխանության համար պայքարի արդյունքում Նախաշրվանի խանությունը թուլացավ, վերածվեց՝ Խոյի, Ղարաբաղի, Իրավանի խանությունների Քարթլի-Կախեթի թագավորության և Իրանի միջև չդադադարող պայքարի օբյեկտի:

Իրավանի խանությունը

Ստեղծվել է Չուխուրսաղ բեյլարբեյության հիմնա վրա: Նադիր շահի սպանությունից հետո, Իրավանում Իրանի աղայության դեմ ապստամբությունը գլխավորող տեղացի ֆեոդալ Միր Մեհդի խանը իրեն խան հռչակելով, հիմք դրեց անկախ Իրավանի խանությանը: Սակայն Իրավանի խանությունը չկարողացավ ներգրավել նախկին բեյլարբեյության ողջ հողերը: Նրա մի մասը մտցվեց Նախաշրվանի ու այլ խանությունների կազմի մեջ: Խանության մայրաքաղաքը Իրավան քաղաքն էր:

Ղարադաղի խանությունը

Ադրբեջանի հարավում տեղավորված թույլ խանություններից մեկն էր: Նրա հիմնադիրը՝ քոչվոր ցեղերից մեկի խելացի առաջնորդ եղող Քյազիմ խանը (1748-1755) հարևան իշխող ֆեոդալների հետ հարաբերություններում զգույշ քաղաքականություն է վարում, կարգավորելով երկրի ներքին գործերը, զբաղվում է բարեկարգման աշխատանքներով, երկրի կենտրոնը հանդիսացող Ահարում տարբեր հասարակական շենքեր է կառուցել տալիս: Ղարադաղի խանությունը 1782 թ. զավթվում է Խոյի ու Ղարաբաղի խանությունների միացյալ ուժերի կողմից: Դրանից հետո, խանությունը կարելի է ասել կորցնում է իր անկախությունը:

Թավրիզի խանությունը

Հիմնադիրն է եղել Դունբուլի տոհմի նշանավոր ներկայացուցիչ Նաջաֆգուլի խանը (1745-1780): Նա ամրապնդվել է Թավրիզում ուրմիացի Ֆաթալի խան Աֆշարի ակտիվ օգնության շնորհիվ: Դրա համար էլ որոշ ժամանակի ընթացքում Թավրիզի խանությունը եղել է Ուրմիայի խանությունից կախյալ: 1763 թ. Ֆաթալի խան Աֆշարը Զենդի կողմից պարտության մատնվելուց հետո, Թավրիզի խանությունը լրիվ անկախություն է ստացել:

Մարաղայի խանությունը

Մարաղայի խանությունը հիմնվել է Ալիգուլի Մուգադդամ խանի կողմից (1747-1750): Այնքան էլ կարևորություն չունեցող այս խանությունը անկախ է եղել մինչև Աղա Մուհամմեդ շահ Գաջարի իշխանության գալը:

Արդաբիլի խանությունը

Արդաբիլի խանության հիմնադիրը եղել է Շահսեվան տոհմի ղեկավար Նազարալի խանը (1747-1783): Նրա իշխանության օրոք խանությունը զարգացել է: Նազարալի խանը ամուսնական դիվանագիտության միջոցով Ղարաբաղի Իբրահիմ խանի հետ բարկամական կապեր է հաստատել և բարիդարցիական հարաբերությունների մեջ էր Լենքորանի խանության հետ:

Ուրմիայի խանությունը

Ուրմիայի խանության ղեկավարը Աֆշարների տոհմից եղող Ֆաթալի խան Աֆշարն էր (1747-1763): Իր սահմաններն ընդարձակել ցանկացող խանը որոշ ժամանակաընթացքում կարողացավ Հարավային Ադրբեջանում բավականին տարածքներ զավթել: 1763 թ. Քերիմ խան Զենդի կողմից պարտության մատնվելուց հետո, Ուրմիայի խանությունը կորցրեց իր նախկին նշանակությունը:

Խոյի խանությունը

Խոյի խանության առաջին տիրակալը եղել է Շահբազ խանը (1747-1763): Նա Նադիր շահի օրոք Խոյի վիլայեթի տիրակալ էր նշանակվել: Իսկ Նադիր շահի մահվանից հետո հայտարարվել է Խոյի խանության անկախ տիրակալը: Խաղաղ քաղաքականություն վարող Շահբազ խանը Ֆաթալի խան Աֆշարի հետ բարեկամական կապեր էր պահպանում:

Մակուի խանությունը

Մակուի խանության հիմնադիրը Բայաթ տոհմի ղեկավար, Նադիր շահի հրամանատարներից մեկը՝ Ահմեդ Սուլթանն էր (1747-1778): Շահի մահվանից հետո, հայրենիք վերադարձող Ահմեդ Սուլթանը Մակուն հայտարարեց անկախ խանություն, իսկ իրեն՝ խանության տիրակալ: Խանության մայրաքաղաքը՝ Երկու կողմերից սարերով շրջապատված Մակու քաղաքն էր: Մակուի խանությունն իր մեջ ներառել էր 30 գյուղ:

Սարաբի խանությունը

Սարաբի խանությունը ստեղծվել է Շագագի տոհմի ղեկավար Ալի խանի կողմից (1747-1786): Նադիր շահի մահվանից հետո, խառնաշփոթություններից օգտվող Ալի խանը իր տոհմի ներկայացուցիչների շրջանում իրեն խան է հռչակել: Վերոհիշյալ խանություններից բացի Քուռ և Արագ գետերի միացման վայրում գոյություն է ունեցել Ջավադի խանությունը և Քուռ գետի հովտում առկա է եղել ևս մի փոքր խանություն՝ Սալյանի խանությունը:

Ռուսաստանի և Իրանի միջև ստորագրված Գյուլիստանի (1813) և Թուրքմենչայի (1828) պայմանագրերի համաձայն, Ադրբեջանը բաժանվեց երկու կայսրությունների միջև: Ադրբեջամի Հյուսիսային մասը միացվեց Ռուսաստանին, իսկ հարավային մասը՝ Իրանին: ■

აზერბაიჯანის სახანოები

აზერბაიჯანის XVIII საუკუნის მეორე ნახევრის ისტორია შედგება დამოუკიდებელი და ნახევრად დამოუკიდებელი სახელმწიფო წყობილების-სახანოების ისტორიისაგან. აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე პირველი დამოუკიდებელი სახანო ჩამოყალიბდა XVIII საუკუნის 40-იან წლებში. მათგან ზოგიერთი ნადირშაჰის მეფობის გაუქმების შემდეგ წარმოიქმნა, ზოგი კი ნადირ შაჰის პერიოდში ირანის წინააღმდეგ მეზრძოლ დაჯგუფებათა შედეგად იყო ფორმირებული.

შექის სახანო

შექის სახანოს სთავე დაუდო ჰაჯი ჩალლაბი ხანმა (1743-1755). XVIII საუკუნის 40-იან წლების ბოლოსათვის კი ძლიერ პოლიტიკურ ძალად იქცა. გაბალისა და გუთგაშენის სასულთანოები იძულებულნი შეიქმნენ, რომ შექის სახანო ელიარებინათ. შექის ხანმა 1751 წელს, განსაზღვრული დროის მანძილზე გაზახისა და ბორჩალოს გუბერნიებზეც იწყო ბატონობა. 1768 წელს შექისა და გუზის ხანებმა ერთმანეთთან კავშირი შეკრეს და შამახის სახანოზე იერიში მიიტანეს, დაპყრობის შემდეგ კი შამახის ტერიტორიები ერთმანეთში გადაინაწილეს. სახანოს ცენტრი ქალაქი შექი იყო.

ყარაბაღის სახანო

ყარაბაღის სახანოს სთავე დაუდო ფანაჰალი ხანმა (1748-1763) რომელიც წარმომავლობით ჯავანშირის ტომიდან იყო. აღნიშნული სახანო ირანის ბატონობის დროს შეიქმნა და გამდიდრდა. ნადირ შაჰის შემკვიდრეთა შორის ჩამოვარდნილი შუღლის შედეგად ფანაჰალი ხანმა თავისი ხელისუფლება და გავლენა არდაბილამდე გაანავრცო. ფანაჰალი ხანმა, რომელიც განჯის საქმეებშიც ერეოდა, აქაც ხელისუფლების

სათავეში თავისი კაცი-ზიადოღლის შთამომავალთა ერთ-ერთი წარმომადგენლის დანიშვნა შესძლო. ფანაჰალი ხანმა გააფართოვა რა თავისი სამფლობელო თათევი, სისიანი, გაფანი და მალრის გუბერნიებიც მიიერთა. ფანაჰალი ხანმა მაღალი კლდის კალთაზე ღირსშესანიშნავი ფანაჰაბადის ციხესიმაგრე ააგო და 1755-1756 წლებში სატახტო ქალაქი აქ გადმოიტანა. დროთა განმავლობაში ამ ციხესიმაგრეს მახლობლად მდებარე სოფელ შუშის გამო შუშა ეწოდა. იბრაჰიმხალილ ხანი, რომელიც ხელისუფლების სათავეში ფანაჰალი ხანის შემდეგ მოვიდა აზერბაიჯანული ტერიტორიების გაერთიანებას შეეცადა. იბრაჰიმ ხალილ ხანმა თავისი გავლენა გარკვეული დროის მანძილზე ნახჭივანის, განჯის და თაბრიზის სახანოებში თავის გავლენა გააძლიერა.

გუბის სახანო

გუბის სახანოს ფუძემდებელი ჰუსეინალი ხანი (1726-1758) ჯერ კიდევ 1726 წელს რუსის სამთავრობო ორგანოების მიერ ამ თანამდებობაზე იყო წარდგენილი, რუსის მეფემ ის გუბის ხანად დანიშნა. მის პერიოდში სალიანი და რუდბარი გუბის სახანოს ექვემდებარებოდა. გუბის სახანოს გაძლიერება უკავშირდება ფათალი ხანის ხელისუფლებაში მოსვლას. ფათალი ხანმა 1757 წელს სალიანის, 1759 წელს დერბენდის, 1766 წელს ბაქოს, 1768 წელს შამახის და ჯავადის სახანოების გუბის სახანოში გაერთიანება შესძლო. XVIII საუკუნის 60-იან წლებში გუბის სახანო ეკონომიკური, სამხედრო-პოლიტიკური თვალსაზრისით აზერბაიჯანის რიგ სახანოებზე ძლიერი იყო და ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა.

ლანქერანის (თალიშის) სახანო

ამ სახანოს დამოუკიდებლობა გამოცხადებული იქნა ადგილობრივი მსხვილი ფეოდალის სეიდ აბას ბეის მიერ. მისი ეკონომიკური ცენტრი ციხის კედლებით გარშემორტყმული ქალაქი ლანქერანი იყო. სეიდ აბას ბეის გარდაცვალების შემდეგ ტახტზე ავიდა ისტორიაში თალიშლი გარა ხანად ცნობილი

ჯამაღედინ მირზა ბეი. მისი მმართველობის პერიოდს აშკარად ამჩნევია პოლიტიკური და ეკონომიკური აღმასვლა.

ბაქოს სახანო

1747 წელს ნადირ შაჰის გარდაცვალების შემდეგ ადგილობრივმა ფეოდალმა მირზა მუჰამედ აღამ მისი ბაქოში მყოფი ქვეშემრდომი სალიმი გააძევა და თავი დამოუკიდებელ ხანად გამოაცხადა (1747-1786). სხვა სახანოებთან შედარებით ბაქოს სახანო სამხედრო-პოლიტიკური თვალსაზრისით არ გამოირჩეოდა. მისი ტერიტორია მცირე იყო, სიგანე 60, სიგრძე კი 90 ვერსს უტოლდებოდა. მთელი აზშერონის ნახევარკუნძული, ქალაქი ბაქო და 39 სოფელი ამ სახანოში შედიოდა. მირზა მუჰამედ ხანის მემკვიდრეთა მმართველობის პერიოდში ბაქოს სახანო გუბელი ფათალი ხანის ვასალი გახდა. ფათალი ხანმა 1766 წელს თავისი და ხადიჯა ბიქანი მალიქ მუჰამედ ხანს მიათხოვა და ამით ბაქოს სახანოს გუბის სახანოზე დამოკიდებულება უზრუნველყო.

განჯის სახანო

განჯის სახანო საბეგთაბეკოს საფუძველზე შეიქმნა. საბეგთაბეკოს მემკვიდრეობა დროგამოშვებით XVII საუკუნიდან 1804-წლამდე გარაჯათა ტომის ზიადგულელ შთამომავალთა მიერ იმართებოდა. სახანოს ფუძემდებელი შაჰვერდიხან ზიადგული იყო. განჯა სამხედრო-პოლიტიკური და ეკონომიკური თვალსაზრისით ძლიერ მნიშვნელოვან სახანოს წარმოადგენდა. შექმნის დღიდან, ეს სახანო მეზობელი ფეოდალ ხელისუფალთა იერიშის ობიექტს წარმოადგენდა. განჯის ხანები მტერთან საბრძოლველად, ხან ერთ და ხან მეორე ძლიერ მტრებს შორის ხრიკებს მიმართავდნენ.

დერბენდის სახანო

დერბენდის სახანოს ფუძემდებელმა მუჰამედჰუსეინ ხანმა, თავისი სასტიკი შიდა პოლიტიკით შრომის მოყვარე მასებსა და

ფეოდალურ ფენათა უმრავლესობას შორის ზიზილი დაიმსახურა .1759 წელს დერბენდელთა თხოვნით გუბელმა ფათალი ხანმა დერბენდზე სამხედრო იერიში მიიტანა.დერბენდელთა დახმარებით ქალაქი ფათალი ხანის ხელში გადავიდა. ამ მოვლენის შემდეგ, შეიძლება ითქვას,რომ აზერბაიჯანის ჩრდილო სახანოთა რუსეთთან მიერთებამდე დერბენდისა და გუბის სახანოები ერთ მთლიან სახელმწიფოს წარმოადგენდნენ.

შამახის სახანო

შამახის სახანო, ადგილობრივი ფეოდალებისა და ქალაქის არისტოკრატიის გარე და შიდა მტრების წინააღმდეგ წარმოებული ბრძოლების დროს შეიქმნა. რამდენიმე საუკუნე შირვანშახთა სატახტო ქალაქი,შემდეგ კი შირვანთა საბეგთაბეგოს ცენტრად ქცეული ქალაქი შამახი, XVIII საუკუნის შემდგომ პერიოდში ეკონომიკური და სავაჭრო თვალსაზრისით უპირატესობას კვლავ ინარჩუნებდა.ნადირ შახის სახელმწიფოს დაშლის შემდეგ შამახის პოლიტიკურ ცხოვრებაში ძირ-ფესვიანი ცვლილებები მოხდა. შედარებით პატარა ტერიტორიაზე ორი სახანო წარმოიქმნა: ახალი შამახი-ცენტრი აღსუ და ძველი შამახი-ცენტრი-შამახი. შამახიში შექმნილი ორხელისუფლებიანობა დიდხანს ვერ იარსებებდა.1763 წელს ძველ შამახიში გაძლიერებულმა მუჰამედ სეიდ ხანმა ახალი შამახიც აიღო და ძველ შამახისთან გააერთიანა. ძველი შამახი კი ახალი სახანოს ცენტრად იქცა. მაგრამ პროცესების განვითარებამ უჩვენა,რომ შამახი მეზობელი ფეოდალების იერიშისათვის ღია იყო. მასზე განუწყვეტლივ მიტანილმა იერიშებმა მის ეკონომიკურ განვითარებას ზარალი მიაყენა და 1768 წელს გუბელი ფათალი ხანის მიერ ოკუპირებულ იქნა.

ნახჭევნის სახანო

ნახჭევნის სახანოს სათავე ქენგერლის საგვარეულოს მეთაურმა ჰეიდარგულუ ხანმა დაუდო.სახანოს გაძლიერებისა და გარეშე

მტრებისაგან დასაცავად ჰეიდარგულუ ხანი (1747-1763/64) თავისი მმართველობის პირველ პერიოდში მასზე უფრო ძლიერ ყარაბაღის სახანოს მიეკედლა. ჰეიდარგულუ ხანის გარდაცვალების შემდეგ 1787 წლამდე ტახტისათვის ბრძოლის შედეგად ნახჭევნის სახანო ძლიერ დასუსტდა. ხოი, ყარაბაღი და ირავანის სახანოები, ქართლ-კახეთის სამეფოებსა და ირანს შორის უწყვეტი ბრძოლის ობიექტად იქცა.

ირავანის სახანო

დაფუძნებული იყო ჩუხურსად საბეგთაბეგოს მიერ. ნადირშაჰის მოკვლის შემდეგ, ირავანში ირანის ხელისუფალთა წინააღმდეგ აჯანყებულთა მეთაურმა ადგილობრივმა ფეოდალმა მირ მეჰდი ხანმა თავი ხანად გამოაცხადა და დამოუკიდებელი ირავანის სახანოს დაუდო საფუძველი. მაგრამ ირავანის სახანომ ყოფილი საბეგთაბეგოს მთელი ტერიტორია ვერ მოიცვა. მისი ერთი ნაწილი ნახჭევნის და სხვა სახანოს შემადგენლობაში შევიდა. სახანოს ცენტრ ი ქალაქი ირავანი იყო.

ყარადაღის სახანო

ყარადაღის სახანო აზერბაიჯანის სამხრეთით მდებარე ერთ-ერთი სუსტი სახანო იყო. მისი ფუძემდებელი მომთაბარე ტომების ერთ-ერთი ბრძენი მეთაური ბაზუმ ხანი (1748-1752) მეზობელ ფეოდალებთან ურთიერთობაში ფრთხილ პოლიტიკას ატარებდა, ქვეყნის შიდა საქმეებს აწესრიგებდა, აღმშენებლობით საქმეებს ეწეოდა და სახანოს სატახტო ქალაქ აპარდაში სხვადასხვა საზოგადოებრივ ბინებს აშენებდა. ყარადაღის სახანო 1782 წელს ხოისა და ყარაბაღის სახანოების გაერთიანებული ძალების მიერ ოკუპირებულ იქნა. ამის შემდეგ ყარადაღის სახანომ დამოუკიდებლობა დაკარგა.

თებრიზის სახანო

მისი ფუძემდებელი დუნბულთა ტომის გამოჩენილი წარმომადგენელი ნაჯაფგულუ ხანი (1745-1780) იყო. იგი

თაბრიზში ურმიელი ფათალი ხან აფშარის აქტიური მხარდაჭერით იყო გაძლიერებული. ამიტომაც ერთ დროს თაბრიზის სახანო ურმიის სახანოზე იყო დამოკიდებული. 1763 წელს ფათალი ხანი აფშარ ქარიმ ხანთან დამარცხდა და ამის შემდეგ თაბრიზის სახანომ დამოკიდებლობა მოიპოვა.

მარადის სახანო

მარადის სახანოს ფუძემდებელი ალიგულუ ხან მუგადდამი (1747-1750) იყო. არც ისე დიდი მნიშვნელობის მქონე ეს სახანო ალა მუჰამედ შაჰ გაჩარის ხელისუფლებაში მოსვლამდე დამოუკიდებელი იყო.

არდაბილის სახანო

არდაბილის სახანოს სათავე მახსევანთა ტომის მეთაურმა ნაზარლი ხანმა (1747-1783) დაუდო. მისი ხელისუფლების პერიოდში სახანო საკმაოდ განვითარდა. ნაზარლი ხანმა ქორწინების დიპლომატიით ყარაბაღელ იბრაჰიმ ხანთან მეგობრული ურთიერთობა დაამყარა და ლანქერანის სახანოსთან კეთილ მეზობლურ ურთიერთობაში იყო.

ურმიის სახანო

ურმიის სახანოს ფუძემდებელი აფშართა ტომის წარმომადგენელი ფათალი ხან აფშარი (1747-1763) იყო. ფათალი ხანმა, რომელიც გამუდმებით ტერიტორიების გაფართოებაზე ოცნებობდა, გარკვეული დროის მანძილზე სამხრეთ აზერბაიჯანში საკმაო ტერიტორიები მიიტაცა. 1763 წელს ქარუმ ხან ზანდის მიერ დამარცხებულმა ურმიის სახანომ თავისი წინანდელი მნიშვნელობა დაკარგა.

ხოის სახანო

ხოის სახანოს პირველი ხელისუფალი შაჰბაზ ხანი (1747-1763) იყო. ის ნადირშაჰის დროს ხოის პროვინციის მეთაურად იყო დანიშნული. ნადირ შაჰის გარდაცვალების შემდეგ კი თავი ხოის

სახანოს დამოუკიდებელ ხანად გამოაცხადა. შაჰზადე ხანმა, რომელიც ზომიერ პოლიტიკას ატარებდა, ფათალი ხან აფშართან მეგობრული ურთიერთობა დაამყარა.

მაქუს სახანო

მაქუს სახანოს ფუძემდებელი ბაიათის ტომის მეთაური, ნადირ შახის ერთ-ერთ მხედართმთავართაგანი ახმედ სულთან (1747-1778) იყო. შახის გარდაცვალების შემდეგ სამშობლოში დაბრუნებულმა ახმედ სულთან მაქუნმა მაქუ დამოუკიდებელ სახანოდ, თავი კი ხანად გამოაცხადა. სახანოს სატახტო ქალაქს ორივე მხრიდან მთებით გარშემორტყმული ქალაქი მაქუ წარმოადგენდა. მაქუს სახანო 30 სოფელს აერთიანებდა.

სარაბის სახანო

სარაბთა სახანოს სათავე შაგაგთა ტომის მეთაურმა ალი ხანმა (1747-1786) დაუდო. ნადირ შახის გარდაცვალების შემდეგ შექმნილი არეულობით ისარგებლა რა ალი ხანმა თავი ტომთა შორის ხანად გამოაცხადა.

მოხსენიებული სახანოების გარდა მდინარე მტკვრისა და არაზის შენაერთზე ჯავადის სახანო და მდინარე მტკვრის ხეობაში კი კიდევ ერთი პატარა სახანო -სალიანის სახანო არსებობდა. რუსეთსა და ირანს შორის დადებულ გულისტანის (1813) და თურქმენჩაის (1828) ხელშეკრულებების შესაბამისად აზერბაიჯანი ორ იმპერიას შორის გაიყო: აზერბაიჯანის ჩრდილო ნაწილი რუსეთის, სამხრეთ ნაწილი კი ირანის შემადგენლობაში შევიდა. ■

Hanatele Azerbaidjane

Istoria Azerbaidjanului din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea constă din istoriile formațiunilor statale independente și semiindependente-hanatele. Apariția primelor hanate independente pe teritoriul Azerbaidjanului datează din anii '40 ai secolului al XVIII-lea. Dacă unele au apărut după căderea statului șahului Nadir, celelalte au fost întemeiate ca urmare a luptei împotriva Iranului încă din timpul domniei șahului Nadir.

Hanatul Șeki

Bazele hanatului Șeki au fost puse de către hanul Hagi Celebi (1743-1755). Spre sfârșitul anilor '40 ai secolului al XVIII-lea acesta s-a transformat într-o forță politică impunătoare. Sultanii din Qabala și Qutgashen au fost nevoiți să recunoască autoritatea șahului din Șeki. În 1751 hanului din Șeki i s-au supus pentru o perioadă determinată și mahalii din Qazax și Borçalı. În 1768 hanii din Șeki și Quba care încheiaseră o alianță, au atacat hanatul Șamaxı, împărțindu-l între ei. Centrul cultural al hanatului a fost orașul Șeki.

Hanatul Karabah

Temeliile hanatului Karabah au fost puse de către hanul Panaxali din tribul Djevanshirilor (1748-1763). Hanatul s-a format și și-a întărit pozițiile în timpul luptei împotriva dominației Iranului. Profitând de neînțelegerile dintre moștenitorii șahului Nadir, hanul Panaxali care s-a implicat și în Ganja, a putut să-și impună autoritatea sa până în Ardebili. Hanul Panaxali, intervenind în chestiunile din Ganja a reușit să-și instaleze acolo pe favoritul său-unul din reprezentanții neamului Ziad Oglu. Extinzându-și domeniile sale, Panaxali i-a supus și pe mahalii din Tatev, Sisian, Qafan și Meghri. Hanul Panaxali a construit pe o stâncă înaltă abruptă grandioasa fortăreață Panahabad și în 1755-1756 și-a mutat aici capitala sa. Mai târziu, fortăreața a început să se numească Șușă după numele

Regatul Mannâ

Imperiul Mada (Midia)

Statul Sciților

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziană

Statul Sirvanșahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Șadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

localității Şuşakend din apropiere. Fiul hanului Panaxali, Ibrahim Halil Han care l-a succedat pe tatăl său la putere năzuia să fuzioneze pământurile azerbaidjane. În anumite perioade autoritatea hanului Ibrahim Halil se răsfrângea și asupra hanatelor Nahçivan, Ganja și Tebriz.

Hanatul Quba

Întemeietorul hanatului Quba, Hussein Ali Han (1726-1758) a fost înaintat pentru această funcție de către autoritățile rusești. El a fost numit han al Qubei de către țarul rus. În timpul domniei sale, Salian și Rudbar au fost vasalii hanatului Quba. Ascensiunea hanatului Quba este legată de venirea la putere a lui Fatali-han. În 1757 Fatali-han a reușit să alipească la Quba hanatul din Salian, în 1759 Derbentul, în 1766 Baku, în 1768 hanatele Şamaxi și Javad. În anii '60 ai secolului al XVIII-lea hanatul Quba depășise multe alte hanate azerbaidjane din punct de vedere economic, militar și politic, jucând un rol important în viața politică a țării.

Hanatul Lenkeran (Talysh)

Centrul politic și economic al acestui hanat, independența căruia fusese proclamată de către unul dintre cei mai mari feudali locali, Seyed Abbas bek, era Lenkeran, oraș înconjurat cu ziduri de apărare. După moartea lui Seyed Abbas han la putere a venit Jamal Eddin Mirza bek, cunoscut în istorie cu numele de Talysh Qara han. În perioada domniei sale se conturează cu claritate cursul spre o stabilitate politică și dezvoltare economică a hanatului.

Hanatul Baku

În 1747 după moartea lui Nadir şah Afşar, unul dintre feudali locali pe nume Mirza Muhammad Agha l-a alungat din Baku pe acolitul şahului Salim și s-a proclamat han independent (1747-1786). Din punct de vedere militar și politic, hanatul Baku nu se deosebea de alte hanate. Suprafața lui era neînsemnată, având o lățime de 60 de verste și o lungime de 90 de verste. În componența lui intra toată Peninsula Apşeron cu orașul Baku și 39 de sate. În timpul domniei moștenitorilor lui Mirza Muhammad han,

hanatul Baku a devenit vasalul lui Fatali han din Quba. În 1766 Fatali han a căsătorit-o pe sora sa Khadija Bika cu Melik Muhammed han din Baku, asigurând astfel dependența hanatului Baku de hanatul Quba.

Hanatul Ganja

A fost creat având ca bază beliar-baiatul Ganja. Acest beliar-baiat a fost condus din secolul XVII până în 1804 cu mici întreruperi de către reprezentanții dinastiei Ziad Oglu, care țineau de ramura Ziazilor din tribul Qajarilor. Fondatorul hanatului a fost Șah Verdi han Ziad Oglu. Ganja prezenta o importanță deosebită atât din punct de vedere militaro-politic cât și economic. Din momentul întemeierii, acest hanat a devenit ținta incursiunilor cârmuitorilor feudali vecini. În lupta contra inamicului, hanii din Ganja erau nevoiți să recurgă la diferite șiretlicuri.

Hanatul Derbent

Față de întemeietorul hanatului Derbent, Muhammed Hussein han manifestau ură pentru politica sa internă nemiloasă nu numai oamenii de rând, dar și mulți reprezentanți ai clasei feudale. În 1759 Fatali han din Quba a întreprins o campanie militară în Derbent la rugămintea locuitorilor săi. Cu ajutorul localnicilor orașul a trecut sub oblăduirea lui Fatali han. După aceste evenimente și până în clipa anexării hanatelor nordice ale Azerbaidjanului la Rusia, hanatele Derbent și Quba formau un stat unitar.

Hanatul Șamaxi

Hanatul Șamaxi a luat naștere în procesul luptei înverșunate a feudalilor locali și a nobilimii orășenești împotriva dușmanilor externi și interni. Orașul Șamaxi, fostă capitală timp de câteva secole a statului Șirvanșahilor, apoi centru al beliar-baiatului Șirvanilor, și-a păstrat supremația atât din punct de vedere economic cât și comercial până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. După căderea statului lui Nadir șah, în viața politică a lui Șamaxi s-au produs schimbări radicale. Pe un teritoriu relativ mic au apărut două hanate: Șamaxi Nou cu centrul la Aqsu și Șamaxi Vechi cu centrul în

Şamaxi. Dualitatea în Şamaxi nu putea să dureze multă vreme. În 1763, Muhammed Seyed han care-şi întărise poziţiile în Şamaxi Vechi a ocupat Şamaxi Nou şi l-a alipit posesiunilor sale. Şamaxi Vechi a devenit centrul unui nou hanat. Însă evenimentele ce au survenit, au demonstrat că Şamaxi nu se putea apăra de incursiunile feudalilor vecini. Desele atacuri au afectat dezvoltarea economiei hanatului şi în 1768 acesta a fost ocupat de către hanul Fatali din Quba.

Hanatul Nahçivan

Bazele hanatului Nahçivan au fost puse de căpetenia dinastiei Kangerli Heydargulu han. Pentru fortificarea hanatului şi apărarea lui, Heydargulu han (1747-1763/64) profitase în primii ani de domnie de susţinerea mai puternicului hanat Karabah. După moartea lui Heydargulu han şi până în 1787 hanatul Nahçivan a decăzut treptat, devenind obiectul unei lupte neîntrerupte dintre hanatele Hoy, Karabah, Irevan, regatul Kartli-Kahetia şi Iran.

Hanatul Irevan

A apărut pe locul beliar-bayatului Ciuhur Seyed. După asasinarea lui Nadir şah, feudalul local Mir Mehdi han care condusese în Irevan răscoala împotriva dominaţiei iraniene, s-a proclamat han, punând temeliile hanatului Irevan independent. Însă hanatul Irevan n-a putut acapara toate teritoriile fostului beliar-bayat. O parte din ele au intrat în componenţa Nahçivanului şi altor hanate. Centrul hanatului a fost oraşul Irevan.

Hanatul Qaradag

Era unul din hanatele slabe, situate în sudul Azerbaidjanului. Cel care l-a întemeiat, înţeleptul Qazym han (1748-1752), fostă căpetenie a unuia dintre triburile nomade ducea o politică precaută în relaţiile cu cârmuitorii feudali vecini, se ocupa de lucrările de amenajare a hanatului, de construcţia diferitor edificii sociale în oraşul Ahar care era centrul hanatului. În 1782 hanatul Qaradag a fost cucerit de forţele unite ale hanatelor Hoy şi Karabah, pierzându-şi astfel independenţa.

Hanatul Tabriz

Fondatorul său a fost reprezentantul de vază al tribului dunbuli Najaf Gulu han (1745-1780). El a întărit Tabrizul cu susținerea activă a hanului Urmiei, Fatali han Afșar. Din aceste motive hanatul Tabriz a fost o anumită perioadă vasalul Urmiei. După victoria obținută în 1763 de Karim han Zand asupra lui Fatali han Afșar, hanatul Tabriz și-a căpătat independența deplină.

Hanatul Maragha

Bazele hanatului Maragha au fost puse de Muhaddam Ali Gulu han (1747-1750). Până la venirea la putere a lui Aga Muhammed șah din Qajara, hanatul Maragha, aproape lipsit de importanță, era independent.

Hanatul Ardebili

Fondatorul hanatului Ardebili a fost căpetenia tribului șahseven Nazar Ali han (1747-1783). Sub el hanatul s-a dezvoltat. Prin diplomația căsătoriilor Nazar Ali han a stabilit relații amicale cu Ibrahim, șahul Karabahului, de asemenea se afla în relații de bună vecinătate cu hanul din Lenkeran.

Hanatul Urmiei

Cârmuitorul hanatului Urmiei a fost Fatali han Afșar din tribul afșarilor (1747-1763). Fatali han care dorise să-și lărgescă posesiunile, a reușit într-un timp anumit să cucerească cea mai mare parte a teritoriului Azerbaidjanului de sud. După înfrângerea sa în bătălia cu Karim han Zand, hanatul Urmiei și-a pierdut importanța de odinioară.

Hanatul Hoy

Primul cârmuitor al hanatului Hoy a fost Șahbaz han (1747-1763). El a fost numit cârmuitor al regiunii Hoy în timpul domniei lui Nadir șah. După moartea lui Nadir șah, s-a autoproclamat cârmuitor independent al hanatului Hoy. Fiind un politician blând, Șahbaz han avea legături amicale cu Fatali han Afșar (1747-1763).

Hanatul Maku

Fondatorul hanatului Maku a fost căpetenia tribului baiaților, unul dintre comandanții lui Nadir şah, Ahmed Sultan (1747-1778). Întors în patrie după moartea şahului, Ahmed Sultan a proclamat Maku ca hanat independent și pe sine han. Capitala hanatului era orașul Maku înconjurat din două părți de munți. Hanatul Maku număra 30 de sate.

Hanatul Sarab

Bazele hanatului Sarab au fost puse de căpetenia tribului Şaqaqi Ali han (1747-1786). Profitând de răzmerița de după moartea lui Nadir şah, Ali han s-a autoproclamat han.

În afară de hanatele enumerate mai sus a mai existat hanatul Javad la confluența râurilor Kura și Arax, iar în estuarul râului Kura încă un hanat mic-hanatul Salian.

Conform tratatelor încheiate între Rusia și Iran, de la Gulistan (1813) și Turkmanceai (1828), Azerbaidjanul a fost împărțit între cele două imperii: partea nordică a Azerbaidjanului a fost inclusă în componența Rusiei, partea sudică a revenit Iranului. ■

Азербайджанські ханства

Історія Азербайджану другої половини XVIII століття складається з історії незалежних і напівзалежних державних утворень-ханств. Виникнення перших незалежних ханств на території Азербайджану датується 40 роками XVIII століття. Якщо деякі з них виникли після заходу держави Надир шаха, то інші-сформувалися в результаті боротьби проти Ірану ще в період правління Надир шаха.

Шекінське ханство

Основи Шекінського ханства були закладені ханом Хаджи Челебі (1743-1755). До кінця 40 років XVIII ст. воно перетворилося на могутню політичну силу. Султани Гябялі та Гутгашіна змушені були визнати владу Шекінського хана. У 1751 році Шекінський хан підпорядкував собі на певний період також Газахський та Борчалинський махали. 1768 року уклавши між собою союз, Шекінський та Губинський хани напали на Шамахинське ханство і поділили його між собою. Культурним центром ханства було місто Шекі.

Карабахське ханство

Основи Карабахського ханства були закладені Панахалі ханом з племені Джаваншир (1748-1763). Ханство сформувалося і зміцнилося в боротьбі проти іранського панування. Скориставшись розбратом між спадкоємцями Надир шаха, Панахалі хан зміг поширити свою владу і авторитет до Ардебіля. Панахалі хану, який втрутився також у справи Гянджі, вдалося поставити там при владі свою людину-одного з представників роду Зіядоглу. Розширюючи свої володіння, Панахалі хан підпорядкував собі махали: Татев, Сісіан, Гафа, Мегри. Панахалі хан побудував на високій стрімкій скелі величну фортецю Панахабад в 1755-1756 рр. переніс сюди свою столицю. Згодом фортеця стала

Царство Манна

Шахство Мада (Мідія)

Скіфська держава

Держава Мада-Атропатена

Кавказька Албанія

Держава Ширваншахів

Держава Саджидів

Держава Саларидів

Держава Раввалидів

Держава Шадвалидів

Азербайджанська держава
Атабеків (Ельданизів)

Держава Гарагоюну

Держава Аггоюну

Азербайджанська держава
Сефевідів

Азербайджанські ханства

Азербайджанська Народна
РеспублікаАзербайджанська Радянська
Соціалістична Республіка

Азербайджанська Республіка

називатися Шушею за назвою селища Шушакенд, яке знаходилося неподалік. Син Панахалі хана-Ібрагімхаліл хан, який прийшов до влади після батька, прагнув до об'єднання азербайджанських земель. У певні періоди влада Ібрагімхаліл хана поширювалася на Нахчиванське, Гянджинське та Тебрізьке ханства.

Губинське ханство

Засновник Губинського ханства Хусейналі хан (1726-1758) ще 1726 року був представлений на цю посаду російськими органами влади. За наказом царя він був призначений Губинським ханом. В період його правління Сальян і Рудбаре були підпорядковані Губинському ханству. Підйом Губинського ханства пов'язаний з приходом до влади Фаталі хана. У 1757 році Фаталі хану вдалося приєднати до Губинського ханства Сальянське, 1759 року-Дербентське, 1766 року-Бакинське, 1768 року-Шамахінське ханства і Джавадське ханства. У 60-х роках XVIII століття Губинське ханство випереджало багато інших азербайджанських ханств з економічної, військово-політичної точки зору, відіграючи важливу роль в політичному житті країни.

Лянкяранське (Талишське) ханство

Політичним та економічним центром цього ханства було, оточене кріпосними стінами, місто Лянкяран, чия незалежність була оголошена одним з великих місцевих феодалів Сеїд Аббас беком. Після смерті Сеїд Аббас хана до влади прийшов Джамаледдін Мірза бек, відомий в історії як Талишський Гара хан. В період його правління чітко вимальовувалася лінія на політичну стабільність та економічний розвиток ханства.

Бакинське ханство

У 1747 році після смерті Надир шаха Афшара, один з місцевих феодалів-Мірза Мухаммед ага виставив з Баку підручного шаха-Саліма і оголосив себе незалежним ханом (1747-1786). З військово-політичної точки зору, Бакинське ханство від інших ханств не

відрізнялося. Його площа була невеликою, ширина-60 верст, довжина-90 верст. До його складу входив весь Абшеронський півострів, включаючи Баку і 39 сіл. В період правління спадкоємців Мірзи Мухаммед хана Бакинське ханство потрапило у васальну залежність від Губинського Фаталі хана. 1766 року Фаталі хан видав свою сестру Хадіджа Бія за Бакинського Мелік Мухаммед хана, чим забезпечив залежність Бакинського ханства від Губинського ханства.

Гянджинське ханство

Виникло на основі Гянджинського беглярбекства. Це беглярбекство з XVII століття і до 1804 року, з невеликими перервами, управлялося представниками роду Зіядоглу, що належить до гілки Зіяд з племені Гаджар. Засновником ханства був Шахверди хан Зіядоглу. Гянджа була важливим центром як з військово-політичної, так і з господарсько-економічної точки зору. З часу зародження це ханство перетворилося в об'єкт набігів сусідніх феодальних правителів. У боротьбі з ворогом Гянджинські хани змушені були вдаватися до різних хитрощів.

Дербентське ханство

До засновника Дербентського ханства Мухаммедхусейн хана, через його безжальну внутрішню політику, мали ненависть не лише трудові маси, а й багато представників феодального прошарку. У 1759 році Губинський Фаталі хан, на прохання дербенців, здійснив військовий похід на Дербент. За допомогою дербенців місто перейшло під владу Фаталі хана. Після цієї події і майже до моменту приєднання північних ханств Азербайджану до Росії, Дербентське та Губинське ханства були єдиною державою.

Шамахинське ханство

Шамахинське ханство виникло в процесі наполегливої боротьби місцевих феодалів та міської знаті проти зовнішніх і внутрішніх

ворогів. Місто Шамахи, яке протягом кількох століть було столицею держави Ширваншахів, а потім центром Ширванського беглярбекства, зберігав перевагу, як з економічної, так і з торгівельної точки зору, до кінця XVIII століття. Після занепаду держави Надир шаха, в політичному житті Шамахи відбулися докорінні зміни. На відносно невеликій території виникло два ханства: Нова Шамахи з центром в Агсу і стара Шамахи з центром в Шамахи. Двовлада в Шамахи довго тривати не могла. У 1763 році Мухаммед Саїд хан, що укріпився в Старій Шамасі, захопив Нову Шамахи й приєднав її до своїх володінь. Стара Шамахи стала центром нового ханства. Проте хід подій показав, що Шамахи була беззахисна перед набігами сусідніх феодалів. Часті набіги завдали шкоди економічному розвитку ханства і в 1768 році воно було захоплене Губинським Фаталі ханом.

Нахчиванське ханство

Основи Нахчиванського ханства були закладені главою роду Кенгерлі Хейдаргулу ханом. Щоб посилити ханство і захистити його від набігів, Хейдаргулу хан (1747-1763/64) в перші роки влади користувався підтримкою більш могутнього Карабахського ханства. Після смерті Хейдаргулу хана і до 1787 року Нахчиванське ханство слабшало, ставши об'єктом безперервної боротьби між Хойським, Карабаським, Іреванським ханствами, Картлі-Кахетинським царством та Іраном.

Іреванське ханство

Виникло на основі Чухурсадського беглярбекства. Після вбивства Надир шаха, місцевий феодал Мир Мехді хан, який очолював в Іревані повстання проти іранського панування, оголосив себе ханом. Так було закладено основи незалежного Іреванського ханства. Проте Іреванське ханство не змогло охопити всі території колишнього беглярбекства. Частина його увійшла до складу Нахчиванського та інших ханств. Центром ханства було місто Іреван.

Гарадагське ханство

Було одним із слабких ханств, яке розташовувалося на півдні Азербайджану. Його основи заклав мудрий Кязим хан (1748-1752), колишній глава одного з кочових племен. Він проводив обережну політику щодо сусідніх феодальних правителів, займався благоустроєм в ханстві, будівництвом різних громадських будівель в місті Ахар, яке було центром ханства. У 1782 році Гарадагське ханство було захоплено об'єднаними силами Хойського і Карабаського ханств, після чого втратило свою незалежність.

Тебрізьке ханство

Його засновником був видатний представник племені Дюнбюлі Наджафгулу хан (1745-1780). Він закріпився в Тебрізі за активної підтримки Урмійського Фаталі хана Афшар. У зв'язку з цим протягом певного періоду Тебрізьке ханство перебувало в залежності від Урмійського ханства. Після перемоги, здобутої 1763 року Керім ханом Зандом над Фаталі ханом Афшар, Тебрізьке ханство здобуло повну незалежність.

Марагінське ханство

Основи Марагінського ханства були закладені Алігулієв ханом Мугаддамом (1747-1750). До приходу до влади Ага Мухаммеда шаха Гаджар, Марагінське ханство було незалежним і не мало особливої ваги.

Ардебільське ханство

Засновником Ардебільського ханства був глава племені Шахсевен Назаралі хан (1747-1783). При ньому ханство розвивалося. За допомогою шлюбної дипломатії Назаралі хан налагодив дружні зв'язки з Карабахським Ібрагім ханом, а також перебував у дружніх сусідських відносинах з Лянкяранським ханом.

Урмійське ханство

Правителем Урмійського ханства був Фаталі хан Афшар з племені

афшарів (1747-1763). Фаталі хану, який хотів розширити свої володіння, вдалося протягом певного часу захопити значну територію Південного Азербайджану. Після його поразки 1763 року в боротьбі з Керім ханом Зандом Урмійське ханство втратило свою колишню значущість.

Хойське ханство

Першим правителем Хойського ханства був Шахбаз хан (1747-1763). Він був призначений правителем Хойської області в період правління Надир шаха. Після смерті Надир шаха він оголосив себе незалежним правителем Хойського ханства. Проводячи м'яку політику, Шахбаз хан підтримував дружні стосунки з Фаталі ханом Афшаром.

Ханство Маку

Засновником ханства Маку був глава племені Байат, один з полководців Надир шаха-Ахмед Султан (1747-1778). Повернувшись на батьківщину після смерті шаха, Ахмед Султан оголосив Маку незалежним ханством, а себе-ханом. Столицею ханства було, оточене з обох боків горами, місто Маку. Ханство Маку об'єднувало 30 сіл.

Сарабське ханство

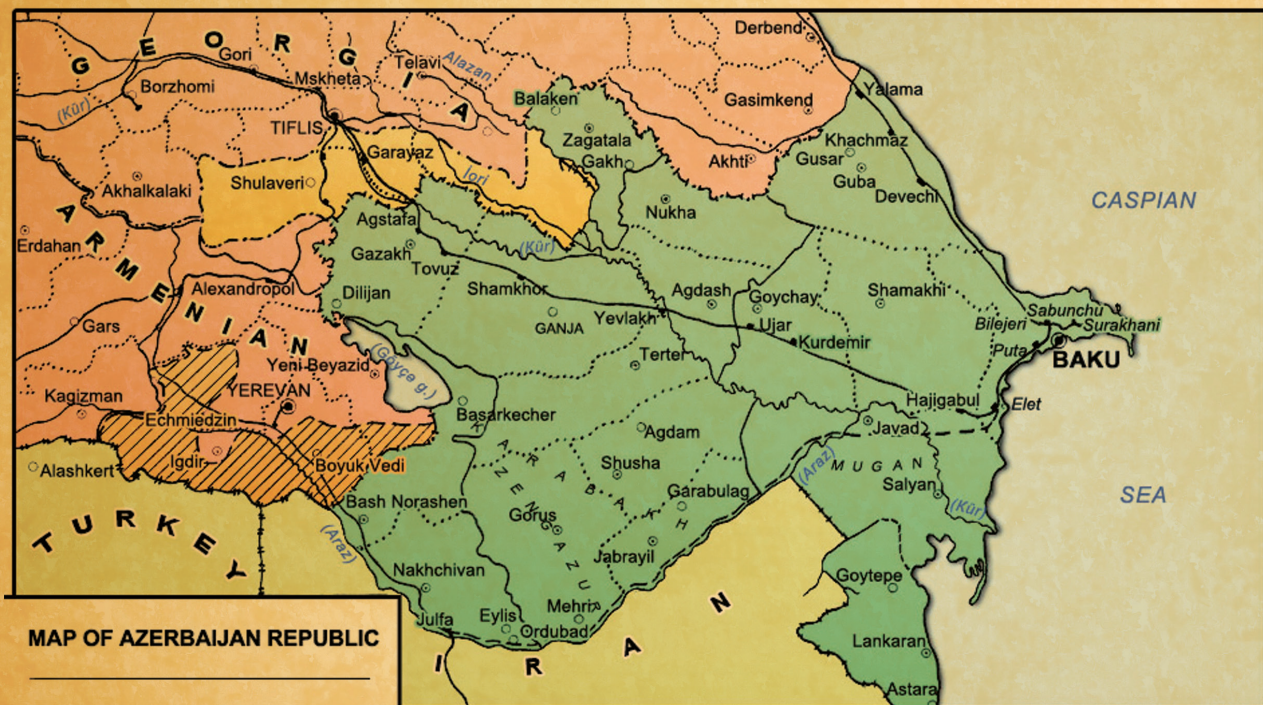
Основи Сарабського ханства було закладено главою племені Шагагі Алі ханом (1747-1786). Скориставшись смутою після смерті Надир шаха, Алі хан оголосив себе ханом.

Крім вищевказаних ханств, на перетині річок Кура і Араз існувало Джавадське ханство, а біля гирла річки Кура ще одне маленьке ханство-Сальянське ханство.

Відповідно до договорів укладених між Росією та Іраном-Гюльстанським(1813) та Туркменчайським (1828)-Азербайджан був поділений між двома імперіями: північна частина Азербайджану була включена до складу Росії, південна частина-до складу Ірану. ■

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti
Democratic Republic of Azerbaijan
Ադրբեջանի Ժողովրդական հանրապետություն
აზერბაიჯანის სახალხო ჯამჟურიეთი
Republica Populară Azerbaidjan
Азербайджанська Народна Республіка

MAP OF AZERBAIJAN REPUBLIC

COMPILED IN 1920
AT INFORMATION DEPARTMENT
OF FOREIGN AFFAIRS MINISTRY
FOR 'ADDRESS-CALENDAR
OF AZERBAIJAN REPUBLIC'.

Compiler: L. Gurnich.

Frontiers	
—+—+—+—	Azerbaijan Republic
—•••—•••—	Georgian Republic
—+—+—+—	Turkey and Iran
—+—+—+—	Provinces and regions
••••••••••	Uyezds
	Disputable territories with Armenia
	Disputable territories with Georgia
	Railways
	Railways under construction
	Railway stations
	Cities and villages of provinces and uyezds

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti

1918-ci il fevralın 23-də Cənubi Qafqazın ali hakimiyyət orqanı-Zaqafqaziya Seymi yaradıldı. Lakin Seymin tərkibinə daxil olan Azərbaycan, gürcü və erməni fraksiyaları arasında daxili və xarici siyasətin əsas məsələlərinə münasibətdə ciddi fikir ixtilaflarının olduğu aşkara çıxdı. 1918-ci il aprelın 22-də Zaqafqaziyanın müstəqil federativ respublika elan edilməsi bu ziddiyyətləri aradan qaldırmadı. 1918-ci il mayın 26-da Zaqafqaziya Seymi özünün buraxıldığını elan etdi və həmin gün gürcülər Gürcüstanın müstəqilliyini bəyan etdilər. Mayın 27-də Seymin müsəlman fraksiyası Azərbaycan Milli Şurasını yaratdı. Qızgın mübahisələrdən sonra Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bəyan olunması haqda qərar və İstiqlal Bəyannaməsi qəbul edildi. Müvəqqəti hökumət yaradıldı. Cümhuriyyət ilk qərarı ilə milliyyəti, dini, sosial vəziyyəti və cinsindən asılı olmayaraq, ölkənin bütün vətəndaşlarına bərabər hüquqlar verdi. 16 iyun 1918-ci ildə Milli Şura və hökumət öz fəaliyyət mərkəzini Tiflisdən Gəncəyə keçirdi. 15 sentyabr 1918-ci ildə ağır döyüşlərdən sonra Nuru paşanın rəhbərliyi ilə Qafqaz İslam Ordusu Bakını Sentrokaspi Diktaturasının qalıqlarından azad etdi. 17 sentyabr 1918-ci ildə Azərbaycan hökuməti Bakıya köçdü. Cümhuriyyətin böyük uğurlarından biri Paris Sülh Konfransında 1920-ci il yanvarın 11-də Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi tanınması olmuşdur. Müsəlman Şərqində ilk parlament respublikası — Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti xalqımızın qədim dövlətçilik ənənələrini yaşadaraq, müasir dövrə xas dövlət təsisatlarının yaradılmasına nail olmuşdu. Milli parlamentarizmin təşəkkül tarixi isə Azərbaycan Parlamentinin 1918-ci il dekabr ayının 7-də keçirilmiş ilk iclasından başlayır. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması mürəkkəb siyasi dövrdə cərəyan edən hadisələrin və Azərbaycan xalqının milli oyanışının məntiqi yekunu idi. Azərbaycanda yeni tipli teatrın, məktəbin və mətbuatın yaranması milli özünüdərkini gerçəkləşməsinə böyük təsir göstərmişdir. Bolşevik-erməni talanlarından

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atropatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Saciilər dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqöyünlü dövləti

Ağqöyünlü dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

**Azərbaycan Xalq
Cümhuriyyəti**Azərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

milləti xilas etmək üçün milli ordunun yaradılması Cümhuriyyətin ən böyük xidmətlərindən biri hesab edilməlidir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti özünün siyasi quruluşuna, həyata keçirdiyi demokratik dövlət quruculuğu tədbirlərinə, həmçinin qarşısına qoyduğu məqsəd və vəzifələrə görə də Avropanın ənənəvi demokratik respublikalarından geri qalmırdı. 1920-ci il aprelin 28-də Sovet Rusiyasının təcavüzü nəticəsində suveren Azərbaycan dövləti süqut etdi. ■

Democratic Republic of Azerbaijan

On February 23, 1918, the supreme governing body of the South Caucasus -the Transcaucasian Seim was created. However, serious controversies between Azerbaijani, Georgian and Armenian factions of the Sejm on the main issues of internal and external policy were soon revealed. The declaration of an independent Federative Republic of Transcaucasia on April 22, 1918, did not eliminate these contradictions. On May 26, 1918, the Transcaucasian Seim announced its dissolution. On the same day, the Georgian faction declared the independence of Georgia. On May 27, the Muslim faction constituted itself into the National Council of Azerbaijan. After heated arguments, the decision on the independence of Azerbaijan and the Declaration of Independence were adopted. An interim government was created. With its first decree the Republic granted all citizens equal rights regardless of nationality, religion, social status and sex. On June 16, 1918, the National Council and the government moved from Tbilisi to Ganja. After heavy battles the Islamic Army led by Nuru Pasha liberated Baku from the remnants of the Centrocaspian Dictatorship on September 15, 1918. The Azerbaijani government moved to Baku on September 17, 1918. One of the biggest successes of the Republic was the recognition of independence of Azerbaijan on January 11, 1920 in the Paris Peace Conference.

The first parliamentary republic in the Muslim East, the Democratic Republic of Azerbaijan inherited our ancient statehood traditions and could set up contemporary national institutions. The history of our national parliamentarism dates back to the first meeting of the Azerbaijani Parliament on December 7, 1918.

The foundation of the Democratic Republic of Azerbaijan was generated by national revival and the events going on in a complicated political period. The establishment of contemporary theatres, schools and press in Azerbaijan had an enormous impact on the national identity of the

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Scythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Safid state

The Salarid state

Rayyadid state

Shaddadids state

State of Atabegs (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Safavids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

Azerbaijani people. The creation of the National Army for protecting the population from the Bolshevik-Armenian plunders was one of the most remarkable achievements of the Republic. The Democratic Republic of Azerbaijan could be compared to traditional democracies in Europe due to its political structure, democratic state-building methods, as well as goals and objectives.

The Democratic Republic of Azerbaijan officially ceased to exist as a sovereign state on April 28, 1920 as a result of the aggression of the Soviet Russia. ■

Աղբբեջանի Ժողովրդական հանրապետություն

1918 թ. փետրվարի 23-ին ստեղծվեց Հարավային Կովկասում բարձրագույն պետական օրգան հանդիսացող Անդրկովկասյան Սեյմը: Սակայն Սեյմի կազմում եղող աղբբեջանական, վրացական և հայկական ֆրակցիաների միջև ներքին ու արտաքին քաղաքականության հիմնական հարցերի վերաբերյալ հարաբերություններում հայացքների լուրջ տարբերություն է նկատվում: 1918 թ. ապրիլի 22-ին Անդրկովկասի անկախ դաշնային հանրապետության հռչակվելը չվերացրեց այդ հակասությունները: 1918 թ. մայիսի 26-ին Անդրկովկասյան Սեյմը հայտարարեց իր արձակվելը և նույն օրը վրացիները հայտարարեցին Վրաստանի անկախության մասին: Մայիսի 27-ին Սեյմի մահմեդական ֆրակցիան ստեղծեց Աղբբեջանի Ազգային Խորհուրդը: Երկար վիճաբանություններից հետո որոշում ընդունվեց Աղբբեջանի պետական անկախության հռչակման ու Ինքնիշխանության հռչակագրի ընդունման մասին: Ստեղծվեց Ժամանակավոր կառավարություն: Հանրապետությունը առաջին իսկ հրամանագրով՝ անկախ ազգությունից, կրոնից, սոցիալական վիճակից և սեռից, երկրի բոլոր քաղաքացիներին հավասար իրավունքներ տվեց: 1918 թ. հունիսի 16-ին Ազգային Խորհուրդն ու կառավարությունը իր գործունեության կենտրոնը Թիֆլիսից փոխադրեց Գյանջա: 1918 թ. հունիսի 15-ին ծանր կռիվներից հետո, Նուրու փաշայի գլխավորությամբ Կովկասի Իսլամական բանակը Բաքուն ազատեց Յենտրոկասպիի վարչակարգի մնացուկներից: 1918 թ. սեպտեմբերի 17-ին Աղբբեջանի կառավարությունը տեղափոխվեց Բաքու: Հասարակության մեծ հաջողություններից մեկը եղել է՝ 1920 թ. հունվարի 11-ին Փարիզի խաղաղության Խորհրդաժողովում Աղբբեջանի որպես անկախ պետություն ճանաչվելը: Մահմեդական Արևելքում առաջին խորհրդարանական հանրապետությունը՝ Աղբբեջանի

Մանսայի
թագավորությունը

Մաղայի (Միդիա)
թագավորությունը

Ալյուքների
թագավորությունը

Մաղա-Ատրոպատենա
Կովկասյան Ալբանիա

Շիրվանշահների
պետությունը

Մաջիների պետությունը

Մալարիների պետությունը

Ռևվադիների պետությունը

Շեղդադիների
պետությունը

Աղբբեջանի Այսբեկների
(Էլդենիկների)
պետությունը

Գարաճուրույունների
պետությունը

Աղճուրույունների
պետությունը

Աղբբեջանի Սեֆիդների
պետությունը

Աղբբեջանի
խանությունները

Աղբբեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Աղբբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Աղբբեջանի
Հանրապետություն

Ժողովրդական Հանրապետությունը պահպանելով մեր ժողովրդի հնագույն պետականության ավանդույթները, կարողացել է հասնել ներկա ժամանակաշրջանին հատուկ եղող պետական կառույցների ստեղծմանը: Իսկ մեր ազգային պառլամենտարիզմի կազմավորման պատմությունն սկսվում է 1918 թ. դեկտեմբերի 7-ին անցկացված Ադրբեջանի Խորհրդարանի առաջին ժողովից: Ադրբեջանի Ժողովրդական Հանրապետության ստեղծվելը բարդ քաղաքական ժամանակաշրջանում տեղի ունեցող դեպքերի ու ադրբեջանական ժողովրդի ազգային զարթոնքի տրամաբանական արդյունքն էր: Ադրբեջանը մեջ ազդեցություն է գործել նոր տիպի թատրոնի, դպրոցի ու մամուլի ստեղծման ազգային ինքնագիտակցման իրականացմանը: Բոլշևիկների ու հայերի թալանից ժողովրդին փրկելու համար ազգային բանակի ստեղծվելը պետք է համարվի հանրապետության ամենամեծ ծառայություններից մեկը: Ադրբեջանի Ժողովրդական Հանրապետությունը իր քաղաքական կառուցվածքի, կյանքի կոչած ժողովրդավարական պետության ստեղծագործական միջոցառումների, ինչպես նաև իր առջև դրված նպատակների ու պարտականությունների հարցում հետ չէր մտնում Եվրոպական ավանդական ժողովրդավարական հանրապետություններից: 1920 թ-ապրիլի 28-ին Խորհրդային Ռուսաստանի հարձակման արդյունքում Ադրբեջանի ինքնիշխան հանրապետությունը անկում ապրեց: ■

აზერბაიჯანის სახალხო ჯუმურიეთი

1918 წლის 23 თებერვალს სამხრეთ კავკასიის პირველი მთავრობა -ამიერკავკასიის სეიმი შეიქმნა. მაგრამ სეიმის შემადგენლობაში შესულ აზერბაიჯანელ, სომეხ და ქართველ ფრაქციების შორის შიდა და გარე პოლიტიკის ძირითად საკითხებთან დაკავშირებით სერიოზული აზრთა სხვაობის არსებობა გამოამჟღავნა. 1918 წლის 22 აპრილს ამიერკავკასიის დამოუკიდებელ ფედერაციულ რესპუბლიკად გამოცხადებამ ეს ხარვეზები ვერ აღმოფხვრა. 1918 წლის 26 მაისს ამიერკავკასიის სეიმმა თავი დაშლილად გამოაცხადა და იმავე დღეს საქართველოს დამოუკიდებლობაც აღიარა. 27 მაისს სეიმის აზერბაიჯანულმა ფრაქციამ აზერბაიჯანის ეროვნული საბჭო შექმნა. ცხარე კამათის შემდეგ აზერბაიჯანის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის გამოცხადების შესახებ გადაწყვეტილება და დამოუკიდებლობის დეკლარაცია იქნა მიღებული. შეიქმნა დროებითი მთავრობა. ჯუმურიეთმა პირველივე გადაწყვეტილებით ეროვნების, რელიგიის, სოციალური მდგომარეობის და სქესის მიუხედავად ქვეყნის მოქალაქეებს თანაბარი უფლებები მისცა. 1918 წლის 16 ივნისს ეროვნულმა საბჭომ და მთავრობამ ადმინისტრაციული ცენტრი თბილისიდან განჯაში გადაიტანა. 1918 წლის 15 სექტემბერს მძიმე ბრძოლების შედეგად ნურუ ფაშას მეთაურობით კავკასიური ისლამის გვარდიამ ქალაქი ბაქო ცენტროკასპის დიქტატურის ნარჩენებისაგან საბოლოოდ გაანთავისუფლა. 1918 წლის 17 სექტემბერს აზერბაიჯანის მთავრობა ქალაქ ბაქოში იქნა გადატანილი. ჯუმურიეთის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წარმატება იყო ის, რომ 1920 წლის 11 იანვარს პარიზის მშვიდობის კონფერენციაზე აზერბაიჯანი დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ცნეს. მუსლიმანური აღმოსავლეთის პირველმა საპარლამენტო რესპუბლიკამ - აზერბაიჯანის სახალხო ჯუმურიეთმა ჩვენი ხალხის უძველესი სახელმწიფოებრიობის ტრადიციები გააცოცხლა.

მანას სამეფო

მადას (მიდიას) სამეფო

სკვითების სამეფო

მადა-ათროპატენას
სახელმწიფო

კავკასიის ალბანეთი

შირვანშაჰების
სახელმწიფო

სააჯთა სახელმწიფო

სალარტა სახელმწიფო

რავადების
სახელმწიფომადადების
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
ათაბეგთა
(ელდანიზთა)
სახელმწიფოგარაგინლუს
სახელმწიფოალგინლუს
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სუფავიტთა
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სახანობიაზერბაიჯანის
სახალხო ჯუმურიეთიაზერბაიჯანის საბჭოთა
სოციალისტური
რესპუბლიკააზერბაიჯანის
რესპუბლიკა

და თანამედროვეობისათვის დამახასიათებელი სახელმწიფოს ორგანიზება შესძლო. აზერბაიჯანის პარლამენტის პირველმა სხდომამ, რომელიც შედგა 1918 წლის 7 დეკემბერს, სათავე დაუდო ეროვნული პარლამენტის ისტორიას. აზერბაიჯანის სახალხო ჯუმურიეთის შექმნა რთულ პოლიტიკურ პერიოდში მიმდინარე მოვლენების და აზერბაიჯანელი ხალხის ეროვნული გამოღვიძების ლოგიკური დაგვირგვინება იყო. აზერბაიჯანში ახალი ტიპის თეატრის, სკოლების და საინფორმაციო წყაროების შექმნამ ეროვნულ თვითშეგნების განვითარებაზე უდიდესი გავლენა იქონია. ეროვნული გვარდიის ჩამოყალიბება, რომლის მიზანიც იყო, სომეხ-ბოლშევიკ მძარცველებიგან ხალხის დაცვა, შეიძლება ჯუმურიეთის ერთ-ერთ ყველაზე დიდ დამსახურებად ჩაითვალოს. აზერბაიჯანის სახალხო ჯუმურიეთი თავისი პოლიტიკური წყობით, განხორციელებული დემოკრატიული სახელმწიფო აღმშენებლობის ღონისძიებებით, აგრეთვე დასახული მიზნებითა და მისიით ევროპის ტრადიციულ დემოკრატიულ რესპუბლიკებს არ ჩამორჩებოდა. 1920 წლის 28 აპრილს საბჭოთა რუსეთის ექსპანსიის შედეგად დემოკრატიული აზერბაიჯანის რესპუბლიკა დაიშალა. ■

Republica Populară Azerbaidjan

La 23 februarie 1918 a fost creat organul suprem al puterii din Caucazul de Sud-Seimul Transcaucazian. Însă au ieșit la iveală contradicții serioase între fracțiunile azerbaidjană, georgiană și armeană ale Seimului cu privire la chestiunile fundamentale ale politicii interne și externe. Proclamarea la 22 aprilie 1918 a Republicii Federative Transcaucaziene independente nu a condus la aplanarea acestor contradicții. La 26 mai 1918 Seimul din Transcaucazia a anunțat dizolvarea sa și în aceeași zi georgienii au proclamat independența Georgiei.

La 27 mai, fracțiunea musulmană a Seimului a organizat Consiliul Național din Azerbaidjan. După discuții aprinse a fost adoptată hotărârea cu privire la proclamarea independenței de stat a Azerbaidjanului și a Declarației de Independență. A fost creat guvernul provizoriu. În prima sa hotărâre, republica a făcut cunoscută egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor țării, indiferent de naționalitate, religie, proveniență socială și sex. La 16 iunie 1918 Consiliul Național și guvernul și-au transferat reședința de la Tiflis la Ganja. La 15 septembrie 1918, după lupte grele, armata islamică din Caucaz sub comanda lui Nuru Pașa a eliberat orașul Baku de rămășițele dictaturii Centrului Caspicii. La 17 septembrie 1918 guvernul azer s-a mutat la Baku.

Unul din cele mai importante succese ale Republicii a fost recunoașterea Azerbaidjanului ca stat independent de către Conferința de Pace de la Paris la 11 ianuarie 1920. Prima republica parlamentară din Orientul musulman-Republica Populară Azerbaidjan, care a continuat vechile tradiții ale statalității poporului nostru, a reușit să creeze o instituție statală corespunzătoare perioadei moderne. Istoria nașterii parlamentarismului național începe cu prima ședință a parlamentului azer care a avut loc la 7 decembrie 1918. Crearea Republicii Populare Azerbaidjan a constituit rezultatul logic al evenimentelor ce s-au perindat într-o perioadă politică complicată, precum și a deșteptării naționale

Regatul Mannă

Imperiul Mada (Midia)

Statul Sciților

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziană

Statul Sirvanșahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Sadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

a poporului azerbaidjan. Apariția teatrului, școlii și a presei de tip nou au avut o mare influență asupra materializării conștiinței naționale a poporului.

Crearea armatei naționale cu scopul salvării națiunii de la pogromurile bolșevico-armene trebuie să fie considerată drept unul din meritele însemnate ale Republicii. După orânduirea politică, măsurile aplicate în domeniul construcției democratice a statului, precum și după scopurile și sarcinile asumate, Republica Populară Azerbaidjan nu rămânea în urmă de republicile democratice tradiționale din Europa. Statul azer suveran a căzut la 28 aprilie 1920 în urma agresiunii Rusiei Sovietice. ■

Азербайджанська Народна Республіка

23 лютого 1918 року був створений орган вищої влади Південного Кавказу-Закавказький Сейм. Однак виявилися серйозні розбіжності щодо основних питань внутрішньої та зовнішньої політики між фракціями, які входять до складу сейму: азербайджанською, грузинською та вірменською. Проголошення 22 квітня 1918 року Закавказької незалежної федеративної республіки цих розбіжностей не усунуло. 26 травня 1918 року Закавказький Сейм оголосив про свій розпуск того ж дня грузин проголосили незалежність Грузії. 27 травня мусульманська фракція Сейму створила Азербайджанську Національну раду. Після палких суперечок було прийнято рішення про проголошення державної незалежності Азербайджану та Декларації про незалежність. Було створено Тимчасовий Уряд. У своєму першому рішенні Республіка заявила про рівні права всіх громадян країни, незалежно від національності, релігії, соціального стану та статі. 16 червня 1918 року Національна Рада і уряд перенесли центр своєї діяльності з Тіфліса до Гянджі. 15 вересня 1918 року після важких боїв Кавказька ісламська армія під керівництвом Нуру паші звільнила Баку від залишків диктатури Центрокаспія. 17 вересня 1918 року Азербайджанський уряд переїхав до Баку. Одним з великих успіхів Республіки було визнання Азербайджану як незалежної держави 11 січня 1920 року на Паризькій мирній конференції. Перша парламентська республіка на мусульманському Сході-Азербайджанська Народна Республіка, продовжуючи давні традиції державності нашого народу, добилася створення державного інституту, що відповідав сучасному періоду. Історія зародження національного парламентаризму починається з першого засідання азербайджанського парламенту, що відбувся 7 грудня 1918 року. Створення Азербайджанської Народної Республіки було логічним підсумком подій, що відбувалися в складний політичний період,

Царство Манна

Шахство Мада (Мідія)

Скіфська держава

Держава Мада-Атропатена

Кавказька Албанія

Держава Ширваншахів

Держава Саджидів

Держава Саларидів

Держава Раввалидів

Держава Шахвалидів

Азербайджанська держава
Атабеків (Ельданизів)

Держава Гарагоюну

Держава Аггоюну

Азербайджанська держава
Сефевідів

Азербайджанські ханства

Азербайджанська Народна
РеспублікаАзербайджанська Радянська
Соціалістична Республіка

Азербайджанська Республіка

а також національного пробудження азербайджанського народу. Виникнення в Азербайджані театру, школи та преси нового типу мало великий вплив на реалізацію національної самосвідомості народу. Створення національної армії з метою порятунку нації від більшовицько-вірменських погромів є однією з великих заслуг Республіки. За своїм політичним устроєм, заходами, які здійснювалися у сфері демократичного державного будівництва, а також поставленим перед собою цілям і завданням, Азербайджанська Народна Республіка не відставала від традиційних демократичних республік Європи. В результаті агресії Радянської Росії 28 квітня 1920 року суверенна азербайджанська держава припинила існування. ■

Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası
Soviet Socialist Republic of Azerbaijan
Ադրբեյջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական Հանրապետություն
აზერბაიჯანის საბჭოთა
სოციალისტური რესპუბლიკა
Republica Socialistă Sovietică Azerbaidjană
Азербайджанська Радянська Соціалістична
Республіка

[illegible]

Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası

28 aprel 1920-ci ildə Sovet Rusiyasının hərbi təcavüzü nəticəsində süquta uğramış Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ərazisində Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının (Azərbaycan SSR) yaradıldığı elan olundu. Azərbaycan Müvəqqəti İnqilab Komitəsinin RSFSR ilə qarşılıqlı etimad və tanınmağa əsaslanan ittifaq bağlamaq barədə müraciətinə cavab olaraq, mayın 5-də V.İ.Leninin RSFSR Xalq Komissarları Soveti adından Azərbaycan Sovet hökumətinə göndərdiyi teleqramda müstəqil Azərbaycan SSR-in tanınması bəyan edildi. Sovet Rusiyasının 11-ci ordusunun gücü ilə qurulmuş Azərbaycan hökumətinin müstəqilliyinin tanınması formal xarakter daşıyırdı. Azərbaycan SSR-in nəinki siyasi fəaliyyəti, eləcə də iqtisadiyyatı və xüsusilə xalq təsərrüfatının əsas sahəsi olan neft sənayesi Rusiyanın burada olan nümayəndələri tərəfindən idarə olunurdu. Azərbaycan SSR-in 1922-ci il dekabrın 30-da Birinci Ümumittifaq Sovetlər qurultayında yaranan SSRİ dövlətinə Zaqafqaziya Sovet Federativ Sosialist Respublikası tərkibində daxil olması onun onsuz da məhdudlaşdırılan hüquqlarının tamamilə Mərkəzin sərəncamına keçməsi demək idi. Azərbaycan bir sıra dövlətçilik atributlarını, o cümlədən bayraq, gerb, himn və konstitusiyasını qoruyub saxlamasına baxmayaraq, bir çox sahələrdə özünün beynəlxalq hüququn subyekti olmaq statusunu itirmişdi. Bunula belə, 1920-30-cu illərdə Azərbaycan xalqının qəhrəman əməyi ilə neft sənayesində böyük yüksəliş əldə edilmiş, sənayenin yeni sahələri əmələ gəlmiş, elektrik stansiyaları tikilmiş, suvarma kanalları çəkilmiş, kənd təsərrüfatı dirçəlmişdir. Azərbaycan ellikcə savadlanmış, orta ümumtəhsil məktəblərinin, xəstəxana və poliklinikaların, ali və orta ixtisas məktəblərinin, elmi tədqiqat və mədəni-maarif müəssisələrinin şəbəkəsi xeyli genişləndirilmişdi. 1940-1950-ci illərdə Azərbaycan iqtisadiyyat və mədəniyyətin yeni yüksəliş mərhələsinə qədəm qoydu. Lakin 1960-cı illəri Azərbaycan SSR-də tənəzzül illəri kimi xarakterizə etmək olar. Yalnız Heydər Əliyevin 1969-cu ildə respublika

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atropatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Saciilər dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqoyunlu dövləti

Ağqoyunlu dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

rəhbərliyinə gəlişi ilə Azərbaycanın müasir tarixində dönüş mərhələsinin təməli qoyuldu. Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi kimi Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə respublikanın dinamik inkişafı üçün kompleks proqramların işlənilib hazırlanmasında yorulmaz fəaliyyət, misilsiz təşəbbüskarlıq və nəhəng enerji bütün 1970-ci illərin bariz əlamətinə çevrildi. 1970-1985-ci illər Azərbaycanın quruculuq salnaməsinə ən parlaq səhifələr kimi daxil olmuşdur. Baş verən dəyişikliklərin miqyasına, iqtisadi və sosial sahələrdə aparılan dərin struktur islahatlarının xarakterinə, xalqın maddi rifah halının keyfiyyətcə yeni mərhələyə keçirilməsinə görə bu illər Azərbaycanın yeni tarixində ən mühüm yerləri tutur. 1987-ci ildən başlayaraq erməni separatçıları tərəfindən ortaya atılan qondarma Dağlıq Qarabağ problemi respublikanın inkişafı yolunda yeni əngələ çevrildi. Bu problem Azərbaycan xalqı tərəfindən elə ilk günlərdən respublikanın ərazi bütövlüyünə qarşı, vətəndaşların Konstitusiya hüquqlarının pozulmasına yönəldilmiş bir cəhd kimi qəbul olundu. Sərhədlərinin toxunulmazlığı müxtəlif səviyyəli dövlət qurumları tərəfindən rəsmən dəfələrlə təsdiq edilsə də, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Azərbaycanın tərkibindən çıxarılması məqsədini güdən siyasət mərhələ-mərhələ həyata keçirilirdi. Ayağa qalxan xalqın inam və iradəsini qırmaq, milli mənliliyini alçaltmaq və Sovet hərbi maşınının gücünü nümayiş etdirmək məqsədi ilə həyata keçirilmiş 20 Yanvar faciəsi totalitar kommunist rejiminin Azərbaycan xalqına qarşı hərbi təcavüzü və cinayəti idi. Baş verən hadisələr fonunda bütün SSRİ ərazisində mərkəzdənqaçma tendensiyasının məntiqi yekunu olaraq 1991-ci ildə Azərbaycan 71 il sonra yenidən öz müstəqilliyinə qovuşdu. ■

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

On April 28, 1920, the Soviet Socialist Republic of Azerbaijan (Azerbaijan SSR) was established in the territory of the Democratic Republic of Azerbaijan, which collapsed as a result of the military aggression of the Soviet Russia. As a response to the appeal of the Provisional Revolutionary Committee of Azerbaijan on concluding an alliance based on mutual trust and recognition, a telegram was sent to the Soviet Azerbaijani government on May 5 by V.I. Lenin on behalf of the Soviet of People's Commissars of the RSFSR who declared the recognition of the independent Azerbaijan. The recognition of the independence of the Azerbaijani government established with the assistance of the 11th Army of the Soviet Russia was formal. Not only political activity of Azerbaijan, but also its economy and oil industry, the main area of the national economy, were led by the representatives of Russia. The incorporation of Azerbaijan as part of the Transcaucasian Socialist Federative Soviet Republic into the newly established USSR on December 30, 1922, meant the transfer of the limited rights of ASSR to the center. Even though some statehood attributes of Azerbaijan, including its flag, ensign, anthem and constitution were maintained, it lost its status as a subject of international law in many fields. However, great progress was made in the oil industry, new areas of industry emerged, power stations were built, irrigation canals were constructed, agriculture revived with the heroic efforts of the Azerbaijani people in the 1920-30s. Broad masses got educated, networks of secondary schools, hospitals and polyclinics, higher and special schools, scientific research and cultural-educational institutions were expanded in Azerbaijan. In the 1940-50s, Azerbaijan entered a new stage of development of economy and culture, while the 1960s can be characterized as a period of decline. Only Heydar Aliyev's coming to power in 1969 was a turning point in the modern history of Azerbaijan. Under the leadership of Heydar Aliyev, the first

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Scythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Sajid state

The Salarid state

Rayyadid state

Shaddadids state

State of Atabegs (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqoyunlu state

Azerbaijani state of Safavids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

secretary of the Central Committee of the Communist Party of Azerbaijan, tireless work, unprecedented initiative and huge energy for the elaboration of complex programs for the dynamic development of the republic became obvious attributes of the 1970s. The period of 1970-1985 entered the history Azerbaijani as the most brilliant stage of construction work. Those years hold an important position in our modern history due to the scale of changes, character of deep structural reforms in economic and social spheres, new level of welfare of the population.

The so-called Mountainous Garabagh problem launched by the Armenian separatists in 1987 become into a new obstacle in the development of the republic. Since the first days this problem has been accepted by the people as an attempt aimed at the violation of the territorial integrity and constitutional rights of the citizens of Azerbaijan. Even though the inviolability of the borders were repeatedly reaffirmed by the state bodies of various levels, the policy aimed at separation of the Mountainous Garabagh Autonomous Province from Azerbaijan was implemented step by step. The 20 January tragedy committed in order to break the spirit of fight for national liberation and insult their national identity, and demonstrate the power of the Soviet military machine was actually a military aggression and crime executed by the totalitarian Communist regime against the Azerbaijani people. The logical conclusion of the centrifugal tendency in the entire territory of the USSR on the background of ongoing events was the declaration of independence of Azerbaijan in 1991 after 71 years. ■

Աղբբեջանի Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետություն

1920 թ. ապրիլի 28-ին Խորհրդային Ռուսաստանի ռազմական հարձակման արդյունքում անկում ապրած Աղբբեջանի Ժողովրդական Հանրապետության տարածքում Աղբբեջանի Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետություն (Աղբբեջանի ԽՍՀ) ստեղծվեց: Ի պատասխան Աղբբեջանի Ժամանակավոր Հեղափոխական Կոմիտեի ՌԽԴՄՀ-ի հետ փոխադարձ վստահության ու ճանաչման վրա հիմնվող դաշինք կնքելու մասին դիմումի, մայիսի 5-ին Վ.Ի.Լենինը Ժողովրդական Կոմիսարների անունից Աղբբեջանի Խորհրդային իշխանությանը հղած հեռագրում հայտարարել է՝ անկախ Աղբբեջանական ԽՍՀ-ի ճանաչման մասին: Խորհրդային Ռուսաստանի 11-րդ բանակի ուժով ստեղծված Աղբբեջանի կառավարության անկախության ճանաչումը ձևական բնույթ էր կրում: Աղբբեջանական ԽՍՀ-ի ոչ միայն քաղաքական գործունեությունը, այնպես էլ տնտեսությունը և հատկապես ժողովրդական տնտեսության հիմնական ոլորտը հանդիսացող նավթի արդյունաբերությունը ղեկավարվում էր Ռուսաստանի այստեղ գտնվող ներկայացուցիչների կողմից: Աղբբեջանական ԽՍՀ-ի՝ 1922 թ. դեկտեմբերի 30-ին Համամիութենական Առաջին Խորհրդային համագումարում ստեղծված ԽՍՀՄ-ի պետության մեջ Անդրկովկասյան Խորհրդային Դաշնային Սոցիալիստական Հանրապետության կազմում ընդգրկվելը նշանակում էր՝ նրա առանց այն էլ սահմանափակվող իրավունքների ամբողջությամբ Կենտրոնի իրավասությանն անցնելը: Աղբբեջանը, չնայած իր մի շարք պետական որոշիչների, այդ թվում դրոշի, զինանշանի, օրհներգի ու սահմանադրության պահպանմանը, շատ ոլորտներում կորցրել էր իր միջազգային իրավունքի սուբյեկտ լինելու կարգավիճակը: Դրա հետ մեկտեղ, 1920-30-ական թթ. աղբբեջանական ժողովրդի հերոսական աշխատանքի շնորհիվ, նավթի արդյունաբերության

Մանսայի
թագավորությունը

Մաղայի (Միդիա)
թագավորությունը

Ալյուսների
թագավորությունը

Մաղա-Ատրոպատենա

Կովկասյան Ալբանիա

Շիրվանշահների
պետությունը

Մաջիների պետությունը

Մալաթիների պետությունը

Ռևվադիների պետությունը

Շեղդադիների
պետությունը

Աղբբեջանի Այսբեկների
(Էլդենիկների)
պետությունը

Գարագոյունյանների
պետությունը

Աղգոյունյանների
պետությունը

Աղբբեջանի Սեֆիդների
պետությունը

Աղբբեջանի
խանությունները

Աղբբեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Աղբբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Աղբբեջանի
Հանրապետություն

մեջ մեծ առաջընթաց է ձեռք բերվել, արդյունաբերության նոր ոլորտներ են ստեղծվել, էլեկտրակայաններ ու ռոռզման ջրանցքներ են կառուցվել, վերականգնվել է գյուղատնտեսությունը: Ադրբեջանում մեծ առաջընթաց է ապրել կրթական համակարգը, ընդարձակվել է միջնակարգ հանրակրթական դպրոցների, բարձրագույն ու միջնակարգ մասնագիտական դպրոցների, գիտահետազոտական ու մշակութային հաստատությունների, հիվանդանոցների ու պոլիկլինիկաների ցանցը: 1940-1950-ական թթ. Ադրբեջանը անցել է տնտեսության ու մշակույթի նոր բարձր փուլին: Սակայն 1960-ական թվականները Ադրբեջանի ԽՍՀ-ի համար կարելի է բնութագրել, որպես վայրէջքի տարիներ: Միայն Հեյդար Ալիևի 1969 թ. հանրապետության իշխանության գլուխ անցնելուց հետո, Ադրբեջանի ժամանակակից պատմության շրջադարձային փուլի հիմքը դրվեց: Ադրբեջանի ԿԿ ԿԿ-ի առաջին քարտուղարի պաշտոնում Հեյդար Ալիևի ղեկավարությամբ հանրապետության դինամիկ զարգացման համար կոմպլեքս նախագծերի նախապատրաստման գործում անխոնջ գործունեությունը, բազմաթիվ նախաձեռնություններն ու հսկայական էներգիան վերածվեց ողջ 1970-ական թվականների վառ օրինակների: 1970-1985 թվականները նշվում են որպես Ադրբեջանի կառուցողական տարեգրության ամենավառ էջեր: Տեղի ունեցող փոփոխությունների քանակով, տնտեսական ու սոցիալական կառուցվածքային բարեփոխումների բնույթով, ժողովրդի նյութական բարեկեցության որակապես նոր փուլին անցնելու տեսակետից այդ տարիները Ադրբեջանի նոր պատմության մեջ գրավում են ամենակարևոր տեղը: 1987 թ. սկսած, հայ անջատողականների կողմից առաջ քաշված՝ այսպես կոչված Լեռնային Ղարաբաղի խնդիրը նոր արգելք հանդիսացավ հանրապետության զարգացման հանապարհին: Այդ խնդիրը, հենց առաջին օրերից ադրբեջանական ժողովրդի կողմից ընդունվեց, որպես հանրապետության տարածքային ամբողջականության դեմ, քաղաքացիների սահմանադրական իրավունքների խախտմանն ուղղված մի փորձ: Չնայած տարբեր

մակարդակի պետական կառույցների կողմից սահմանների անձեռնմխելիության բազմիցս պաշտոնապես հաստատվելուն, Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Հանրապետության Ադրբեջանի կազմից հանելու նպատակ հետապնդող քաղաքականությունը փուլ առ փուլ կյանքի էր կոչվում: Ուտքի կանգնած ժողովրդի հավատն ու կամքը կոտրելու, ազգային ինքնությունը նվաստացնելու և Խորհրդային Միության ռազմական մեքենայի ուժը ցուցադրելու նպատակով իրագործված Հունվարի 20-ի ողբերգությունը տոտալիտար կոմունիստական վարչակարգի՝ ադրբեջանական ժողովրդի դեմ ռազմական հարձակումն ու ռճրագործությունն էր: Տեղի ունեցած դեպքերի ֆոնի վրա ողջ ԽՍՀՄ-ի տարածքում, որպես կենտրոնախույզ միտման տրամաբանական արդյունք՝ 1991 թ. Ադրբեջանը 71 տարուց հետո կրկին ձեռք բերեց իր անկախությունը: ■

აზერბაიჯანის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა

1920 წლის 28 აპრილს საბჭოთა რუსეთის შემოჭრის შედეგად დამხობილი აზერბაიჯანის სახალხო ჯუმურიეთის დამოუკიდებელი რესპუბლიკის ტერიტორიაზე აზერბაიჯანის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა გამოცხადდა (აზერბაიჯანის სსრ). აზერბაიჯანის დროებითი რევოლუციური კომიტეტის რსფსრ -თან ურთიერთ ნდობასა და აღიარებაზე დაფუძნებული კავშირის შექმნის შესახებ შემოსულ წინადადებაზე პასუხად აცნობეს, რომ 5 მაისს ვ.ი. ლენინის მიერ რსფსრ სახლხო კომისართა სახელით აზერბაიჯანის საბჭოთა მთავრობისადმი გამოგზავნილ დეპეშაში დამოუკიდებელი აზერბაიჯანის სსრ-ს აღიარება იყო გაცხადებული. საბჭოთა რუსეთის 11-ე გვარდიის ექსპანსიის შედეგად შექმნილი აზერბაიჯანის მთავრობის დამოუკიდებლობა ფორმალური ხასიათის ატარებდა. აზერბაიჯანის სსრ-ს არა მარტო პოლიტიკური მოღვაწეობა, არამედ ეკონომიკა და განსაკუთრებით კი სახალხო მეურნეობის ძირითადი სფერო ნავთობ მრეწველობა რუსეთის აზერბაიჯანში არსებული წარმომადგენლების მიერ იმართებოდა. 1922 წლის 30 დეკემბერს პირველ საერთოსაკავშირო საბჭოთა ყრილობაზე შექმნილ სსრკ-ს სახელმწიფოს შემადგენლობაში ამიერკავკასიის საბჭოთა ფედერაციის შესვლა, აზერბაიჯანის ისედაც შეზღუდული უფლებების სრულიად ცენტრის განკარგულებაში გადაცემას ნიშნავდა. მიუხედავად იმისა, რომ აზერბაიჯანი იცავდა თავის ისეთ ეროვნულ ატრიბუტებს, როგორიცაა დროშა, ღერბი - ჰიმნი და კონსტიტუცია, სხვა მრავალ სფეროში საერთაშორისო სამართლის სუბიექტის სტატუსი დაკარგა. მიუხედავად ამისა 1920-30 წლებში აზერბაიჯანელი ხალხის გმირულმა შრომამ სანავთობო სფეროში უმაღლეს განვითარებას მიაღწია და წარმოიშვა მრეწველობის ახალი სფეროები, აშენდა ელექტრო სადგურები, გაყვანილი იქნა სარწყავი არხები, აღორძინდა სასოფლო მეურნეობა. აზერბაიჯანში განათლების დონე

თანდთან მატულობდა, საშუალო საერთო საგანმანათლებლო სკოლების, საავადმყოფოების და ამბულატორიების, უმაღლესი და საშუალო სპეციალური სასწავლებლების, სამეცნიერო კვლევითი და კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებების რიცხვმა საკმაოდ იმატა. 1940-1950 წლებში აზერბაიჯანულმა კულტურამ განვითარების ახალ ეტაპს მიაღწია. მაგრამ 1960-იანი წლები აზერბაიჯანის სსრ-ში დაღმასვლის პერიოდად შეიძლება ჩაითვალოს. 1969 წელს ჰეიდარ ალიევის აზერბაიჯანის სსრ-ს ხელმძღვანელობის სათავეში მოსვლით, აზერბაიჯანის თანამედროვე ისტორიაში აღორძინების ეპოქა დაიწყო. ჰეიდარ ალიევის, როგორც აზერბაიჯანის კპ ცკ-ის პირველი მდივნის ხელმძღვანელობა, რესპუბლიკის დინამიკური განვითარებისათვის კომპლექსური პროგრამების შემუშავებასა და მომზადების გზაზე მისი დაუღალავი მოღვაწეობა, უზადლო ენთუზიაზმი და გიგანტური ენერგია 70-იანი წლების შეუდარებელ მოვლენად იქცა. 1970-1985 წლები აზერბაიჯანის აღმშენებლობის მატთანაშობ ბრწყინვალე ფურცლებად შევიდა. მიმდინარე ცვლილებების მოცულობით, ეკონომიკურ და სოციალურ სფეროში წარმოებული ღრმა სტრუქტურული რეფორმების, ხალხის მატერიალური მდგომარეობის გაუმჯობესების ახალ ეტაპზე გადასვლის თვალსაზრისით, აღნიშნულ პერიოდს აზერბაიჯანის ახალ ისტორიაში უმნიშვნელოვანესი ადგილი უკავია. 1987 წლიდან სომეხ სეპარატისტთა მიერ დღის წესრიგში დაყენებულმა მთიანი ყარაბაღის პრობლემამ რესპუბლიკის განვითარების გზაზე ახალი შეფერხებები გამოიწვია. ეს პრობლემა, წამოყენების დღიდან აზერბაიჯანელი ხალხის, ტერიტორიული მთლიანობის, მოქალაქეთა კონსტიტუციური უფლებების წინააღმდეგ მიმართული აქცია იყო. მიუხედავად იმისა, რომ საზღვრების ხელშეუხებლობა სხვადასხვა დონის სახელმწიფო ორგანოების მიერ ოფიციალურად დამტკიცებული იქნა, მთიანი ყარაბაღის ავტონომიური ოლქის აზერბაიჯანის შემადგენლობიდან გაყვანის მცდელობის პოლიტიკა ნაწი-ნაწილ განხორციელდა. თავისი ეროვნული ღირსებების დასაცავად აღმდგარი ხალხის რწმენისა და ნებისყოფის

დამსხვრევა, ეროვნული მეობის დამცირება და საბჭოთა სამხედრო მანქნების შესაძლებლობების დემონსტრირებისათვის განხორციელებული 20 იანვრის ტრაგედია ტოტალიტარული კომუნისტური რეჟიმის აზერბაიჯანელი ხალხის წინააღმდეგ განხორციელებული სამხედრო ინტერვენცია და დანაშაული იყო. მიმდინარე მოვლენების ფონზე მთელს სსსრკ-ს ტერიტორიაზე ცენტრიდან დაშორების ტენდენციის ლოგიკურ დასკვნით წერტილად შეიძლება ჩაითვალოს 1991 წელს აზერბაიჯანის მიერ 71 წლის შემდეგ ხელახლა მოპოვებული დამოუკიდებლობა. ■

Republica Socialistă Sovietică Azerbaidjană

La 28 aprilie 1920 a fost proclamată crearea pe teritoriul Republicii Populare Azerbaidjane, căzută jertfă în urma agresiunii militare a Rusiei Sovietice, a Republicii Socialiste Sovietice Azerbaidjană (RSS Azerbaidjană). Ca răspuns la adresarea Comitetului Revoluționar Provizoriu din Azerbaidjan despre încheierea cu RSFSR a unei uniuni bazată pe încredere și recunoaștere reciprocă, prin telegrama din 5 mai adresată de către V.I.Lenin din numele Sovietului Comisarilor Poporului al RSFSR, guvernului sovietic azer, a fost confirmată recunoașterea RSS Azerbaidjană independentă. Recunoașterea guvernului azerbaidjan creat cu forța Armatei a XI-ea a Rusiei Sovietice avea un caracter formal. Reprezentanții Rusiei în RSS Azerbaidjană dirijau nu numai activitatea politică ci și economia, în speță, principala ramură a economiei naționale cum era industria petrolieră.

Integrarea RSS Azerbaidjană din componența Republicii Socialiste Federative Sovietice Transcaucaziene în componența URSS, creată la 30 decembrie 1922 la Primul Congres Unional al Sovietelor, semnifica deplina transmitere către centru a drepturilor sale și așa ciuntite. Deși Azerbaidjanul și-a păstrat o serie de atribute de stat, printre acestea numărându-se drapelul, stema, imnul și constituția, statul și-a pierdut în multe domenii statutul său de subiect al dreptului internațional. În același timp, în anii 1920-30, grație muncii eroice a poporului azerbaidjan, industria petrolieră a obținut succese remarcabile, au apărut noi ramuri ale industriei, au fost construite centrale electrice, canale de irigație, a renăscut agricultura.

În Azerbaidjan, știința de carte a devenit generală, a fost lărgită considerabil rețeaua de școli medii, spitale și policlinici, instituții de învățământ mediu special și superior, institutelor de cercetări științifice și a așezămintelor de culturalizare. În anii 1940-1950 în Azerbaidjan s-a început o nouă etapă a creșterii economice și culturale. Însă anii 1960 pot

Regatul Mannā

Imperiul Mada (Midia)

Statul Scitilor

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziană

Statul Sirvanșahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Sadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

fi caracterizați drept anii declinului din RSS Azerbaidjană. Și numai odată cu venirea la conducerea republicii în 1969 a lui Heydar Aliyev au fost puse bazele perioadei de cotitură în istoria modernă a Azerbaidjanului. Activitatea necontenită a lui Heydar Aliyev ca prim-secretar al CC al PCUS pe problemele elaborării programelor complexe pentru dezvoltarea dinamică a republicii, inegalabilul său spirit de inițiativă și impetuoasa lui energie au devenit un indiciu elocvent al anilor 1970. Anii 1970-1985 au constituit cele mai strălucite pagini ale cronicii făuririi din Azerbaidjan. După amploarea schimbărilor, caracterul reformelor structurale profunde în sfera economică și socială, după ridicarea bunăstării materiale a poporului la un nivel calitativ nou, acești ani ocupă în istoria nouă a Azerbaidjanului un loc foarte important. Artificiala problemă a Nagorno-Karabahului, lansată începând cu 1987 de către separatiștii armeni s-a transformat într-un nou obstacol în calea dezvoltării republicii. Această problemă a fost percepută din primele zile de către poporul azerbaidjan ca un atentat la integritatea teritorială a republicii, ca o încercare de violare a drepturilor constituționale ale cetățenilor. În pofida afirmațiilor oficiale repetate făcute de către structurile statale la diferite nivele cu privire la inviolabilitatea frontierelor, a fost promovată o politică etapizată, orientată spre scoaterea Regiunii Autonome Nagorno-Karabah din componența Azerbaidjanului. Tragedia din 20 ianuarie, dezlănțuită cu scopul de a frânge credința și voința poporului revoltat, de a umili demnitatea sa națională și de a demonstra puterea mașinăriei militare sovietice a fost o agresiune militară și o crimă comisă împotriva poporului azerbaidjan de către regimul comunist totalitar. Pe fundalul evenimentelor petrecute, în calitate de rezultat logic al tendințelor centrifuge care au avut loc pe teritoriul întregii URSS, în 1991, după 71 de ani, Azerbaidjanul și-a obținut din nou independența. ■

Азербайджанська Радянська Соціалістична Республіка

28 квітня 1920 року на території Азербайджанської Народної Республіки було проголошено створення Азербайджанської Радянської Соціалістичної Республіки (Азербайджанська РСР). У відповідь на звернення Азербайджанського тимчасового революційного комітету про укладення з РРФСР союзу, заснованого на взаємній довірі та визнанні, 5 травня у телеграмі, підписаній В.І.Леніним від імені Ради Народних комісарів РРФСР азербайджанському радянському уряду, було оголошено про визнання незалежної Азербайджанської РСР.

Визнання азербайджанського уряду, створеного насильницьким шляхом за допомогою 11 армії Радянської Росії, носило формальний характер. Представники Росії в Азербайджанській РСР очолювали не лише органи влади, але також і економіку, зокрема, основну сферу народного господарства, якою була нафтова промисловість.

Входження Азербайджанської РСР у складі Закавказької Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки до складу СРСР, створеного 30 грудня 1922 року на Першому Всесоюзному з'їзді Рад, означало повний перехід до підпорядкування Центру та обмеження у правах.

Незважаючи на збереження Азербайджаном низки державних атрибутів-прапора, герба, гімна та Конституції, країна в багатьох сферах втратила свій статус суб'єкта міжнародного права. Поряд з цим, в 1920-30 роках, завдяки героїчній праці азербайджанського народу, в нафтовій промисловості було досягнуто великого підйому, з'явилися нові сфери промисловості, були побудовані електростанції, проведені зрошувальні канали, відроджено сільське господарство.

В Азербайджані було досягнуто суцільної письмовості, була значно розширена мережа загальноосвітніх шкіл, лікарень і поліклінік, вищих та середньо-спеціальних шкіл, науково-дослідних і культурно-просвітницьких установ. У 1940-1950-х роках в Азербайджані почався

Царство Манна

Шакхство Мада (Мідія)

Скіфська держава

Держава Мада-Атропатена

Кавказька Албанія

Держава Ширваншахів

Держава Саджидів

Держава Саларидів

Держава Раввалидів

Держава Шахвалидів

Азербайджанська держава
Атабеків (Ельданизів)

Держава Гарагоюллу

Держава Аггоюллу

Азербайджанська держава
Сефевідів

Азербайджанські ханства

Азербайджанська Народна
РеспублікаАзербайджанська
Радянська Соціалістична
Республіка

Азербайджанська Республіка

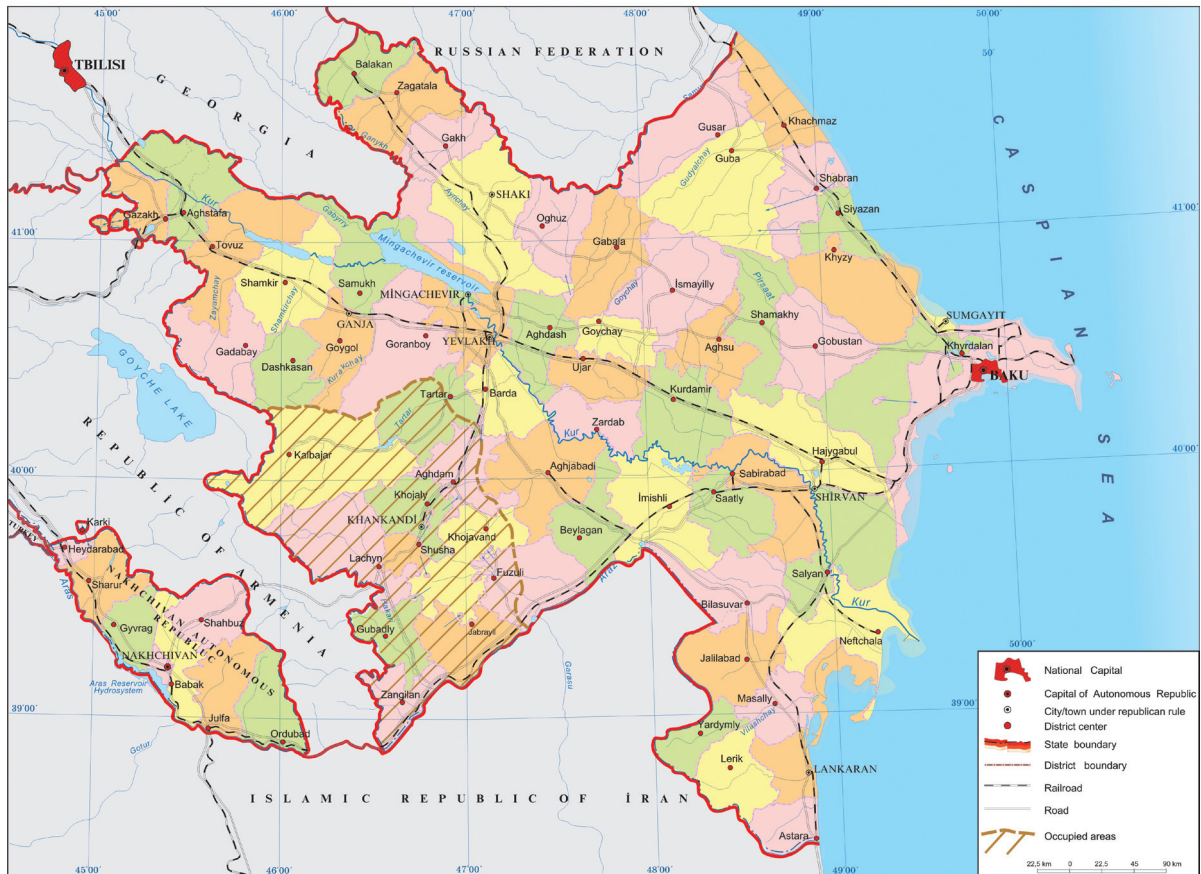
новий період підйому економіки та культури. Проте 1960-і роки можна охарактеризувати як роки занепаду Азербайджанської РСР. Лише з приходом до керівництва республікою в 1969 році Гейдара Алієва було закладено основи поворотного періоду в сучасній історії Азербайджану.

Невтомна діяльність Гейдара Алієва на посту першого секретаря ЦК КПРС з розробки комплексних програм щодо динамічного розвитку республіки, його неприборкана енергія стали яскравою прикметою 1970-х років. 1970-1985-і роки стали найблискучішими сторінками в літописі будівництва Азербайджану. По масштабу змін, характеру глибоких структурних реформ в економічній та соціальній сферах, переходу матеріального добробуту народу на якісно новий рівень ці роки посідають у новій історії Азербайджану дуже важливе місце. Надумана нагірно-карабаська проблема, піднята у 1987 році, вірменськими сепаратистами, перетворилася в нову перешкоду на шляху розвитку республіки. З перших днів ця проблема була сприйнята азербайджанським народом як посягання на територіальну цілісність республіки, спроба порушення конституційних прав громадян. Незважаючи на неодноразове офіційне підтвердження державними структурами різного рівня недоторканності кордонів, поетапно проводилася політика спрямована на вихід Нагірно-Карабаської автономної області зі складу Азербайджану. Трагедія 20 січня, вчинена з метою зламати віру й волю народу, принизити його національну гідність і продемонструвати міць радянської воєнної машини, була військовою агресією, злочином, вчиненим проти азербайджанського народу тоталітарним комуністичним режимом. На тлі подій, що відбувалися на території всього СРСР логічним підсумком стало те, що Азербайджан 1991 року знову, через 71 рік, відродив свою незалежність. ■

A nighttime photograph of the Azerbaijan Independence Monument in Baku. The monument is a tall, slender, white column topped with the national flag of Azerbaijan. The base of the monument is illuminated with bright lights, and a large, circular firework display is visible in the sky above it. The surrounding area is dark, with some lights from nearby buildings and structures visible. The text is overlaid on the lower part of the image.

Azərbaycan Respublikası
Republic of Azerbaijan
Ադրբեյջանի Հանրապետություն
აზერბაიჯანის რესპუბლიკა
Republica Azerbaidjan
Азербайджанська Республіка

REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Azərbaycan Respublikası

1991-ci il oktyabrın 18-də “Müstəqillik haqqında” Konstitusiya aktının qəbul edilməsi ilə XX əsr Azərbaycan tapixinin yeni mərhələsi başlandı. Həmin dövrdə əvvəl SSRİ, daha sonra isə Rusiya hərbi-siyasi dairələrinin köməyi ilə Ermənistan Azərbaycana qarşı hərbi əməliyyatlar keçirirdi. Azərbaycan hakimiyyətinin qətiyyətsizliyi ölkənin iqtisadi və siyasi maraqlarına, suveren dövlət hüquqlarının təmin olunmasına cavab vermirdi. Yaranmış böhranlı vəziyyətdə xalqın təkidli tələbi ilə iqtidar Heydər Əliyevi Bakıya dəvət etdi. 1993-cü il iyunun 15-də Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri, oktyabrın 3-də isə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildi. Heydər Əliyev düşünülmüş və uzaqgörən siyasəti ilə bir sıra ərazilərin ermənilərin əlinə keçməsinə yol vermiş hərbi müxalifəti neytrallaşdırdı. Vətəndaş müharibəsinin, ölkənin parçalanmasının qarşısı alındı. Orduda ciddi islahatlar həyata keçirildi. Faktiki olaraq ordu yenidən quruldu. Heydər Əliyev dövlətin xarici siyasətini xalqın maraqlarını, dünyada baş verən ciddi dəyişiklikləri, beynəlxalq sistemin sürətlə qloballaşması ilə əlaqədar yeniləşməsinə nəzərə alaraq pragmatik əsasda qurdu. Qonşu dövlətlərlə münasibətlər nizama salındı. Ölkə bir çox beynəlxalq qurumlara daxil oldu, Paris Xartiyasına, NATO-nun “Sülh naminə tərəfdaşlıq” proqramına qoşuldu. 1995-ci ildə Azərbaycan dövləti keyfiyyətə yeni mərhələyə daxil oldu. Həmin il noyabrın 12-də müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyası qəbul olundu. Elə həmin gün respublikada ilk demokratik parlament seçkiləri keçirildi. Respublikada azad siyasi fəaliyyət, plüralizm təmin edildi. İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının, söz, fikir və mətbuat azadlığının təmin edilməsi, senzuranın ləğv olunması haqqında prezident fərmanları verildi. Məhkəmə islahatı keçirildi. Şərqdə ilk olaraq Azərbaycanda ölüm cəzası ləğv edildi. Bazar iqtisadiyyatının inkişafına, investisiyaların cəlb olunmasına aid mühüm qanunlar qəbul edildi, əsaslı islahatlar keçirildi. Xarici investisiyaların cəlb olunması üçün “açıq qapı” siyasəti,

Manna çarlığı

Mada (Midiya) şahlığı

Skif çarlığı

Mada-Atropatena dövləti

Qafqaz Albaniyası

Şirvanşahlar dövləti

Saciilər dövləti

Salarilər dövləti

Rəvvadilər dövləti

Şəddadilər dövləti

Azərbaycan Atabəyləri
(Eldənizlər) dövləti

Qaraqoyunlu dövləti

Ağqoyunlu dövləti

Azərbaycan Səfəvilər dövləti

Azərbaycan xanlıqları

Azərbaycan Xalq
CümhuriyyətiAzərbaycan Sovet Sosialist
Respublikası

Azərbaycan Respublikası

neft strategiyası işlənib hazırlandı və uğurla həyata keçirildi. 1994-cü il sentyabrın 20-də aparıcı neft şirkətləri ilə “Əsrin müqaviləsi” imzalandı. Həmin dövrdən başlayaraq, böyük şirkətlərin Azərbaycana marağı artdı, xarici sərmayə qoyuluşlarına və iqtisadi artım sürətinə görə Azərbaycan dünya liderləri sırasına çıxdı. Bakı-Novorossiysk, Bakı-Supsa, Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərləri, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin olunmasında mühüm rol oynayır. Prezident Heydər Əliyev Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin mümkün qədər qan tökülmədən, qırğın və dağıntılara yol vermədən, dinc vasitələrlə həll etmək xəttini götürmüşdü. Onun siyasi uzaqgörənliyi və iradəsi sayəsində ATƏT-in Lissabon sammitində (1996, dekabr) Azərbaycanın mövqeyi dünyanın 53 dövləti tərəfindən tanındı və müdafiə olundu. Lakin Ermənistanın qeyri-konstruktiv mövqeyi ilə əlaqədar münaqişənin həlli uzanır. Çağdaş Azərbaycan bu gün-XXI yüzillikdə demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğunda uğurdan uğura qovuşur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərlik etdiyi müasir Azərbaycan bu gün regionun lider dövlətidir. ■

Republic of Azerbaijan

With the adoption of the Constitutional Act on Independence on October 18, 1991, a new stage of the Azerbaijani history in the 20th century started. Before that time, Armenia conducted military operations against Azerbaijan with the assistance of the Soviet, later Russian military and political circles. The indecisiveness of the Azerbaijani authorities could not secure the economic and political interests and sovereign rights of Azerbaijan. In that critical situation the government invited Heydar Aliyev to Baku at the insistent demand of the people. Heydar Aliyev became the chairman of the Supreme Soviet of on June 15, 1993, and was elected President of the Republic of Azerbaijan on October 3, 1993.

With his planned and far-sighted policy, Heydar Aliyev neutralized the military opposition, which had let the Armenians occupy some of our territories. The civil war and split of the country was prevented. Serious reforms were carried out in the army. In fact, the army was re-established. Taking into account the national interests, global changes and rapid globalization of the international system, Heydar Aliyev conducted pragmatic foreign policy. The relations with the neighboring nations were regulated. Our country joined a number of international organizations, the Paris Charter, NATO's Partnership for Peace. In 1995, Azerbaijan entered a new stage. On November 12, 1995, the first Constitution of independent Azerbaijan was adopted. That year the first democratic parliamentary elections were held in our the country. Free political activity and pluralism were promoted. Presidential decrees on ensuring human and civil rights and freedoms, on freedoms of speech, thought and press, on abolition of censorship were issued. Judicial reforms were carried out. Death penalty was abolished in Azerbaijan, which was the first case in the East. Important laws on the development of market economy and attraction of investments were adopted, fundamental reforms were conducted. The "open door" policy and oil

Kingdom of Mannaea

Kingdom of Media

Scythian kingdom

Media-Atropatene

Caucasian Albania

State of Shirvanshahs

The Safid state

The Salarid state

Ravvadid state

Shaddadids state

State of Atabegs (Ildenizids) of Azerbaijan

Qaraqoyunlu state

Aqqoyunlu state

Azerbaijani state of Safavids

Khanates of Azerbaijan

Democratic Republic of Azerbaijan

Soviet Socialist Republic of Azerbaijan

Republic of Azerbaijan

strategy were elaborated and successfully implemented into life in order to attract foreign investments. The Contract of the Century was signed with the leading oil companies on September 20, 1994. Since, the interests of the big companies in Azerbaijan grew, while Azerbaijan joined the leading countries for foreign investments and economic growth rate. The oil pipelines Baku-Novorossiysk, Baku-Supsa, Baku-Tbilisi-Ceyhan, as well as Baku-Tbilisi-Erzurum gas pipeline play a vital role in the economic security of our country. President Heydar Aliyev conducted the policy of peaceful solution of the Armenian-Azerbaijani conflict over the Mountainous Garabagh avoiding bloodshed and destruction. Thanks to his foresightedness and political will, the position of Azerbaijan was recognized and supported by 53 states at the Lisbon Summit of OSCE (December 1996). However, the deconstructive position of Armenia still delays the settlement of the conflict.

In the 21st century the modern Azerbaijan achieves much more successes in democratic, legal and secular state-building. The Republic of Azerbaijan led by President Ilham Aliyev is the leading country in the region today. ■

Մանկալի
թագավորությունը

Մադայի (Միդիա)
թագավորությունը

Ալյուսների
թագավորությունը

Մադա-Ատրոպատենա

Կովկասյան Ալբանիա

Շիրվանշահների
պետությունը

Մաջիների պետությունը

Մալարիների պետությունը

Ռավադիների պետությունը

Շեդդադիների
պետությունը

Ադրբեջանի Այթաբեկների
(Էլդենիկների)
պետությունը

Գարագույունների
պետությունը

Աղգույունների
պետությունը

Ադրբեջանի Սեֆիդների
պետությունը

Ադրբեջանի
խանությունները

Ադրբեջանի Ժողովրդական
հանրապետություն

Ադրբեջանի Խորհրդային
Սոցիալիստական
Հանրապետություն

Ադրբեջանի
Հանրապետություն

Ադրբեջանի Հանրապետություն

1991 թ. հոկտեմբերի 18-ին «Անկախության մասին»

Մահմանադրական ակտի ընդունմամբ սկսվեց Ադրբեջանի պատմության XX-րդ դարի փուլը: Այդ ժամանակաշրջանում նախ ԽՍՀՄ-ը, իսկ հետո Ռուսաստանի ռազմաքաղաքական շրջանների օգնությամբ Հայաստանը Ադրբեջանի հանդեպ ռազմական գործողություններ իրականացրեց: Ադրբեջանի իշխանությունների անգործունեությունը չէր համապատասխանում երկրի տնտեսական և քաղաքական շահերին, ինքնիշխան պետության իրավունքների ապահովմանը: Ստեղծված ճգնաժամային իրավիճակում ժողովրդի պահանջով դիմությունը Հեյդար Ալիևին հրավիրեց Բաքու: 1993 թ. հունիսի 15-ին Հեյդար Ալիևը ընտրվեց Ադրբեջանի Հանրապետության Գերագույն Խորհրդի նախագահ, իսկ հոկտեմբերի 3-ին Ադրբեջանի Հանրապետության նախագահ: Հեյդար Ալիևը իր կանխամտածված և հեռատես քաղաքականության շնորհիվ չեզոքացրեց մի շարք տարածքների հայերի ձեռքն անցնելը թույլ տված ընդդիմությանը: Կանխվեց քաղաքացիական պատերազմն ու երկրի մասնատվելը: Բանակում լուրջ բարեփոխումներ կատարվեցին: Փաստորեն բանակը նորից ստեղծվեց: Հեյդար Ալիևը պետության արտաքին քաղաքականությունը կառուցեց՝ հաշվի առնելով ժողովրդի շահերը, աշխարհում տեղի ունեցող լուրջ փոփոխություններն ու միջազգային համակարգի սրընթաց գլոբալացման հետ կապված նորացումները: Կարգավորվեցին հարևան երկրների հետ հարաբերությունները: Երկիրն ընդգրկվեց մի շարք միջազգային կառույցների կազմում, միացավ Փարիզի խարտիայի, ՆԱՏՕ-ի «Հանուն խաղաղության համագործակցության», ծրագրին: 1995 թ. Ադրբեջանական պետությունը որակապես նոր փուլ մտավ: Նույն տարվա նոյեմբերի 12-ին ընդունվեց անկախ Ադրբեջանի առաջին սահմանադրությունը: Այդ օրը հանրապետությունում անցկացվեցին առաջին ժողովրդավարական ընտրությունները: Հանրապետությունում ապահովվեց ազատ քաղաքական

գործունեությունը, պլյուրալիզմը: Ապահովվեցին մարկանց և քաղաքացիների իրավունքներն ու ազատությունները, խոսքի, մտքի ու մամուլի ազատությունը, նախագահը հրամանգիր ստորագրեց գրաքննության վերացման մասին: Դատական բարեփոխումներ անցկացվեցին: Արևելքում առաջին անգամ Ադրբեջանում վերացվեց մահվան դատավճիռը: Կարևոր օրենքներ ընդունվեցին շուկայական տնտեսության զարգացման, ներդրումների կատարման վերաբերյալ, հիմնարար բարեփոխումներ անցկացվեցին: Արտասահմանյան ներդրումների ներգրավման համար պատրաստվել է «բաց դռներ» քաղաքականություն, նավթային ռազմավարություն, որը հաջողությամբ կյանքի է կոչվել: 1994 թ. սեպտեմբերի 20-ին առաջատար նավթային ընկերությունների հետ կնքվեց «դարի պայմանագիրը»: Նույն ժամանակաշրջանից սկսած, աճեց մեծ ընկերությունների Ադրբեջանի հանդեպ հետաքրքրությունը, արտասահմանյան ներդրումների ու տնտեսական աճի տեմպերով Ադրբեջանը մտավ աշխարհի առաջատար երկրների շարքը: Բաքու-Նովոռոսիյսկ, Բաքու-Սուպսա, Բաքու-Թբիլիսի-Ջեյհան նավթատար խողովակամարերը, Բաքու-Թբիլիսի-էրզրում գազատարը կարևոր դեր են խաղում երկրի տնտեսական անվտանգության ապահովման գործում: Նախագահ Հեյդար Ալիևը հայ-ադրբեջանական, դարաբաղյան հակամարտության հնարավորին չափ ավելի քիչ արյուն թափելու, կոտորածների ու սպանությունների առաջն առնելու, խաղաղ միջոցներով կարգավորման ուղին էր բռնել: Նրա քաղաքական հեռատեսության ու կամքի շնորհիվ, ԵԱՀԿ-ի Լիսսաբոնյան գազաթնաժողովում (1996, դեկտեմբեր) աշխարհի 53 երկրների կողմից ճանաչվեց ու պաշտպանվեց Ադրբեջանի դիրքորոշումը: Սակայն Հայաստանի ապակառուցողական դիրքորոշման հետ կապված, երկարաձգվում է հակամարտության լուծումը: Ժամանակակից Ադրբեջանն այսօր XXI հարյուրամյակում, ժողովրդավարական, իրավական ու աշխարհիկ պետականության կառուցման գործում նորանոր հաջողություններ է ձեռք բերում: Ադրբեջանի Հանրապետության նախագահ Իլհամ Ալիևի ղեկավարած ժամանակակից Ադրբեջանն այսօր տարածաշրջանի առաջատար պետությունն է: ■

მანას სამეფო

მადას (მიდიას) სამეფო

სკვითების სამეფო

მადა-ათროპატენას
სახელმწიფო

კავკასიის ალბანეთი

შირვანშაჰების
სახელმწიფო

სააჯთა სახელმწიფო

სალარტა სახელმწიფო

რავადების
სახელმწიფომადადების
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
ათაბეგთა
(ელდანიზთა)
სახელმწიფოგარაგინილუს
სახელმწიფოაღრიანლუს
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სუფავიტთა
სახელმწიფოაზერბაიჯანის
სახანოებიაზერბაიჯანის
სახალხო ჯუმურეთიაზერბაიჯანის საზოგადოებრივი
რესპუბლიკააზერბაიჯანის
რესპუბლიკა

აზერბაიჯანის რესპუბლიკა

1991 წლის 18 ოქტომბერს „დამოუკიდებლობის შესახებ“ საკონსტიტუციო აქტის მიღებით XX საუკუნის აზერბაიჯანის ახალი ისტორია დაიწყო. ამ პერიოდში ჯერ სსრკ-ს, შემდეგ კი რუსეთის სამხედრო-პოლიტიკური წრეების დახმარებით სომხეთმა აზერბაიჯანის წინააღმდეგ სამხედრო ოპერაციები განახორციელა. აზერბაიჯანის მაშინდელი მთავრობის უპრინციპობა ქვეყნის ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ინტერესებს, სუვერენული სახელმწიფოს უფლებების უზრუნველყოფას არ პასუხობდა.

შექმნილ კრიზისულ მდგომარეობაში ხალხის დაჟინებული მოთხოვნით ჰეიდარ ალიევი ბაქოში იქნა მოწვეული. 1993 წლის 15 ივნისს ჰეიდარ ალიევი აზერბაიჯანის უმაღლესი საბჭოს თავჯდომარედ, 3 ოქტომბერს კი აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პრეზიდენტად იქნა არჩეული. ჰეიდარ ალიევმა თავისი შორსმჭვრეტლური პოლიტიკით აზერბაიჯანის რიგი ტერიტორიების სომხთა შეიარაღებული ძალების ხელში გადასვლაში დამნაშავე სამხედრო ოპოზიცია გაანეიტრალა. სამოქალაქო ომებსა და ქვეყნის დაქუცმაცებას წინ აღუდგა. არმიაში სერიოზული რეფორმები გაატარა. არმია ფაქტიურად ახლიდან შეიქმნა. ჰეიდარ ალიევმა ხალხის ინტერესები, მსოფლიოში მიმდინარე სერიოზულ ცვლილებებს, საეთაშორისო სისტემის გლობალიზაციას შეუფარდა და პრაგმატულ საფუძველზე შექმნა სახელმწიფოს საგარეო პოლიტიკა. მოაწესრიგა მეზობელ ქვეყნებთან ურთიერთობა. ქვეყანა რამოდენიმე საერთაშორისო ორგანიზაციაში გაწევრიანდა, შეუერთდა პარიზის ქარტიას, ნატოს, „მშვიდობის თანამშრომლობის“, პროგრამებს. 1995 წელს აზერბაიჯანის სახელმწიფო ხარისხობრივად ახალ ეტაპზე გადავიდა. იმავე წელს, 12 ნოემბერს მიღებული იქნა დამოუკიდებელი აზერბაიჯანის კონსტიტუცია. იმავე დღეს, რესპუბლიკაში დემოკრატიული საპარლამენტო არჩევნები ჩატარდა.

რესპუბლიკაში უზრუნველყოფილ იქნა დამოუკიდებელი პოლიტიკური მოღვაწეობა და პლურალიზმი. ადამიანის და მოქალაქის უფლებისა და თავისუფლების, სიტყვის, აზრის და პრესის თავისუფლების უზრუნველსაყოფად და ცენზურის გაუქმების შესახებ პრეზიდენტმა განკარგულება გასცა. გატარებული იქნა სასამართლო რეფორმები. აღმოსავლეთში, პირველად აზერბაიჯანში გაუქმდა სიკვდილით დასჯა. საბაზრო ეკონომიკის განვითარებასაში უნივერსიტეტების ჩასართავად მნიშვნელოვანი კანონები იქნა მიღებული, გატარებული იქნა რეფორმები. საზვარგარეთის უნივერსიტეტების მოზიდვისათვის „ღია კარის“, პოლიტიკა და ნავთობ სტრატეგია მომზადდა - დამუშავდა და წარმატებით განხორციელდა. 1994 წლის 20 სექტემბერს მსოფლიოს წამყვან ნავთობ კომპანიებთან „საუკუნის ხელშეკრულებას“, მოეწერა ხელი. ამ პერიოდიდან დაიწყო დიდი კომპანიების აზერბაიჯანისადმი ინტერესის ზრდა, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვითა და ეკონომიკური განვითარების სისწრაფით აზერბაიჯანი მსოფლიოს ლიდერ ქვეყანათა სიაში შევიდა. ბაქო - ნოვოროსიისკის, ბაქო - სუფსის, ბაქო - თბილისი - ჯეიჰანის - ნავთობსადენებმა, ბაქო - თბილისი - ერზრუმის გაზსადენმა მნიშვნელოვანი როლი ითამაშეს ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფაში. პრეზიდენტმა ჰეიდარ ალიევმა სომხეთ-აზერბაიჯანის, მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის მოგვარებისათვის უსისხლო, ნგრევისა და განადგურების გამომრიცხავი მშვიდობიანი გზა აირჩია. მისი შორსგამიზნული პოლიტიკის შედეგად ეუთოს ლისაბონის სამიტზე (1996 წ. დეკემბერი) აზერბაიჯანის პოზიცია მსოფლიოს 53 ქვეყნის მხრიდან იქნა აღიარებული. მაგრამ სომხეთის არაკონსტრუქციული პოლიტიკის შედეგად კონფლიქტი კვლავაც მოუგვარებელი რჩება. დღევანდელი აზერბაიჯანი XXI საუკუნის დემოკრატიული, სამართლებრივი სახელმწიფო აღმშენებლობის გზაზე წარმატებით მიაბიჯებს დღეს. აზერბაიჯანის რესპუბლიკა, პრეზიდენტ ილჰამ ალიევის მეთაურობით რეგიონში ლიდერ სახელმწიფოდ ითვლება. ■

Republica Azerbaidjan

După adoptarea la 18 octombrie 1991 a Actului Constituțional «Cu privire la independență» a început o nouă perioadă în istoria Azerbaidjanului secolului XX. În acest răstimp, Armenia, mai întâi cu ajutorul cercurilor militaro-politice ale URSS, apoi a Rusiei, a efectuat operațiuni militare împotriva Azerbaidjanului. Șovăiala autorităților azere era incompatibilă cu interesele politice și economice ale țării, cu garantarea drepturilor statului suveran. În situația de criză creată, autoritățile l-au chemat la Baku pe Heydar Aliyev la cererea imperioasă a poporului. La 15 iunie 1993 Heydar Aliyev a fost ales președinte al Consiliului Suprem al Republicii Azerbaidjan, iar la 3 octombrie, Președinte al Republicii Azerbaidjan. Datorită politicii chibzuite și perspicace a lui Heydar Aliyev, opoziția militară care a admis cucerirea de către armeni a unor teritorii azere a fost neutralizată. Au fost evitate războiul civil, divizarea țării. Au fost realizate reforme serioase în armată. În fapt, armata a fost organizată din nou. Heydar Aliyev a edificat politica externă a statului pe o bază pragmatică, ținând cont de interesele poporului, transformările radicale care se produc în lume, de reînnoirea sistemului internațional datorată globalizării. Relațiile cu statele vecine au fost puse la punct. Țara a intrat în multe structuri internaționale, a aderat la Carta de la Paris, Programul NATO «Parteneriatul pentru pace». În 1995 Azerbaidjanul a intrat într-o perioadă calitativ nouă de dezvoltare. La 12 noiembrie al aceluiași an a fost adoptată prima Constituție a Azerbaidjanului independent. În aceeași zi, în republică au avut loc primele alegeri parlamentare democratice. În țară au fost garantate activitatea politică liberă, pluralismul. Au fost adoptate decretele prezidențiale cu privire la asigurarea drepturilor și libertăților civile, libertății cuvântului, gândirii și a presei. A fost realizată reforma judecătorească. Pentru prima dată în Orient, în Azerbaidjan a fost abolită pedeapsa cu moartea. Au fost adoptate importante legi orientate spre dezvoltarea economiei de piață, atragerea

Regatul Mannă

Imperiul Mada (Midia)

Statul Scitilor

Statul Mada-Atropatena

Albania Caucaziană

Statul Sirvanșahilor

Statul Sigizilor

Statul Salarizilor

Statul Ravadizilor

Statul Sadadizilor

Statul azer al Atabeyilor
(Eldanizilor)

Statul Karakoyunlu

Statul Akkoyunlu

Statul azerbaidjan al Sefevizilor

Hanatele Azerbaidjane

Republica Populară
AzerbaidjanRepublica Socialistă Sovietică
Azerbaidjană

Republica Azerbaidjan

investițiilor, au fost efectuate reforme radicale. În scopul atragerii investițiilor străine au fost elaborate și traduse cu succes în viață politica «ușilor deschise», strategia petrolieră. La 20 septembrie 1994 a fost semnat «Contractul secolului» cu companii petroliere mondiale de prestigiu. Începând din acest moment, a crescut interesul marilor companii față de Azerbaidjan, care s-a alăturat liderilor mondiali după volumul investițiilor capitale externe și ritmurile de creștere economică. Un rol important în asigurarea securității economice a țării îl joacă conductele de țiței Baku-Novorossiysk, Baku-Supsa, Baku-Tbilisi-Ceyhan, conducta de gaze Baku-Tbilisi-Erzurum. Președintele Heydar Aliyev a mers pe drumul soluționării conflictului armeano-azer din Nagorno-Karabah pe o cale cât mult nesângeroasă, fără măcel și distrugerii, cu mijloace pașnice. Datorită clarviziunii și voinței sale politice, poziția Azerbaidjanului a fost recunoscută și susținută de 53 de state la summitul OSCE de la Lisabona (decembrie 1996). Însă din cauza poziției neconstructive a Armeniei, soluționarea conflictului se târănează. Astăzi, în secolul al XXI-lea, Azerbaidjanul modern obține succes după succes în domeniul construcției unui stat democratic, de drept și laic. Azerbaidjanul contemporan de sub conducerea Președintelui Azerbaidjanului İlham Aliyev este la moment un stat-lider în regiune. ■

Азербайджанська Республіка

Після прийняття 18 жовтня 1991 року Конституційного акту «Про незалежність» розпочався новий період історії Азербайджану в ХХ столітті. В цей період Вірменія, спочатку за допомогою військово-політичних кіл СРСР, а пізніше Росії, здійснювала проти Азербайджану військові операції. Політика тодішньої азербайджанської влади не відповідала економічним і політичним інтересам країни, забезпеченню прав суверенної держави. У такій кризовій ситуації влада, на вимогу народу, запросила до Баку Гейдара Алієва. 15 червня 1993 року Гейдар Алієв був обраний головою Верховної Ради Азербайджанської Республіки, а 3 жовтня - Президентом Азербайджанської Республіки.

Завдяки продуманій та далекоглядній політиці Гейдара Алієва, військова опозиція, яка допустила захоплення вірменами азербайджанських територій, була нейтралізована, запобігли громадянській війні та розколу країни. Були проведені серйозні реформи в армії. Фактично, армію було побудовано заново. Гейдар Алієв побудував зовнішню політику держави на прагматичній основі, з урахуванням інтересів народу, серйозних змін, що відбувалися в світі, оновлення міжнародної системи у зв'язку з інтенсивною глобалізацією.

Відносини з сусідніми державами було упорядковано. Країна вступила до багатьох міжнародних структур, приєдналася до Паризької Хартії, програми НАТО «Партнерство заради миру». У 1995 році Азербайджан перейшов до якісно нового періоду розвитку. 12 листопада того ж року була прийнята перша Конституція незалежного Азербайджану. Того ж дня в республіці пройшли перші демократичні парламентські вибори. В країні було забезпечено вільну політичну діяльність, плюралізм, видано президентські укази про забезпечення людських та громадянських прав і свобод: свободи

Царство Манна

Шахство Мада (Мідія)

Скіфська держава

Держава Мада-Атропатена

Кавказька Албанія

Держава Ширваншахів

Держава Саджидів

Держава Саларидів

Держава Раввадидів

Держава Шахадидів

Азербайджанська держава
Атабеків (Ельданизів)

Держава Гарагоюнулу

Держава Аггоюнулу

Азербайджанська держава
Сефевидів

Азербайджанські ханства

Азербайджанська Народна
РеспублікаАзербайджанська Радянська
Соціалістична РеспублікаАзербайджанська
Республіка

слова, думки і друку. Була проведена судова реформа. Вперше на Сході, в Азербайджані, було скасовано смертну кару. Були прийняті важливі закони, спрямовані на розвиток ринкової економіки, залучення інвестицій, здійснені корінні реформи. З метою залучення іноземних інвестицій було розроблено й успішно втілено в життя політику «відкритих дверей», нафтову стратегію. 20 вересня 1994 року з провідними світовими нафтовими компаніями було підписано «Контракт століття».

Починаючи з цього періоду, інтерес великих компаній до Азербайджану зріс, за зовнішніми капіталовкладеннями і темпами економічного зростання Азербайджан став в один ряд зі світовими лідерами. Важливу роль у забезпеченні економічної безпеки країни відіграють нафтопроводи Баку-Новоросійськ, Баку-Супса, Баку-Тбілісі-Джейхан, газопровід Баку-Тбілісі-Ерзурум. Президентом Гейдаром Алієвим було узято курс на вирішення вірмено-азербайджанського нагірно-карабаського конфлікту безкровним шляхом, без бійні та руйнувань, мирними засобами. Завдяки його політичній далекоглядності та волі, позиція Азербайджану була визнана й захищена 53 державами на саміті ОБСЄ в Лісабоні (грудень, 1996).

Проте у зв'язку з неконструктивною позицією, яку зайняла Вірменія, вирішення конфлікту затягується. Сьогодні в ХХІ столітті сучасний Азербайджан завойовує в сфері будівництва демократичної, правової та світської держави успіх за успіхом. Сучасний Азербайджан під керівництвом Президента Азербайджанської Республіки Ільхама Алієва є сьогодні державою-лідером у регіоні. ■

Kitaba sözardı

Məlumdur ki, dövlətin yaranması insan cəmiyyətinin çoxminillik sosial-iqtisadi inkişafının məhsuludur. Dövlət cəmiyyətin kifayət qədər yüksək inkişaf mərhələsində yaranmışdır. Hazırda Afrika qitəsindəki arxeoloji tapıntılar əsasında insanın 4 milyon ilə yaxın yaşının olduğu müəyyən olunmuşdur. Azərbaycanda Azıx mağarasında və Gürcüstanın Azərbaycanla sərhədində yerləşən Dmanisidəki tapıntılara əsasən bu regionda insanların hələ 2 milyon il bundan əvvəl yaşadıkları bilinir. Bu tapıntılar bütün Avrsiyada insanla əlaqədar ən qədim qalıqlardır.

Azərbaycanın əlverişli təbii coğrafi şəraiti ta qədim zamanlardan burada insanların yaşamasına imkan vermişdir. Qədim daş dövründən (paleolit) başlayaraq insan cəmiyyətinin inkişafının bütün mərhələlərinə aid çoxsaylı arxeoloji abidələr bunu sübut edir.

Bu uzun dövr ərzində insan cəmiyyəti müxtəlif inkişaf mərhələlərindən keçmişdir. Milyon illər ərzində insanlar dövlət olmadan yaşamışlar. Dünyada ən qədim dövlətlər isə Mesopotamiya və Misirdə cəmi 5 min il bundan əvvəl yaranmışdır. Yer kürəsinin digər regionlarında insan cəmiyyətinin inkişafında bu keyfiyyət dəyişiklikləri daha sonralar baş vermişdir. İlk insanlar yerli şəraitdən asılı olaraq 15-20 fərddən ibarət qrup (bunu bəzən insan sürüsü də adlandırırlar) şəklində yaşamışlar. Sonralar nəsillər, qəbilələr, qəbilə ittifaqları, daha sonralar isə ilk dövlət qurumları yaranmış və qurumlar getdikcə təkmilləşmişdir. İlk vaxtlar təbiətin hazır məhsulları (mənimləmə təsərrüfatı) ilə (ovçuluq və toplayıcılıq) qidalanan insanlar sonradan istehsal təsərrüfatına, yəni vəhşi heyvanları əhliləşdirərək heyvandarlıq və əkinçiliyə keçmişlər. Bu prosesdə insanların şüuru

inkişaf etmiş, əmək alətləri təkmilləşmiş və tədricən əmək məhsuldarlığı artmış, mülki bərabərsizlik meydana gəlmişdir. Bu keyfiyyət dəyişiklikləri qədim dövlətlərin yaranmasına zəmin yaratmışdır.

Cəmiyyətin inkişafına əvvəlcə mis və tunc, daha sonra dəmirin kəşfi də böyük təsir göstərmişdir.

Qədim dövlətlərin yaranması cəmiyyətlərin əsasən daxili inkişaf prosesinin qanunauyğun nəticəsi olsa da buna xarici amillər də təsir etmişdir.

Məsələn, arxeoloji qazıntılar əsasında sübut olunur ki, hələ eramızdan əvvəl IV-III minilliklər ərəfəsində Mesopotamiyadan müəyyən insan qrupları Azərbaycana gəlib məskunlaşmışlar.

Bunu tədqiqatçılar metalın insanların təsərrüfat həyatına daxil olması, buraya köçənlərin metal mənbələrini axtarması ilə izah edirlər. Lakin başqa səbəblər də ola bilərdi.

Tədqiqatlar göstərir ki, bütün Azərbaycan ərazisində sosial-iqtisadi inkişaf eyni sürətlə getməmişdir. Azərbaycanın Qədim Şərqi yüksək inkişaf etmiş mədəniyyət mərkəzinə yaxın olan cənub bölgəsində sinifli cəmiyyət və dövlət qurumları daha tez yaranmışdır. Burada hələ eramızdan əvvəl 3-cü minilliyin sonu, 2-ci minilliyin əvvəllərində ilk dövlət qurumlarını xatırladan Lullubi və Kutilərin güclü tayfa ittifaqları yaranmışdı. Kutilər hətta Mesopotamiyanı işğal edərək 91 il orada ağalığ etmişdilər¹. E.ə. IX əsrdə isə indiki Cənubi Azərbaycan ərazisində əsil Qədim Şərq Manna dövləti yaranmışdır². Bir qayda olaraq dövlətin yaranması ilə eyni vaxtda onun inzibati, siyasi, iqtisadi və mədəni mərkəzləri kimi qədim şəhərləri də yaranmışdır.

Azərbaycanın Şimal bölgəsində isə e.ə. 3-cü minilliyin sonundan başlayaraq əhali arasında mülki

bərabərsizlik elementləri müşahidə olunur. E.ə 2-ci minillikdə bu proses daha da sürətlənir. O zaman burada sinfi cəmiyyətə keçid prosesi gedir, döyüşkən tayfa və tayfa ittifaqları yaranırdı. O dövrün qəbir abidələrində çoxlu silahlara təsadüf olunur. Bəzi yaşayış yerlərinin ətrafında başqa tayfaların hücumları zamanı sığınacaq məqsədilə müdafiə istehkamları yaranır. E.ə. 2-ci minilliyin sonu 1-ci minilliyin əvvəllərində dəmirin kəşfi və ondan silah və alət hazırlamaq üçün istifadə olunması cəmiyyətin sosial-iqtisadi inkişafını daha da sürətləndirdi.

E.ə. VII əsrin əvvəllərində cənubda Midiya dövləti yarandı və tədricən Manna dövlətinin ərazisi də bu dövlətin tərkibinə daxil oldu.³

Bu zaman şimaldan Kaspı dənizinin qərb sahilləri boyu ilə köçəri Skif tayfaları yürüş etdi. Bu barədə e.ə. V əsrdə yaşamış qədim yunan tarixçisi “tarixin atası” adlanan Herodot ətraflı məlumat vermişdir. (Her. 1, 104, 106). Herodot yazır ki, Skiflər döyüşdə midiyalıları məğlub edərək burada hökmranlıqlarını yaradaraq 28 il ağalıq etmişlər. Tədqiqatlar isə bu ağalığın 80 ilə qədər davam etdiyini göstərir. Məşhur rus alimi İ.M.Dyakonov Skif çarlığının Urmiya gölündən şimalda, əsasən indiki Azərbaycan Respublikasının ərazisində yerləşdiyini yazmışdır. Herodot yazmışdır ki, başda hökmdar Kiaksar olmaqla midiyalıları çoxlu skifləri qonaq çağırıb içirdib qırdılar və qalanlarını ölkədən qovaraq yenidən öz dövlətlərinin qüdrətini bərpa etdilər (Herodot 1, 106). Mənbədən məlum olur ki, Skif çarlığının ərazisi-yəni, Cənubi-Şərqi Qafqaz ərazisi Midiya dövlətinin tərkibinə daxil olmuşdur⁴.

E.ə. 550-ci ildə Midiya dövləti süqut etdi və Əhəmənilər dövləti yarandı. Qısa dövr ərzində bu dövlət böyük imperiyaya çevrildi. Herodotun yazdığına görə, Əhəmənilər imperiyasına Misir daxil olmaqla şimali-şərqi Afrikadan, Hindistanın Hind çayı vadisinə, Hind okeanı, Fars körfəzindən Böyük Qafqaz sıra dağlarına qədər böyük ərazi daxil idi. Bütün Cənubi Qafqaz da

bu imperiyanın tərkibinə daxil idi. Azərbaycanın Qazax rayonunda Sarıtaş⁵, Şəmkir rayonunda Qaracəmirli⁶, Gürcüstanda Qumbati⁷, indiki Ermənistanda Gümrü yaxınlığında Beniamin⁸ abidələri bu imperiya dövrünə aiddir. Bu abidələr arasında son illərdə Beynəlxalq Azərbaycan-Almaniya-Gürcüstan arxeoloji ekspedisiyasının Qaracəmirli kəndi yaxınlığında aşkar etdiyi nəhəng saray və onun propleyası və digər böyük binaların qalıqları qeyri-adi elmi əhəmiyyətə malikdir. Görünür, o zaman burada satrap iqamətgahı yerləşmiş və oradan bütün Cənubi Qafqaz idarə olunmuşdur.

E.ə. 330-cu ildə Makedoniyalı İsgəndərin şərqə yürüşü nəticəsində Əhəmənilər imperiyası süqut etdi. Azərbaycan ərazisində iki müstəqil dövlət-şimalda Albaniya (Qafqaz Albaniyası), cənubda isə Atropatena dövlətləri yarandı⁹.

Sonralar Azərbaycan ərazisi Ərəb xilafətinin tərkibinə daxil olmuş, IX əsrdə bu ərazidə bir neçə feodal dövlətləri yaranmışdır. Əsrlər boyu bu ərazidə yaranan dövlətlər bir-birini əvəz etmişlər.

Azərbaycanın zəngin yeraltı və yə yerüstü sərvətləri həmişə digər dövlətləri bu ərazini tutmağa sövq etmiş və bəzən bu ərazi güclü dövlətlər tərəfindən işğal olunmuşdur.

Tarixi araşdırmalar göstərir ki, Azərbaycan min illərlə ölçülən böyük dövlətçilik tarixinə malikdir. Bütün Şərqdə ilk demokratik dövlət də 1918-ci ildə Azərbaycanda yaranmışdır.

Hazırda müstəqil Azərbaycan Respublikası bu ərazidə əvəllər yaranmış dövlətlərin varisidir.

Oxuculara təqdim olunan bu kitabda Azərbaycan ərazisində qədim dövrlərdən bu günə kimi yaranan dövlətlərdən bəhs olunur və həmin dövlətlər haqqında qısa məlumatlar verilir. Kitab Azərbaycanın tarixçi alimlərinin indiyə kimi bu sahədə apardıqları tədqiqatlara əsaslanır.

İlyas Babayev

AMEA-nın müxbir üzvü, tarix elmləri doktoru, professor

1. Дьяконов И. М. История Мидии. Москва-Ленинград, 1956, с. 101-115
2. Yenə orada. С. 173-175; Кашкай С. Из истории Маннейского царства, Баку, 1977
3. Дьяконов И. М. Göstərilən əsəri; Алиев И. История Мидии, Баку, 1960
4. Хазанов Социальная история скифов, Москва, 1975, с. 220.
5. Нариманов И. Г. Находки баз колонн V-IV вв. до н.э в Азербайджане. Советская археология, Москва, 1960, №4, с. 162-164
6. İ.Babayev, Gagosidze İ. Und Knauss F. Ein Perserban in Azerbaidzan. Ausgrabungen auf dem İdeal Tepe bei Karacaemirli. 2006 // Archolaolodische Mitteilungen Auz İran und Turan (AMİT). Band 38. Berlin, 2006. s.291-330; Бабаев И., Гагошидзе Ю., Кнаусс Ф. Раскопки дворцовых зданий ахеменидского времени вблизи селения Гараджамирли Шамкирского района. В кн. Азербайджан-страна, связывающая Восток и Запад. Обмен знаниями и технологиями в период «первой глобализации» VII-IV тыс. до н.э. Международный симпозиум. Баку, 2009, с.92-95, Там же. На англ. Яз. С.88-91; İ. Babayev, und Knauss F. Die achaimenidische Resident bei Karacamirli. Ausgrabungen auf dem Gurban Tepe und auf dem Rizvan Tepe. // AMIT. Band 42, Berlin 2010, s. 237-266.
7. Furtwangler A., Knauss F. Gumbati. Archaologidsche Expedition in Kachetian 1995, Eurasia Antiqua. Band 2, Berlin, 1996, s.364-381
8. Ter-Martirosov F. The Typology of the Columnar Strukture in the First Millenium BC. Danish Institute at Athens. vol. 4, Athens, 2001, p. 158-159
9. Бабаев И. К вопросу о возникновении государства Албании (Кавказской). Изв. АН Азерб. ССР. Серия истории, философии и права. 1976. №4, с. 40-51; Его же. Города Кавказской Албании 4-ом в. до н.э.-3 в. н.э. Баку 1990; Yenə onun. Atropatena və Alban dövlətləri. //Azərbaycan tarixi. Universitetlər üçün dərslik. 4-cü və 5-ci bölümlər. Bakı 1996, с. 74-129

Kitabda istifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan tarixi. 7 cildə. I-VII cild. Bakı, 2007-2008
2. Azərbaycan Milli Ensiklopediyası. Bakı, 2007
3. Heydər Əliyev: Müstəqilliyimiz əbədidir. 5-ci kitab. Bakı, 1998
4. S.Aşurbəyli. Şirvanşahlar dövləti. Bakı, 2007
5. Z.Bünyadov. Azərbaycan Atabəyləri dövləti. Bakı, 2007
6. Я.Махмудов. Азербайджан: Краткая история государственности. Баку, 2007.
7. Историческая география Азербайджана. Баку, 1987

Kitabda istifadə olunan tarixi xəritələr www.azerbaijan.az portalından, Azərbaycan SSR-in xəritəsi www.mapsof.net saytından, müasir Azərbaycan Respublikasının xəritəsi Vidadi Muradov. Azerbaijani Carpets. Irvan Group. Bakı, 2011 kitabından götürülmüşdür.

Kitabın “Azərbaycan keçmiş əsrlərdə və bu gün. Memarlıq abidələri”. Bakı, 2007, soraqçasındakı rəsmlərdən istifadə edilmişdir.

Kitabın dizaynında XIX əsrin əvvəllərinə aid olan Qarabağ xalçalarının görüntüsündən istifadə edilmişdir (mənbə: V.Muradov. Azərbaycan xalçaları. Bakı, 2008)

Kitabın üz qabığında Bahadur Cəfərovun fotosundan istifadə olunmuşdur.

Afterword

As it is known, the birth of a state is the product of socio-economic development of human society for millennia. The state emerges in sufficiently high development stage of society. According to the archeological excavations conducted in the African continent it has been discovered that the age of Homo sapiens is about four millennia. According to the discoveries in the cave of Azykh and findings in Dimanisi of Georgia bordering with Azerbaijan it has become evident that man lived in this region two millennia ago. All this findings are the most ancient relics connected with man in the Eurasian space.

The favorable natural geographical conditions of Azerbaijan since the ancient times enabled man live in this area. Numerous archeological relics concerning all the stages of the development of human society since the Stone (Paleolithic) Age prove the said.

In this long period the human society has gone through different stages of development. For millennia man lived with no state at all. The most ancient states of the world appeared in Mesopotamia and Egypt just five millennia ago. These qualitative changes in the development in the human society in other regions of the Earth have taken place much later. Depending on the local natural conditions they lived in groups consisting of 15-20 people (it is sometimes called horde). Later there emerged tribes, dynasties, tribal unions, much later the first state bodies appeared and began to improve gradually. First they lived on the ready products of nature (assimilation economy), hunting and collecting eatables, then passed to producing economy, that is, tamed the wild beasts and began cattle breeding and crop cultivation. The consciousness of man developed in this process, the tools of production became perfect, labor productivity began to increase,

inequality in possession of property emerged. These qualitative changes created foundations for the birth of the ancient states.

Discovery of copper and bronze, later of iron, exerted great impact on the development of society.

The birth of the ancient states was the natural result of the internal development processes of societies; nevertheless, external factors also had their impact on it.

For instance, the archeological excavations have proved that certain groups of men came from Mesopotamia to Azerbaijan and settled there on the eve of the 4th-3rd millennia BC.

The scholars explain it with the penetration of metals into the economic life of man and with his search for the sources of metals. But there could be other reasons as well.

The researches show that the socio-economic development did not have the same speed in the whole territory of Azerbaijan. In the southern region of Azerbaijan, close to the highly developed cultural center of the Ancient Orient, class society and state bodies emerged much earlier. At the end of the third millennia, in the beginning of the second millennia BC there emerged strong tribal unions of the Lullubis and Kutubis which reminded the initial state bodies. The Kutubis even occupied Mesopotamia and reigned there for 91 years¹. In the ninth century BC there appeared the real Ancient Oriental state of Manna² in the present territory of the southern Azerbaijan. Simultaneously with the birth of the states there emerged big ancient towns as their administrative, political and economic centers.

In the northern Azerbaijan since the end of the third millennia BC the elements of inequality began to be observed among the civil population. In the second

millennia BC this process gained speed. The process of transition to the class society began; militant tribes and tribal unions appeared. In the tombs of those times many weapons are found. Defense fortifications are found around some habitations for sheltering from the attacks of other tribes. Discovery of iron at the end of the second millennium and the beginning of the first millennium allowed produce weapons and production tools, and it speeded the further socio-economic development of society.

In the beginning of the seventh century BC there emerged the kingdom of Media in the south and gradually the territories of the kingdom of Manna became a part of it³.

Simultaneously with it, the Scythian tribes began to march along the western coasts of the Caspian Sea. Herodotus, Father of History, historian of the ancient Greece, who lived in the fifth century BC, gave comprehensive information on it (Her. 1, 104, 106). He writes that the Scythians defeated the Medians in the battle, built their own state and reigned there for 28 years. Other scholars say that they reigned there not 28, but about 80 years. The popular Russian historian I.M. Dyakonov writes that the kingdom of the Scythians was located in the north of Lake Urmia, mainly in the territory of the present Republic of Azerbaijan. Herodotus writes that the Medians headed by King Kiaksar invited many Scythians as guests, served abundant drinks, then slaughtered them, drove the rest from the country and restored their kingdom (Herodotus, 1, 104, 106). It becomes evident from this source that the territory of the kingdom Scythians, that is, the territory of the southern-east Caucasus was a part of Media⁴.

In 550 BC Media fell and there emerged the kingdom of Ahmanids. Within a short period it turned into a big empire. According to Herodotus, the empire of Ahmanids covered a vast territory beginning from the northern-east Africa, the valley of the Indian River of India, the Indian Ocean, and Persian Gulf up to the

ranges of the mountains of the Caucasus Major. All the southern Caucasus was also part of this empire. The monuments of Saritepe⁵ in the district of Gazakh of Azerbaijan, Garachemirli⁶ in Shamkir, Gumbati⁷ in Georgia, and Beniamin⁸ near Gumri in Armenia refer to this period. Among these monuments of great and unordinary importance are the remnants of a huge palace with a big entrance and the remnants of other big dwellings discovered near the village of Garachemirli recently by the International Azerbaijani-German-Georgian Archeological Expedition. It seems that the residence of the satrap was located there and the whole Southern Caucasus was ruled from there.

In 330 BC as a result of the marches of Alexander of Macedonia (Alexander Great) the empire of Ahmanids fell, two independent states emerged; they were Albania in the north (the Caucasian Albania) and Atropatena in the south⁹.

Later the territory of Azerbaijan became a part of the Arab Caliphate, and in the ninth century several feudal states emerged there. Through the centuries the states which emerged in this territory succeeded each other.

The rich underground and over-ground natural resources of Azerbaijan lured other states to capture this territory and sometimes it was occupied by strong states.

Historical studies witness that Azerbaijan has a millennia-long history of statehood. The first democratic state in the whole Orient was established in Azerbaijan in 1918.

At present the independent Republic of Azerbaijan is the heir of the states existing on this territory in the past.

This Book, which is presented to the readers, speaks about the ancient states existing in the territory of Azerbaijan up to now and brief information is given about them. The Book is based on the researches of the Azerbaijani historians in this sphere.

Ilyas Babayev

Corresponding member of the National Academy of Sciences of Azerbaijan, professor

References

1. Дьяконов И. М. История Мидии. Москва-Ленинград, 1956, с. 101-115
2. Ibid; С. 173-175; Кашкай С. Из истории Маннейского царства, Баку, 1977
3. Дьяконов И. М. Göstərilən əsəri; Алиев И. История Мидии, Баку, 1960
4. Хазанов Социальная история скифов, Москва, 1975, с. 220.
5. Нариманов И. Г. Находки баз колонн V-IV вв. до н.э. в Азербайджане. Советская археология, Москва, 1960, №4, с. 162-164
6. İ.Babayev, Gagosidze İ. Und Knauss F. Ein Perserban in Azerbaidzan. Ausgrabungen auf dem İdeal Tepe bei Karacaemirli. 2006 // Archolaolodische Mitteilungen Auz İran und Turan (AMİT). Band 38. Berlin, 2006. s.291-330; Бабаев И., Гагошидзе Ю., Кнаусс Ф. Раскопки дворцовых зданий ахеменидского времени вблизи селения Гараджамирли Шамкирского района. В кн. Азербайджан-страна, связывающая Восток и Запад. Обмен знаниями и технологиями в

- период «первой глобализации» VII-IV тыс. до н.э. Международный симпозиум. Баку, 2009, с.92-95, Там же. На англ. Яз. С.88-91; İ. Babayev, und Knauss F. Die achaimenidische Resident bei Karacamirli. Ausgrabungen auf dem Gurban Tepe und auf dem Rizvan Tepe. // AMIT. Band 42, Berlin 2010, s. 237-266.
7. Furtwangler A., Knauss F. Gumbati. Archalogidsche Expedition in Kachetian 1995, Eurasia Antiqua. Band 2, Berlin, 1996, s.364-381
 8. Ter-Martirosov F. The Typology of the Columnar Strukture in the First Millenium BC. Danish Institute at Athens. vol. 4, Athens, 2001, p. 158-159
 9. Бабаев И. К вопросу о возникновении государства Албании (Кавказской). Изв. АН Азерб. ССР. Серия истории, философии и права. 1976. №4, с. 40-51; Его же. Города Кавказской Албании 4-ом в. до н.э.-3 в. н.э. Баку 1990; Yənə onun. Atropatena və Alban dövlətləri. //Azərbaycan tarixi. Universitetlər üçün dərslik. 4-cü və 5-ci bölümlər. Bakı 1996, с. 74-129

References:

1. Azərbaycan tarixi. 7 cildə. I-VII cild. Bakı, 2007-2008
2. Azərbaycan Milli Ensiklopediyası. Bakı, 2007
3. Heydər Əliyev: Müstəqilliyimiz əbədidir. 5-ci kitab. Bakı, 1998
4. S.Aşurbəyli. Şirvanşahlar dövləti. Bakı, 2007
5. Z.Bünyadov. Azərbaycan Atabəyləri dövləti. Bakı, 2007
6. Я.Махмудов. Азербайджан: Краткая история государственности. Баку, 2007
7. Историческая география Азербайджана. Баку, 1987

The maps included in the book were taken from the portal www.azerbaijan.az, the map of the Azerbaijan SSR from www.mapsof.net, the map of the present-day Azerbaijan Republic from the book Vidadi Muradov. Azerbaijani Carpets. Iravan Group. Baku, 2011.

The pictures from the reference-book “Azərbaycan keçmiş əsrlərdə və bu gün. Memarlıq abidələri” (Bakı, 2007) are also included in the book.

The images of Karabakh carpets by early 19th-century are used in the design of the book (source: V.Muradov. Azərbaycan xalçaları. Bakı, 2008)

The photos taken by Bahadır Jafarov have been used on the cover of the book

Վերջաբան

Հայտնի է, որ պետության ստեղծումը հասարակության բազմադարյա սոցիալ-տնտեսական զարգացման արդյունքն է։ Պետությունն ստեղծվել է հասարակության բավականին բարձր զարգացման փուլում։ Ներկայումս Աֆրիկա մայրցամաքի հնագիտական պեղումների հիման վրա պարզվել է, որ մարդու տարիքը հաշվվում է մոտ 4 մլն տարի։ Ադրբեջանում Ազրիսի քարանձավում, Վրաստանի Ադրբեջանի հետ սահմանում տեղակայված Դմանիսիիում հայտնաբերված նմուշների համաձայն, պարզվել է, որ մարդիկ դեռ 2 մլն տարի առաջ բնակվել են երկրի վրա։ Այդ նմուշները ողջ Եվրասիայում մարդու հետ կապված ամենահին նմուշներն են։

Ադրբեջանի բնական աշխարհագրական պայմանները դեռ հնագույն ժամանակներից ի վեր հնարավորություն են ստեղծել այստեղ մարդկանց ապրելու համար։ Հին քարե դարից (պոլեոլիտ) սկսած, մարդկային հասարակության բոլոր փուլերին վերբերող բազմաթիվ հնագիտական հուշարձաններն ապացուցում են դա։

Այս երկար ժամանակաշրջանում մարդկային հասարակությունը զարգացման տարբեր փուլեր է անցել։ Միլիոնավոր տարիների ընթացքում մարդիկ ապրել են առանց պետության։ Իսկ աշխարհի ամենին պետություններն ստեղծվել են սրանից ընդամենը 5 հազար տարի առաջ՝ Միջագետքում ու Եգիպտոսում։ Երկրագնդի մյուս տարածաշրջաններում մարդկային հասարակության այս որակական փոփոխությունները ավելի ուշ են տեղի ունեցել։ Առաջին մարդիկ տեղի պայմաններից

կախված, ապրել են 15-20 հոգուց բաղկացած (դա երբեմն նաև մարդկային հոտ են անվանում) խմբի ձևով։ Հետագայում ցեղեր, տոհմեր, տոհմային միություններ, իսկ ավելի ուշ ստեղծվել են առաջին պետական կառույցները և այդ կառույցները գնալով կատարելագործվել են։ Նախնական շրջանում բնության պատրաստի մթերքով կերակրվող (ձեռք բերման տնտեսություն) (որսորդություն և կուտակում) մարդիկ հետագայում անցել են արտադրական տնտեսությանը, նոր վայրի կենդանիներին ընտելացնելուն, անասնաբուծությանն ու հողագործությանը։ Այս գործընթացում զարգացել է մարդկանց գիտակցությունը, կատարելագործվել են աշխատանքի գործիքները և աստիճանաբար աճել է աշխատանքի արտադրողականությունը, առաջ է եկել ունեցվածքային անհավասարություն։ Այս որակական փոփոխությունները հող են նախապատրաստել հնագույն պետությունների ստեղծման համար։

Հասարակության զարգացման ընթացքում պղնձի ու բրոնզի, հետագայում երկաթի հայտնաբերումը մեծ ազդեցություն է ունեցել։

Թեև հնագույն պետությունների ստեղծումը եղել է հասարակությունների հիմնականում ներքին զարգացման գործընթացի արդյունք, դրա վրա ազդել են նաև արտաքին գործոնները։

Օրինակ հնագիտական պեղումների հիման վրա ապացուցվել է, որ դեռ մ.թ.ա. IV-III-րդ դարերի ընթացքում Միջագետքից որոշ մարդիկային խմբեր եկել ու բնակություն են հաստատել Ադրբեջանում։

Հետագոտողները դա բացատրում են

մարդկանց տնտեսության մեջ մետաղների թափանցմամբ, այստեղ վերաբնակվողների մետաղահանքերի որոնմամբ: Սակայն այլ պատճառներ էլ կարող են լինել:

Հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ ողջ Ադրբեջանի տարածքում սոցիալ-տնտեսական զարգացումը նույն արագությամբ չի ընթացել: Ադրբեջանի Հին Արևելքի բարձր զարգացած մշակութային կենտրոնին մոտ եղող շրջանում դասակարգային հասարակությունն ու պետական կառույցը ավելի վաղ է առաջացել: Այստեղ դեռ մ.թ.ա. 3-րդ հազարամյակի վերջին, 2-րդ հազարամյակի սկզբներին ստեղծվել է առաջին պետական կառույցը հիշեցնող Լուլլուբի և Քուրթիների ուժեղ տոհմային միությունը: Քուրթիները նույնիսկ գրավելով Միջագետքը, 91 տարի իշխել են այնտեղ¹: Իսկ մ.թ.ա. IX-րդ հազարամյակում ներկայիս Հարավային Ադրբեջանի տարածքում ստեղծվել է իսկական Հին Արևելյան Մաննայի պետությունը²: Որպես կանոն, պետության ստեղծման հետ նույն ժամանակում որպես նրա վարչական, քաղաքական, տնտեսական ու մշակութային կենտրոններ ստեղծվել է նաև հին քաղաքները:

Իսկ Ադրբեջանի Հյուսիսային շրջանում մ.թ.ա. 3-րդ դարի վերջից սկսած, բնակչության շրջանում դիտվում են ունեցվածքի անհավասարության տարրերը: Մ.թ.ա. 2-րդ հազարամյակում այս գործընթացը ավելի է ուժեղանում: Այդ ժամանակաշրջանում այստեղ դասակարգային հասարակության անցման գործընթաց էր գնում, ստեղծվում էին մարտունակ տոհմեր ու տոհմային միություններ: Մինչև այդ ժամանակաշրջանը, գերեզմանային հուշարձաններում շատ զենքերի ենք հանդիպում: Որոշ բնակավայրերի շուրջը, այլ տոհմերի

հարձակումներից պաշտպանվելու համար պաշտպանական կետեր էին կառուցվում: Մ.թ.ա. 2-րդ հազարամյակի վերջում և 1-ին հազարամյակի սկզբներին երկաթի հայտնաբերումը և նրանից զենք ու գործիքներ պատրաստելու համար օգտագործելը, էլ ավելի արագացրեց հասարակության զարգացումը:

Մ.թ.ա. VII-րդ դարի սկզբներին Հարավային Միդիայում պետություն ստեղծվեց և աստիճանաբար Մաննայի պետության տարածքն էլ միացվեց այս պետության կազմին³:

Այդ ժամանակ հյուսիսից՝ Կասպից ծովի արևմտյան ափերից սկսվեց քոչվոր Սկյութական ցեղերի արշավամբը: Այդ մասին ընդարձակ տեղեկություններ է տվել մ.թ.ա. V-րդ դարում ապրած հույն պատմաբան Հերոդոտը: (Հերոդոտ 1,104,106): Նա գրում էր, որ Սկյութները կռիվներում հաղթելով միդիացիներին, այստեղ ստեղծեցին իրենց տերությունը և 28 տարի տիրապետեցին այնտեղ: Սակայն հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ նրանց տիրապետությունը տևել է 80 տարի: Նշանավոր ռուս գիտնական Ի. Մ. Դյակոնովը գրել է, որ Սկյութների թագավորությունը գտնվել է Ուրմիա լճի հյուսիսում, հիմնականում ներկայիս Ադրբեջանի Հանրապետության տարածքներում: Հերոդոտը գրում է, որ Կիակսար տիրակալի գլխավորությամբ միդիացիները բազմաթիվ սկյութների հյուրնկալեցին, նրանց հարբեցրին ու կոտորեցին և ժառանգներին դուրս շարտելով երկրից, վերականգնեցին իրենց պետության նախկին հզորությունը (Հերոդոտ 1,106): Աղբյուրը նշում է, որ Սկյութական թագավորության տարածքը, այսինքն Հարավ-Արևելյան Կովկասը գտնվել է Միդիայի

պետության կազմում⁴:

Մ.թ.ա. 550 թ. Միդիայի պետությունը անկում ապրեց և ստեղծվեց Ահմեդիների պետությունը: Կարճ ժամանակաընթացքում այդ պետությունը վերածվեց մեծ կայսրության: Ինչպես գրում է Հերոդոտը, Ահմեդիների կայսրության կազմում էին Եգիպտոսը, հյուսիս-արևելյան Աֆրիկայից մինչև Հնդկաստանի Ինդոս գետի հովիտը, Հնդկական օվկիանոսը, Պարսկական ծոցից մինչև Մեծ Կովկասյան լեռնաշղթան եղող մեծ տարածքը: Ողջ Հարավային Կովկասը նույնպես մտնում էր այդ կայսրության կազմի մեջ: Ադրբեջանի Ղազախի մարզում Սարիթեփե⁵, Շամքիրի մարզում Գարաշամիրլի⁶, Վրաստանի Գումբաթի⁷, ներկայիս Հայաստանի Գյումրիի խանության Բենիամինի⁸, հուշարձանները վերաբերում էին այդ կայսրության ժամանակաշրջանին: Այդ հուշարձանների մեջ վերջին տարիներին Ադրբեջան-Գերմանիա-Վրաստան Միջազգային հնագիտական արշավախմբի կողմից Գարաշամիրլի գյուղի մոտակայքում հայտնաբերած խոշոր պալատի և մյուս մեծ շենքերի մնացորդները ոչ սովորական գիտական նշանակության ունեն: Երևում է այն ժամանակ այստեղ տեղավորվել է սատրապական նստավայրը և այնտեղից ղեկավարվել է ողջ Հարավային Կովկասը:

Մ.թ.ա. 330 թ. Ալեքսանդր Մակեդոնացին (Alexsandr Greet) արևելք կատարած արշավանքի ընթացքում Ահմեդիների կայսրությունը անկում է ապրել: Ադրբեջանի տարածքում երկու անկախ պետություն է ստեղծվել՝ հյուսիսում Սյրանիան (Կովկասյան Սյրանիան), իսկ հարավում Ասորոպատենայի պետությունը⁹:

Հետագայում Ադրբեջանի տարածքը միացվել է Արաքսական խալիֆայությանը:

IX-րդ դարում այս տարածքում մի քանի ֆեոդալական պետություններ են ստեղծվել: Դարերի ընթացքում այս տարածքում ստեղծված պետությունները փոխարինել են միմյանց:

Ադրբեջանի ստորգետնյա ու վերգետնյա հարստությունները մշտապես մյուս պետություններին գայթակղել են նվաճել այս տարածքները և երբեմն այս տարածքը զավթվել է ուժեղ պետությունների կողմից:

Պատմական հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ Ադրբեջանը հազարամյակներով չափվող մեծ պետականության պատմություն ունի: Ողջ Արևելքում առաջին ժողովրդավարական պետությունն ստեղծվել է 1918 թ. Ադրբեջանում:

Ներկայումս անկախ Ադրբեջանի Հանրապետությունը նախկինում այս տարածքներում ստեղծված պետությունների ժառանգորդն է:

Ընթերցողներին ներկայացվող այս գրքում հիշատակվում է Ադրբեջանի տարածքում հնագույն ժամանակներից մինչ այսօր ստեղծված պետությունների մասին և կարճ տեղեկատվություն է տրվում դրանց մասին: Գիրքը հիմնվում է ադրբեջանցի պատմաբան գիտնականների միջև այժմ այդ բնագավառում կատարած հետազոտությունների վրա:

Իլյաս Բաբան

ԱԳԱԱ-ի թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Дьяконов И. М. История Мидии. Москва - Ленинград, 1956, с. 101-115

Նույն տեղում С. 173-175; Кашкай С. Из истории Маннейского царства, Баку, 1977

3. Дьяконов И. М. Նշվող ստեղծագործությունները Алиев И. История

Мидии, Баку, 1960

4. Хазанов Социальная история скифов, Москва, 1975, с. 220.

5. Нариманов И. Г. Находки баз колонн V-IV вв. до н.э в Азербайджане. Советская археология, Москва, 1960, №4, с. 162-164

6. İ.Babayev, Gagosidze İ. Und Knauss F. Ein Perserban in Azerbaidzan. Ausgrabungen auf dem İdeal Tepe bei Karacaemirli. 2006 // Archäologische Mitteilungen Aus Iran und Turan (AMIT). Band 38. Berlin, 2006. s.291-330; Бабаев И., Гагошидзе Ю., Кнауус Ф. Раскопки дворцовых зданий ахеменидского времени вблизи селения Гараджамирли Шамкирского района. В кн. Азербайджан-страна, связывающая Восток и Запад. Обмен знаниями и технологиями в период «первой глобализации» VII -IV тыс. до н.э. Международный симпозиум. Баку, 2009, с.92-95, Там же. На англ. Яз. С.88-91; İ. Babayev, und Knauss F. Die achaimenidische Resident bei

Karacamirli. Ausgrabungen auf dem Gurban Tepe und auf dem Rizvan Tepe. // AMIT. Band 42, Berlin 2010, s. 237-266.

7. Furtwangler A., Knauss F. Gumbati. Archäologische Expedition in Kachetian 1995, Eurasia Antiqua. Band 2, Berlin, 1996, s.364-381

8. Ter-Martirosov F. The Typology of the Columnar Structure in the First Millenium BC. Danish Institute at Athens. vol. 4, Athens, 2001, p. 158-159

9. Бабаев И. К вопросу о возникновении государства Албании (Кавказской). Изв. АН Азерб.ССР. Серия истории, философии и права. 1976. №4, с. 40-51; Его же. Города Кавказской Албании 4-ом в. до н.э. -3 в. н.э. Баку 1990; Նույն տեղում: Ասորոպատենան և Ալբանական պետությունները: // Աղբրեջանի պատմություն. Դասագիրք համալսարանների համար. 4-րդ և 5-րդ բաժիններ. Բաքու 1996, էջ 74-129

Գրքում օգտագործված գրականություն:

1. Azərbaycan tarixi. 7 cildə. I-VII cild. Bakı, 2007-2008
2. Azərbaycan Milli Ensiklopediyası. Bakı, 2007
3. Heydər Əliyev: Müstəqilliyimiz əbədidir. 5-ci kitab. Bakı, 1998
4. S.Aşurbəyli. Şirvanşahlar dövləti. Bakı, 2007
5. Z.Bünyadov. Azərbaycan Atabəyləri dövləti. Bakı, 2007
6. Я.Махмудов. Азербайджан: Краткая история государственности. Баку, 2007
7. Историческая география Азербайджана. Баку, 1987

Գրքում օգտագործված պատմական քարտեզները վերցվել են www.Azerbaijan.az պորտալից, Աղբրեջանական ԽՍՀ-ի քարտեզը՝ www.Mapsof.net կայքից, ժամանակակից Աղբրեջանական Հանրապետության քարտեզը՝ Վիդադի Սուրադովի Azerbaijan Carpens. Iravan Group. Bakı, գրքից:

Գրքում օգտագործվել են «Աղբրեջանը անցյալ դարերում և այսօր: Ճարտարապետական հուշարձաններ»: Բաքու, 2007, գրքույլի նկարները:

Գրքի դիզայնում օգտագործվել են XIX-րդ դարի վերջին վերաբերող Նարաբադի գորգերի նկարները (աղբյուր. Վ. Սուրադով, Աղբրեջանական գորգեր, Բաքու 2008):

Գրքի կազմում օգտվել է Բահադուր Զաֆարովի ֆոտոից

წიგნის ბოლოსიტყვაობა

ცნობილია, რომ სახელმწიფოს შექმნა საზოგადოების მრავალწლიანი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ნაყოფია. სახელმწიფო საზოგადოების საკმაოდ მაღალი განვითარების ეტაპზე შეიქმნა. აფრიკის კონტინენტის არქეოლოგიური გათხრების საფუძველზე აღმოჩენილი ადამიანის ხნოვანება დაახლოებით 4 მილიონი წლით განისაზღვრება. აზერბაიჯანის აზიხის გამოქვაბულში და საქართველო აზერბაიჯანს შორის არსებულ საზღვართან ახლოს დმანისის არქეოლოგიური აღმოჩენების საფუძველზე ნათელი გახდა, რომ ამ რეგიონში ადამიანები 2 მილიონი წლის წინაც ცხოვრობდნენ. ეს აღმოჩენები უძველესი ადამიანების შესახებ მთელს ევრაზიის კონტინენტზე ყველაზე უძველესი ნარჩენებია.

აზერბაიჯანის ბუნებრივი გეოგრაფიული პირობები უძველესი დროიდან ადამიანებს საცხოვრებლად შესაბამის პირობებს უქმნიდა. უძველესი ქვის ხანიდან (პალეოლითის) მოყოლებული ადამიანთა საზოგადოების განვითარების ყველა პერიოდისათვის დამახასიათებელი არქეოლოგიური აღმოჩენები ამის დასტურია.

ამ გრძელი დროის მანძილზე ადამიანთა საზოგადოებამ განვითარების სხადასხვა ეტაპები განვლო. მილიონობით წლების მანძილზე ადამიანები სახელმწიფო წყობილების გარეშე ცხოვრობდნენ. მსოფლიოს უძველეს სახელმწიფოებში მესოპოტამიასა და ეგვიპტეში სახელმწიფო სულ 5 ათასი წლის წინ ჩამოყალიბდა. დედამიწის სხვა რეგიონებში კი ადამიანის

განვითარების ეს ხარისხობრივი ცვლილება რამდენადმე გვიან მოხდა. უძველესი ადამიანები ადგილობრივი პირობების შესაბამისად 15-20 კაცისაგან შემდგარ დაჯგუფებებად (ზოგჯერ ამას ადამიანთა ჯოგებსაც უწოდებდნენ) ცხოვრობდნენ. შემდეგ წარმოიქმნა საგვარეულოები, ტომები, ტომობრივი გაერთიანებები, შემდეგ კი დაარსდა პირველი სახელმწიფო წყობილებანი, რომლებიც შემდგომ თანდათან გაუმჯობესდა. პირველ ხანებში ბუნების მზა პროდუქტებით (ათვისება, სამეურნეო) ნადირობით და მოწაგარით იკვებებოდნენ, შემდეგ კი წარმოებით მეურნეობას, გარეული ცხოველების მოშინაურებით მეცხოველეობა და მიწათმოქმედებასაც მიჰყვეს ხელი. ამ პროცესით ადამიანთა გონებამ განვითარება იწყო, შრომითი ხელსაწყოები გაიუმჯობესეს რასაც შრომის ნაყოფიერების ზრდა მოჰყვა, ამან კი თავის მხრივ ქონებრივი უთანასწორობა გამოიწვია. ეს ხარისხობრივი ცვლილება მიზეზი გახდა უძველესი სახელმწიფოების შექმნისა.

საზოგადოების განვითარებაზე უპირველესად სპილენძის და თუნუქის, შემდეგ კი რკინის აღმოჩენამ დიდი გავლენა იქონია.

უძველესი სახელმწიფოების შექმნაზე ძირითადად საზოგადოებების შიდა განვითარების პროცესის კანონის შესაბამისი შედეგის მიუხედავად, გარე ვითარებებმაც იქონიეს გავლენა.

მაგალითად, არქეოლოგიური გათხრები ადასტურებს, რომ IV-III ათასწლეულში

მესოპოტომიიდან გარკვეული ადამიანთა დაჯგუფებები აზერბაიჯანში გადმოვიდნენ და აქ დასახლდნენ.

კვლევარები, ამას ადამიანის ცხოვრებაში ლითონის შემოსვლით ხსნიან, ანუ აზერბაიჯანში მოსულნი ლითონის საძებრად ჩამოსულან და აქვე დამკვიდრებულან. მაგრამ შეიძლება სხვა მიზეზებიც არსებობდეს.

კვლევები გვიჩვენებენ, რომ მთელს აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება თანაბარი სისწრაფით არ მიმდინარეობდა. აზერბაიჯანის, უძველესი აღმოსავლეთის დიდად განვითარებული კულტურის ცენტრთან ახლოს მდებარე სამხრეთ რეგიონში კლასობრივი საზოგადოება და სახელმწიფო წყობილება უფრო ადრე შეიქმნა. აქ ჯერ კიდევ ჩვენს წელთაღრიცხვამდე 3-ე ათასწლეულის ბოლოს და 2-ე ათასწლეულის დასაწყისში პირველადი სახელმწიფო წყობილების მსგავსი ლუღუბი და ქუთილარის ძლიერი ტომთა კავშირები იყო შექმნილი. ქუთილებმა მესოპოტომიის დაპყრობაც კი მოახერხეს და 91 წელი¹ იბატონეს. ჩვ.წ.ა. IX საუკუნეში კი დღევანდელ სამხრეთ აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე უძველესი აღმოსავლური სახელმწიფო მანა შეიქმნა². როგორც წესი სახელმწიფოსთან ერთად შეიქმნა მისი ადმინისტრაციული, პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული ცენტრები და ქალაქები.

აზერბაიჯანის ჩრდილო რეგიონში კი ჩვ.წ.ა. 3-ე ათასწლეულის დასასრულიდან მოყოლებული მოსახლეობას შორის შეიმჩნევა ქონებრივი უთანასწორობის ელემენტები. ჩვ.წ.ა. 2-ე ათასწლეულში კი ეს პროცესი კიდევ უფრო სწრაფ ხასიათს იღებს. იმ პერიოდში, აქ საზოგადოების კლასობრივი დაყოფის პროცესი მიმდინარეობდა, იქმნებოდა

მეზომოლი ტომები და ტომთა კავშირები. იმ დროის სამარხებში იარაღებს ხშირად ვხვდებით. ზოგიერთი საცხოვრებელი ადგილების შემოგარენში სხვა ტომების შემოტევისაგან დასაცავად თავდაცვითი ციხესიმაგრეები იქმნებოდა. ჩვ.წ.ა. 2 ათასწლეულის ბოლოს და 1 ათასწლეულის დასაწყისში რკინის აღმოჩენამ და მისი იარაღის და ხელსაწყოების დასამზადებლად გამოყენებამ საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება კიდევ უფრო დააჩქარა.

ჩვ.წ.ა. VII საუკუნის დასაწყისში სამხრეთით მიდიის სახელმწიფო შეიქმნა და დროთა განმავლობაში მანას სახელმწიფოს ტერიტორიაც მის შემადგენლობაში შევიდა³.

ამ დროს ჩრდილოეთიდან კასპიის ზღვის დასავლეთ სანაპიროს გასწვრივ სკვითების ტომებმა ლაშქრობა დაიწყეს. ამის შესახებ ჩვ.წ.ა. V საუკუნეში მცხოვრები უძველესი ბერძენი ისტორიკოსი, ისტორიის მამად, წოდებული ჰეროდოტე ვრცელ ინფორმაციას გვაწვდის. (ჰერ. 1, 104, 106). ჰეროდოტე წერს, რომ ბრძოლის დროს სკვითებმა მიდიელები დაამარცხეს და აქ, 28 წლის განმავლობაში იბატონეს. კვლევები კი გვიჩვენებენ, რომ ეს ბატონობა 80 წელს გაგრძელდა. ცნობილი რუსი მეცნიერი ი. დ. დიაკონოვი სკვითთა სამეფოს ურმიის ტბის ჩრდილოეთით, ძირითადად ახლანდელი აზერბაიჯანის რესპუბლიკის ტერიტორიაზე მდებარეობის შესახებ წერს. ჰეროდოტე წერდა, რომ მეფე კიასკარის მეთაურობით მიდიელებმა მრავალი სკვითი სტუმრად მიიპატიჟეს, დაათვრეს, დანარჩენნი კი სახელმწიფოდან განდევნეს და თავიანთი სახელმწიფოს ძლიერება აღადგინეს (ჰეროდოტი 1, 106) უძველესი წყაროებიდან ირკვევა, რომ სკვითების

სამეფოს ტერიტორია-ანუ სამხრეთ-აღმოსავლეთ კავკასიის ტერიტორია მიდიის სახელმწიფოს შემადგენლობაში შედიოდა⁴.

ჩვ.წა. 550 წელს მიდიის სახელმწიფო დაიშალა და მის ადგილას აჰამანილთა სახელმწიფო შეიქმნა. მოკლე დროის მანძილზე ეს სახელმწიფო ძლიერ იმპერიად იქცა. ჰეროდოტეს თქმით, ეგვიპტის ჩათვლით აჰამანების იმპერია ჩრდილო-აღმოსავლეთ აფრიკიდან, ინდოეთის მდინარე ინდოს ხეობას, ინდოეთის ოკეანეს სპარსეთის ყურიდან დიდი კავკასიის მთებამდე უდიდეს ტერიტორიებს მოიცავდა. სამხრეთ კავკასიაც ამ იმპერიის შემადგენლობაში შედიოდა. აზერბაიჯანის ყაზახის რაიონში სარითაფა⁵, მამქირის რ-ნში გარაჯამირლი⁶, საქართველოში გუმბათი⁷, ახლანდელი სომხეთის გუმრუს მახლობლად ბენიამინის⁸ ძეგლი ამ იმპერიის ხანას განეკუთვნება. აღნიშნულ ძეგლთა შორის უკანასკნელი წლების მანძილზე აზერბაიჯანის, გერმანიის და საქართველოს არქეოლოგიური ექსპედიციის მიერ სოფელ გარაჯამირლის მახლობლად აღმოჩენილი გიგანტური სასახლე და სხვა ბინათა ნარჩენები უბადლო მეცნიერული მნიშვნელობის აღმოჩენებს განეკუთვნება. როგორც ჩანს, აქ ხელისუფლის სამფლობელო მდებარეობდა და აქედან იმართებოდა მთელი სამხრეთ კავკასია.

ჩვ.წ.ა. 330 წელს ალექსანდრე მაკედონელის (Alexsandr Greet) აღმოსავლეთში ლაშქრობის შედეგად აჰამანილთა იმპერია დაიშალა. აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე ორი დამოუკიდებელი სახელმწიფო-ჩრდილოეთით ალბანია (კავკასიის ალბანია), სამხრეთით კი ათროპატენას სახელმწიფოები წარმოიშვა⁹.

შემდეგში აზერბაიჯანის ტერიტორია არაბთა სახალიფოს შემადგენლობაში შევიდა, IX საუკუნეში ამ ტერიტორიაზე რამდენიმე ფეოდალური სახელმწიფო შეიქმნა. საუკუნეების მანძილზე აღნიშნულ ტერიტორიაზე შექმნილი სახელმწიფოები ერთმანეთს ენაცვლებოდნენ.

აზერბაიჯანის მიწისზედა და მიწისქვეშა რესურსები სხვა სახელმწიფოებს ამ სახელმწიფოს ხელში ჩასაგდებად ყოველთვის იზიდავდა და ზოგჯერ ძლიერი სახელმწიფოების ოკუპაციაში ექცეოდა.

ისტორიული კვლევები გვიჩვენებენ, რომ აზერბაიჯანი ათასწლოვან სახელმწიფოებრივ ისტორიას ფლობს. მთელს აღმოსავლეთში პირველი დემოკრატიული სახელმწიფო წყობილება 1918 წელს სწორედ აზერბაიჯანში შეიქმნა.

ახლანდელი აზერბაიჯანის რესპუბლიკა, უძველესი დროიდან ამ ტერიტორიაზე არსებულ სახელმწიფოთა მემკვიდრეა.

წინამდებარე წიგნში მოთხრობილია იმ სახელმწიფოებისა და სახანოების შესახებ რომლებიც ისტორიის სხვადასხვა ეტაპზე თანამედროვე აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე არსებობდნენ. ამავდროს აღნიშნული სახელმწიფოების შესახებ მოკლე ინფორმაცია საკმაოდ მრავალმხრივია. წიგნი, აზერბაიჯანის ისტორიკოს მეცნიერთა ამ სფეროში წარმომზადებულ კვლევებს ეყრდნობა.

ილიას ბაბევი
აემა-იის წევრ კორესპოდენტი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

1. Дьяконов И. М. История Мидии. Москва - Ленинград, 1956, с. 101-115

2. კვლავ იქ. С. 173-175; Кашкай С. Из истории Маннейского царства, Баку, 1977

3. Дьяконов И. М. აღნიშნული ნაშრომი;
Алиев И. История Мидии, Баку, 1960

4. Хазанов Социальная история скифов,
Москва, 1975, с. 220.

5. Нариманов И. Г. Находки баз колонн
V-IV вв. до н.э в Азербайджане. Советская
археология, Москва, 1960, №4, с. 162-164

6. İ.Babayev, Gagosidze İ. Und Knauss F.
Ein Perserban in Azerbaidzan. Ausgrabungen
auf dem İdeal Tepe bei Karacaemirli. 2006 //
Archäologische Mitteilungen Aus Iran und
Turan (AMIT). Band 38. Berlin, 2006. s.291-

330; Бабаев И., Гагошидзе Ю., Кнаусс Ф.
Раскопки дворцовых зданий ахеменидского
времени вблизи селения Гараджамирли
Шамкирского района. В кн. Азербайджан-
страна, связывающая Восток и Запад.

Обмен знаниями и технологиями в период
«первой глобализации» VII - IV тыс. до н.э.
Международный симпозиум. Баку, 2009, с.92-
95, Там же. На англ. Яз. С.88-91; İ. Babayev,

und Knauss F. Die achaimenidische Resident bei
Karacamirli. Ausgrabungen auf dem Gurban Tepe
und auf dem Rizvan Tepe. // AMIT. Band 42,
Berlin 2010, s. 237-266.

7. Furtwangler A., Knauss F. Gumbati.
Archäologische Expedition in Kachetian 1995,
Eurasia Antiqua. Band 2, Berlin, 1996, s.364-381

8. Ter-Martirosov F. The Typology of the
Columnar Struktüre in the First Millenium BC.
Danish Institute at Athens. vol. 4, Athens, 2001, p.
158-159

9. Бабаев И. К вопросу о возникновении
государства Албании (Кавказской). Изв. АН
Азерб.ССР. Серия истории, философии и права.
1976. №4, с. 40-51; Его же. Города Кавказской
Албании 4-ом в. до н.э. -3 в. н.э. Баку 1990; Yenə
onun. Atropatena və Alban dövlətləri. //Azərbaycan
tarixi. Universitetlər üçün dərslik. 4-cü və 5-ci
bölmələr. Bakı 1996, c. 74-129

წიგნში გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Azərbaycan tarixi. 7 cildə. I-VII cild. Bakı,
2007-2008

2. Azərbaycan Milli Ensiklopediyası. Bakı, 2007

3. Heydər Əliyev: Müstəqilliyimiz əbədidir. 5-ci
kitab. Bakı, 1998

4. S.Aşurbəyli. Şirvanşahlar dövləti. Bakı, 2007

5. Z.Bünyadov. Azərbaycan Atabəyləri dövləti.
Bakı, 2007

6. Я.Махмудов. Азербайджан: Краткая история
государственности. Баку, 2007

7. Историческая география Азербайджана.
Баку, 1987

წიგნში გამოყენებული ისტორიული
რუკები ელ.პორტალიდან www.azerbaijan.az
„აზერბაიჯანის სსრ-ს რუკა ელ. საიტიდან www.mapsof.net, თანამედროვე აზერბაიჯანის რუკა
Vidadi Muradov. Azerbaijani Carpets. Iravan Group.
Baku, 2011 წიგნიდან არის ამოღებული.

წიგნში „აზერბაიჯანი წარსულ საუკუნეებში
და დღეს. არქიტექტორული ძეგლები“. ბაქო, 2007,
ცნობარის ნახატებია გამოყენებული.

წიგნის დიზაინში გამოყენებულია XIX
საუკუნის დასაწყისის ყარაბაღის ხალჩების
გამოსახულება (წყარო: ვ.მურადოვი.
აზერბაიჯანის ხალჩები. ბაქო, 2008)

წიგნის გარეკანზე გამოყენებულია ბაჰადურ
ჯაფაროვის ფოტო

Postfață

Este știut că apariția statului constituie produsul dezvoltării social-economice a societății umane pe parcursul mai multor milenii. Statul a luat naștere pe o treaptă destul de înaltă a dezvoltării societății. În baza rarităților arheologice descoperite pe continentul african s-a stabilit, că etatea umanității este de circa 4 milioane de ani. Obiectele găsite în Peștera Azih din Azerbaidjan și la Dmanizi de pe frontiera dintre Georgia și Azerbaidjan indică faptul, că oamenii au locuit în această regiune cu 2 milioane de ani în urmă. Acestea sunt cele mai vechi urme ale șederii omului din toată Eurasia.

Condițiile geografice naturale favorabile din Azerbaidjan ofereau oamenilor posibilitatea să locuiască aici încă din cele mai vechi timpuri. Despre acest lucru vorbesc numeroasele monumente arheologice referitoare la toate perioadele de dezvoltare a societății umane, începând cu epoca antică de piatră (paleoliticul).

În acest răstimp îndelungat, societatea umană a cunoscut diferite etape de dezvoltare. Oamenii au trăit milioane de ani fără stat. Statele străvechi au apărut abia cu 5 mii de ani în urmă în Mesopotamia și Egipt. În alte zone ale planetei Pământ aceste schimbări calitative în evoluția societății umane s-au produs mult mai târziu.

Oamenii primitivi au viețuit în grupuri care numărau, în funcție de condițiile locale, 15-20 de indivizi (un astfel de grup se mai numește uneori și turmă de oameni). Mai târziu au apărut gințile, triburile, uniunile tribale, apoi și primele formațiuni statale ce se perfecționau treptat. Oamenii, care la începuturi se alimentau cu darurile naturii (economia însușirii-vânatul și culesul), au trecut mai târziu la economia productivă, adică la vitărit ca urmare a domesticirii animalelor sălbatice și agricultură. Pe parcursul acestui proces a evoluat și conștiința

oamenilor, s-au perfecționat și uneltele de muncă, a crescut treptat și productivitatea muncii, a apărut inegalitatea de avere. Aceste schimbări calitative au constituit bazele apariției statelor antice. Evoluarea societății umane a fost semnificativ influențată de valorificarea, mai întâi, a cuprului și bronzului, iar mai târziu a fierului.

Deși apariția statelor antice fusese, în general, și rezultatul firesc al procesului de dezvoltare internă a societăților, aceasta a fost influențată și de factori externi.

De pildă, în baza rarităților arheologice s-a constatat, că încă în ajunul mileniilor IV-III î.e.n. în Azerbaidjan s-au stabilit cu traiul anumite grupuri de oameni din Mesopotamia.

Cercetătorii explică aceasta prin intrarea în viața economică a oamenilor a metalului, prin căutarea surselor sale de către coloniști. Dar cauzele puteau fi și altele.

Cercetările au arătat că dezvoltarea social-economică pe întregul teritoriu al Azerbaidjanului era neuniformă.. În zona sudică a Azerbaidjanului, situată aproape de centrele cu o cultură înalt dezvoltată din Orientul Antic, societatea de clase și formațiunile statale au apărut cu mult timp mai devreme. Aici, încă la sfârșitul mileniului al III-lea-începutul celui de-al II-lea î.e.n. au apărut putericele uniuni tribale Lullubi și Qutiev, care amintesc despre primele formațiuni statale. Qutii, care au cucerit Mesopotamia, au stăpânit-o 91 de ani¹. Iar în secolul al IX-lea î.e.n., pe teritoriul actualului Azerbaidjan de Sud a luat naștere adevăratul stat Manna Orientală Antică². Concomitent cu apariția statului au apărut orașele antice-centre administrative, politice, economice și culturale ale statului.

Începând cu sfârșitul mileniului al III-lea î.e.n., în zona nordică a Azerbaidjanului încep să se manifeste

elemente ale inegalității de avere în rândul populației. În mileniul al II-lea î.e.n., acest proces s-a accelerat și mai mult. În acest timp, aici avea loc procesul trecerii la societatea de clase, apăreau triburi și uniuni tribale războinice. În mormintele acelor vremuri găsim multe arme. În jurul unor așezări se ridicau fortificații de apărare, folosite ca adăpost în timpul incursiunilor altor triburi. Valorificarea fierului și fabricarea armelor și a uneltelor de muncă la sfârșitul mileniului al II-lea -începutul mileniului I î.e.n. a accelerat și mai mult dezvoltarea social-economică a societății. La începutul secolului al VII-lea î.e.n. în partea de sud a apărut statul Midia și treptat în componența lui a intrat de asemenea și teritoriul statului Manna³. În acest timp, triburile nomade scitice au început să înainteze dinspre nord de-a lungul coastei Mării Caspice. Date amănunțite despre acest fapt au fost facilitate de istoricul grec din antichitate Herodot, numit «părintele istoriei», care a trăit în secolul al V-lea î.e.n. (Herodot, 1, 104, 106). Herodot scrie, că sciții care i-au învins în luptă pe midieni, i-au dominat 28 de ani. Cercetările arată, însă, că dominația lor a durat 80 de ani. Renumitul savant rus I.M. Diakonov scria, că Regatul Sciților se afla la nord de Lacul Urmia, în general, pe teritoriul actualei Republici Azerbaidjan. Din mărturiile lui Herodot reiese, că mididenii conduși de cârmuitorul Kiaxar, au invitat o mulțime de sciți la ospăț, i-au îmbătat și i-au omorât, și alungându-i pe ceilalți din țară au restabilit puterea statului lor (Herodot, 1, 106). Conform sursei, teritoriul Regatului Sciților, adică teritoriul Caucazului de Sud-Est intra în componența statului Midia⁴.

În 550 î.e.n. statul Midia a căzut și s-a format statul Ahemenizilor. La scurt timp, acesta s-a transformat într-un imperiu vast. Conform datelor lui Herodot, în Imperiul Ahemenizilor intra un teritoriu întins din nord-estul Africii, incluzând Egiptul, până în valea râului indian Ind, de la Golful Persic până la munții Caucazului Mare. Din timpul acestui imperiu datează monumentele: Saritepe⁵ în raionul Gazah, Qaradjamerli⁶ în Şamkir din Azerbaidjan,

Gumbati⁷ în Georgia, Beniamin⁸ lângă Gymru din actuala Armenie. Dintre acestea, prezintă o deosebită importanță științifică ruinele unui enorm palat cu propileea sa și ale altor edificii grandioase, descoperite în apropierea satului Qaradjamerli de către expediția azero-germano-georgiană internațională. După cum se vede, în acele vremuri, aici era situată reședința satrapului, de unde acesta cârmuia întregul Caucaz de Sud.

Imperiul Ahemenizilor a căzut în urma campaniei militare a lui Alexandru Macedon spre est în 330 î.e.n. Pe teritoriul Azerbaidjanului au apărut două state independente: în nord, Albania (Albania Caucaziană), în sud, Atropatena⁹.

Mai târziu, teritoriul Azerbaidjanului a fost inclus în componența Halifatului Arab. În secolul al IX-lea pe aceste locuri au apărut câteva state feudale. Pe parcursul mai multor secole unele state care apăreau în aceste ținuturi le succedau pe altele.

Bogațiile subpământene și pământene ale Azerbaidjanului incitau mereu alte state spre cucerirea acestor ținuturi, care uneori erau ocupate de state puternice.

Cercetările istorice atestă faptul, că Azerbaidjan dispune de o istorie amplă a statalității, care numără milenii. Primul stat democratic din întregul Orient, de asemenea, a fost întemeiat în 1918 în Azerbaidjan.

Republica Azerbaidjan independentă este succesoarea statelor, care au existat anterior pe aceste plaiuri.

În această carte, oferită atenției cititorilor, se relatează despre statele care au existat pe teritoriul Azerbaidjanului din vremurile străvechi până astăzi și sunt oferite date scurte despre acestea. Cartea se bazează pe cercetările efectuate de către istoricii din domeniul respectiv până în zilele noastre.

Ilias Babayev,
Membru-corespondent al ANȘA, doctor în științe
istorice, profesor

Дьяконов И. М. История Мидии. Москва-Ленинград, 1956, с. 101-115

2. Tot acolo. С. 173-175; Кашкай С. Из истории Маннейского царства, Баку, 1977

3. Дьяконов И. М. Указанное произведение; Алиев И. История Мидии, Баку, 1960

4. Хазанов. Социальная история скифов, Москва, 1975, с. 220.

5. Нариманов И. Г. Находки баз колонн в V-IV вв. до н.э в Азербайджане. Советская археология, Москва, 1960, №4, с. 162-164

6. İ.Babayev, Gagosidze İ. Und Knauss F. Ein Perserban in Azerbaidzan. Ausgrabungen auf dem Ideal Tepe bei Karacaemirli. 2006 // Archäologische Mitteilungen aus Iran und Turan (AMIT). Band 38. Berlin, 2006. s.291-330; Бабаев И., Гагошидзе Ю., Кнаусс Ф. Раскопки дворцовых зданий ахеменидского времени вблизи селения Гараджамирли Шамкирского района. В кн. «Азербайджан-страна, связывающая Восток и Запад. Обмен знаниями и технологиями в период «первой глобализации» VII-IV тыс. до н.э.»

Международный симпозиум. Баку, 2009, с.92-95, Там же. На англ. яз. С.88-91; İ. Babayev, und Knauss F. Die achaimenidische Resident bei Karacamirli.

Ausgrabungen auf dem Gurban Tepe und auf dem Rizvan Tepe. // AMIT. Band 42, Berlin 2010, s. 237-266.

7. Furtwangler A., Knauss F. Gumbati.

Archäologische Expedition in Kachetian 1995, Eurasia Antiqua. Band 2, Berlin, 1996, s.364-381

8.Ter-Martirosov F. The Typology of the Columnar Strukture in the First Millenium BC. Danish Institute at Athens. vol. 4, Athens, 2001, p. 158-159

9. Бабаев И. К вопросу о возникновении государства Албании (Кавказской). Изв. АН Азерб. ССР. Серия истории, философии и права. 1976. №4, с. 40-51; Его же. Города Кавказской Албании в 4 в. до н.э.-3 в. н.э. Баку, 1990; Его же. Государства Атропатена и Албания. //История Азербайджана. Учебник для университетов. Разделы 4 и 5. Баку, 1996, с. 74-129

Lista literaturii consultate:

1. Azərbaycan tarixi. 7 cildə. I-VII cild. Bakı, 2007-2008

2. Azərbaycan Milli Ensiklopediyası. Bakı, 2007

3. Heydər Əliyev: Müstəqilliyimiz əbədidir. 5-ci kitab. Bakı, 1998

4. S.Aşurbəyli. Şirvanşahlar dövləti. Bakı, 2007

5. Z.Bünyadov. Azərbaycan Atabəyləri dövləti. Bakı, 2007

6. Я.Махмудов. Азербайджан: Краткая история государственности. Баку, 2007.

7. Историческая география Азербайджана. Баку, 1987

În carte au fost utilizate hărți istorice de pe portalul www.azerbaijan.az, harta RSS Azerbaidjană de pe site www.mapsof.net, harta actualei Republici Azerbaidjan din cartea: Vidadi Muradov. Azerbaijani Carpets. Irvan Group. Bakı, 2011

În carte au fost utilizate desene din ghidul “Azerbaidjanul în trecut și astăzi. Monumente de arhitectură “. Bakı, 2007.

În designul cărții au fost folosite imagini ale covoarelor din grupul Karabahului de la începutul secolului al XIX-lea (sursă: V. Muradov. Covoarele azerbaidjane. Bakı, 2008)

Pe coperta cărții este imprimată o poză făcută de Bahadur Jafarov

Післямова

Як відомо, виникнення держави є продуктом соціально-економічного розвитку людського суспільства протягом багатьох тисячоліть. Держава виникла на досить високому рівні розвитку суспільства. На підставі археологічних знахідок на африканському континенті було визначено, що вік людства налічує близько 4 мільйонів років. Знахідки, виявлені в Азихській печері в Азербайджані та в Дманісі на кордоні Грузії та Азербайджану, вказують на те, що люди в цьому регіоні жили ще 2 мільйони років тому. Це найдавніші сліди перебування людини у всій Євразії.

Сприятливі природні географічні умови в Азербайджані створювали можливості для проживання тут людей ще з давніх часів. Про це свідчать численні археологічні пам'ятки, які стосуються усіх періодів розвитку людського суспільства, починаючи з давнього кам'яного віку (палеоліту).

За цей тривалий період людське суспільство проходило різні етапи розвитку. Протягом мільйонів років люди жили без держави. Найдавніші держави з'явилися всього 5000 років тому в Месопотамії та Єгипті. В інших регіонах планети Земля ці якісні зміни в розвитку людського суспільства відбулися набагато пізніше.

Перші люди жили у вигляді груп чисельністю, в залежності від місцевих умов, в 15-20 осіб (таку групу іноді

називають також людським стадом). Пізніше з'явилися племена, племінні союзи, а пізніше і перші державні утворення, які поступово вдосконалювалися. Люди спочатку харчувалися дарами природи (полювання і збирання), пізніше перейшли до виробничого господарства, тобто до тваринництва, після приручення диких тварин, та землеробства. В ході цього процесу розвивалося свідомість людей, удосконалювалися знаряддя праці, поступово підвищувалася продуктивність праці, виникла майнова нерівність. Ці якісні зміни заклали основи для появи стародавніх держав. На розвиток суспільства також мало великий вплив спочатку освоєння міді та бронзи, а пізніше заліза.

Хоча виникнення стародавніх держав і було, в основному закономірним результатом процесу внутрішнього розвитку суспільства, на це впливали і зовнішні чинники.

Наприклад, на підставі археологічних знахідок доведено, що ще напередодні IV-III тис. до н.е. в Азербайджані оселилися певні людські групи з Месопотамії.

Дослідники пояснюють це використанням металу в господарському житті людей, пошуками цими переселенцями його джерел. Але це могли бути й інші причини.

Дослідження показують, що соціально-економічний розвиток на всій території Азербайджану йшов нерівномірно.

У південному регіоні Азербайджану, близькому до високорозвинених культурних центрів Стародавнього Сходу, класове суспільство і державні утворення виникли набагато раніше. Тут ще в кінці III-початку II тис. до н.е. з'явилися могутні племінні союзи Луллубі та Кутіів, що нагадували перші державні утворення. Кутії, захопивши Месопотамію, панували там 91 рік¹. А в IX ст. до н.е. на території нинішнього Південного Азербайджану виникла справжня держава Стародавня Східна Манна². Одночасно з виникненням держави з'явилися стародавні міста-адміністративні, політичні, економічні та культурні центри держави.

Починаючи з кінця III тис. до н.е., в північному регіоні Азербайджану виникають елементи майнової нерівності серед населення. У II тис. до н.е. цей процес почав прискорюватися ще більше. В цей час тут йшов процес переходу до класового суспільства, з'являлися войовничі племена і племінні союзи. У могильниках того часу зустрічається багато зброї. Навколо деяких місць проживання з метою притулку під час набігів інших племен створювалися захисні укріплення. Освоєння заліза та виготовлення з нього зброї та знарядь праці в кінці II-початку I тис. до н.е. ще більше прискорило соціально-економічний розвиток суспільства.

На початку VII ст. до н.е. на півдні виникла держава Мідія й поступово до його складу увійшла також територія держави Манна³. В цей час з півночі вздовж західного

узбережжя Каспійського моря стали наступати кочові скіфські племена. Детальну інформацію про це дав давньогрецький історик Геродот, якого називають «батьком історії», що жив в V ст. до н.е. (Геродот, 1, 104, 106). Геродот пише, що скіфи, які перемогли мідійців у бою, панували там 28 років. Дослідження ж вказують на те, що їх панування тривало близько 80 років. Відомий російський вчений І. М. Дьяконов писав, що Скіфське царство знаходилося на північ від озера Урмія, в основному на території нинішньої Азербайджанської Республіки. За свідченнями Геродота, мідійці на чолі з правителем Кіаксаром, покликавши безліч скіфів у гості, напоїли й перебили їх, а вигнавши інших з країни, відновили могутність своєї держави (Геродот, 1, 106). Відповідно до джерела, територія Скіфського царства, тобто територія Південно-Східного Кавказу, входила до складу держави Мідія⁴.

550 року до н.е. держава Мідія занепала й виникла держава Ахеменідів. За короткий період вона перетворилася на величезну імперію. Згідно з відомостями Геродота, в імперію Ахеменідів входила велика територія від північно-східної Африки, включаючи Єгипет, до долини індійської річки Інд, від Перської затоки до Великого Кавказького хребта. До складу цієї імперії входив і весь Південний Кавказ. До періоду існування даної імперії належать пам'ятки: Саритепе⁵ в Газахському, Гараджамірлі⁶-в Шамкірському районах Азербайджану, Гумбаті⁷-в Грузії, Беніамін⁸-поблизу Гюмрі

в нинішній Вірменії. Серед них особливу наукову важливість представляють залишки величезного палацу та інших великих будівель, виявлені поблизу села Гараджамірлі міжнародною азербайджано-німецько-грузинською експедицією. Як видно, в ті часи тут розташовувалася резиденція сатрапа, звідки здійснювалося управління всім Південним Кавказом.

В результаті походу на схід в 330 році до н.е. Олександра Македонського (Alexsandr Greet) імперія Ахеменідів впала. На території Азербайджану виникли дві незалежні держави: на півночі-Албанія (Кавказька Албанія), на півдні-Атропатена⁹.

Пізніше територія Азербайджану була включена до складу Арабського халіфату. У IX столітті на цій території виникло декілька феодальних держав. Протягом століть держави, що з'являлися на цій території, змінювали одна одну.

Підземні та наземні багатства Азербайджану завжди спонукали інші держави до завоювання цієї території, яку деколи захоплювали могутні держави.

Історичні дослідження свідчать про те, що Азербайджан має велику історію державності, що налічує тисячоліття. Перша демократична держава на всьому Сході також була створена в 1918 році в Азербайджані.

Незалежна Азербайджанська Республіка є наступником держав, що існували раніше на цій території.

У цій книзі, що подається до уваги читачів, розповідається про держави, що

існували на території Азербайджану з найдавніших часів до сьогодення і подаються короткі відомості про них. Книга ґрунтується на дослідженнях, проведених азербайджанськими вченими-істориками в цій сфері до цього часу.

Ільяс Бабаєв,

член-кореспондент НАНА, доктор історичних наук, професор
Література.

1. Дьяконов І. М. Історія Мідії. Москва-Ленінград, 1956, с. 101-115
2. Там же. С. 173-175; Кашкай С. З історії Маннейского царства, Баку, 1977
3. Дьяконов І. М. Зазначений твір; Алієв І. Історія Мідії, Баку, 1960
4. Хазанов. Соціальна історія скіфів, Москва, 1975, с. 220.
5. Наріманов І. Г. Знахідки баз колон в V-IV ст. до н.е в Азербайджані. Радянська археологія, Москва, 1960, № 4, с. 162-164
6. İ.Babayev, Gagosidze İ. Und Knauss F. Ein Perserban in Azerbaidzan. Ausgrabungen auf dem İdeal Tepe bei Karacaemirli. 2006 // Archolaolodische Mitteilungen Auz İran und Turan (AMİT). Band 38. Berlin, 2006. s.291-330; Бабаєв І., Гагошидзе Ю., Кнаусс Ф. Розкопки палацових будівель ахеменідського часу поблизу селища Гараджамірлі Шамкірського району. В кн. «Азербайджан-країна, що зв'язує Схід і Захід. Обмін знаннями і технологіями в період «першої глобалізації» VII-IV тис. до н.е. Міжнародний симпозіум. Баку, 2009, с.92-95, Там же. Англ. мовою. С.88-91; İ. Babayev,

und Knauss F. Die achaimenidische Resident bei Karacamirli. Ausgrabungen auf dem Gurban Tepe und auf dem Rizvan Tepe. // AMIT. Band 42, Berlin 2010, s. 237-266.

7. Furtwangler A., Knauss F. Gumbati. Archaeologidsche Expedition in Kachetian 1995, Eurasia Antiqua. Band 2, Berlin, 1996, s.364-381

8. Ter-Martirosov F. The Typology of the Columnar Struktüre in the First Millenium BC. Danish Institute at Athens. vol. 4, Athens, 2001,

p. 158-159

9. Бабаєв І. До питання про виникнення держави Албанії (Кавказької). Вид. АН Азерб.РСР. Серія історії, філософії та права. 1976. № 4, с. 40-51; Його ж. Міста Кавказької Албанії в 4 ст. до н.е.-3 ст. н.е. Баку, 1990; Його ж. Держави Атропатена і Албанія. // Історія Азербайджану. Підручник для університетів. Розділи 4 і 5. Баку, 1996, с. 74-129

Список використаної літератури:

1. Azərbaycan tarixi. 7 cildə. I-VII cild. Bakı, 2007-2008
2. Azərbaycan Milli Ensiklopediyası. Bakı, 2007
3. Heydər Əliyev: Müstəqilliyimiz əbədidir. 5-ci kitab. Bakı, 1998
4. S.Aşurbəyli. Şirvanşahlar dövləti. Bakı, 2007
5. Z.Bünyadov. Azərbaycan Atabəyləri dövləti. Bakı, 2007
6. Я.Махмудов. Азербайджан: Краткая история государственности. Баку, 2007
7. Историческая география Азербайджана. Баку, 1987

У книзі використано історичні карти з порталу www.azerbaijan.az, карта Азербайджанської РСР з сайту www.mapsof.net, карта сучасної Азербайджанської Республіки з книги: Vidadi Muradov. Azerbaijani Carpets. Iravan Group. Baku, 2011.

У книзі використано малюнки путівника « Азербайджан у минулі віки й сьогодні. Архітектурні пам'ятки ». Баку, 2007.

В дизайні книги використано зображення килимів Карабаської групи початку ХІХ століття (джерело: В.Мурадов. Азербайджанські килими. Баку, 2008).

В оформленні обкладинки книги використана фотографія Бахадур Джафарова.

